VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

DRUŠTVO
KATOLIŠKIH
PEDAGOGOV
SLOVENIJE
DKPS

2. mednarodna konferenca

2nd international conference

Vzgoja za ljubezen do domovine in države: IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO

30 let plebiscita, 30 let samostojnosti

Zbornik

Education for Love of Homeland and Country: WE HAVE OUR OWN COUNTRY, SLOVENIA

30 years since the plebiscite, 30 years of independent Slovenia

Proceedings

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

The Association of Slovenian Catholic Teachers

Spletna izvedba, 21. 11. 2020

2. mednarodna konferenca:
Vzgoja za ljubezen do domovine in države
IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO
30 let osamosvojitve, 30 let samostojnosti
Spletna izvedba, 21. 11. 2020
Zbornik

2nd International conference:
Education for Love of Homeland and Country
We have our own country, Slovenia
30 years since the plebiscite, 30 years of independent Slovenia
Spletna izvedba, 21. 11. 2020
Proceedings

Organizator, izdajatelj in založnik / Organiser and Publisher:
Društvo katoliških pedagogov Slovenije
Ljubljana, 2020

Urednica / Editor:
Erika Ašič

Uredniški odbor / Editorial board:
Erika Ašič, Branka Roškar, mag. Ivo Piry, mag. Albin Vrabič, Marija Žabjek

Programski in organizacijski odbor / Programme and Organising committee:
Branka Roškar (vodja in pobudnica),
Marija Žabjek, mag. Albin Vrabič, p. dr. Silvo Šinkovec, mag. Ivo Piry, Dragica Motik, Boštjan Ledinek, Ema Kotar, Erika Ašič

Recenzenti / Peer Reviewers:
dr. Jana Kalin, dr. Tatjana Kikec, mag. Igor Lipovšek, Dragica Motik, ddr. Verena Perko, mag. Ivo Piry

Jezikovni pregled / Proofreading:
Barbara Rodošek (Roškar in Šinkovec, Motik, Medved, Holecz)
Za prevod povzetkov in jezikovni pregled prispevkov so poskrbeli avtorji sami. Avtorji prispevkov so odgovorni za vse trditve in podatke, ki jih navajajo v prispevkih.

Oblikovanje / Design:
Tanja Pogorevc Novak

Prelom strani / Layout:
Erika Ašič

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=37993731
ISBN 978-961-91410-7-6 (pdf)

Spletna izdaja
Prva objava 21. 11. 2020 na povezavi:
https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2020.pdf

Za sodelovanje se zahvaljujemo:
OŠ Radlje ob Dravi, **T-2**, g. **Alešu Štrancarju** in **Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve** (VSO).

KAZALO

PREDGOVOR

Branka Roškar, dr. Silvo Šinkovec:

USTVARJAMO JEZIK, KI POVEZUJE 4

Dragica Motik:

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE PREKO OBEH MOŽGANSKIH POLOVIC 6

UVODNI DEL

Agica Holecz:

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE 9

Dr. Zoran Medved:

MEDIATIZACIJA NASTANKA SAMOSTOJNE DRŽAVE / MEDIATIZATION OF THE EMERGENCE OF AN INDEPENDENT STATE 11

Dr. Vilma Brodnik:

POUČEVANJE ZGODOVINE NASTANKA SAMOSTOJNE SLOVENIJE IN IDENTITETE NARODA PRI POUKU ZGODOVINE / TEACHING THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF INDEPENDENT SLOVENIA AND THE NATIONAL IDENTITY IN HISTORY LESSONS 22

PRISPEVKI IZ PRAKSE

I. IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO

Branka Roškar:

DRŽAVNI SIMBOLI V ŠOLI / STATE SYMBOLS IN SCHOOL 33

Nataša Gobec:

AKTIVNO PRIDOBIVANJE IN RAZVIJANJE ZNANJA O SLOVENIJI NA PREDŠOLSKI RAVNI / ACTIVE LEARNING AND BUILDING KNOWLEDGE ON SLOVENIA IN A PRESCHOOL INSTITUTION 49

Tanja Babič:

SPOZNAVAM SVOJO DRŽAVO Z USTVARJANJEM ČASOVNEGA TRAKU IN INTERVJUJEM SVOJIH STARIH STARŠEV / GETTING TO KNOW MY COUNTRY BY CREATING A HISTORICAL TIMELINE AND INTERVIEWING MY GRANDPARENTS 57

Mojca Zelič:

MLADOST MOJIH STARŠEV / MY PARENTS YOUTH 65

Nataša Kolar:

MLADINSKO RAZISKOVANJE VOJNE ZA SLOVENIJO / YOUTH RESEARCH OF THE WAR FOR SLOVENIA 72

Andreja Šifer:

FIKTIVNI DNEVNIK – PRIMER POUČEVANJA O OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE / A FICTIONAL DIARY – A CASE REPORT OF TEACHING ABOUT THE SLOVENIAN INDEPENDENCE WAR 79

Daša Rebec:

KAJ MI POMENI DOMOVINA? / WHAT DOES HOMELAND MEAN TO ME? 88

Tea Kavčič:

PROSLAVA OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI, PRIPRAVLJENA S POMOČJO DIJAKOV / INDEPENDENCE AND UNITY DAY CELEBRATION PREPARED WITH THE HELP OF STUDENTS.. 95

Damjana Demšar:

ŠOLSKA PRIREDITEV OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI KOT IZZIV IN PRILOŽNOST / THE SCHOOL INDEPENDENCE AND UNITY DAY CELEBRATION AS CHALLENGE AND OPPORTUNITY 103

II. VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE PREKO REDNEGA POUKA IN MEDPREDMETNEGA POVEZOVANJA

Melita Berlan:

»SLOVENIJA, OD KOD LEPOTE TVOJE …« / »SLOVENIA, WHERE DO ALL YOUR BEAUTIFUL THINGS COME FROM«[1] 116

Simona Kuplen:

UČENJE O SLOVENIJI S POMOČJO LAHKEGA BRANJA / LEARNING ABOUT SLOVENIA WITH LIGHT READING 133

Marta Kelner:

NAŠA DOMOVINA JE SLOVENIJA – TUDI PRI POUKU ANGLEŠČINE / OUR HOMELAND IS SLOVENIA – ALSO AT ESL LESSONS 141

Meta Štrumbelj:

THE CULTURE BOX: KAKO SPRAVITI DOMOVINO V ŠKATLO? / THE CULTURE BOX: CAN YOU ZIP A COUNTRY?..... 149

Simona Duška Zabukovec:

IZ PRETEKLOSTI ZA SEDANJOST PRI POUKU ANGLEŠČINE / FROM THE PAST FOR THE PRESENT IN ENGLISH LESSONS 156

Ajda Robežnik:

SLOVENIJA, MOJA DEŽELA / SLOVENIA, MY COUNTRY..... 165

Branka Klančar:

S PLESOM PO SLOVENIJI / DANCING AROUND SLOVENIA 175

Lucija Bivšek:

LJUDSKE IGRE KOT DEL NARODOVE IDENTITETE / FOLK GAMES AS A PART OF NATIONAL IDENTITY 182

Tamara Vomer:

LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI OČI MARTINA KRPANA / LOVE FOR THE HOMELAND THROUGH THE EYES OF MARTIN KRPAN 193

Nežka Černe Gec:

DOMOVINSKA TEMATIKA PRI SLOVENŠČINI V POKLICNIH ŠOLAH / TOPIC OF MOTHERLAND IN THE SLOVENE CLASSES IN VOCATIONAL EDUCATION 204

Darja Gašperšič:

RAZVIJANJE DOMOVINSKE ZAVESTI PRI POUKU KEMIJE / DEVELOPING HOMELAND CONSCIOUSNESS IN CHEMISTRY TEACHING 217

Barbara Planinšič:

IZDELOVANJE KRAJEVNIH GRBOV IZ LIPOVEGA LESA / MAKING LOCAL COAST-OF-ARMS FROM LINDEN TREE WOOD 227

Boris Kham:

POGLED V ZGODOVINO SLOVENSKE ZNANOSTI VEČA NAŠO SAMOZAVEST / INSIGHT INTO THE HISTORY OF SLOVENIAN SCIENCE BOOSTS OUR SELF-CONSCIENCE 234

III. VZGOJA ZA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Bruno Vehar:

PRIVZGOJITI LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI ZGODBE / HOW TO CULTIVATE LOVE FOR THE HOMELAND THROUGH STORIES 246

Dragica Šteh:

ŠAH, POTENCE IN JURČIČ / CHESS, EXPONENTIATION AND JURČIČ 255

Simona Šarlah:

DEMOKRACIJA KOT DEL VZGOJE – ŠOLSKI PARLAMENT NA OSNOVNI ŠOLI VOJNIK / DEMOCRACY AS PART OF UPBRINGING –THE SCHOOL PARLIAMENT AT THE PRIMARY SCHOOL OF VOJNIK 261

Maja Korban Črnjavič:

RAZVIJANJE ODGOVORNEGA DRŽAVLJANSTVA S POMOČJO PODJETNIŠTVA MLADIH / DEVELOPING RESPONSIBLE CITIZENSHIP THROUGH YOUTH ENTREPRENEURSHIP 272

Luka Ruter:

NARAVOSLOVNO-ZGODOVINSKA UČNA POT PO KRAŠKEM ROBU / NATURAL AND CULTURAL HERITAGE EDUCATIONAL TRAIL ON KARST EDGE 279

Polona Rajher:

VZGOJA NACIONALNEGA DUHA SKOZI ŠPORT / EDUCATING NATIONAL SPIRIT THROUGH SPORTS 294

Ana Lavbič:

I. GIMNAZIJA V CELJU – BRANIK SLOVENSTVA IN TRADICIONALNIH VREDNOT / FIRST HIGHSCHOOL CELJE – PROTECTOR OF SLOVENENESS AND TRADITIONAL VALUES 301

DODATEK

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV SLOVENIJE 310

PROGRAM: IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO, 21. 11. 2020 311

ZDRUŽENJE VSO – NEGOVANJE VREDNOT SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE 313

PREDGOVOR

USTVARJAMO JEZIK, KI POVEZUJE

Lanska – prva mednarodna konferenca *Vzgoja za ljubezen do domovine in države* – je bila zelo odmevna. Lepa udeležba učiteljev in dober odmev v javnosti, v medijih. Očitno je to tema, o kateri se učitelji radi pogovarjajo; najbrž ne vsi, mnogi pa. V naravi učiteljevega dela je namreč odnos do domovine in države ena od osnovnih tem.

Ko smo pripravljali drugo mednarodno konferenco, še pred epidemijo koronavirusa, smo imeli v mislih obletnico odločitve za samostojno državo Slovenijo. Ta veličastni dogodek se je v zgodovino zapisal kot eno najlepših in najbolj plemenitih dejanj, ki jih je naredil naš narod. Bili smo zraven, smo del te zgodbe. To je del naše identitete.

Kaj nam pomeni država danes? Kaj o osamosvojitvi povemo učencem? Kako čutimo ta dogodek sami in kako je predstavljen v naših učbenikih? Ali vsebine v učnih načrtih in učbenikih (slovenskega jezika, geografije, zgodovine in drugih predmetov) odražajo ljubezen do domovine in države?

Lani smo poudarili, da so državljanske kompetence (znanje, spretnosti, odnosi in vrednote) temelj obstoja demokratične družbe, ki potrebuje aktivne in odgovorne državljane. Na prvi mednarodni konferenci so se potrdila predvidevanja, da se mnogi pedagoški delavci zavedajo pomena razvoja državljanskih kompetenc in jih znotraj svojega predmetnega področja ali obšolskih dejavnosti tudi razvijajo. S tem spodbujajo razvoj samospoštovanja, ki je potrebno za pozitiven odnos do drugih.

S konferenco želimo spodbuditi razmišljanje o tem, kako učencem predstaviti proces osamosvajanja in nastanka Slovenije, pomen državnih simbolov (zastave, grba, himne) in spodbujati občutek pripadnosti novi državi ter kako mladim predstaviti pravni vidik demokracije in suverenosti. Vabljeni predavatelji dajejo konferenci posebno težo. Njihova predavanja niso samo suhoparna teorija, ampak tudi izraz osebnega prepričanja in pozitivnega odnosa do domovine in države.

Tudi na letošnji konferenci sodelujejo predavatelji iz Slovenije in tujine. Veseli smo, da so z nami zamejski Slovenci, ki zaradi okoliščin, v katerih živijo, svoji identiteti posvečajo veliko časa. Učitelji predstavljajo dejavnosti, ki spodbujajo ljubezen do domovine. Z metodološkega in didaktičnega vidika je pomemben poudarek na medpredmetnem povezovanju in obšolskih dejavnostih. Učitelji znotraj lastnega predmeta prepoznavajo domovinske in državljanske teme ter ustvarjajo primere dobre prakse, ki jih ob tej priložnosti tudi predstavljajo. S hvaležnostjo smo sprejeli vse strokovne prispevke pedagoških delavcev, ki zavzeto pripovedujejo o svojih izkušnjah vzgoje za domovino in državo. Njihov pozitiven odnos bo morda pritegnil tudi druge kolege. Želimo si, da bi znali sebi in mladi generaciji pristno in navdušujoče pripovedovati zgodbo o osamosvojitvi. Nimajo vsi narodi te sreče, niso imeli vsi narodi tako blage usode.

Kdor ljubi svojo domovino, ima večje samospoštovanje in laže spoštuje druge, ker ima manj predsodkov do njih. Predsodki do drugih se močno kažejo v vsaki preizkušnji, tudi v letošnjem času epidemije. Za sožitje in sodelovanje moramo v naši državi storiti kaj več. Kaj od tega 'več' lahko storimo vsak na svojem področju, kaj zmoremo sami in kaj skupaj, se učimo na tej konferenci.

Naš narod je svojo istovetnost gradil ob besedi. Skupna beseda nas je pripeljala do blagoslova, ki smo ga deležni, ker imamo svojo državo. Trideset let. Ko so se oblikovale prve svete besede, je bil

jezik eden. Ko so besede krožile od ljudstva do ljudstva, so našle pravo mesto in nosile pravilen pomen. Ko pa se je človek pričel ločevati po jeziku, so se pomeni besed izgubljali in človeštvo se je oddaljilo od resničnih sporočil. Tudi med nami krožijo besede, ki ne povezujejo. Vse preveč jih je.

Beseda bi morala biti sveta in tak naj bi bil jezik sporazumevanja. Toda že dolgo ni več tako. Včasih se z besedami poljubno igramo, zato izgubljajo svoj prvotni pomen, kar pa onemogoča resnično sporazumevanje. Prav te žive, globoke in svete besede so danes premalo prisotne. Bralci in poslušalci so pogosto pasivni, površni in duhovno nerazviti. Le jezik, ki je živ, resničen in svet, lahko omogoča resnično sporazumevanje in ne povzroča prepirov, trpljenja in vojn. Ko iščemo poti do boljšega sobivanja, iščemo besede, ki nas lahko popeljejo v globino, v bistvo našega bivanja. Ne nazadnje je najmočnejše orodje v rokah pedagoga ravno beseda, ki spodbuja, hrabri, poboža ali opozori, povezuje. Naša mednarodna konferenca je priložnost, da iščemo takšne besede in ustvarjamo jezik, ki povezuje.

Branka Roškar in dr. Silvo Šinkovec

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE PREKO OBEH MOŽGANSKIH POLOVIC

Učitelji si prizadevamo učencem posredovati znanja in veščine, ki jim pomagajo celostno živeti, razumeti in sprejemati svet. V program 2. mednarodne konference *Vzgoja za ljubezen do domovine in države* je vključenih veliko zanimivih šolskih praks. Zaradi epidemije covida-19 bo konferenca potekala na daljavo. Posebnega družabnega programa ne bo; ne bo možnosti za spontane odzive med sodelujočimi, ker bodo vsi doma, daleč drug od drugega. Toda organizatorji smo poskrbeli za program, ki poleg leve možganske polovice zadovoljuje tudi desno – dodali smo še glasbeno dimenzijo. Glavnina vsebin, ki jih bodo udeleženci in poslušalci ter izvajalci sprejemali oz. posredovali, se bo shranjevala predvsem v miselnem in logičnem sosledju, v levi možganski polovici.

Zato bomo med posameznimi predavanji in referati, v tako imenovanih prostih minutah, lahko prisluhnili visokokakovostnim pevskim oz. glasbenim vsebinam. Veseli in počaščeni smo, da sta se povabilu odzvala dva izjemna umetnika, glasbena oz. pevska poustvarjalca Marcos Fink in njegova sestra Bernarda Fink. Basbaritonist Marcos Fink, vrhunski interpret, igralec in umetnik (www.marcosfink.si), je nastopal na domala vseh pomembnih opernih in koncertnih odrih po svetu. Tudi njegova sestra, mezzosopranistka Bernarda Fink (https://sl.wikipedia.org/wiki/Bernarda_Fink) deluje na opernem in koncertnem področju ter spada med najuspešnejše vokalne interprete slovenskega rodu. Oba sta se rodila v slovenski izseljenski družini v Argentini. Marcos Fink živi v Sloveniji, Bernarda Fink pa na avstrijskem Koroškem – je žena znanega avstrijskega diplomata slovenskega rodu, Valentina Inzka. Slednji je bil leta 2019 eden izmed predavateljev na naši 1. mednarodni konferenci. Oba umetnika sta ljubezen do domovine Slovenije in slovenstva dobila v doto v primarni družini in v slovenski skupnosti v Argentini.

Program bomo začeli s himno Republike Slovenije, ki jo je prav za to priložnost posnel in zapel Marcos Fink. V nadaljevanju ga bomo slišali še v vlogi interpreta himne Slovenija v svetu, za katero je besedilo napisal Marko Kremžar, ki živi v Argentini, glasbo pa Jože Osana, ki živi v Kanadi.

Tudi med posameznimi programskimi sklopi konference bomo prisluhnili omenjenima umetnikoma. Zapela bosta nekaj slovenskih ljudskih in umetnih pesmi ter samospevov. Ta prispevek se bo zagotovo dotaknil naših čustev in se vtisnil v našo desno možgansko polovico.

Ljudske pesmi, ki jih bomo slišali, so nam, učiteljem, odličen medij, preko katerega lahko učencem omogočimo, da laže povežejo in bolj doživeto sprejmejo tiste vsebine, ki se skladiščijo v levi možganski polovici. To je tudi naš cilj. In če želimo mladim privzgojiti ljubezen do domovine in države, lahko hodimo proti cilju tudi po tej poti. Ljubezen je čustvo – najpomembnejše in najmočnejše motivacijsko sredstvo pri učenju, delovanju, v življenju.

Vsaka zapeta ljudska pesem in samospev na naši konferenci je prava *miniaturna zgodovinska zgodba*, ki učiteljem različnih učnih predmetov ponuja možnost, da jo vključimo v učno uro, npr. v učno uro zgodovine, geografije, slovenščine, umetnostne zgodovine, športa itd. Vključimo jo lahko tudi v program kulturne prireditve, razredno uro, v uro dela s starši svojih učencev, program tematske strokovne ekskurzije, izleta ipd. S takšno *miniaturno zgodbo* lahko začenjamo ali zaključujemo učno uro, z njo vstopamo v načrtovano zgodovinsko tematsko področje, ob njej lahko povabimo učence k razmišljanju o socioloških vsebinah … Te *miniaturne zgodbe* oz. ljudske pesmi nam pričajo o gospodarskih, socialnih in družbenih razmerah, nakažejo nam načine komunikacije med mladimi in starejšimi v preteklosti, iz njih vejejo vrednote časa in naroda, posameznika in skupnosti … V njih

hitro opazimo izstopajoče vrednote, ki so se kalile skozi čas in ostale v pesmi, ker so imele težo. Vse drugo je na poti skozi zgodovino odpihnil veter.

Verjamem, da sta oz. bosta naša gosta, interpreta ljudskih pesmi, lahko mnogim mladim in starejšim zgled v skrbi za slovenstvo in slovensko kulturno izročilo in obenem v ponos, da so tudi sami del slovenske skupnosti.

Dragica Motik

Vsebina umetniško-glasbenega dela programa konference
Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Za boljši vpogled v umetniško-glasbeni del programa konference navajamo seznam ljudskih in umetnih samospevov, ki jih najdemo na dveh originalnih zgoščenkah. Na zgoščenki z naslovom Samospevi[1], najdemo naslednje samospeve, ki smo jih izbrali za konferenco:

– *France Cigan:*

- Pevcu (France Prešeren), BF[2]
- Resignacija, MF[3]
- Jutro na Koroškem, MF

– *Anton Nagele:*

- V tujini doma (Anton Kuchling), MF
- Med cvetlicami po logu (ljudska), BF in MF
- Šmarska vas (ljudska), MF
- Pod klančkom sva se srečala (ljudska), MF
- Roža tam v vrtu (ljudska), BF
- Pri mrzlem studencu (ljudska), BF in MF
- Ko lani sem tod mimo šel (ljudska), MF
- Pa j' upihnila luč (ljudska), MF
- Ti si urce zamudila (ljudska), MF
- Tako tiho jo je prcaplov (ljudska), BF
- Je pa krajčeč posvava (ljudska), MF
- Dva puba sta pršva (ljudska), BF
- Voda tače (ljudska), MF
- Nocoj pa, oh, nocoj (Fran Venturin), BF in MF
- Oj, le šumi (ljudska), BF in MF

Druga zgoščenka nosi naslov Slovenija![4], z nje smo za naše strokovno izobraževanje izbrali naslednje:

- Davorin Jenko: Na tujih tleh (Anton Funtek), BF in MF
- Josip Ipavec: Divja roža in bršljan (J. Rodenberg / Pavel Oblak), MF
- Kamilo Mašek: Pod oknom (France Prešeren), MF
- Benjamin Ipavec: Mak žari (Cvetko Golar), MF
- Benjamin Ipavec: Božji volek (Oton Župančič), MF
- Emil Adamič: Trobentice (Kazimir), BF
- Emil Adamič: Uspavanka (Vida Jeraj), BF

Himno Republike Slovenije ter himno Slovenija v svetu je basbaritonist Marcos Fink zapel prav za konferenco.

[1] *Samospevi* (Celovec: Krščanska kulturna zveza; Klagenfurt: Christlicher Kulturverband, 2002) – skladatelja: France Cigan in Anton Nagele; izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Nataša Valant, klavir)
[2] Poje Bernarda Fink
[3] Poje Marcos Fink
[4] *Slovenija!* (Pesmi in dueti iz Slovenije – Songs and duets from Slovenija!) (Arles: Harmonia mundi, 2011) – izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Anthony Spiri, klavir. Bernarda Fink in Marcos Fink sta leta 2012 za to ploščo prejela nagrado Prešernovega sklada.

UVODNI DEL

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE

✍ ***Agica Holecz*** *(agicaholecz@freemail.hu), višja pedagoginja, je ravnateljica na Dvojezični osnovni šoli Števanovci, v sklopu katere deluje tudi vrtec.*

Slovensko Porabje leži na zahodu Madžarske in je stisnjeno med avstrijsko in slovensko mejo. Severna meja slovenskega Porabja je reka Raba. Ozemlje, ki meri 92 km^2, je geografsko del Goričkega. Porabje zajema sedem vasi, v katerih je približno 90 % prebivalcev slovenske narodnosti. Te vasi so: Andovci, Dolnji Senik, Gornji Senik, Sakalovci, Slovenska ves, Števanovci, Verica-Ritkarovci.

Jezik, ki ga ohranjamo in za katerega skrbimo, je zelo bogat. Porabsko narečje je temelj slovenske identitete na tem območju. Je eden od govorov slovenskega prekmurskega narečja oziroma del goričkega prekmurskega narečja. Jezik nas povezuje s kulturo, tradicijo ter šegami v domovini in slovenski državi.

Porabski Slovenci poznajo dva govora: gornjeseniškega in števanovskega. Porabščina je – ob knjižni slovenščini – tisti povezovalni člen v porabski skupnosti, ki zagotavlja narodnostno identiteto in povezuje porabske Slovence z matičnim narodom.

Porabje ima bogato ljudsko izročilo, npr. borovo gostüvanje, božične kolednike, lucijino. Slovenske kulturne skupine ohranjajo slovenske plese, pesmi, predstave gledaliških skupin potekajo v pristni porabščini, tudi versko življenje je tesno povezano materinščino. Enako velja za porabske medije: tednik Porabje in slovenski Radio Monošter ter dvotedenska slovenska oddaja na madžarski televiziji Slovenski utrinki.

Naši krovni organizaciji sta Zveza Slovencev na Madžarskem v Monoštru in Državna slovenska samouprava s sedežem na Gornjem Seniku, ob tem pa ima vsaka porabska vas svojo Slovensko narodnostno samoupravo. Njihov skupni cilj je, da se ohranijo slovenski jezik, kultura in narodnostna identiteta. Kulturne skupine jim pomagajo s tem, da ohranjajo kulturo in jo posredujejo širši javnosti. V Porabju deluje veliko kulturnih skupin: folklorni skupini v Sakalovcih in na Gornjem Seniku, gledališke skupine Veseli pajdaši, Nindrik-indrik in Duo Fodor, Cerkveni pevski zbor Števanovci, Komorni zbor Monošter ter Pevski zbor Avgusta Pavla Gornji Senik, ki ima več kot 80-letno tradicijo.

Jezik, ki smo se ga naučili od svojih babic in mamic, moramo spoštovati in ohraniti na vseh področjih, tako v šolah, cerkvah ali v vsakdanjih pogovorih.

Kakšen odnos imam kot ravnateljica in predsednica Slovenske samouprave do maternega jezika, do domovine? Zelo sem ponosna, da sem Slovenka in da imam slovenske korenine; starši in stari starši so bili Slovenci. Slovenske korenine so pri meni zelo močne in to se odraža tudi pri delu, ki ga opravljam. Kot ravnateljica in učiteljica slovenskega jezika ter tudi vzgojiteljica vedno poudarjam, da ima slovenski jezik prednost pri komunikaciji.

Na Dvojezični osnovni šoli Števanovci izvajamo dvojezični pouk. Upravljavka šole je Državna slovenska samouprava. Leta 2007 smo začeli delati po dvojezičnih predpisih in navodilih. V praksi to pomeni, da imajo učenci tedensko 5 ur slovenščine, eno uro spoznavanja slovenstva v slovenskem jeziku in določene predmete dvojezično. V nižjih razredih so to telesna vzgoja, glasba,

risanje, tehnika in spoznavanje narave ali okolja, v višjih razredih pa telesna vzgoja, glasba, likovna umetnost, tehnika, informatika, matematika in fizika. Trudimo se, da učenci čez dan slišijo slovenski jezik ter čim več komunicirajo in se pogovarjajo slovensko.

Tudi popoldanske dejavnosti so povezane z jezikom. V okviru lončarskega krožka mali lončarji spoznavajo glino, različne materiale in delo na vretenu. Pridno in uspešno delajo s pomočjo lončarja, ki prihaja iz Slovenije. Ta tabor poteka že 15 let; njegova dodana vrednost je ta, da v okviru štiridnevne delavnice naši učenci ustvarjajo skupaj s slovenskimi učenci iz Grada in Mačkovcev. Pridružijo se nam tudi učenci z Gornjega Senika in tako okrog 30–35 malih lončarjev preživi nekaj lepih dni skupaj.

Že vrsto let aktivno deluje slovenska folklorna skupina; plešejo porabske in prekmurske plese, imajo tudi svoje noše. Redno nastopajo na šolskih prireditvah in prireditvah v Porabju, pa tudi v Sloveniji. Aktivno deluje tudi pevski zbor, ki prepeva slovenske ljudske pesmi.

Na šoli vedno izvajamo programe v obeh jezikih. Naši tradicionalni programi so: slavnostna otvoritev šolskega leta, jesenski festival, dan buč, martinovanje, miklavževanje, božič, pust, slovenski kulturni praznik, dijaški dan, valeta itd.

Dobre stike imamo s slovenskimi šolami v Dobrovniku, Puconcih, Gradu, Mačkovcih, Šalovcih. Z njimi izvajamo skupne hospitacije, delavnice, kulturna in športna srečanja ter izlete. Tudi pri slovenskih projektih smo sodelovali z njimi: skupaj smo sestavili biltene, organizirali skupne šolske dneve z dvojezičnimi šolami, izobraževanja, izlete. Vsako leto učence peljemo na izlet v Slovenijo; pri financiranju le-tega nam pomaga Slovenija. Od Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu vsako leto dobimo finančna sredstva za lončarski tabor, različne krožke in za vzdrževanje stikov s slovenskimi šolami.

Naše dobre in prijateljske stike vedno bolj poglabljamo. Vse to je povezano z jezikom, ljubeznijo do jezika in naroda. Pri urah spoznavanja slovenstva vključujemo Pomurski muzej Murska Sobota in Muzej Avgusta Pavla Monošter. Z obema institucijama zelo aktivno sodelujemo, partnerji smo bili tudi pri sestavljanju delovnega zvezka.

Medeni zajtrk na šoli je postal že tradicionalen. Čebelarji pridejo iz Slovenije, predstavljajo nam svoje delo ter nam prinesejo med. Pri urah spoznavanja slovenstva se učenci naučijo tudi slovenskih molitev.

Postali smo t. i. bazična šola. To pomeni, da lahko predstavimo, kako delamo na dvojezični šoli, kakšne prednosti ima slovenski jezik, kakšne stike imamo in kakšne možnosti imamo pri jeziku, delavnicah, ohranjanju jezika in kulturne dediščine.

Na delavnice vključimo in povabimo tudi starejše generacije, da lahko naši učenci v živo slišijo in spoznajo slovensko narečje, kulturo, medtem pa skupaj pečejo, delajo vence, božične okraske ali papirnate rože. Medgeneracijsko srečanje bolje motivira otroke pri zavedanju svoje identitete in jih spodbuja k ohranjanju jezika in kulture.

Imamo majhno, vendar lepo urejeno šolo. Vsak dan delamo za to, da ohranjamo slovenščino in da imajo učenci pozitiven odnos do jezika. Učitelji moramo najmlajšim pokazati pravo pot in jih usmerjati, da ostanemo Slovenci in se ohrani naš materni jezik. Jezik moramo imeti radi, do njega moramo imeti pozitiven odnos. Z veseljem se moramo pogovarjati in pokazati, da smo močni, ponosni na slovenski jezik, na svoje slovensko narečje, svoje slovensko poreklo in korenine.

MEDIATIZACIJA NASTANKA SAMOSTOJNE DRŽAVE

ZGODOVINSKI OKVIR NASTANKA SAMOSTOJNE SLOVENIJE V KONTEKSTU MEDIJSKEGA POROČANJA

MEDIATIZATION OF THE EMERGENCE OF AN INDEPENDENT STATE

THE HISTORICAL FRAMEWORK OF THE EMERGENCE OF INDEPENDENT SLOVENIA IN THE CONTEXT OF MEDIA REPORTING

✍ ***Zoran Medved*** *(zoran.medved@rtvslo.si), dr. znanosti, je urednik oddaj in svetovalec generalnega direktorja RTV Slovenija. Delal je v tiskanih medijih, na radiu in televiziji, bil je urednik v uredništvu oddaj o kulturi na TV Ljubljana ter urednik oddaje V žarišču v Informativnem programu TV Slovenija. Kot novinar v Informativnem programu TVS je med letoma 1990 in 1993 intenzivno spremljal, redno poročal in analiziral politične spremembe in krizo v nekdanji skupni državi. Ob selitvi v Maribor leta 1993 je sodeloval pri razvoju regionalnih TV-programov RTV Slovenija, kar je bilo leta 2002 kronano z začetkom oddajanja samostojnega sporeda TV Maribor na regionalni frekvenci; pred tem je postal tudi prvi odgovorni urednik Jutranjega programa TV Slovenija. Dvakrat je bil odgovorni urednik regionalnega TV-programa v Mariboru, pred tem pa kot pomočnik direktorja TVS zadolžen za razvoj konceptov regionalnih TV-programov v Kopru in Mariboru. Je avtor znanstvene monografije ter vrste izvirnih znanstvenih prispevkov, strokovnih prispevkov in poljudnih člankov o medijih.*

Povzetek

Namen tega prispevka je predstaviti značilnosti mediatizacije dogodkov in družbenih procesov, ki so po plebiscitu leta 1990 pripeljali do razglasitve neodvisnosti in ustanovitve samostojne države slovenskega naroda, ter njihove reinterpretacije v publicističnih delih tujih novinarjev. V njem pokažemo, kako se med mediji in političnim podsistemom v družbi razporejajo kompetence in vpliv na državljane ter kdo v resnici razpolaga s kapitalom informacij in kdo s kapitalom publicitete. V zaključku predstavimo procese, ki so takrat in še danes vplivajo na omejevanje povezovalne in vzgojne vloge medijev, odtujevanje državljanov od države in sekularizacijo domoljubja.

Abstract

The purpose of this paper is to present the characteristics of mediatization of events and social processes that led to the declaration of independence and the establishment of an independent state of the Slovene nation after the 1990 plebiscite, and their reinterpretation in the books of foreign journalists. In it, we show how competencies and influence on citizens are distributed between the media and the political subsystem in society, and who actually owns the capital of information and who owns the capital of publicity. In conclusion, we present the processes that then and still today affect the limitation of the cohesive and educational function of the media, the alienation of citizens from the state and the secularization of patriotism.

Ključne besede: domoljubje, država, mediatizacija, mediji, narod, politični sistem.

Keywords: patriotism, state, mediatization, media, nation, political system.

1 Uvod

»Vodilna ideja, nacionalno hrepenenje Francije v letu 1789 je bilo zavezništvo svobodnih ustanov z dedno monarhijo. Bili smo speljani daleč stran od naše zamisli, neizmerno smo prevarali sami sebe in zašli v naših drznih upanjih, toda nič manj se ne bi smeli zavajati, ko gre za naše dvomljivo malodušje. Bog, ki dovoli, da breme njihovih napak pade na vso nacijo, ne bo dovolil, da se njihovo lastno življenje izteče v stalno laž in ujame v usodno zanko; vsa naša zgodovina, naša celotna civilizacija, vse naše slave in naša veličina kličejo k združitvi monarhije in svobode; pogosto smo izbrali napačno pot, ko smo izbirali smer, ki nas vodi k cilju; in z namenom, da ga dosežemo, bomo še vedno morali hoditi po številnih novih poteh in stopati čez številne težke ovire. Toda, ohranimo enak cilj; tam so naša nebesa.«

(Guizot, 1851/2002: xix)

Ta odlomek iz temeljnega dela francoskega pravnika in politika Francoisa Guizota[1] *Zgodovina porekla reprezentativne vladavine v Evropi* še danes povzema bistvene prvine človekove ocene lastnega položaja v družbi, osebnih in kolektivnih ciljev ter dvomov, ko kot posamezniki in družba sodelujemo pri nastajanju nečesa novega. Besedilo govori o času padca monarhije in francoski buržoazni revoluciji, ki je usodno zaznamovala razvoj Evrope od konca 18. stoletja do razpada ali padca velikih evropskih monarhij ob koncu dvajsetih let 20. stoletja. Povzema tudi dvome, ki se porajajo ob soočenju z novim redom: ali je to tisto, kar smo hoteli, ali smo si tako predstavljali novo družbo, kako popraviti napake drugih? Kdo ali kaj nas pri tem vodi?

V tem odlomku lahko prepoznamo vero posameznika, da je staro (monarhijo) mogoče povezati z novim (svobodnimi ustanovami republike in parlamentarne demokracije), dvom, da je novo mogoče doseči z revolucionarnim nasiljem, in vprašanje, kaj je naš cilj in kaj je naš vzor. Celotno besedilo prav tako zaznamujeta (izrečena) ljubezen do Boga in (neizrečena) ljubezen do domovine. Slednja se glede na osebne okoliščine, ki so zaznamovale življenje avtorja, izkaže kot bistvena za njegovo odločitev, da se vrne v domovino in pozneje kot politik prispeva k delovanju njenih ustanov. Pri domoljubju največkrat predpostavljamo, da gre za pozitivno čustvo, ki izvira iz vrednot, ki jim sledimo, je utemeljeno na naši vzgoji ali pa izvira iz pripadnosti narodu in naciji, zato je prvina naše osebne identitete, hkrati pa zaznamuje našo pripadnost skupnosti.

V tem prispevku bomo nastanek samostojne slovenske države analizirali v kontekstu mediatizacije odnosa do nove državne, politične in družbene entitete in njene poznejše reinterpretacije v treh publicističnih delih tujih avtorjev. Izbrana dela izhajajo iz bolj ali manj poglobljene analize zgodovinskih okoliščin, ki so povzročile razpad prejšnje federalne države, katere del je bila Slovenija, hkrati pa ahistorično absolutizirajo pomen in vpliv posameznih političnih osebnosti na medsebojno povezana procesa razpada prejšnje države in nastajanja novih nacionalnih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Njihove ugotovitve bomo preverjali z metodo kritične diskurzivne analize in s primerjalno analizo uporabljenih virov, pri čemer bomo posebej pozorni na vlogo medijev kot morebitnih virov informacij ali njihovega prevrednotenja. Koncept mediatizacije medijem pripisuje vpliv in moč, da na dnevni red javnih razprav v družbi sami postavijo določene teme ali vprašanja.

[1] Francois-Pierre-Guillaume Guizot se je rodil v Nimesu 4. oktobra 1787 v protestantski družini. Njegov oče, ki je pripadal žirondistom, poraženi republikanski politični frakciji jakobincev v zakonodajni skupščini med letoma 1791 in 1792, je bil ena od številnih nedolžnih žrtev revolucije in je v obdobju »terorja« med letoma 1793 in 1794 končal na giljotini. Družina je zbežala v Švico, mladi Guizot pa se je leta 1805 vrnil v Pariz na študij prava. Leta 1814 je postal generalni sekretar ministrstva za notranje zadeve, po padcu Napoleona pa je zasedal visoke položaje na pravosodnem ministrstvu in v državnem svetu (Craiutu, 2002: viii).

Toda pri analizi dejanskih učinkov poročanja medijev ne smemo prezreti umeščenosti posameznega medija znotraj prevladujočega medijskega sistema v državi, prav tako soodvisnosti medijskega sistema od političnega sistema, ki se je izoblikoval v neki državi.

2 Mediatizacija in odnos državljana do domovine

Preden ugotovimo, kakšen je lahko prispevek medijev k oblikovanju in utrjevanju domoljubnega odnosa posameznika do lastne države, moramo najprej razumeti, kako si razlagamo pojem domovine. V slovarjih lahko najdemo, vsaj ko gre za družboslovje in znanstvene razlage pojmov, precej poljudno definicijo, da je domovina »dežela, v kateri se je kdo rodil, v kateri prebiva«.[1] Toda dežela je lahko država ali le neko ozemlje, lahko se pojavlja v različnih oblikah politične skupnosti, lahko jo definirajo jezik, kultura, priznane meje, skratka vse tisto, kar danes vključuje sodoben pojem samostojne in suverene države. Slednja je v slovarjih označena kot »organizirana politična skupnost, ki ima na prostorsko omejenem ozemlju suvereno oblast«, in je sinonim ali zajema še ozemlje, ki pripada tej skupnosti, politično silo, ki predstavlja, vodi in upravlja to skupnost, in državni aparat, ki ga je razvila.[2] Če domoljubje razumemo kot »ljubezen do doma, domovine«[3] in državo razumemo kot organizirano politično skupnost, ki na svojem ozemlju izvaja suvereno oblast, in se še sami prištevamo k tej skupnosti – ali to pomeni, da ljubimo tudi politično silo, ki jo predstavlja, vodi in upravlja, in zlasti, ali ljubimo njen državni aparat?

Po drugi svetovni vojni se je, zlasti v obdobju »hladne vojne« in pod vplivom ameriške politologije, tudi v Evropi poskusila uveljaviti dihotomija političnih sistemov. »Svet« je bil razdeljen na svoboden in demokratičen zahodni »svet« ter na »Vzhod«, kamor so bili umeščeni totalitarni sistemi (Đorđević, 1977: 129–130). Raymond Aron[4] je zato v razpravo vpeljal pojem *industrijska družba*, ki je nadomestila vse prejšnje družbene in gospodarske ureditve ter bistveno vplivala na oblikovanje manj nasprotujočih si političnih sistemov. Aron je zagovarjal stališče, da v sodobnih družbah obstajata dva osnovna tipa političnih sistemov, in sicer pluralistični in unitaristični (monistični, avtokratski ali totalitarni). Pluralistični politični sistem naj bi izhajal iz liberalnega gospodarstva, zasebnega podjetništva in iz koncepta lastnine, zagotavljal pa naj bi tudi »javno tekmovanje« za oblast vsaj dveh ali več političnih strank. Unitaristični politični sistem naj bi izhajal iz kolektivističnega gospodarstva, ki so ga enačili s socialističnim, državnega planiranja in političnega režima edine politične stranke na oblasti. Toda za razliko od drugih avtorjev je Aron menil, da pod vplivom industrijskega razvoja sodobnih družb ta dva tipa političnih sistemov »konvergirata«, torej se po lastnostih približujeta drug drugemu, deloma prekrivata in zbližujeta. Svoje stališče je utemeljeval z ugotovitvijo, da se v industrijski družbi vse bolj povečujejo socialne razlike in krepi avtokracija, v svojem skepticizmu je šel celo tako daleč, da je vsako oblast razglašal za »oligarhično«, zato niti ni pomembno, ali se izvaja v »odprti« ali »zaprti« družbi (Đorđević, 1977: 130–131). Poleg tega poenostavitev političnih

[1] Fran/SSKJ, geslo »domovina«. Pridobljeno 13. 10. 2020 s spletne strani https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3637644/- domovina?View=1&Query=dom.
[2] Fran/SSKJ, geslo »država«. Pridobljeno 13. 10. 2020 s spletne strani https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=dr%C5%Beava.
[3] Fran/SSKJ, geslo »domoljubje«. Pridobljeno 13. 10. 2020 s spletne strani https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=domoljubje.
[4] Raymond Claude Ferdinand Aron (1905–1983), francoski filozof, sociolog, politolog in novinar, je objavil več pomembnih esejev na to temo: *Les sistemes politiques de la Societe industrielle, Trois essais sur la societe industrielle: La lutte des classes: Le Totalitarisme et Democratie*. Izšli so v zbirki *Idees* pri založbi *Callimmard* v Parizu med letoma 1964 in 1966.

sistemov z razlago posameznih tipov oblasti poudarja predvsem »motive za poslušnost, oziroma za izvajanje ukazov«, ne pa globljih razlogov za »politično konstituiranje družbe« (Đorđević, 1977: 132–133).

V Sloveniji je bilo vprašanje o globljih razlogih za oblikovanje samostojne in suverene države slovenskega naroda zastavljeno v prispevkih za slovenski nacionalni program, ki so bili objavljeni v 57. številki *Nove revije*. Že v prvem prispevku o slovenski državnosti avtor povzame Heglovo stališče, da narod »postane nacija šele tedaj, ko ni več zgolj narod, marveč že tudi država, narod s politično svobodo« (Hribar, 1987: 3). V prispevkih so še odgovori na druga temeljna vprašanja, npr. kako uveljaviti načelo o samoodločbi slovenskega naroda, o pravnih načelih slovenske nacije, o liberalizmu in nacionalizmu, o narodu in religiji. Leta 1990 v 95. številki *Nove revije* Pučnik (1990: 459–461) v prispevku *K političnemu sistemu Republike Slovenije* zastavi in hkrati odgovori na tri ključna vprašanja o odnosu posameznika in skupnosti do lastne države: kakšen politični sistem hočemo, kakšno državo potrebujemo in kako bomo uveljavili Republiko Slovenijo?

Odgovora na prvi dve vprašanji sta še danes aktualna, kajti avtor napove, da hočemo »civilni politični sistem«, katerega značilnost je politični pluralizem, in »pravno državo« (Pučnik, 1990: 459). Oziroma: »Hočemo politični sistem, ki bo enkrat za vselej onemogočil, da bi se še kdajkoli katerakoli politična stranka polastila slovenske države, kakor da bi bila njena (strankina) privatna lastnina.« Pučnik posebej poudari, da je praktični pomen te zahteve »danes sprejemljiv za vsakega državljana Slovenije« (ibidem). Pojem pravne države avtor temeljito razdela in opozori, med drugim, na tehnologijo »*legitimiranja* vsakokratnih institucij države«, na »spoštovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin« in na staro razsvetljensko zahtevo »po načelni *delitvi oblasti na zakonodajno, izvajalno in sodno oblast*«. Ob tem še zapiše, da mora biti zakonodajna oblast »strukturno *pluralistična*«, izvršna se mora »ravnati po načelih doslednega *spoštovanja pogodbenih (pravnih) odnosov*, sodna oblast pa mora biti predvsem *strukturno* neodvisna« (Pučnik, 1990: 460). Ti pogoji in načela se v popolnosti ujemajo z definicijo demokracije, ki se je uveljavila v razvitih kapitalističnih državah in še danes deluje kot en sam in edini nespremenljiv tip demokracije, za katero so značilni: tekmovalni večstrankarski sistem, spoštovanje človekovih pravic in političnih svoboščin (zlasti splošne volilne pravice, svobode izražanja, svobode združevanja in pravice do dela) ter predstavniški politični sistem (Đorđević, 1977: 136).

V 57. številki *Nove revije* je Pučnik analiziral, kaj bi bilo treba storiti, da v Sloveniji vzpostavimo »politični sistem civilne družbe«. Politični sistem, kot je posvaril, ima dve značilnosti:

»Prva je, da je vsak politični sistem parazitaren, ker živi predvsem od povezovalnih mehanizmov v ostalih delih kulture, da je strukturno nezadosten, ker ureja z oblastjo, ki je najbolj abstrakten ekvivalent razlik med osebami, in da se že po svoji strukturi nagiba k zlorabi, ker lahko z večanjem strmine svojega reda, tj. z zmanjšanim upoštevanjem notranjih struktur osebe in oseb, veča svoj potencial moči … Druga značilnost sledi iz aplikacije prve na slovenske razmere: imamo leninistični politični sistem, ki se opira na apriorno samolegitimiranje partije …« (Pučnik, 1987: 134)

Hkrati se v istem prispevku z razlago družbenih razmer v drugi polovici osemdesetih let močno približa Habermasovemu razumevanju pojma »mediatizacije« kot razmerja med »sistemskimi imperativi in z življenjsko izkušnjo doživetim družbenim okoljem« (v Kunelius in Reunanen, 2012: 5). Tako o letu 1987 zapiše: »Trenutno živimo v Sloveniji v liberalni fazi, kakor je v povojnem obdobju še nismo imeli. Količine operativno uporabljene moči oblastnega aparata so na nekaterih področjih omejene na minimum in se, npr. v ožji kulturi, skoraj približujejo demokratičnim razmeram, istočasno pa se v gospodarstvu administrira kot le kaj« (Pučnik, 1987: 135). Pri tem vztraja na oceni, da gre

še vedno za totalitarni politični sistem, v katerem se lahko »ocene položaja« vsak trenutek spremenijo: »Nočem malati vraga na steno, nočem buditi duha preteklosti, ki še živi v mnogih. Tudi nočem podcenjevati količine svoboščin, ki so se v Sloveniji vsaj v ožji kulturi v zadnjih letih nepričakovano uveljavile. Nočem briskirati tistih, ki so s svojimi glasovi in s svojim osebnim vplivom omogočili prav takšno 'oceno položaja' v vrhu političnega sistema ali partije: bog jim daj vzdržljivost in pogum, da se ne bi odločili za korak ali dva nazaj v žalostno preteklost« (ibidem).

Čeprav so bili prispevki za slovenski nacionalni program objavljeni v *Novi reviji*, ki je bila »mesečnik za kulturo«, je ta v resnici tudi po današnjih merilih delovala kot medij (Zmed, 2006: 2. čl.), uresničevala javni interes na področju medijev (Zmed, 2006: 4. čl.), imela je svoj uredniški odbor in odgovornega urednika. Naklada 57. številke in vseh drugih številk je takrat dosegala 3.500 izvodov, kar je več kot današnje naklade nekaterih medijev v Sloveniji, ki jih po avtomatizmu obravnavamo kot množične medije. Posledično so imele vsebine iz te revije velik odmev v družbi, kar je eden izmed temeljnih učinkov mediatizacije. Mediji, ki krepijo kulturo dialoga, ustrezajo definiciji mediatizacije kot institucionalnega procesa, v katerem »so mediji postali *integrirani* v dejavnosti drugih družbenih institucij, medtem ko tudi sami *jemljejo pravico* prevzemati status družbenih institucij« (Hjarvard, 2012: 113). Tako sklepamo, da se takrat, ko so družbene ustanove odvisne od virov informacij, s katerimi razpolagajo mediji, te podrejajo »medijski logiki«, ki je nasprotje »politični logiki«. Zato sta se Kunelius in Reunanen (2012: 7) vprašala, kaj je tisto, kar nosilce moči v družbi prepriča, da se podredijo logiki medija, in njun odgovor je, da je to »pozornost oziroma nadzor nad njo«. Pozornost je povezana s statusom »vidnosti« in s pojmom »publicitete«, zato razmerje med mediji in politiko lahko definiramo tudi »kot izmenjavo, v kateri politiki imajo informacijo (znanje), mediji pa razpolagajo s kapitalom *publicitete*« (Kunelius in Reunanen, 2012: 10–11).

3 Viri argumentacije: razmerje med političnim in medijskim sistemom

Če hočemo razumeti vzvode za državljanovo domoljubje, moramo vedeti, kakšen je njegov položaj v razmerju do države. Ta se je spreminjal od »naravnega posameznika« pri Hobbesu, »podložnika« pri Rousseauju, »po bogu posredovanega vladarja« v predmoderni dobi in »boga osvobojenega vladarja« pri Machiavelliju pa vse do modernih časov, ko posameznik, vezan na lastnino, »postane naravna osnova vsega reda: posameznik kot telo, fizični posameznik, ki ima svobodno voljo« (Lukšič in Pikalo, 2007: 130–132). Šele v demokraciji postane posameznik politični dejavnik, kar je imel v mislih tudi Pučnik pri sklicevanju na družbeno pogodbo kot temelj pravne države. Zgodovina se zato lahko interpretira na dva načina: kot zgodovina okoliščin, ki »zrcali neodvisnost zgodovinskega dogajanja od vseh tistih individualnih hotenj, ki so se medsebojno izničila v zgodovinski rezultanti«, in kot zgodovina, ki »absolutizira dejstvo, da sprejemajo odločitve za podrejene in celotna ljudstva vedno posamezniki in jih zato priznava kot edine akterje« (Lukšič in Pikalo, 2007: 128).

Državljan sicer sam izbira eno od teh dveh interpretacij zgodovine, toda pod vplivom informacij, ki mu ne dovolijo, da preveri verodostojnost »virov argumentacije«. Sodobni mediji se danes poslužujejo tehnik, ki naslavljajo, zasledujejo in ciljajo njihove uporabnike (Gillan, 2011: 26–27), pri čemer je državljanu namenjena vloga tarče. Svobodna volja se z novimi komunikacijskimi orodji podreja »virom argumentacije« izven medijev in novinarstva. V »zunanjem«, kot Kunelius in Reunanen (2012: 20) imenujeta spreminjajoče se življenjsko okolje ljudi, komunikacijske tehnologije igrajo vlogo »podaljška telesnih sposobnosti posameznika« (Splichal, 2006: 710–711). Osebna komunikacija državljana je postala predmet »politične skrbi«, tehnologije pa so »pogosto zlorabljene

za uveljavitev partikularnih političnih in komercialnih interesov v škodo najširše skupnosti (ali javnosti)« (ibidem). Prav zato ni pomembno le, v kakšnem medijskem sistemu državljan uresničuje svoje komunikacijske kompetence, temveč iz kakšnega političnega sistema izhajajo mediji, ki razširjajo informacije.

Sodobne politične sisteme delimo na: *demokratični korporativni sistem*, ki naj bi bil značilen za države severne in centralne Evrope, *liberalni sistem*, ki naj bi bil značilen za ZDA, Kanado, Združeno kraljestvo in Irsko, ter *polarizirani pluralni sistem*, ki naj bi bil značilen za mediteranske države Evrope (Hallin in Mancini, 2004: 68). Nas bo v tej razpravi zanimal tretji model,[1] saj so znotraj tega ugotovili številne slabosti politične organizacije družbe, kot so: pozna demokratizacija, neenoten pogled na to, kaj je pluralizem, politično odločanje, utemeljeno tako na soglasju kot na preglasovanju, prevladujoča vloga političnih strank, dirigizem, za katerega je značilno močno vpletanje države in političnih strank v gospodarstvo, obdobja avtoritarnega vladanja, slabitev državne blaginje ter šibke pravne ustanove (ibidem).

Hallin in Mancini (2004: 67) sta enako poimenovala tudi medijske sisteme. Po analogiji so za *mediteranski polarizirani pluralni medijski sistem* značilni: nizke naklade dnevnih časopisov, visoka stopnja političnega paralelizma, številni tiskani mediji, številni radijski in TV-kanali in programi ne zagotavljajo pluralne in raznovrstne ponudbe vsebin, ponovno se obuja mnenjsko novinarstvo, odločitve o upravljanju javnih medijev so v pristojnosti parlamenta in/ali vlade in pogojene s soglasjem političnih strank, profesionalizem v medijih slabi, nekateri mediji so instrumentalizirani, država ima močno vlogo pri (de)regulaciji medijev, ponekod se srečujejo z obdobji cenzure, drugod s podivjano deregulacijo (ibidem).

Po tem, kar sta ugotovila, lahko sklepamo, da med značilnostmi političnega in medijskega sistema obstaja visoka korelacija in da je mediatizacija praviloma odvisna od virov argumentacije, ki jih generira politični sistem. Pri tem je treba biti pozoren na procesa, ki slabita povezovalno in vzgojno funkcijo medijev. Prvi je *sekularizacija* družbe, ob kateri slabi povezanost državljanov z ustanovami, ki skrbijo za religiozno ali vero v družbeno povezanost in vrednote, hkrati pa se krepi navezanost na ustanove, ki so »zunaj vere«, kot so politične stranke in sindikati (Hallin in Mancini, 2004: 263). Drugi proces je *konvergenca medijskih sistemov*, saj so se mediji iz polariziranega pluralnega sistema vedno zgledovali po medijih iz demokratičnega korporativnega sistema, zdaj pa se oba vse bolj približujeta značilnostim liberalnega medijskega sistema, v katerem so mediji prepuščeni delovanju trga, bohoti se »nevtralni komercialni tisk«, naloge medijev se omejujejo le na poročanje ali posredovanje novic, neinstitucionalizirana samoregulacija izhaja iz podmene, da vsi ravnajo profesionalno, kar pa ne zagotavlja zadostnega preverjanja zunanjih »virov argumentacije«, vloga javnih medijev slabi. To je deloma posledica tehnološkega razvoja, še bolj pa komercializacije, ki ji ustreza pogoj, da mediji delujejo v razmerah podivjane deregulacije (Hallin in Mancini, 2004: 67, 301).

[1] Hallin in Mancini sta svojo raziskavo primerjalnih političnih in medijskih sistemov opravila pred veliko širitvijo Evropske unije v letu 2004, ko je tudi Slovenija, skupaj s številnimi drugimi nekdanjimi socialističnimi državami, postala polnopravna članica te zveze. Zato z gotovostjo znanstvenih argumentov ne moremo trditi, da je polariziran pluralni politični sistem značilen tudi za Slovenijo, lahko pa o tem sklepamo na osnovi analogij med tem modelom in razmerami v naši družbi.

4 Viri argumentacije v času slovenskega osamosvajanja

V času slovenskega osamosvajanja so bili mediji v Jugoslaviji v »medijski vojni« (Košir, 1990: 578), kar je pomenilo, da so republiška glasila, kot so jih imenovali, podpirala politična vodstva posameznih republik, sprta predvsem zaradi nesoglasij o razdelitvi na novo ustvarjene vrednosti, pa tudi zaradi tega, ker »komunisti niso rešili nacionalnega vprašanja« (Beloff, 1990: 254). Stališče, da »je treba spremeniti paradigmo slovenske gospodarske politike: postati mora res *suverena gospodarska politika*« (Pučnik, 1990: 461), je tako najbližje »slovenskemu problemu v Jugoslaviji«. Težišče centralnoplanskega gospodarskega modela je bilo v nerazvitih delih države, nikogar pa ni zanimalo, »ali se je država s takim težiščem moči zmožna vzdrževati sama in ali ni državotvorje take vrste prej ovira kot spodbuda za nujno potrebni politični in tehnološki razvoj« (Blažič, 1990: 12). V predgovoru h knjigi Nore Beloff[1] je Blažič (1990: 13) resignirano sklepal, da »ni videti, da bi ta vprašanja koga na Zahodu kaj zanimala«. Zahod je po njegovem mnenju celo spodbujal »podhlajevanje potencialno visoko sposobnih dežel« (ibidem). V tem kontekstu je knjiga Nore Beloff, ki je izšla pred obdobjem, v katerem so se začele operacionalizirati priprave na slovensko osamosvojitev, značilen izdelek stare zahodne publicistične šole, ki izhaja iz »blokovske dogmatike«, in ni pričakovati, da bi se kdaj ustavila pri »bogokletnem vprašanju: ali morda ni ta država, taka, kot jo poznamo iz preteklosti kot tudi dandanašnji, v veliko večji meri potrebna drugim kot pa njenim državljanom samim«[2] (Blažič, 1990: 14).

Tako pridemo do vprašanja, kako mediji prispevajo k »medijski konstrukciji realnosti« in kako so to počeli v obdobju slovenskega osamosvajanja. Manca Košir je v 95. številki *Nove revije*, v prispevku *Za samostojno konstituiranje medijske podobe Slovenije*, zapisala, da novinarska poročila niso »objektivne slike (informacije)«, ampak da gre za »pogled iz (družbeno, zgodovinsko, politično, moralno) *določenega* kota; že kot sam in predvsem pogled, tako odvisen od najrazličnejših kontekstov, sta *interpretaciji*« (Košir, 1990: 578). Interpreti pa »stvarnosti ne interpretirajo po *dogodkih*, ki jo sestavljajo (pa čeprav na videz počnejo ravno to!), temveč po *pomenih*, ki so tem dogodkom (že) podeljeni. Šele s percepcijo teh pomenov smo sposobni osmišljati svet, ga strukturirati tako, da je 'berljiv' za množična občila. Ta potemtakem ne rekonstruirajo, temveč konstruirajo (neko čisto določeno) realnost« (ibidem).

Med ukrepi, ki bi zlasti v tujih javnostih ustvarili drugačno podobo Slovenije, je predlagala: ustanovitev slovenske tiskovne agencije, oblikovanje mreže tujih dopisnikov s sedežem v Ljubljani in organizacijo stalnih tiskovnih konferenc, ki bi tujini sporočale stališča Slovenije o krizi v Jugoslaviji (Košir, 1990: 579). Veliko tujih medijev je v Ljubljano res poslalo svoje dopisnike; nekateri so v Slovenijo prihajali občasno, saj so imeli dopisništva v bližnjih prestolnicah, temu primerno pa je bilo tudi njihovo poročanje. Misha Glenny, nekdanji dopisnik BBC z Dunaja, je pokrival srednjo Evropo in se je s sogovorniki iz nekdanje Jugoslavije pogosteje srečeval v tujini kot pa v njihovih matičnih okoljih. Na nekem dogodku v Pragi je tako srečal hrvaškega ekonomista, ki mu je potožil zaradi odnosa predsednika Tuđmana do predlogov stroke: »Če je Milošević 'Vladar Mordorja', je Tuđman Rdeča kraljica iz *Alice v čudežni deželi*. Hrvaški predsednik je muhast in samovoljen ter zavrača vsak zakonodajni predlog, ki ga predlagajo Babić in drugi ekonomski strokovnjaki. Čeprav nikakor nima prijateljskega odnosa do Miloševića, je Mate Babić odkrito priznal, da je Srbija hitreje stopila

[1] Nora Beloff (1919–1997) je bila angleška pisateljica, nekaj časa je bila novinarka časnika *The Observer*, pred tem je delala za agencijo *Reuters* in revijo *The Economist*. Upokojila se je leta 1977 in takrat je napisala več knjig, med njimi tudi delo *Zapravljena dediščina Josipa Broza Tita*, ki jo je v izvirniku objavila leta 1985, leta 1990 pa je bila prevedena in objavljena v slovenščini.
[2] Z »državo« je bila mišljena Jugoslavija in ne Slovenija.

na pot privatizacije kot Hrvaška« (Glenny, 1992: 63). O Sloveniji je značilen spomin na 26. junij 1991, dan razglasitve slovenske državnosti: »Ker je bil slovenski odhod zelo dobro napovedan, je ta teden pretežna večina novinarjev odpotovala v Ljubljano. Sam sem bil mnogo bolj vesel, da se nahajam v Zagrebu in sem zato bolj neodvisen. Načeloma sem vedel, da je Milošević sprejel idejo o slovenski neodvisnosti. In res, ni bila skrivnost, da bo ob umiku napornih in inteligentnih slovenskih politikov Milošević ugotovil, da bo zdaj mnogo lažje izvajal pritisk na Hrvaško« (Glenny, 1992: 87). V takšnem poročanju lahko identificiramo: dojemanje politike kot oblike popularne kulture, razumevanje zgodovine, ki absolutizira moč političnih voditeljev, iskanje potrditve, značilen primer je privatizacija podjetij, da posamezne republike hitreje sledijo pričakovanjem tujine, kar ustreza Blažičevemu pojmu »podhladitve«.

Še najbolj se je celoviti mediatizaciji slovenskega osamosvajanja približal novinar *Frankfurter Allgemeine Zeitunga* Viktor Meier, po poreklu Švicar. V predgovoru k njegovi knjigi[1] novinarka *Dela* Mojca Drčar Murko zapiše: »Viktor Meier se je moral med razpadanjem Jugoslavije braniti očitkov, da je zastopal Slovencem in Hrvatom naklonjena stališča … ni bil privrženec slovenske razdružitve od Jugoslavije v obdobju, ko so se še ponujale druge manj tvegane možnosti, a jo je tedaj, ko se je zdela neizogibna, razumel in sprejel« (Drčar Murko, 1996: 8). Založnik je na platnicah slovenske izdaje te knjige zapisal, da Meier z njo »v mnogih točkah popravlja podobo, ki je nastala v javnih občilih«. Zlasti v poglavju »Usodni leti 1986/87« in podpoglavju »Slovenija brani federalizem« (Meier, 1996: 83–94) avtor predstavi dve bistveni prvini slovenskega osamosvajanja: prevlado liberalnih kadrov v vodstvu slovenske komunistične partije po letu 1986, ki je omogočila, da so se, kot je ugotovil že Pučnik, razmere v Sloveniji »skoraj približale« demokratičnim razmeram, in naraščajočo vlogo civilne družbe in opozicije, saj podrobno citira posamezne prispevke za slovenski nacionalni program, Prunkovo monografijo o slovenskih nacionalnih programih iz leta 1986 in posamezna stališča iz prispevkov za slovenski nacionalni program Spomenke Hribar, Jožeta Pučnika, Ivana Urbančiča in Dimitrija Rupla. Navaja tudi misel sociologa Veljka Rusa, »da je enkrat pač treba narediti korak od boljševiškega k demokratičnemu socializmu« in da se slovenski nacionalni program iz leta 1987 »v nasprotju z njegovim srbskim antipodom ni prepustil ne jokavemu samoobžalovanju ne agresivnosti do drugih narodov« (Meier, 1996: 93).

Pri Meierju lahko ugotovimo, da je pri raziskovanju in analizi procesov, ki so pripeljali do slovenske osamosvojitve in razpada Jugoslavije, izbral zgodovinski pristop in še najbolj med vsemi uravnotežil »neodvisnost zgodovinskega dogajanja« in vlogo posameznih osebnosti v konkretnih dogodkih in procesih. Ko piše o odporu jugoslovanske komunistične partije proti gospodarskim reformam, ki jih je leta 1982 predlagala Kraigherjeva komisija (Meier, 1996: 28), nas nevede spomni, da smo imeli istega leta v Novem mestu mladinski kongres, na katerem so predloge za spremembe družbeno-ekonomskega sistema spisali Igor Bavčar, Srečo Kirn in Bojan Korsika. Tri leta pozneje so isti avtorji v knjigi *Kapital in delo v SFRJ* kritizirali dominacijo birokracije »skozi obvladovanje kreditno-monetarnega sistema« in njeno postavljanje v vlogo »reprezentante družbenega kapitala«, ki se ni sposobna spoprijeti z gospodarsko krizo in zato »poglablja proces razvoja nerazvoja v Jugoslaviji« (Bavčar in dr., 1985: 117). Leta 1986 je v Krškem potekal mladinski kongres, na katerem je Janez Janša predstavil pobudo za civilno služenje vojaškega roka, ki je bila šele uvod v poznejši spor med

[1] Viktor Meier (1929–2014) je bil najprej dopisnik *Neue Züricher Zeitunga* za območje Jugoslavije, nato dopisnik iz Washingtona za skupino nemških časnikov v Evropi, od leta 1975 do upokojitve leta 1993 pa dopisnik *Frankfurter Allgemeine Zeitunga* za območje Jugoslavije in jugovzhodne Evrope s sedežem na Dunaju. Po upokojitvi je napisal knjigo *Zakaj je razpadla Jugoslavija*, ki je v izvirniku izšla leta 1995, leta 1996 pa je bila prevedena in objavljena v Sloveniji.

Slovenijo in JLA, slednja je bila v resnici instrumentalizirana s strani Srbije, ki je spor spodbujala zato, da bi lažje realizirala cilje iz Memoranduma SANU (Repe, 2015: 103–106), objavljenega istega leta, s katerim se je Milošević identificiral, čeprav je dejansko šlo za nekdanji program predvojnega srbskega politika Nikole Pašića o Veliki Srbiji in ne za nek izvirni koncept srbskih komunistov (Meier, 1996: 74–76). Zanimivo je, da v tej percepciji povsem izgine »plakatna afera« skupine *Neue Slowenische Kunst* iz marca 1987, saj jo kmalu zasenči izid 57. številke *Nove revije* in spopad za oblast med Miloševićem in Stambolićem v srbski partiji. Toda dinamika dogodkov v Sloveniji skoraj istočasno pospeši paralelna procesa: (1) ustanavljanje novih političnih organizacij in strank, Meier (1996: 163) piše o ustanovitvi Slovenske kmečke zveze leta 1988 in vlogi Ivana Omana ter o ustanovitvi Socialdemokratske zveze Franceta Tomšiča, ter (2) liberalizacijo Zveze komunistov. Potem ko je Spomenka Hribar (1987: 97) napisala, da mora Zveza komunistov »sestopiti s piedestala avantgarde«, je o tem leta 1988 v Mariboru govoril tudi Milan Kučan, ki je priznal, da je teza o sestopanju Zveze komunistov z oblasti »tudi v Sloveniji najbolj sporna. Nekdo seveda mora imeti oblast, vprašanje pa je, kdo. [...] Potrebno je politično začeti delati drugače. Potrebno je računati z javnostjo, potrebno se je začeti boriti za javno mnenje. Kdor s fenomenom javnega mnenja, z razpoloženjem javnosti ne računa, se je vnaprej s svojo politiko obsodil na neuspeh. ZK pa žal na mnoga vprašanja odgovarja na način, ki je blizu dogmatičnega« (Repe, 2015: 129). To je bil hkrati tudi eden prvih, zelo zgodnjih primerov, da je nek slovenski politik v še vedno formalno totalitarnem političnem sistemu priznal moč publicitete, ki je, kot smo prej ugotovili, kapital, s katerim razpolagajo mediji. Toda če že takrat ne bi potekala mediatizacija vseh političnih procesov, ki so s svojo dinamiko pripeljali do prvih večstrankarskih neposrednih in svobodnih volitev v slovensko skupščino aprila 1990, leto pred tem, aprila 1989 je bil dr. Janez Drnovšek po zmagi na posvetovalnem referendumu izvoljen za slovenskega člana v Predsedstvu SFRJ (Meier, 1996: 164), kar je že bil odklon od dotedanjih praks, potem v slovenskem javnem mnenju ne bi bila mobilizirana tako prepričljiva večina, ki se je na plebiscitu 23. decembra 1990 izrekla za življenje Slovencev v samostojni državi.

5 Zaključek

Mediatizacija in tematizacija vprašanj, ki so bila bistvena za prihodnost Slovenije, sta, kot smo tu pokazali, potekali skoraj celo desetletje in lahko predpostavimo, da je to dovolj dolga doba, da se v individualni spomin državljana in kolektivni spomin naroda zapiše potreba po spremembah in novem. Jasno izražen cilj, ki so ga, čeprav na različne načine, podpirali praktično vsi politični subjekti organizirane politične skupnosti, delujoče znotraj takratnega normativnega in organizacijskega okvira družbe, je bil lahko dosežen, ker je, če parafraziramo Pučnika, bil sprejemljiv za vse državljane in so se z njim lahko identificirali. Politiki so imeli informacije, mediji kapital publicitete, državljani pa domoljubje, saj so jim obljubili novo in drugačno domovino in takratni ideal so ljudje ponotranjili. 30 let po plebiscitu nas zato morajo skrbeti: (1) pospešena »sekularizacija« spomina na takratne dogodke, (2) skupinska polarizacija (Sunstein, 2009: 60–63) državljanov, povzročena z nekritično rabo družabnih omrežij, ki jih politične stranke, kot primarni generatorji sekularizacije narodovega spomina, spreminjajo v osrednji medij političnega komuniciranja, in (3) s tem spreminjanje svobodnega državljana v podložnika, ki mu je odvzeta identiteta političnega subjekta, saj v sedanjih oblikah komuniciranja ne more biti enakopraven udeleženec v izmenjavi mnenj in sodelovati pri odločanju o pomembnih družbenih temah. V današnjem času se ponovno odpira vprašanje »pripadnosti« in: »Še posebej se opazi nepoznavanje pojma domoljubje, ki ga večina povezuje s političnim delovanjem in strankarsko pripadnostjo, kar je sicer nujni sestavni del države« (Roškar, 2017: 14). Avtoričino sklicevanje na sociologa in filozofa Zygmunta Baumana, »da življenje brez

identitete v sodobnem človeku rojeva strah in tesnobo« (ibidem), nas zato upravičeno spomni na dvome, ki se porajajo ob soočenju z novo družbeno entiteto: ali je to tisto, kar smo hoteli, ali smo si tako predstavljali novo družbo, kako popraviti napake drugih?

6 Viri in literatura

Bavčar, Igor; Kirn, Srečo; Korsika Bojan (1985): *Kapital in delo v SFRJ*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS: Republiška konferenca ZSMS.

Beloff, Nora (1990): *Zapravljena dediščina Josipa Broza Tita. Jugoslavija in Zahod*. Maribor: Založba za alternativno teorijo.

Blažič, Viktor (1990): Razmišljanje o zapravljeni dediščini. V Nora Beloff: *Zapravljena dediščina Josipa Broza Tita. Jugoslavija in Zahod*. Maribor: Založba za alternativno teorijo.

Craiutu, Aurelian (2002): Introduction to the Liberty Fund Edition. V Francois Guizot: *The History of the Origins of Representative Government in Europe*. Indianapolis: Liberty Fund, Inc.

Drčar Murko, Mojca (1996): Predgovor k slovenski izdaji. V Viktor Meier: *Zakaj je razpadla Jugoslavija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Đorđević, Jovan (1977): *Politički sistem*. Beograd: Savremena administracija, izdavačko-štamparsko preduzeće.

Gillan, Jennifer (2011): *Television and New Media. Must-Click TV*. New York in London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Glenny, Misha (1992): *The Fall of Yugoslavia. The Third Balkan War*. London: Penguin Books.

Guizot, Francois (2002): *The History of the Origins of Representative Government in Europe*. Indianapolis: Liberty Fund, Inc.

Hallin, Danile C.; Mancini, Paolo (2004): *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hjarvard, Stig (2012): Doing the Right Thing. Media and Communication Studies in a Mediatized World. *Nordicom Review*, Dodatek letniku 33, št. 1, str. 27–34.

Hribar, Spomenka (1987): Avantgardno sovraštvo in sprava. *Nova revija*, letnik VI, št. 57, str. 74–103. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Hribar, Tine (1987): Slovenska državnost. *Nova revija*, letnik VI, št. 57, str. 3–29. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Košir, Manca (1990): Za samostojno konstituiranje medijske podobe Slovenije. *Nova revija*, letnik IX, št. 95, str. 578–581. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kunelius, Risto; Reunanen, Esa (2012): The Medium of the Media. Journalism, politics, and the theory of »mediatization«. *Javnost/The Public*, letnik 15, št. 4, str. 5–24.

Lukšič, Igor; Pikalo, Jernej (2007): *Uvod v zgodovino političnih idej*. Ljubljana: Založba Sophia.

Meier, Viktor (1996): *Zakaj je razpadla Jugoslavija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Pučnik, Jože (1987): Politični sistem civilne družbe – eksplikacija osnovnih načel. *Nova revija*, letnik VI, št. 57, str. 130–143.

Pučnik, Jože (1990): K političnemu sistemu Republike Slovenije. *Nova revija*, letnik IX, št. 95, str. 459-461. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Repe, Božo (2015): *Milan Kučan prvi predsednik*. Ljubljana: Modrijan.

Roškar, Branka (2017): Ljubezen do domovine. *Vzgoja*, letnik XIX/3, št. 75, str. 14–15.

Splichal, Slavko (2006): In search of a strong European public sphere: some critical observations on conseptualizations of publicness and the (European) public sphere. *Media, Culture & Society*, letnik 28, št. 5, str. 695–714.

Sunstein, Cass R. (2009): *Republic.com 2.0*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.

Zakon o medijih (2006). *Uradni list RS*, št. 110/06 (26. 10. 2006).

ZRC SAZU (2014): Slovar slovenskega knjižnega jezika, spletna izdaja. Dostopno na: https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=%2A.

POUČEVANJE ZGODOVINE NASTANKA SAMOSTOJNE SLOVENIJE IN IDENTITETE NARODA PRI POUKU ZGODOVINE

TEACHING THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF INDEPENDENT SLOVENIA AND THE NATIONAL IDENTITY IN HISTORY LESSONS

✍ ***Vilma Brodnik*** *(vilma.brodnik@zrss.si), dr. znanosti, je pedagoška svetovalka za zgodovino na Zavodu RS za šolstvo in docentka za predmet Didaktika zgodovine na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem. Področja njenega raziskovanja so zlasti: učni načrti za zgodovino, spremljanje in vrednotenje znanja zgodovine, sodobne strategije učenja zgodovine, sodobne didaktične strategije poučevanja zgodovine, informacijsko-komunikacijska tehnologija pri pouku zgodovine. Je soavtorica učbenikov za prvi in tretji letnik gimnazije, delovnih zvezkov za zgodovino v prvem in drugem letniku gimnazije ter soavtorica in urednica številnih priročnikov za pouk zgodovine v osnovni in srednji šoli ter dolgoletna urednica revije Zgodovina v šoli.*

Povzetek

V prispevku predstavljamo zgodovinski razvoj slovenske narodne identitete s poudarkom na osamosvojitvenem procesu in nastanku samostojne in neodvisne slovenske države. Obe tematiki sta vključeni tudi v učne načrte za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji ter kataloge znanja za druge srednje šole. V nadaljevanju je predstavljenih osem didaktičnih idej za obravnavo zgodovine slovenske osamosvojitve z razstavami, natečaji, zgodovinskim terenskim delom, izobraževalnimi video filmi, grafičnimi novelami, projektnim učnim delom, e-časovnimi trakovi in e-plakati ter z muzejskim delom. Gre za pristope, s katerimi naj se pri mladih generacijah v globalnem in multikulturnem svetu spodbudi pozitiven odnos do slovenske osamosvojitve in zagotovi vključevanje učencev/dijakov v etnično raznolikih razrednih skupnostih.

Abstract

In this article, we present the historical development of the Slovene national identity with an emphasis on the independence process and the emergence of an independent and sovereign Slovene state. Both topics are also included in history curricula in primary and general upper secondary schools and knowledge catalogs for other secondary schools. The following are eight didactic ideas for dealing with the history of Slovenian independence through exhibitions, competitions, historical fieldwork, educational videos, graphic novels, project work, e-timelines and e-posters, and museum work. These are approaches that should encourage the young generations in the global and multicultural world to have a positive attitude towards Slovenian independence and ensure the inclusion of pupils/ students in ethnically diverse class communities.

Ključne besede: didaktika zgodovine, narodna identiteta, osamosvojitev Slovenije, pouk zgodovine, slovenska zgodovina.

Keywords: history didactics, history lessons, national identity, Slovenian history, Slovenia's independence.

1 Uvod

Zgodovina je eden temeljnih splošno izobraževalnih in vzgojnih predmetov s področja družboslovja in humanistike v osnovni in srednji šoli, katerega pomembna naloga je tudi spodbujanje in krepitev slovenske narodne identitete in državne pripadnosti pri učencih/dijakih. V članku predstavimo zgodovinski pregled oblikovanja slovenskega naroda skozi prizmo nastajanja in utrjevanja narodne identitete od etničnih kategorij, preko etničnih mrež do etničnih skupnosti. Analiziramo, kako je slovenska narodna identiteta dosegla vrh udejanjanja v času osamosvajanja Slovenije in nastanka samostojne in neodvisne slovenske države. Predstavimo tudi konkretne primere didaktičnih in učnih strategij za spodbujanje in utrjevanje narodne identitete na primeru zgodovine osamosvojitve Slovenije na inkluziven način v etnično raznolikih razrednih skupnostih.

2 Zgodovinski razvoj slovenske narodne identitete

2.1 Narodna identiteta in narod

Kaj nas Slovence danes opredeljuje kot prepoznavno nacijo in kaj nas je opredeljevalo v preteklosti? Identiteta oz. istovetnost je po eni od definicij namreč tisto, kar v primeru narodne entitete le-to naredi opredeljivo in prepoznavno.

Zgodovinar dr. Vanja Kočevar razvoj narodne identitete razlaga s tremi stopnjami, glede na izgrajenost identitete po modelu Dona Handelmana in Anthonyja D. Smitha. Najbolj ohlapna je etnična kategorija, ki jo opredeljuje eno ali več etničnih znakov, kot so jezik, navade in vera. Takšne skupine pogosto niso imele niti skupnega lastnega etničnega imena, ali pa ga niso priznavali in uporabljali vsi člani skupnosti. (Kočevar, 2019b: 94) Bolj izgrajena identiteta je značilna za etnično mrežo. Člani skupnosti so gospodarsko povezani, imajo pa tudi nekatere skupne institucije kot npr. kultna središča. Takšna identiteta je bila prisotna pri starih Grkih, ki so imeli skupni svetiščni kompleks v Delfih. (Kočevar, 2019b: 94) Najbolj povezane in kompleksne pa so etnične skupine ali etnije z najbolj razvito identiteto. Oblikovan imajo vodilni sloj, občutek skupinske solidarnosti, predniški mit o svojem izvoru, skupne etnične znake (jezik, navade, vera) in zgodovinski spomin. (Kočevar, 2019b: 94)

V poznem srednjem veku in zgodnjem novem veku se je pri Slovencih v valovih pojavljal (proto)nacionalizem, v času modernega nacionalizma 19. stoletja pa sta postala etnična in jezikovna pripadnost glavna gradnika kolektivne identitete. (Kočevar, 2019a: 16) Etnična identiteta se torej pojavi že pri najpreprostejši etnični kategoriji in se utrjuje ter poglablja pri etničnih mrežah in etničnih skupinah. Etnična identiteta je tudi oblika kolektivne identitete. Posamezniki in skupnosti se identificirajo z različnimi oblikami lastnih in skupinskih identitet, ki se prepletajo. V različnih zgodovinskih obdobjih je tako prevladovala verska ali konfesionalna identiteta, v drugih stanovska ali poklicna, deželna ali pokrajinska ter etnična ali narodna identiteta. (Kočevar, 2019b: 100–101)

Kočevar razlaga, da se je slovenska etnična skupnost oblikovala v srednjem veku in reformacijo dočakala kot etnična kategorija, z nastankom knjižnega jezika se je preoblikovala v etnično mrežo. V 17. in 18. stoletju je sledil zastoj, saj so prevladovale druge identitete (deželna, verska). V drugi polovici 18. stoletja, z začetki slovenskega narodnega prebujenja, pa se je slovenska narodna identiteta razvila v etnijo oz. etnično skupino. (Kočevar, 2020: 76–77) Slovensko nacionalno oblikovanje se je zaključilo v 19. stoletju od programa Zedinjene Slovenije v revolucionarnem letu

1848 do politične, gospodarske in kulturne emancipacije slovenskega naroda. Slovenski narod je tako iz 'nezgodovinskega' začel svoj zgodovinski obstoj. (Kočevar, 2020: 77)

Obstaja pa tudi drugačna interpretacija oblikovanja slovenskega naroda, ki izhaja iz prepričanja o moderni in konstituirani naravi nacionalizma. Koncept sta razvila dr. Rok Stergar in dr. Jernej Kosi. Trdita, da je slovenski narod moderen fenomen, nastal v 19. stoletju kot drugi srednjeevropski narodi. Pripadnost narodu se je širila z agitiranjem nacionalističnih organizacij, množično politizacijo in delovanjem države. Sporne so trditve, da slovenska etnična skupnost kot predstopnja naroda ni obstajala ter koncepta naroda kot zamišljene skupnosti in izumljanja tradicij. (Zajc, 2018: 21)

V 20. stoletju, stoletju vojn, je slovenski narod prešel skozi več zgodovinskih prelomnic. S koncem prve svetovne vojne je razpadla Habsburška monarhija, sestavni del katere so bile tudi slovenske zgodovinske dežele (Kranjska, Štajerska, Koroška, Goriška, Istra in Trst). Dne 29. oktobra 1918 je bila razglašena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je 1. decembra istega leta združila s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (od leta 1929 Kraljevina Jugoslavija). Zunaj novih državnih meja je ostala ena tretjina slovenskega naroda. Upravno pa se je slovensko ozemlje znotraj Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev delilo na ljubljansko in mariborsko oblast, po reorganizaciji v Kraljevino Jugoslavijo pa je večina slovenskega prostora spadala v Dravsko banovino, nekaj malega tudi v Savsko banovino. Nobena od upravnih enot se ni imenovala s poimenovanjem *Slovenija.* Drugo veliko zgodovinsko prelomnico je povzročila druga svetovna vojna z revolucijo in komunističnim prevzemom oblasti po končani vojni. Vpeljan je bil nov družbeni red – socializem, enopartijski totalitarni politični sistem, Slovenija pa je postala socialistična republika in sestavni del Socialistične federativne republike Jugoslavije (do leta 1963 se je imenovala Federativna ljudska republika Jugoslavija).

2.2 Osamosvojitev Slovenije[1]

Povojna Jugoslavija (1945–1991) je bila večnacionalna skupnost z velikimi razlikami med severozahodom in jugovzhodom države. Velike so bile kulturne in ekonomske razlike. Tako je bila pismenost v Sloveniji skoraj 100 % (1991 je bilo le 0,44 % nepismenih) in na Kosovu skoraj 70 % nepismenih, zlasti med ženskami. Ekonomska razvitost med Slovenijo in Kosovim je bila v razmerju 7:1 v korist Slovenije. Razlike in kriza na različnih področjih so se poglabljali v 80. letih 20 stoletja, po smrti maršala Josipa Broza Tita. Uveljavila sta se različna pogleda na državno ureditev. Slovenija in Hrvaška sta zagovarjali zvezo samostojnih držav (ohlapno federacijo ali celo konfederacijo), Srbija pa unificirano državo. Šlo je za latentni problem ureditve države, tako medvojne kot povojne Jugoslavije, z zagovorniki federacije več narodov in zagovorniki unitarne države z večinskim jugoslovanskim (srbskim) narodom. Druga Jugoslavija je temeljila na ugledu Josipa Broza Tita iz časov druge svetovne vojne, na zmagi v informbirojevskem sporu s Stalinom, graditvi 'srednje poti', to je socializma 's človeškim obrazom' in gibanju neuvrščenih. To je čas, ko se je oblikovala nova privilegirana elita, t. i. novi razred, kot ga je poimenoval politik in pisatelj Milovan Đilas. Ves čas je vladal totalitarni sistem, za katerega so bili značilni delovanje komunistične partije in enopartijskega sistema, marksistični svetovni nazor, ni bilo svobode govora in vesti (preganjanje svobode govora po 133. členu kazenskega zakonika), zapostavljane so bile verske skupnosti (zlasti katoliška Cerkev in muslimani). Mednacionalne odnose so skušali uravnavati s t. i. 'bratstvom in enotnostjo'. Med Slovenci se je krepil občutek, da Slovenija zaostaja na vseh področjih. Upadel je življenjski standard.

[1] Zgodovinski pregled je deloma povzet po Repe, 2001; Prunk, 2002.

V 80. letih 20. stoletja je kupna moč padla iz 80 % kupne moči Avstrijcev v sedemdesetih letih na 45 % kupne moči Avstrijcev v osemdesetih letih 20. stoletja. V srbskih in drugih medijih so poročali o Sloveniji in Slovencih, da so separatisti, egoisti, razpravljalo se je o tem, kdo koga izkorišča. Povečevala se je pomoč za nerazvite z vplačevanjem vse večjih zneskov v Fond vzajemnosti in solidarnosti, večali so se zneski za zvezni proračun in za vzdrževanje Jugoslovanske ljudske armade (JLA) in zvezne birokracije. Tako se je povečevalo tudi zadolževanje, saj je v 80 letih 20. stoletja skupni dolg znašal ok. 20 milijard $. Večala se je tudi inflacija, ki je leta 1988 znašala že 366 %, tiskali pa so celo bankovce za 2 milijona dinarjev. Leta 1983 so zvezne oblasti skušale uvesti skupna vzgojno-izobraževalna jedra, ki so bila v Sloveniji ostro zavrnjena, saj bi se morali pri pouku književnosti in zgodovine prevladujoče učiti jugoslovansko književnost in zgodovino (70 % jugoslovanske in 30 % slovenske). Krepile so se vrednote Slovencev, kot so bile: rast in razvoj ekonomije – krepitev konkurenčnosti na kapitalističnih trgih, želja po modernizaciji, ki bi Slovenijo izenačila z Zahodom, svoboda govora in izražanja.

Pomembno vlogo pri demokratizaciji so imela gibanja civilne družbe: mirovna, ekološka, feministična. Močno je bilo kulturno gibanje in kulturna opozicija. Leta 1987 je izšla 57. številka Nove revije s filozofskimi in sociološkimi razpravami za slovenski nacionalni program, ki je zahteval suverenost slovenskega naroda izven Jugoslavije in uvedbo demokracije z uvedbo političnega pluralizma. Ob neuspelih reformah vlad Milke Planinc, Branka Mikulića in Anteja Markovića je postajala želja po slovenski osamosvojitvi vse večja. Majniška deklaracija iz leta 1989 si je tako prizadevala za suvereno državo slovenskega naroda, ki bo samostojno odločal o povezavah z drugimi narodi, za spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, demokracije, političnega pluralizma in družbeno ureditev, ki bo omogočala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z danostmi, ki so na voljo.

Aprila 1990 so potekale prve povojne, svobodne, demokratične, večstrankarske volitve, na katerih je zmagala koalicija DEMOS, ki je bila ustanovljena leta 1989, vodil jo je dr. Jože Pučnik. Po volitvah je vlado (izvršni svet) vodil Alojz Peterle, predsednik parlamenta je postal dr. France Bučar (ljudska skupščina), na predsedniških volitvah pa je zmagal Milan Kučan. Pomembni dosežki DEMOS-ove vlade so bili: spravna slovesnost v Kočevskem Rogu (julij 1990), izvedba plebiscita, osamosvojitev Slovenije, zmaga v desetdnevni osamosvojitveni vojni, uspešno izvedene diplomatske akcije za mednarodno priznanje Slovenije.

Plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo je bil izveden 23. decembra 1990. Glasovalo je 93,2 % volilnih upravičencev, za samostojno in neodvisno slovensko državo je glasovalo 88,2 % volivcev. Dne 25. junija 1991 je skupščina Republike Slovenije sprejela temeljne osamosvojitvene zakone in razglasila samostojnost (Deklaracija o neodvisnosti Slovenije). Že 27. junija 1991 se je začela desetdnevna vojna za samostojno Slovenijo, v kateri je zmagala Slovenija, dne 25. oktobra 1991 pa je JLA zapustila Slovenijo. (Katalog razstave, 2010: 4)

S temi dogodki je slovenska narodna identiteta dosegla najvišjo stopnjo svojega razvoja in udejanjanja.

3 Učni načrti za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji

V učnih ciljih osnovnošolskega učnega načrta je med vzgojnimi cilji zapisano, da so učenci »zmožni ob izgrajevanju, poglabljanju in razširjanju znanja iz slovenske zgodovine razvijati zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti.« (Učni načrt, 2011: 5)

Podobno piše v učnih ciljih gimnazijskega učnega načrta za zgodovino, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanja, naravnanosti in stališč (vzgojni cilji), kjer je opredeljeno, da dijaki/dijakinje: »razvijajo zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanjost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrjujejo narodno zavest in zavest o državni pripadnosti /…/« (Učni načrt, 2008: 9)[1]

Pred učitelja se postavlja vprašanje, kako načrtovati in izvesti pouk, da bo uresničil navedena učna cilja iz učnih načrtov za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji, upoštevajoč sodobne mlade generacije učencev/dijakov, ki so podvrženi globalizaciji in multikulturnosti.

Raziskave kažejo, da informacijske tehnologije in mediji omogočajo elemente multikulturnosti in globalnega internacionalizma. Mlade generacije se tako preko sodobnih informacijskih tehnologij seznanjajo z novimi kulturami in življenjskimi slogi, razširjajo svoja obzorja in znanje. Hkrati pa slabijo tradicionalne vezi. Tudi dobra izobrazba ne prinaša možnosti za dobro in stalno zaposlitev ter uspeh. Mladino ogroža prekarnost in nezaposlenost. Zato je mladina postala fleksibilna in odprta za menjavo življenjskih načrtov, nove začetke, ne veže se več tako močno na domači kraj, skupnost in tudi na lastno identiteto. (Ule, 2020: 96–97)

Zato učencem/dijakom narodna identiteta in pripadnost državi ne predstavljata tako pomembnega veziva, vrednote. Upoštevati pa je tudi treba, da je sestava razrednih skupnosti učencev/dijakov vse bolj etnično raznolika, kar sicer zgodovinsko seže že v habsburški izobraževalni sistem. Kako torej obravnavati teme o razvoju slovenske narodne identitete in državne pripadnosti, da bi bile mlade generacije ponosne na samostojno slovensko državo, zavedajoč se, da jo tudi mnogi številčnejši narodi niso uspeli oblikovati? In kako v te narodno specifične teme vključiti tudi učence drugih narodnosti, da se bodo počutili vključene in ne izključene?

Pri pouku je zato pomembno vzpostaviti pozitivno identifikacijo, ki jo lahko dosežemo zlasti z vključevanjem biografij in drugih pričevanj v pouk. K ohranjanju spominov na dogajanje pa lahko poleg zgodovine prispevajo tudi druge vede. Zato se lahko govori o spominski kulturi. Zgodovinsko dogajanje pa je treba tudi aktualizirati in nakazati uporabno vrednost znanja. (Danglmaier, 2020: 50, 55–56)

V primeru slovenskega osamosvajanja gre za pričevanja teritorialnih enot, politikov, diplomatov, ki so si prizadevali za samostojnost. Z vidika načela vživljanja v zgodovinsko dogajanje pa so pomembna tudi pričevanja otrok in mladostnikov, ki so doživeli osamosvojitvena prizadevanja. Prepričljiva so tako lahko tudi pričevanja in življenjske izkušnje učiteljev, ki so bili kot otroci in mladostniki priče tedanjega dogajanja. Aktualizacijo se doseže z obravnavo aktualnih prizadevanj narodov za neodvisnost (npr. Katalonci, Belorusi, Kurdi). Učencem/dijakom je treba prikazati uporabne prednosti in možnosti, ki jim jih nudi življenje v samostojni Sloveniji in evropskih integracijah, ki jih starejše generacije v Jugoslaviji niso bile deležne (možnosti izobraževanja doma in v tujini z mednarodnimi izmenjavami, študijem na uglednih tujih univerzah, večja splošna blaginja,

[1] Podobne opredelitve so zapisane tudi v drugih učnih načrtih in predmetnih izpitnih katalogih za zgodovino v srednji šoli.

prvič v zgodovini Slovenci samostojno in neodvisno upravljamo svojo državo, skrb za socialno ogrožene (socialna država)).

4 Didaktične ideje za poučevanje in učenje

V nadaljevanju predstavljamo didaktične ideje za poučevanje in učenje zgodovine slovenske osamosvojitve in identitete.

4.1 Razstava o ključnih dogodkih osamosvojitvene zgodovine

Klasično ali virtualno razstavo se zasnuje o prvih povojnih, demokratičnih, svobodnih, večstrankarskih volitvah, plebiscitu o samostojni in neodvisni Sloveniji, osamosvojitvenem procesu, vojni za Slovenijo ter mednarodnem priznanju z vključevanjem v evropske in svetovne integracije. Izhodišče predstavlja razstava o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo. Z razstavo se pri učencih/dijakih vzbudi občutja enotnosti, pripadnosti, ponosa, samozavesti, hvaležnosti, vznesenosti in veselja ob visokem rezultatu plebiscitne odločitve. (Katalog razstave, 2010: 4) Poudari se, da gre za zgodovinski dogodek, ki je povezal vse Slovence ne glede na razlike, pripadnike obeh narodnih skupnosti (manjšin) in tudi večino drugih državljanov, priseljenih v Slovenijo iz nekdanje Jugoslavije, da je osamosvojitev Slovenije, ki je sledila plebiscitu, skupni slovenski projekt in bi brez enotnosti in ugodnih mednarodnih razmer ne bil uspešen.

4.2 Natečaji

Učitelji zgodovine, samostojno ali z medpredmetnim povezovanjem z učitelji slovenščine, likovne in glasbene umetnosti in drugih predmetov, izvedejo natečaj na temo zgodovine slovenskega osamosvajanja. Pri zgodovini lahko zbirajo ohranjene in še nezapisane spomine prič osamosvojitvenega procesa. Pričevanja spadajo med vire prve roke, pri katerih je imela priča neposreden stik z dogajanjem. Osebna pričevanja so lahko dnevniki, pisma, zapiski, pisani literarni viri, če ohranjajo informacije o zgodovinskem dogajanju. V ta sklop spadajo spomini, biografije, avtobiografije, pesmi, črtice. Druge oblike pričevanj so še intervju, televizijski portreti oseb, dokumentarne oddaje ipd. (Brodnik, 2018a, 2018b)

Zgodovinska vrednost pričevanj je, da prinašajo delček poznavanja in predvsem podrobnosti o posameznih dogodkih, pojavih in procesih, pa tudi veliko podatkov o avtorjevem značaju, položaju, pogledih, izkušnjah in mnenju o dogajanju.

Dragocena pričevanja so osebne in družinske zgodbe, ki prikazujejo avtentično zgodovinsko dogajanje, kot so ga doživele priče oz. njihovi družinski člani. Omogočajo globlji uvid v dogajanje in zato boljše razumevanje, kot bi ga omogočila le suhoparna zgodovinska dejstva in informacije.

Osebne in družinske zgodbe, kot obliko pričevanj, umeščamo tudi v širši sklop ustne zgodovine. Trškanova piše o pasivni in aktivni ustni zgodovini. Pri pasivni ustni zgodovini se pri pouku uporablja že objavljena pričevanja oz. ustne vire, pri aktivni ustni zgodovini pa učenci samostojno načrtujejo, izvedejo ter posnamejo intervju ali kako drugače zabeležijo pričevanje ter ga tako ohranijo ne le za šolske namene, ampak tudi za širšo javnost. (Trškan, 2016, 2018) Pri natečajih priporočamo izvedbo intervjujev. Učence/dijake je treba na izvedbo intervjuja ustrezno pripraviti. Priprave okvirnega intervjuja obsegajo izdelavo osnutka in načrta intervjuja, izvedbo intervjuja, pripravo poročila ter

evalvacijo izvedenega intervjuja in pridobljenega pričevanja. Manjkajoče informacije v pridobljenem pričevanju se kombinira z drugimi zgodovinskimi viri, tudi zapisanimi pričevanji in drugimi vrstami zgodovinskih virov. (Ritchie, 2014: 203)

4.3 Zgodovinsko terensko delo – učne poti, virtualne učne poti

Učenci/dijaki lahko na terenu raziščejo posebnosti zgodovinskega dogajanja v času slovenskega osamosvajanja v domačem kraju, mestu ali regiji in pripravijo zgodovinsko učno pot za poznejše generacije učencev ali za drugo zainteresirano javnost ter po učni poti tudi samostojno vodijo.

4.4 Izobraževalni video filmi

Učenci/dijaki lahko o osamosvojitvi pogledajo že pripravljene izobraževalne video filme različnih muzejev in drugih ustanov ali pa posnamejo video film o osamosvajanju v domačem kraju, mestu, regiji.

4.5 Grafične novele

Učenci/dijaki lahko svoje poglobljeno znanje o osamosvojitvenem procesu predstavijo s pomočjo grafične novele, pri kateri kombinirajo besedilo o ključnih dogodkih osamosvojitvene zgodovine s slikovnim gradivom. Pripravo grafične novele omogoča prosto dostopna aplikacija Storyboard That. Izkazovanje znanja s pomočjo grafične novele je smiselno navezati na obravnavo nekega romana ali pričevanja o osamosvojitvenem procesu.

4.6 Projektno učno delo

V etnično raznolikih razredih je možno temo o osamosvajanju obravnavati na inkluziven način. Učenci/dijaki različnih narodnosti pripravijo zgodovinski pregled osamosvajanja svojega naroda in način oblikovanja samostojne države. Poseben zgodovinski pregled pripravijo tudi učenci/dijaki narodov, ki niso uspeli oblikovati samostojnih držav. Izpostavijo tudi ključne elemente, ki povezujejo njihov narod (na kaj so ponosni). Izsledke med sabo primerjajo. Rezultate pa lahko predstavijo v obliki različnih izdelkov, kot so razstave plakatov (na vsakem plakatu je predstavljena ena od držav, od koder prihajajo učenci), razredni časopis, kratki video filmi, ki jih posnamejo o svoji državi ipd. Takšna učna strategija prispeva k spodbujanju razumevanja in spoštovanja med učenci in dijaki etnično raznolikih razrednih skupnosti.

4.7 E-časovni trakovi, e-plakati

Veliko zanimanje učencev/dijakov za sodobno informacijsko komunikacijsko tehnologijo se lahko koristno uporabi v didaktične namene. Učenci/dijaki lahko tako zgodovinske naracije o osamosvojitveni zgodovini Slovenije in o posebnostih v domačem kraju, mestu ali regiji predstavijo s pomočjo e-časovnih trakov (npr. v prosto dostopnih aplikacijah TimeToast, Sutori) ali e-plakatov (npr. prostodostopna aplikacija Canva).

4.8 Muzejsko delo

Trije muzeji (Muzej novejše zgodovine Slovenije, Park vojaške zgodovine Pivka, Vojaški muzej slovenske vojske) ter več tematskih zbirk v drugih muzejih prikazujejo posebnosti slovenske osamosvojitvene zgodovine. Učenci/dijaki se lahko udeležijo pedagoških delavnic v teh muzejih in podoživijo osamosvojitveni čas in vzdušje.

5 Zaključek

S sodobnimi in atraktivnimi didaktičnimi in učnimi strategijami se pri učencih/dijakih spodbuja motivacijo za učenje zgodovine. Spodbujanje in krepitev narodne zavesti in identitete je dolgoročni in kroskurikularni učni cilj, ki se ga načrtno uresničuje prek vseh učnih vsebin iz nacionalne zgodovine, s katerimi se lahko obravnava vse tiste prvine, ki Slovence opredeljujejo kot edinstven narod, ki torej opredeljujejo slovensko identiteto (jezik in kultura (kulturno-zgodovinska dediščina), slovenske pokrajine, ključni zgodovinski dogodki, ki so nas povezali (npr. prizadevanja za uresničitev programa Zedinjene Slovenije, tabori in čitalnice, Majniška deklaracija 1917, odpor Primorcev proti fašistični raznarodovalni politiki med obema vojnama, odpor proti srbskemu centralizmu in hegemoniji v prvi in drugi Jugoslaviji, osamosvojitev Slovenije in samostojna slovenska država)).

Komunistična revolucija med drugo svetovno vojno je razdvojila Slovence. Razdvojenost se je nadaljevala v drugi Jugoslaviji in bila v času osamosvojitve Slovenije in po njej, vsaj nekaj časa, presežena. Naloga pouka zgodovine je poudarjati zgodovinske dogodke in pozitivne zglede, ki so nas povezovali, osamosvojitve pa brez poenotenja med Slovenci in drugimi državljani ne bi uresničili. Prav pouk zgodovine lahko tudi pomembno prispeva h krepitvi državotvorne drže s poudarjanjem zmožnosti biti odgovoren državljan (identifikacija z vrednotami pluralne parlamentarne demokracije in vrednotami, ki zagovarjajo obče človekove pravice (ki izhajajo iz krščanstva), medkulturni dialog, pozitivne kulturne vplive; obsodba totalitarnih sistemov ter zločinov proti človečnosti; zavedanje, da s svojimi odločitvami in odgovornim ravnanjem na političnem, gospodarskem, družbenem in kulturnem področju vplivamo na življenje prihodnjih generacij).

Moč zavesti pripadnosti narodu je v soodvisnosti z narodno identiteto oz. istovetnostjo. Znanje in razumevanje pomembnih zgodovinskih dogodkov in pojavov iz slovenske zgodovine, zlasti tistih, ki so Slovence povezali, pomembno in pozitivno opredeljujeta slovensko identiteto. Novo vezivo identitete, ki bi povezala vse državljane in državljanke Slovenije, pa bi moralo temeljiti na večji državotvorni drži.

6 Viri in literatura

Brodnik, Vilma (2014): Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. *Zgodovina v šoli, 23*(1-2), str. 23–45.

Brodnik, Vilma (2017): Spodbujanje pripadnosti slovenski državi v šolah. *Vzgoja, št. 75*, XIX, str. 9.

Brodnik, Vilma (2018a): Delo z zgodovinskimi viri. V *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. Mednarodni projekt ATS2020* (str. 44–54). *Ljubljana: Zavod RS za šolstvo*. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf.

Brodnik, Vilma (2018b): Kako spodbujati narodno zavest in identiteto pri pouku zgodovine? V Vilma Brodnik (ur.): *Mladi in identiteta: Zbornik povzetkov 1. konference učiteljev družboslovnih in*

humanističnih predmetov v osnovnih in srednjih šolah, Brdo pri Kranju 28. 9. 2018 (str. 22). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/DUH/.

Danglmaier, Nadja (2020): Zgodovinski narativi na obmejnem območju kot priložnost za učenje zgodovine. V Daniel Wutti; Nadja Danglmaier; Katja Hartman (ur.): *Erinnerungskulturen im Grenzraum/Spominske kulture na obmejnem območju* (str. 49–60). Celovec: Mohorjeva/Hermagoras. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://zenodo.org/record/4013404#.X46LWu3grIU.

Geslo entiteta. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://www.termania.net/iskanje?query=entiteta.

Geslo identiteta. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://fran.si/iskanje?View=1&Query=identiteta&hs=1.

Kočevar, Vanja (2019a): Amplitude pomena etničnosti med srednjim vekom in pojavom modernega nacionalizma: protonacionalizmi v Svetem rimskem cesarstvu. V *Razvoj kolektivnih (etničnih) identitet na Slovenskem skozi prizmo zgodovine dolgega trajanja*, Znanstveni posvet ZRC SAZU Zgodovinski inštitut Milka Kosa 23. in 24. maja 2018 (str. 16). Ljubljana: ZRC SAZU Zgodovinski inštitut Milka Kosa.

Kočevar, Vanja (2019b): Ali je slovenska etnična identiteta obstajala v prednacionalni dobi? Kolektivne identitete in amplitude pomena etničnosti v zgodnjem novem veku (1. del). *Zgodovinski časopis*, 2019 (1-2), str. 88–116.

Kočevar, Vanja (2020): Ali je slovenska etnična identiteta obstajala v prednacionalni dobi? Kolektivne identitete in amplitude pomena etničnosti v zgodnjem novem veku (3. del). *Zgodovinski časopis*, 2020 (1-2), str. 38–95.

Prunk, Janko (2002): *Kratka zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Založba Grad.

Razstava Arhiva Republike Slovenije ob 20 obletnici plebiscita za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: http://arhiv.mm.gov.si/vlada/20/pdf/KATALOG-20_obletnica_plebiscita.pdf.

Repe, Božo (2001): *Slovenci v 80. letih*. Zvezek 23. Zbirka Zgodovinskega časopisa. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

Ritchie, Donald A. (2014): *Doing Oral History.* Oxford Oral Series. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press.

Trškan, Danijela (2018): *Ustni viri kot del kulturne dediščine. Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine.* Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.

Trškan, Danijela (ur.) (2016): *Oral History Education. Dialogue with the Past*. Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO.

Učni načrt. Gimnazija. Splošna gimnazija. Zgodovina (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf.

Ule, Mirjana (2020): O vrednotah, ideologijah, in novih življenjskih strategijah mladih. V Simon Slokan; Bećir Kečanović; Vinko Logaj (ur.): *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja* (str. 89–99). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/pdf/uporabna-etika.pdf.

Zajc, Marko (2018): Narod in nacionalizem: slovenski primer. V Vilma Brodnik (ur.): *Mladi in identiteta, Zbornik povzetkov 1. konference učiteljev družboslovnih in humanističnih predmetov v osnovnih in srednjih šolah*, Brdo pri Kranju 28. 9. 2018 (str. 21). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/DUH/.

PRISPEVKI IZ PRAKSE

I. IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO

DRŽAVNI SIMBOLI V ŠOLI

STATE SYMBOLS IN SCHOOL

✍ ***Branka Roškar*** *(branka.roskar@osradlje.si), prof. geografije in teologije, je učiteljica geografije ter domovinske in državljanske kulture in etike na Osnovni šoli Radlje ob Dravi. V šolstvu je zaposlena 11 let, z učenci aktivno dela na področju raziskovalnih nalog. Objavila je nekaj člankov na temo duhovnosti in domovinske vzgoje v reviji Vzgoja.*

Povzetek

Pred vsako slovensko šolo je izobešena državna zastava. Obvezen del šolskih proslav, ki obeležujejo pomembne državne praznike, je državna himna. Državni simboli se v šolskem prostoru neprestano pojavljajo. V šoli mladi pridobijo precej znanja o državnih simbolih, še pomembneje pa je, da mladi vzpostavijo do njih pozitiven odnos. Le tako se bodo z njimi lahko tudi poistovetili. Odnos do državne zastave, grba in himne naj bi se začel graditi že v družini. Če bi bilo tako, bi lahko vzgojitelji in učitelji v osnovni šoli to delo le še nadaljevali in nadgradili. A največkrat se v šoli ta vzgoja šele začne. V prispevku predstavljam način, kako na OŠ Radlje ob Dravi vzpodbujamo učence k pozitivnemu odnosu do državnih simbolov.

Abstract

The national flag is hung in front of every Slovenian school. The national anthem is a mandatory part of every ceremony celebrating an important national holiday. The national symbols are constantly present on school premises. Youths gain a lot of knowledge about national symbols at school and more importantly, they gain a positive attitude towards them. This is the only way for the youths to identify with them. Developing a relationship towards the national flag, national coat-of-arms and anthem should begin already in the family. If this were the case, teachers could continue and upgrade this effort in primary school. But this education mostly just begins at school. The paper presents a method of how teachers at Osnovna šola Radlje ob Dravi primary school encourage students towards a positive attitude to national symbols.

Ključne besede: državni simboli, himna, grb, slovenska državna zastava.

Keywords: national symbols, national anthem, national coat-of-arms, Slovenian national flag.

1 Uvod

Simbol je nek predmet, znamenje, ki običajno v sebi nosi skrito vsebino, nekaj, kar ima globlji pomen.

Državni simboli, kot so zastava, grb in himna, uradno predstavljajo državo, njene narodne, zgodovinske, kulturne, vrednostne in druge značilnosti. Torej nas državni simboli spomnijo na zgodovinske dogodke, ki so pripeljali do trenutka, ko imamo samostojno, demokratično državo. Spomnijo nas na ljudi, ki so odigrali ključne vloge v slovenski zgodovini. Opomnijo nas, da nas povezuje slovenska beseda, kulturna in naravna dediščina … Ko bomo poznali globlji pomen

državnih simbolov, bomo do njih razvili odnos in jih bomo cenili. Če pa ne vemo, kakšno vsebino nosi v sebi zastava ali grb ali himna, pa je zastava za nas le kos blaga, grb neka grafična upodobitev in himna le ena izmed mnogih pesmi.

2 Državni simboli

Državni simboli, kot so zastava, grb in himna Republike Slovenije, označujejo pripadnost Republiki Sloveniji. Od vstopa Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 je Slovenija kot polnopravna članica te mednarodne skupnosti prevzela tudi njena simbola, in sicer zastavo in himno EU. (Državni simboli, b. d.)

Zakon o grbu, zastavi in himni republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (ZGZH, 1994) ureja področje, kje, kdaj in kako naj bodo državni simboli uporabljeni.

2.1 Zastava Republike Slovenije

V Sloveniji poznamo narodno in državno zastavo (Slika 1).

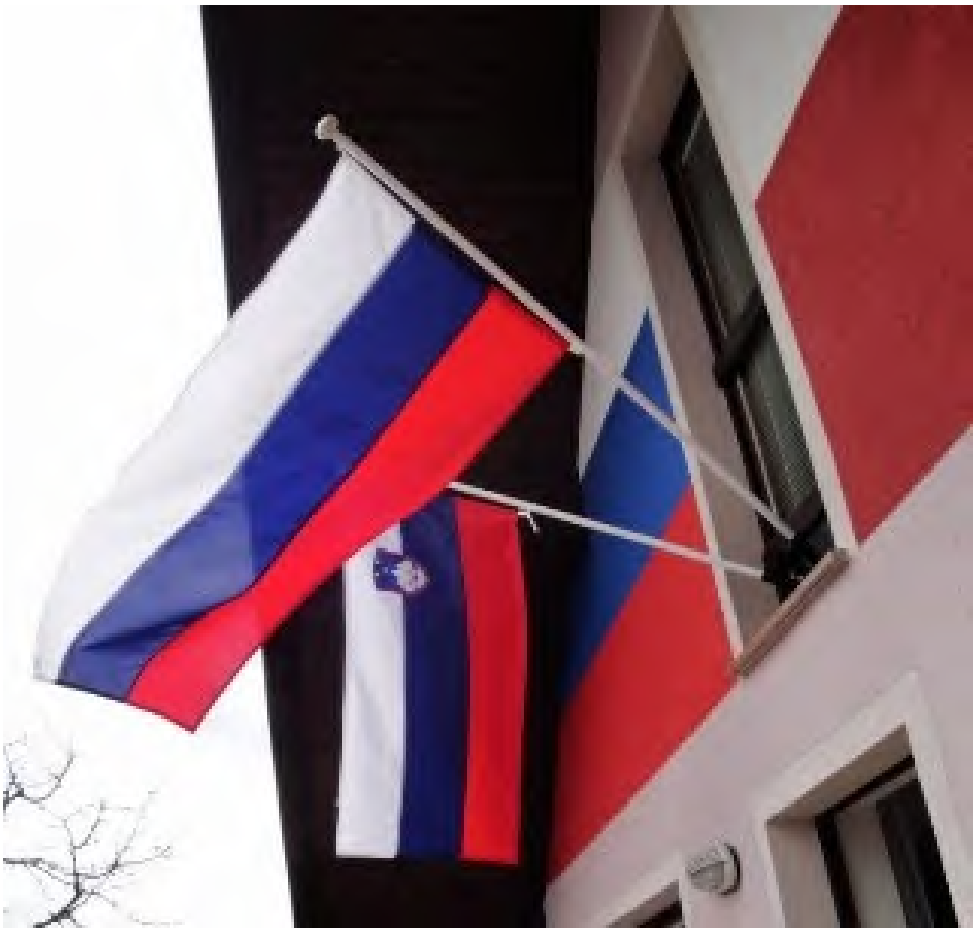

Slika 1: Slovenska državna zastava (z grbom) in slovenska narodna zastava (Zastava Slovenije in slovenska narodna zastava, b. d.).

Slovenska narodna zastava označuje pripadnost slovenskemu narodu in predstavlja 2,5 milijona Slovencev, ki živijo po celem svetu. Državna zastava predstavlja pripadnost slovenski državi.

Slovenska državna zastava je osnovana na slovenski narodni zastavi.

7. aprila 1848, v času narodnega preporoda, je bila prvič izobešena narodna zastava. Izobesil jo je Lovro Toman, na Wolfovi ulici 8 v Ljubljani. Danes obeležujemo 7. april kot dan slovenske zastave. Za narodno zastavo so izbrali barve iz grba dežele Kranjske, ki je v tistem času veljala za najbolj slovensko deželo v okviru Avstrijskega cesarstva. Grb Kranjske dežele (Slika 2) iz leta 1463 je bil modre, rdeče in zlate barve. Zlato barvo iz grba so zamenjali z belo leta 1836. Istega leta je avstrijski cesar Ferdinand I. že priznal belo, modro in rdečo barvo kot barve kranjske dežele. V odločilnem letu 1848 pa je iste barve potrdilo tudi avstrijsko notranje ministrstvo. (Grb Kranjske, b. d.)

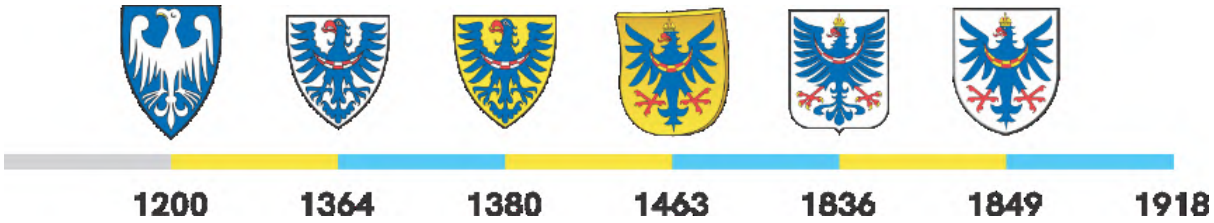

Slika 2: Preobrazba grba Kranjske (Hribovšek, 2010).

Današnjo državno zastavo je 24. junija 1991 določila slovenska skupščina. Dopolnila je amandma C (100) k ustavi iz leta 1974. Tako je tik pred slovensko osamosvojitvijo nadomestila staro zastavo, ki se je od današnje razlikovala po peterokraki zlato obrobljeni rdeči zvezdi, ki je bila umeščena na sredino zastave. Nova slovenska ustava, ki je bila sprejeta 23. decembra 1991, je med drugim določila, da bo peterokrako zvezdo nadomestil grb, ki ima obliko ščita. Na njem je na modri podlagi podoba Triglava v beli barvi. Morje in reke predstavljata dve modri valoviti črti. Nad Triglavom so v obliki trikotnika tri zlate šesterokrake zvezde. Grb je obrobljen z rdečo črto in umeščen v zgornji levi del zastave.

2.1.1 Kje in kdaj izobesimo zastavo

Slovenska državna zastava je stalno izobešena na poslopjih, v katerih je sedež predsednika republike, sedež državnega zbora, sedež državnega sveta, vlade, ministrstva ali drugih državnih organov in organov lokalne skupnosti, na poslopjih diplomatskih predstavništev in konzulatov Republike Slovenije v tujini. Izobešena je pred vsemi vrstami vzgojno-izobraževalnih zavodov (vrtci, šole …) in na območju mejnih prehodov.

Stalno jo lahko imamo izobešeno tudi doma (Kdaj izobešamo zastavo, b. d.).

Zastavo lahko izobesimo občasno na javnih, državnih ali zasebnih objektih ter drugih primernih krajih (ZGZH, 1994: 12. in 14. čl.), ob uradnem obisku ali slovesu pomembnih državnih osebnosti: predsednika republike, predsednika državnega zbora, predsednika državnega sveta, voditelja iz tuje države ali pooblaščenega predstavnika mednarodne organizacije v Republiki Sloveniji. Izobesimo jo na dan žalovanja, ki ga določi Vlada Republike Slovenije, takrat je zastava spuščena na pol droga. Zastavo lahko izobesimo tudi ob raznih srečanjih (državna ali mednarodna), športnih, kulturnih tekmovanjih, humanitarnih ali drugih prireditvah. Izobesimo jo tudi ob praznikih lokalnih skupnosti.

Zastavo lahko izobesimo ob vseh drugih dogodkih, če le uporaba zastave ni v nasprotju z zakonodajo.

Zakon določa državne praznike, ko se mora izobesiti državna zastava:

- 8. 2. – Prešernov dan oz. slovenski kulturni praznik,
- 27. 4. – dan upora proti okupatorju,
- 1. in 2. – 5. praznik dela,
- 25. 6. – dan državnosti,
- 26. 12. – dan samostojnosti in enotnosti.

Zaželeno je, da se zastava izobesi tudi ob drugih pomembnih praznikih (Kdaj izobešamo zastavo, b. d.):

- 7. 4. – dan slovenske zastave (ni dela prost dan in ni državni praznik),
- 8. 6. – dan Primoža Trubarja (ni dela prost dan),
- 17. 8. – združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom (ni dela prost dan),
- 15. 9. – dan vrnitve Primorske k matični domovini (ni dela prost dan),
- 25. 10. – dan suverenosti (ni dela prost dan),
- 23. 11. – dan Rudolfa Maistra (ni dela prost dan).

2.1.2 Kako izobesimo zastavo?

Poleg zakonodaje, ki določa kdaj in kje se izobeša državna zastava, velja v zastavoslovju tudi splošno sprejet kodeks, ki določa rokovanje z zastavo ter kulturo uporabe zastav.

Zastavo izobesimo na drog za njen krajši del (Slika 3).

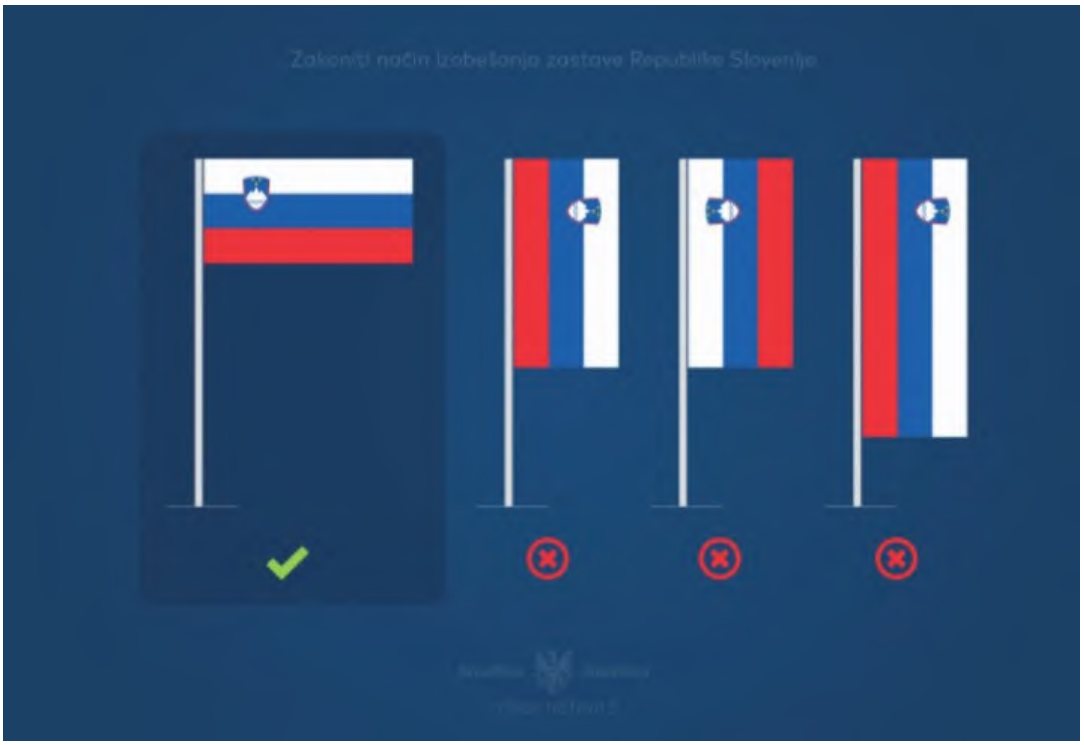

Slika 3: Edini zakoniti način izobešanja zastave Republike Slovenije (Kako izobešamo zastavo, b. d.).

Sicer pa veljajo splošna pravila rokovanja z državno zastavo, ki jih priporoča tudi Diplomatski protokol Ministrstva za zunanje zadeve republike Slovenije (Kodeks rokovanja z zastavo, b. d.). Fotografije v prilogi.

a) Zastave ne smemo nikoli pohoditi.
b) Umazana ali poškodovana zastava se ne izobeša.
c) Izobešena zastava se ne sme nikoli dotikati tal. Tal se ne sme dotakniti tudi takrat, ko se pripenja na drog.
d) Na zastavo nikoli ničesar ne rišemo ali pišemo. Zastavi nikoli ničesar ne dodajamo.
e) Zastave ne smemo uporabljati kot oblačilo, posteljnino ali prt. Ne smemo je uporabljati kot pregrinjalo za govorniški pult. Izjema je le pokrita krsta.
f) Podobe zastave ne smemo tiskati na embalažo, ki jo po uporabi zavržemo, kot so škatle, robčki …
g) Zastava je lahko upodobljena na oblačilih, transparentih, elektronskih zaslonih … V tem primeru govorimo o upodobitvah zastave, ne pa o pravi zastavi, ki je večbarvni kos tkanine, ki je pritrjen na drog.
h) Zastave ne smemo nikoli izobesiti z ležečim grbom, saj to predstavlja smrt ali poraz lastnika oz. nosilca grba.
i) Zastava je narejena za plapolanje. Če jo vpnemo na njenem desnem – vetrnem koncu, ki bi moral ostati prost, je v nasprotju z njenim bistvom.
j) Zastave ne smemo nikoli pripeti na pokrov motorja, streho in bok avta, vlaka ali plovila.
k) Značke oz. priponke v obliki zastav se nosijo na levem zavihku suknjiča.
l) Ko Vlada Republike Slovenije določi dan žalovanja, se zastava izobesi na pol droga.
m) Kadar zastava ni izobešena, mora biti zvita ali zložena ter shranjena na primernem mestu.
n) Zastava za notranjo uporabo naj bo od tal oddaljena najmanj 25 cm, priporočena dolžina zastave na zunanjem drogu je ¼ višine droga.

15. člen Zakona o varstvu javnega reda in miru (2006) pravi, da se denarno kaznuje vsakogar, ki »na javnem kraju namenoma zažge ali kako drugače poškoduje ali uniči zastavo ali grb Republike Slovenije, zastavo Evropske unije ali zastavo druge države.«

2.2 Grb Republike Slovenije

Grb Republike Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde Celjskih grofov. Ščit je ob stranicah rdeče obrobljen. Grb se oblikuje po določenem geometrijskem in barvnem pravilu. (Državni simboli, b. d.)

Grb vsebuje vse tri barve slovenske narodne zastave, zlata barva zvezd pa ohranja spomin na zlato barvo, ki je bila zastopana v prvotnem grbu dežele Kranjske, iz katere izhaja tudi slovenska narodna zastava.

Leta 1929 je bil v Ljubljani odkrit Ilirski steber, na vrhu katerega je arhitekt Jože Plečnik prvič upodobil zvezde Celjskih grofov na način, kot jih poznamo iz aktualnega grba države (Priloga 3, Slika a). Pod njimi je ostal polmesec, ki je skupaj z zvezdami predstavljal Slovence v grbu Kraljevine Jugoslavije in ga Slovenci nikoli niso sprejeli za svojega. Plečnik je iskal možnosti, kako bi oblikoval grb, ki bi Slovence povezal. Leta 1934 je na Bledu postavil Marijino znamenje (Priloga 3, Slika b). Na Marijin

plašč je dodal grb kraljevine Jugoslavije z dvoglavim orlom, ki ima na prsih ščite, ki predstavljajo ustanovne narode kraljevine. Tukaj je prvič na ščitu upodobljena gora s tremi vrhovi. Simbolika gore s tremi vrhovi ali Triglava se je uporabljala tudi med drugo svetovno vojno. Plečnik je Triglav upodobil nad vhodom v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, kjer je pod goro umestil še pet valovnic, ki so predstavljale vodo (Priloga 3, Slika c). Triglav je ostal osrednji del grba Socialistične republike Slovenije do njene osamosvojitve leta 1991 (Hribovšek, 2018). Avtor današnjega grba je akademski kipar Marko Pogačnik, ki je idejo za grb črpal pri Jožetu Plečniku in Francetu Prešernu oz. njegovem Krstu pri Savici. Grb je bil izbran na javnem natečaju, ki ga je skupščina Republike Slovenije objavila 8. aprila 1991. Izmed 87 prispelih predlogov so izbrali aktualni grb. (Mikša, 2018: 26)

Uporabo grba določata 9. in 10. člen ZGZH (1994).

2.3 Himna Republike Slovenije

Besedilo himne Republike Slovenije je sedma kitica pesmi Zdravljica, ki jo je napisal France Prešeren. Prvič je bila objavljena v Kmetijskih in rokodelskih novicah leta 1848. Skupščina Republike Slovenije je himno sprejela 29. marca 1990, torej že pred slovensko osamosvojitvijo (27. septembra 1989 pa je bila prvič kot himna zapeta v tedanji skupščini):

Živé naj vsi naródi
ki hrepené dočakat' dan,
da koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Besedilo vsebinsko presega slovenski nacionalni okvir in tako simbolično poudarja miroljubnost in odprtost v svet. Od tod izhajajo različni pogledi na to, da bi morda za himno bila primernejša katera od ostalih kitic Zdravljice. Melodija himne je delo skladatelja Stanka Premrla (1880–1965), ki je Zdravljico kot zborovsko skladbo uglasbil že leta 1905. (Potek sprejemanja slovenske himne, 2013)

20. člen ZGZH (1994) določa, da se himna izvaja svečano in usklajeno z običaji, s katerimi navzoči pozdravljajo himno. Izvaja se z glasbili, s petjem ali z glasbili in s petjem, poslušalci jo poslušajo stoje. Himna se izvaja ob uradnem slovesu predsednika republike, ko odhaja iz Republike Slovenije na obisk v tujo državo, in ob njegovem sprejemu, ko se vrne v Republiko Slovenijo; ob uradnem prihodu voditelja tuje države ali pooblaščenega predstavnika mednarodne organizacije v Republiko Slovenijo in ob njegovem slovesu; pri polaganju vencev, ki jih polagajo uradni predstavniki Republike Slovenije oziroma predstavniki tujih držav ali mednarodnih organizacij ob spomenikih, na pokopališčih ter na drugih podobnih krajih (ZGZH, 1994: 21. čl.). Na dvojezičnem območju se ob svečanih prireditvah teh skupnosti lahko izvaja tudi himna narodne skupnosti.

Himna se lahko izvaja tudi na proslavah in drugih slovesnostih, s katerimi se zaznamujejo dogodki, pomembni za Republiko Slovenijo; na mednarodnih srečanjih, športnih, kulturnih in drugih tekmovanjih, humanitarnih prireditvah ali podobnih akcijah in drugih javnih shodih, na katerih se Republika Slovenija predstavlja oziroma katerih se udeležuje v skladu s pravili in običaji takšnih shodov; na pogrebu osebnosti, ki ji Republika Slovenija izkazuje posebno čast; v drugih primerih, če uporaba himne ni v nasprotju z zakonom (ZGZH, 1994: 22. čl.).

3 Kultura spoštovanja državnih simbolov

Spoštovanje je odnos, ki ga razvijemo do nekoga ali nečesa, kar ima za nas zelo velik pomen zaradi njegove vrednosti ali narave same. Ta odnos se lahko razvije do osebe, vrednote ali simbola, ki to vrednoto predstavlja … Spoštovanje lahko izkazujemo z besedami, telesno držo ali dejanji. Ko smo ob takšni osebi ali na dogodku, ki nas spominja na vrednoto, ki jo spoštujemo, smo ponosni in se počutimo dostojanstveno. V nas takšni občutki vedno prebudijo pozitivna čustva in tako vplivajo tudi na našo samopodobo. Prizadene in boli nas, če kdo to, kar mi spoštujemo, uniči, oskruni ali zavrže.

Ali mladim državni simboli predstavljajo vrednoto? Se čutijo prizadete, če nekdo oskruni državni grb, se norčuje iz himne ali na javnem mestu uniči državno zastavo? Kako se ob teh dejanjih odzivamo odrasli? Vsa ta vprašanja so tesno povezana z domoljubjem, s čustvom, ki se razvije med posameznikom in njegovo domovino, kulturo, državnimi simboli, maternim jezikom …

Leta 2013 je bila med 1000 devetošolci in 1000 dijaki zaključnih letnikov izvedena raziskava z naslovom Mladi in domoljubje, katere cilj je bil ugotoviti stopnjo domoljubnosti med mladimi. Tako dijaki (42,4 %) kot devetošolci (51,9 %) so si enotni (Slika 4), da je za domoljubnega človeka zelo pomembno, da spoštuje Ustavo in zakone. Tudi zelo velik delež devetošolcev (49,3 %) in dijakov (40,6 %) je mnenja, da je za odraslega domoljubnega državljana zelo pomembno, da pozna besedilo slovenske himne in ostale državne simbole. Kljub temu pa le slaba petina dijakov (16,8 %) in devetošolcev (19,7 %) meni, da je zelo pomembno, da odrasli domoljubni državljan ob prazniku izobesi državno zastavo. Skoraj enak delež jih namreč meni, da je to dejanje povsem nepomembno. (Haček, 2013)

Prebilič povzame, da se osnovnošolcem in srednješolcem zdi najpomembneje, da ima domoljuben državljan spoštljiv odnos do slovenskega jezika, ne dela sramote domovini, spoštuje ustavo in zakone in pozna besedilo slovenske himne in ostale državne simbole. Med manj pomembne pa štejejo izobešanje zastave ob državnem prazniku in poznavanje zgodovine svoje države. (Pribilič, 2017)

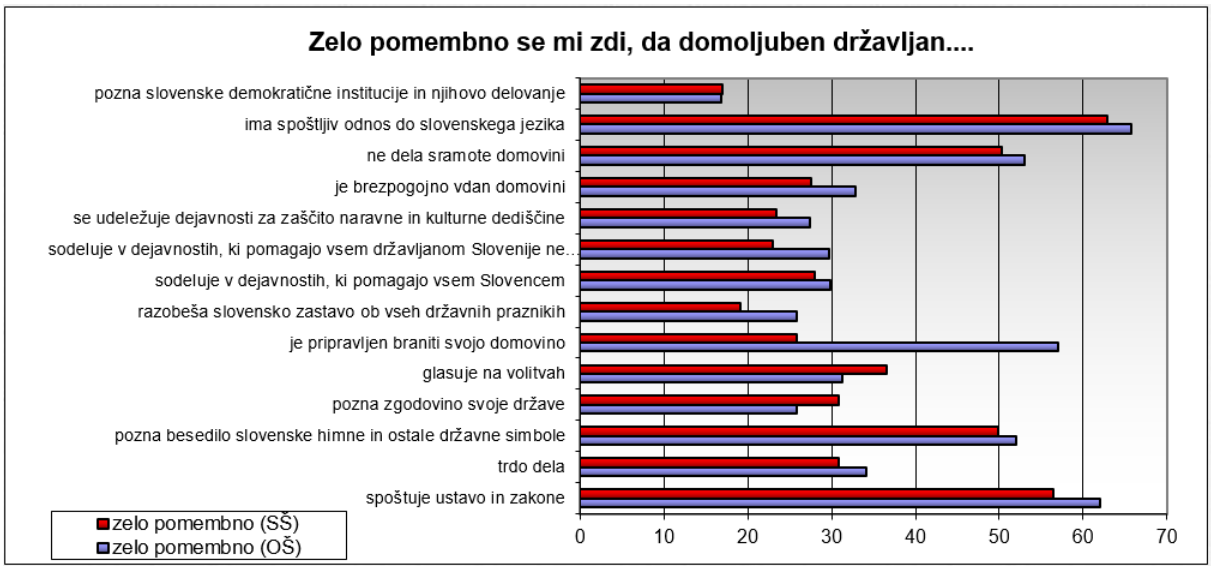

Slika 4: So mladi domoljubni? (Prebilič, 2017).

V isti raziskavi učitelji menijo, da bi bilo potrebno več časa znotraj vzgojno izobraževalnega kurikula nameniti spoznavanju pomena državnih praznikov (precej 45 % in v celoti 42,5 %) in nacionalnih simbolov (62 %) (Haček, 2013).

Menim, da bi pri mladih morali dajati večji poudarek na izgradnji pozitivnega odnosa do domovine in državnih simbolov, torej za vzgojo za ljubezen do domovine in države.

Kaj lahko na tem področju še storimo? Prebilič predlaga več medpredmetnega povezovanja in celovitega obravnavanja tem, aktualizacijo tem ter čim več učenja na primerih, sistemsko podporo države ter hkratno aktivacijo in sodelovanje učencev, staršev in učiteljev (Prebilič, 2017).

4 Projekt Slovenija, moja dežela

Na OŠ Radlje ob Dravi že 4 leta poteka projekt Slovenija, moja dežela, ki spodbuja k aktivnemu državljanstvu in vzgaja učence v duhu pozitivnega odnosa do domovine.

4.1 Dejavnosti

Ena izmed dejavnosti, ki poteka na naši šoli leto dni, je tudi skrb za državne simbole. Pri učencih želimo prebuditi željo in občutek, da bi čim več učencev in njihovih staršev ob pomembnih državnih praznikih izobesilo državno zastavo. Zavedamo se, da je to dolgoleten projekt. Predvsem gre v tem delu projekta za vzgojo.

Za dosego tega cilja smo opravili naslednje aktivnosti (Slika 5):

- V vsakem razredu sta izobešena slovenska zastava in besedilo državne himne. Zastave so učenci izdelali sami.
- Učence pri različnih urah spodbujamo, da ob državnih praznikih tudi doma izobesijo državno zastavo.
- Prvi šolski dan pouk začnemo s slovensko himno in slavnostnim nagovorom ravnatelja. Zberemo se pred šolo, himno odigrajo učenci na instrumente ali jo zapoje pevski zbor, po ravnateljevem pozdravu učenci slovesno vstopijo v šolsko poslopje.
- Ob slavnostnem dogodku sprejema prvošolcev v šolsko skupnost zaigra državna himna.
- Ob vseh državnih praznikih na hodnikih izobesimo državne zastave. Tako učence spomnimo, da je poseben dan in imamo razlog za praznovanje. Pri uri se učitelji z učenci pogovorijo, kaj je bistvo praznika, ki ga ta dan praznujemo.
- Na hodnikih so leseni grbi Republike Slovenije, ki so jih učenci z laserjem izdelali pri pouku tehnike.
- V predprostoru šole ob vsakem državnem prazniku pripravimo velik napis in razstavo, ki učence opomni na državni praznik in njegov pomen.
- Na šolskih hodnikih so ob državnem prazniku izobešeni letaki, ki razlagajo pomen praznika.
- Na šolskih proslavah ob državnem prazniku vsi navzoči učenci in učitelji skupaj zapojemo slovensko himno.
- Odrasli na šoli z vzgledom kažemo učencem, kako naj ravnajo. Vzgajamo jih v spoštljivem obnašanju na proslavah.

Slika 5: Primeri aktivnosti, ki spodbujajo spoznavanje in odnos do državnih simbolov (foto: arhiv avtorice).

4.2 Anketa

Na začetku dejavnosti sem opravila anketo med učenci tretje triade. To anketo bom vsako leto ponovila, da bom videla, kakšni so učinki dejavnosti, ki jih izvajamo.

V anketi je sodelovalo 119 učencev. Anketo sem izvedla s spletno aplikacijo Mentimeter, kjer učenci s pomočjo pametnega telefona odgovarjajo na vprašanja in sproti vidijo rezultate skupine, v kateri odgovarjajo. Učenci so bili nad načinom izvedbe ankete navdušeni.

Učenci v veliki večini (96 %) menijo, da se državna zastava izobeša na državni praznik, predvsem so izpostavili dan državnosti ter dan samostojnosti in enotnosti. Nekaj učencev je mnenja, da se državna zastava izobesi ob pomembnih športnih dogodkih (3 %) ali pa na osebni praznik (1 %).

Predpostavljala sem, da učenci doma (na stanovanjski hiši, večstanovanjski hiši, v bloku) v veliki meri ne izobešajo državne zastave ob državnem prazniku. Anketa je mojo domnevo potrdila, saj 49 % vseh učencev pravi, da doma zastave ne izobešajo, 17 % jo izobesi včasih in 32 % jo izobesi vedno. 2 % učencev pa nista znala odgovoriti, ali se to zgodi ali ne. Veseli pa me trend, da se s starostjo učencev poveča tudi delež tistih, ki zastavo izobešajo (Priloga 2).

Učenci dobro vedo, kako se vedemo, ko zaslišimo državno himno. 92 % jih ve, da vstanemo in jo s ponosom poslušamo. 2 % jih meni, da mirno sedimo in ne motimo sosedov, 4 % učencev meni, da po poslušanju himne navdušeno ploskamo, 2 % pa jih meni, da ne storimo nič.

82 % učencev ve, da je slovenska himna sedma kitica Zdravljice, 9 % jih meni, da je to šesta kitica, 7 % pa jih meni, da je slovenska himna kar cela Zdravljica.

Polovica učencev (51 %) meni, da je najpomembnejši državni simbol zastava, 31 % jih meni, da je to himna in 13 % da je to grb. 4 % učencev bi kot najpomembnejši državni simbol imeli Blejski otok, 1 % pa zvezde Celjskih grofov.

73 % učencev je ponosnih na svojo državo, 27 % jih ni. Za razloge, ki so jih našteli, da so ponosni na svojo državo, so izpostavili varnost, dostopnost pitne vode, brezskrbnost, naravno lepoto države, možnost izobrazbe, ki jim jo nudi država, ponosni so na športnike itd. (Priloga 2, Slika 7).

Tisti, ki niso ponosni na državo, navajajo kot razlog predvsem politike in vlado, ki tako ali drugače izkoriščajo državljane, moti jih majhnost države, premalo trgovin …

5 Zaključek

Razvoj odnosa do državnih simbolov se vsekakor začne v družini, kjer starši z vzgledom pokažejo, kako se ravna z državno zastavo in grbom ter kaj storimo ob himni. Simboli, ki so dragoceni za starše, so dragoceni tudi za otroke. Učitelji lahko v šoli vzgojo staršev le še nadaljujemo in nadgradimo. Ko se začne takšna vzgoja šele ob vstopu v šolo, je delo učiteljev toliko težje.

Državni simboli v svojem bistvu predstavljajo našo državo, zgodovino, jezik … in nenazadnje predstavljajo nas državljane, so simbol lastne domovine in metafora slovenske samostojnosti.

Najpomembnejše je spoznanje, da je odnos odraslih do državnih simbolov, posebej staršev in vzgojiteljev, presodnega pomena. Ta odnos mladim služi za vzgled, kako ravnati z državnimi simboli.

Priložnosti, da lahko mladim pokažemo pozitiven odnos do državnih simbolov, je veliko, le šolski sistem mora dati prostor tovrstnim vsebinam.

6 Viri in literatura

Državni simboli (b. d.). Ljubljana: Protokol Republike Slovenije. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/teme/drzavni-simboli/.

Grb Kranjske (b. d.). Ljubljana: Društvo Heraldica Slovenica, Grboslovje. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: http://www.grboslovje.si/kranjska.php.

Haček, Miro (2013): *Vloga, pomen in razumevanje aktivnega državljanstva in domoljubja med mladimi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Vloga_pomen_in_razumevanje_ADD_med_mladimi_Ha%C4%8Dek.pdf.

Hribovšek, Aleksander (2010): *Preobrazbe grba Kranjske*. Ljubljana: Društvo Heraldica Slovenica, Grboslovje. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: http://www.grboslovje.si/slike/kronologijakranjska.png.

Hribovšek, Aleksander (2018): *Triglav, Plečnik in razvoj slovenskega grba*. Pridobljeno 20. 10. 2020 s spletne strani: http://www.grboslovje.si/novice/2018_11_19_0003.php.

Kako izobešamo zastavo (b. d.). Ljubljana: Društvo Heraldica Slovenica. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.izobesi-zastavo.si/domains/izobesi-zastavo.si/modules/Domino/Pictures/edini-zakoniti-nacin-izobesanja-zastave-republike-slovenije.jpg.

Kdaj izobešamo zastavo (b. d.). Ljubljana: Društvo Heraldica Slovenica. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.izobesi-zastavo.si/kdaj-izobesamo.

Kodeks rokovanja z zastavo (b. d.). Ljubljana: Društvo Heraldica Slovenica. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.izobesi-zastavo.si/kodeks-rokovanja.

Mikša, Peter (2018): Kako je Triglav pristal v grbu Republike Slovenije. V Matija Zorn; Peter Mikša; Irena Lačen Benedičič; Matej Ogrin; Ana Marija Kunstelj (ur.): *Triglav 240* (str. 15–28). Ljubljana: ZRC SAZU Geografski inštitut Antona Metlika. Pridobljeno 20. 10. 2020 s spletne strani: https://www.academia.edu/36978029/Kako_je_Triglav_pristal_v_grbu_Republike_Slovenije_How_Triglav_ended_up_on_the_coat_of_arms_of_the_Republic_of_Slovenia.

Potek sprejemanja slovenske himne (1972–2011) (2013). Ljubljana: Državni zbor RS, 16. 12. 2013. Pridobljeno 20. 10. 2020 s spletne strani: https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/mediji/danesVDrzavnemZboru/dogodek/9873d018-c0bd-4b89-993d-9f86c5ede80c.

Prebilič, Vladimir (2017): *Državljanska in domovinska vzgoja*. Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: http://www.zveza-zsd.si/wp-content/uploads/2017/07/prebilic-domovinska_in_drzavljanska_vzgoja.pptx.

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (ZGZH) (1994). *Uradni list RS*, št. 67/94 (20. 10. 1994). Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO365.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) (2006). *Uradni list RS*, št. 70/06 (22. 6. 2006). Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3891.

Zastava Slovenije in slovenska narodna zastava (b. d.). Pridobljeno 1. 9. 2020 s spletne strani: https://www.gorenjski-muzej.si/wp-content/uploads/2018/03/zastava-slovenije-in-slovenska-narodna-zastava-700x666.jpg.

Priloge

Priloga 1: Kako ravnamo z zastavo

Splošna pravila rokovanja z državno zastavo so zapisana na spletni strani www.izobesi-zastavo.si, ki jo priporoča tudi Diplomatski protokol Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije (Kodeks rokovanja z zastavo, b. d.).

Zastave nikoli ne smemo pohoditi.	Prepovedano je imeti izobešeno umazano ali raztrgano zastavo.
Zastava se nikoli ne sme dotikati tal. Tudi med pripenjanjem na drog ne.	Zastavi se nikoli ničesar ne dodaja. Nanjo se ne riše, piše … 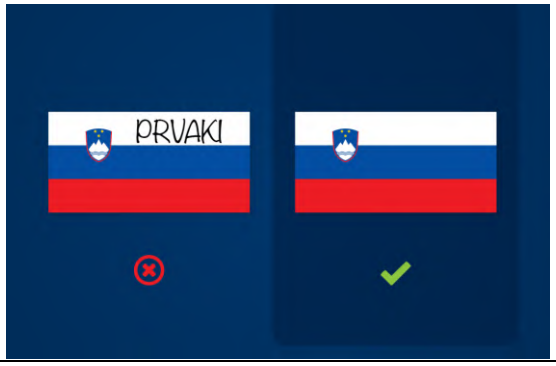
Zastave ne smemo uporabljati kot oblačilo, posteljnino ali prt. Ne smemo je uporabiti kot pregrinjalo govornikove mize, pulta ali ostalih okrasnih dodatkov. Izjema je le pokrita krsta. 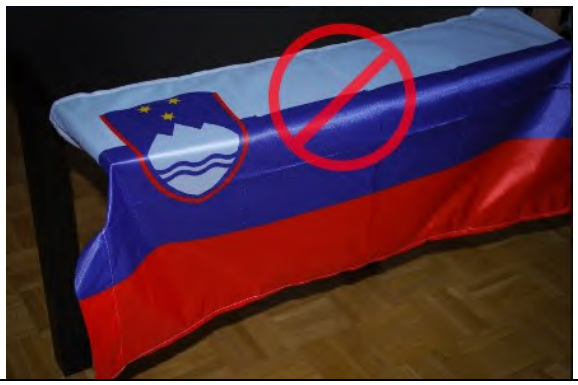	Podobe zastave se ne sme tiskati na embalažo, ki jo po uporabi zavržemo: škatle, robčki …

Oblačila v podobi zastav, transparenti, elektronski zasloni … ne sodijo v kategorijo pravih zastav, ampak gre v tem primeru za upodobitve zastave. Prava zastava je namreč večbarvni kos tkanine, ki je pritrjen na drog.

Zastave ne smemo nikoli izobesiti z ležečim grbom. To predstavlja smrt ali poraz lastnika oz. nosilca grba.

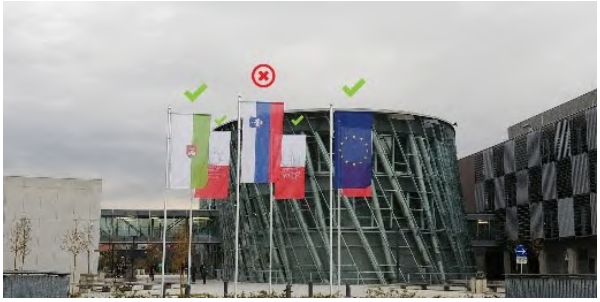

Zastava je narejena za plapolanje. Če jo vpnemo na njenem desnem – vetrnem koncu, ki bi moral ostati prost, je v nasprotju z njenim bistvom.

Zastave ne smemo nikoli pripeti na pokrov motorja, streho in bok avta, vlaka ali plovila.

Značke oz. priponke v obliki zastav se nosijo na levem zavihku suknjiča.

Ko Vlada Republike Slovenije določi dan žalovanja, se zastava izobesi na pol droga.

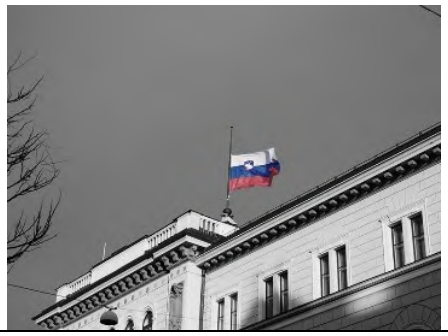

Kadar zastava ni izobešena, mora biti zvita ali zložena ter shranjena na primernem mestu.

Zastava za notranjo uporabo naj bo od tal oddaljena najmanj 25 cm, priporočena dolžina zastave na zunanjem drogu je ¼ višine droga.

Priloga 2: Rezultati ankete

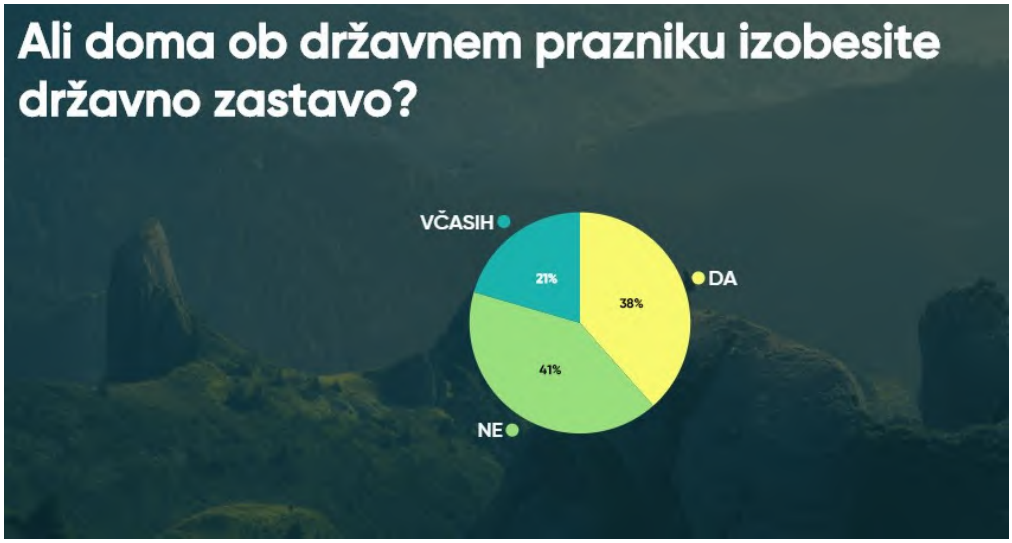

Slika 6: Delež učencev v 7., 8. in 9. razredu, ki doma izobesijo državno zastavo (foto: arhiv avtorice).

Slika 7: Primeri odgovorov na vprašanje zakaj so oziroma niso ponosni na svojo državo (foto: arhiv avtorice).

Priloga 3: Razvoj slovenskega grba: Ilirski steber (zgoraj), Marijino znamenje (sredina) in emblem nad vhodom v NUK v Ljubljani (spodaj) (Hribovšek, 2018).

AKTIVNO PRIDOBIVANJE IN RAZVIJANJE ZNANJA O SLOVENIJI NA PREDŠOLSKI RAVNI

ACTIVE LEARNING AND BUILDING KNOWLEDGE ON SLOVENIA IN A PRESCHOOL INSTITUTION

✍ ***Nataša Gobec*** *(natasa.gobec@osdobje.si), prof. sociologije in angleščine, je druga strokovna delavka v prvem razredu in učiteljica angleščine na Osnovni šoli Dobje. Sodeluje v mednarodnih projektih ter spodbuja aktivne oblike učenja, zgodnje usvajanje angleščine in krepitev nacionalne identitete.*

Povzetek

Naša domovina postaja skupnost različnih kultur, zato pridobiva razvoj socialne in državljanske kompetence v predšolskem obdobju nov pomen. Ponotranjenje in ozaveščanje lastne kulture in tradicije postaja vedno večjega pomena, istočasno pa je pomembno tudi spoznavanje in seznanjanje z drugimi kulturami.

V Vrtcu Dobje smo se leta 2019 pridružili Erasmus+ projektu Create, katerega glavni namen je spoznavati lastno kulturo, krepiti nacionalno zavest in posledično ustvarjati skupno evropsko kulturo. Pri tem v prvi vrsti izhajamo iz lokalne in državljanske kulturne dediščine, otrokovega primarnega okolja, njihovega predznanja in razvojne stopnje. Za dosego cilja je zgoraj našteto osnova za oblikovanje ustreznih vsebin, izbiro metod in pripomočkov.

V prispevku želim predstaviti pomen gradnje narodne in državljanske identitete v zgodnjem obdobju in nabor aktivnosti ter metod, s katerimi smo otrokom predstavili znanje o naši državi in njenih simbolih.

Abstract

Our homeland is becoming a community of different cultures, so the development of social and civic competence in the preschool period is gaining new importance. Internalizing and raising awareness of one's own culture and tradition is becoming increasingly important. At the same time, it is also important to become familiar with other cultures.

Our kindergarten Vrtec Dobje joined the Erasmus+ project Create in 2019. The main objective of the project is to become acquainted with our own culture, strengthen national consciousness and consequently create a common European culture. Therefore, we had to start from the beginning, get familiar with local and civic cultural heritage, the child's primary environment, their prior knowledge, and consider their developmental stage. In order to bring the story to the end, designing appropriate content, choosing methods and tools were followed.

In the article I want to present the importance of building national and civic identity in the early period and a set of activities and methods in order to introduce children to the knowledge of our country and its symbols.

Ključne besede: aktivne metode poučevanja in učenja, državljanska identiteta, kultura, narodna identiteta, socialne in državljanske kompetence, učne vsebine.

Key words: active teaching and learning methods, civic identity, culture, national identity, social and civic competences, teaching contents.

1 Uvod

Razvoj socialnih in državljanskih kompetenc se prične že v predšolskem obdobju. Eden izmed načinov je zagotovo nenačrtovan in v veliki meri nezaveden. Govorimo o vključevanju otrok v kulturno in družbeno življenje v primarnem okolju, bivanju s predstavniki starejših generacij, praznovanju, obiskovanju prireditev, ogledu predstav, poslušanju in petju tradicionalnih pesmi itd. Načrtovano spoznavanje obstoječe družbe in lastne kulture pa se odvija v ustanovah predšolske vzgoje, k čemur nas v prvi vrsti nagovarja tudi nacionalni dokument Kurikulum za vrtce.

Namen prispevka je predstaviti načine krepitve nacionalne oz. državljanske identitete in istočasno načine spodbujanja razvoja socialnih in državljanskih kompetenc v vrtcu.

Prispevek opisuje tudi, kako lahko v vrtcu otrokom približamo znanje o njihovi domovini in ob spoznavanju drugih kultur spodbujamo in krepimo njihovo državljansko identiteto.

Potek in pomen državljanske in socialne vzgoje je v prispevku obravnavan najprej teoretično. V nadaljevanju sledi prikaz aktivnosti, vsebin in metod, s katerimi pri najmlajših v prvi vrsti širimo znanje o njihovi domovini, posredno pa jim privzgajamo spretnosti in vrednote, ki so cenjene v demokratični družbi.

2 Razvoj državljanske identitete

Državljanska identiteta[1] je sestavljena iz družbenih znanj, prepričanj in spretnosti vključevanja in sodelovanja v družbenih skupinah, ki rezultira v občutku pripadnosti. Oblikujejo jo predvsem družina, šola, vrstniške skupine in družbene organizacije ter institucije, v katerih sodelujejo odraščajoči posamezniki. (Gril in Videčnik, 2011)

Zgoraj omenjeni sestavni deli državljanske identitete so tudi elementi vrtca, kjer dandanes biva večina slovenskih otrok.[2] V vrtčevskem okolju so razmere potemtakem več kot ugodne za zbliževanje otrok z znanjem o Sloveniji in razvoj državljanskih ter socialnih kompetenc. Kaj pa dojemljivost otrok?

[1] V državi, ki je nacionalno osnovana, kot Slovenija, sta državljanska in narodna identiteta močno povezani oz. neločljivi. Izhajajoč iz zgornje trditve obe identiteti obravnavam enakovredno in se v nadaljevanju nanje obračam z besedno zvezo državljanska identiteta.

[2] Na začetku šolskega leta 2019/20 je bilo v vrtce vključenih 87.708 otrok, to je bilo 82,7% vseh otrok, starih 1–5 let (Vir: SURS).

2.1 Smiselnost spodbujanja državljanske identitete pri predšolskih otrocih

Smiselnost spodbujanja državljanske oz. skupinske identitete pri predšolskih otrocih opravičujejo številne raziskave o razvoju skupinske identitete.

Le-te kažejo na to, da se skupinska identiteta začne razvijati pri treh letih, medtem ko se pri petih letih člani skupine že zlahka identificirajo s skupino. Da lahko že predšolski otroci – pet in šestletniki – razlikujejo med opisi narodov in posledično tudi med narodi, so pokazale raziskave, ki so se ukvarjale z razvojem predstav o narodnostnih skupinah. Isto obdobje pa bi naj bilo tudi obdobje, ko se otroci zmorejo tudi narodnostno, in ne zgolj skupinsko, identificirati.

Glede na številne raziskave, ki sta jih avtorici Gril in Videčnik (2011) navedli v monografiji *Oblikovanje državljanske identitete mladih v šoli*, lahko sklepam, da je smiselno in pomembno razvijati državljansko identiteto že v predšolskem obdobju.

3 Državljanske in socialne kompetence

Vzporedno z vzpostavitvijo državljanske identitete poteka tudi razvoj državljanskih in socialnih kompetenc.

»Te kompetence vključujejo osebne, medosebne in medkulturne kompetence ter zajemajo vse oblike vedenja, ki usposabljajo posameznike za učinkovito in konstruktivno sodelovanje v socialnem in poklicnem življenju in zlasti v vse bolj raznovrstnih družbah ter za reševanje morebitnih sporov. Državljanska kompetenca posameznike usposablja za polno udeležbo v državljanskem življenju na podlagi socialnih in političnih konceptov in struktur ter zaveze za dejavno in demokratično udeležbo« (Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta …, 2006: 16).

Gril in Videčnik (2011) navajata več socialnih kontekstov razvoja državljanskih kompetenc, med katerimi ima posebno vlogo družina, ki jo poimenujeta kot primarno okolje, v katerem se posamezniki soočajo z družbenimi normami socialnega vedenja, ne glede na to, da v prvi vrsti omenjata mladostništvo kot obdobje, ki je najprimernejše za učenje državljanskih spretnosti in znanj. Glede na študijo Eurydice 2012 zmorejo predšolski otroci razvijati politično pismenost (osnovna dejstva, bistveni koncepti), vrednote, odnose in ravnanja, ne zmorejo pa še usvojiti kritičnega mišljenja in analitičnih spretnosti (Key Data on Education in Europe, 2012).

Čeprav starši ostajajo primarni vzorniki otrokom z lastnim vedenjem, lahko zaradi množične vključenosti otrok v predšolsko vzgojo trdim, da podobno vlogo prevzemajo tudi predšolske ustanove.

4 Kurikulum kot izhodišče vsebinskega načrtovanja v podporo krepitve državljanske zavesti

Izhajajoč iz Kurikuluma za vrtce (1999) se cilji, nanašajoč se na krepitev državljanske zavesti, omenjajo na treh področjih dejavnosti – družba, jezik in umetnost.

V ospredje Kurikulum postavlja področje družbe in poznavanje primarnega družbenega okolja, kamor sodi poznavanje domačega kraja, tako geografskega, kot tudi družbenega – poznavanje navad, tradicij, praznovanj, kulturnih in družbenih ustanov.

Z vidika spoznavanja lastne kulture je pomembno tudi poznavanje lokalne umetnosti – gre za izročilo plesa, pesmi, izštevank in rim in pa likovno izražanje ter upodabljanje lokalne simbolike. Pomemben vidik tvori tudi književnost – ljudske pravljice in pripovedke ter anekdote, vezane na domači kraj. Glede na razvojno stopnjo otrok pa je odvisno, v kolikšnem obsegu pri poznavanju družbenega okolja vključujemo tudi poznavanje širšega družbenega okolja oz. države.

Pri krepitvi državljanske identitete na predšolski ravni ima pomemben vidik tudi vzpostavitev demokratičnega vzdušja, pozitivnih medsebojnih odnosov, ki temeljijo na enakosti, medsebojnem spoštovanju, sodelovanju in sprejemanju odgovornosti pri odločanju.

Na tej točki je neizogiben tudi zgled odraslih.

5 Erasmus+ projekt

V Vrtcu Dobje smo se leta 2019 pridružili Erasmus+ projektu Create[1]. Cilj projekta je v prvi vrsti spoznati lastno kulturo, usvajati geografsko in jezikovno znanje ter posledično krepiti nacionalno zavest. Sočasno pa je cilj tudi ozaveščati in spoznavati obstoj drugih evropskih kultur in jezikov in primerjati le-te z lastno. Z lastno aktivnostjo otroci razvijajo predopismenjevalne sposobnosti, sposobnost sprejemanja odločitev, argumentiranja in socialnih spretnosti, umetniško predstavljivost in digitalno pismenost. Večina otrok, vključenih v projekt, pa so otroci 2. starostnega obdobja.

5.1 Sistem NTC učenja kot izhodišče metodičnega načrtovanja

Pri izbiri in oblikovanju aktivnosti smo se oprli predvsem na teorijo NTC (Nikola Tesla Center) učenja, metodo razgovora in raziskovanja.

»Program NTC je program aktivnosti, namenjen spodbujanju razvoja gibalnih in kognitivnih sposobnosti pri predšolskih in šolskih otrocih, ključno vlogo pa imajo starši in učitelji. Temelji na raziskavah na področju nevroznanosti in pedagogike. Cilj programa je razviti funkcionalno znanje in ustvarjalnost« (Rajović in Rajović, 2019: 6).

Program sestavljajo trije sklopi dejavnosti. Prvi sklop spodbuja razvoj in aktivnost sinaps in možganov, ki v veliki meri temelji na gibanju, drugi sklop spodbuja pomnjenje z asociacijami, tretji pa razvija funkcionalno mišljenje. V okviru spodbujanja državljanske identitete smo se v našem vrtcu v največji meri posluževali aktivnosti, ki spodbujajo pomnjenje z asociacijami, in sicer učenje s simboli, igre spomina in glasbene dejavnosti.

Če na eni strani aktivnosti v veliki meri načrtujemo učitelji, pa imajo otroci možnost aktivnega sodelovanja pri vsebinskem oblikovanju gradiv za projektne partnerje, pri čemer se poslužujejo glasovanja, uporabe digitalnih sredstev, skupnega sprejemanja odločitev in prevzemanja odgovornosti le-teh.

Na tej točki lahko povzamem, da sodelovanje v projektu omogoča, da otroci pridobivajo tako znanje o domačem kraju in nenazadnje tudi o domovini, njenih simbolih in identiteti, hkrati pa spretnosti, odnose in vrednote, ki so pomembne za življenje v demokratični skupnosti.

[1] V projekt, ki traja 2 leti, so vključene predšolske organizacije iz Slovenije, Francije, Estonije, Cipra, Turčije in Poljske.

5.2 Primeri dejavnosti učenja s simboli in asociacijami po vzoru NTC sistema učenja

Nacionalni simboli in asociacije, ki jim namenimo največ pozornosti, so: zastava – slovenska in evropska; grb; himna – slovenska in evropska; geografska lega države in pomembne osebe – avtorji, pesniki, glasbeniki, športniki. Seveda se pred tem seznanimo z domačim krajem, ki nam predstavlja izhodišče za nadaljnje načrtovanje. V nadaljevanju sledi nekaj opisov dejavnosti oz. sklopov dejavnosti, ki predstavljajo izhodišče za spoznavanje domovine in so primerni predvsem za drugo starostno obdobje. Velik del aktivnosti se izvaja znotraj manjših skupin oz. po kotičkih.

5.2.1 Potujemo v Dobje, kdo gre z nam'?

Otroci so z neposrednim opazovanjem med pohodom po okoliških vaseh vrtca spoznavali značilnosti domačega kraja. Zatem so po slikovni predlogi narisali zemljevid občine in označili vasi. Le-te so različno pobarvali, vsak otrok pa je na vas, iz katere prihaja, prilepil svoj simbol, ki ga ima tudi na svojem obešalniku, ležalniku in polički. Tako je imela vsaka vas svojo barvo in prebivalce. Otroci so si na podlagi slikovnega materiala zapomnili, od kod kdo prihaja.

V nadaljevanju smo igralnico opremili z barvami vasi, otroke, ki so se zbrali na 'avtobusni postaji', pa smo vzgojitelji med petjem 'odpeljali domov'. Otroci so zatem, ko so zaslišali ime svoje vasi, 'izstopili' pri ustrezni barvi.

Potujemo v Brezje, kdo gre z nam'?

Od tam naprej pa v Slatino in ti greš z nam'.

5.2.2 Igra spomina s simboli domačega kraja, domovine in nekaterih drugih evropskih držav

Po prikazu in razgovoru o simbolih našega kraja in naše države ter z njimi povezanimi elementi – vključujoč zastavo, kokoš, grb, Triglav, podobo Franceta Prešerna, kozarec vina, gos, potico, oreh itd. – smo vzgojitelji oblikovali igro spomina. Ta igra nam nudi tudi možnost, da z otroki iščemo smiselne povezave med različnimi sličicami in se o njih pogovarjamo. Igro smo v nadaljevanju nadgradili tudi z evropskimi simboli in simboli drugih projektnih partnerjev. Enako gradivo smo uporabili tudi za razvrščanje simbolov glede na državo.

5.2.3 Sestavljanje zgradb, stolpov po slikovni predlogi

Prva skulptura, ki je v igralnici nastala iz lesenih materialov, je bila nedvomno hrast, po katerem se imenuje tudi domači kraj. V nadaljevanju so otroci z različnimi materiali upodobili tudi tradicionalno Kozjansko domačijo, ki ima svoje mesto v bližini vrtca. Sledil je najvišji slovenski vrh, ki pa sta se mu pridružila tudi Ljubljanski nebotičnik in Ljubljanski grad, s čimer smo pozornost namenili tudi prestolnici države.

5.2.4 Petje ob slikopisu

Da so otroci usvojili besedilo vrtčevske himne, *Bodimo veseli,* smo na vidno mesto razprostrli njihove risbe posameznih elementov pesmi in tako ustvarili slikopis pesmice. Le-ta jim je bil v pomoč tekom učenja besedila pesmi. Ker pa so se posamezne risbe podvajale, so se za najprimernejšo odločili z glasovanjem – dvigom rok.

5.3 Primeri dejavnosti učenja ob glasbi po vzoru NTC sistema učenja

5.3.1 Dirigiranje ob predvajanju državne himne

V nadaljevanju smo poslušali tudi slovensko himno. Najprej smo prisluhnili različnim instrumentalnim izvedbam in se v prvi vrsti posvetili ritmu, melodiji, tonski barvi, tempu in dinamiki. Nenazadnje smo se tudi preizkusili kot dirigenti in skušali zgoraj našteto vključiti v dirigiranje.

5.3.2 Ljudski plesi, ljudske igre

Glasba nas je spremljala tudi med plesom. Tekom šolskega leta se otroci najstarejše skupine tedensko vključujejo v učenje ljudskih plesov domačega okolja. Hkrati spoznavajo tudi navade in običaje, ki so se ohranili iz preteklosti in se navezujejo na način življenja, oblačenje, delo, dom in družinsko življenje. Ljudsko izročilo se je ohranilo tudi v starih igrah, ki se jih še dandanes vedno igramo in tako oživljamo slovensko tradicijo. Več pozornosti smo namenili igrama *Gnilo jajce* in *Kdo se boji črnega moža?*

5.4 Aktivno sodelovanje otrok pri pripravi gradiv za projektne partnerje

Po fazi učenja z asociacijami je sledila priprava gradiv za projektne partnerje, s pomočjo katerih so spoznavali slovensko državo in kulturo. Naši otroci so pri pripravi gradiv aktivno sodelovali, istočasno ponotranjili vsebine o svojem ožjem in širšem okolju in posledično krepili državljansko identiteto. Aktivnosti so bile naravnane tako, da so otroke spodbujale k medsebojnemu sodelovanju, konstruktivnemu dialogu, strpnosti, spoštovanju in krepitvi otrokove samozavesti.

Tako so v septembru in oktobru najprej predstavili sebe, svoj vrtec, domači kraj, njegove simbole in simbole države. Izbrali so tudi maskoto, ki najbolje predstavlja njihov vrtec in hkrati tudi regijo – Želodka Dobka. V nadaljevanju so skupaj z vrstniki iz partnerskih držav z glasovanjem izbrali logotip projekta, ki ga sestavlja zemljevid Evrope s poudarjenimi državami partnericami in njihovimi zastavami.

Novembra smo se lotili izdelave skupnega koledarja za prihajajoče koledarsko leto. Le-ta je vključeval fotografije, ki so odsevale kulturo držav partneric. Ponovno so z glasovanjem izbrali dve fotografiji iz arhiva vrtca; prva je prikazovala ljudski ples vrtčevskih otrok, oblečenih v kozjanske narodne noše, druga pa otroke, zbrane pri slovenskem tradicionalnem zajtrku.

December je bil namenjen tradicionalnemu praznovanju božično-novoletnih praznikov, med katerimi ima posebno vlogo v našem kulturno homogenem okolju tudi miklavževanje. Priprave na praznovanje, ki so vključevale tako likovno ustvarjanje kot tudi petje tradicionalnih slovenskih pesmi, vezanih na zimski čas, so potekale tudi v znamenju peke orehove potice in obiska domače pekarne, kjer so otroci sodelovali pri pripravi in peki kruha v krušni peči. Posebno mesto med decembrskimi

aktivnostmi je imelo praznovanje decembra v preteklosti, saj so otroci po pogovoru s starimi starši v vrtcu poročali o načinu praznovanja in o preživljanju dolgih zimskih večerov v času njihove mladosti. Decembrsko rajanje v našem vrtcu se je zaključilo z mednarodno videokonferenco, na kateri so otrokom vseh partnerskih držav zapeli slovensko ljudsko pesem *Zima je prišla*.

Ob bližajočem se kulturnem prazniku smo več časa posvetili slovenskemu jeziku, bontonu in knjigi. Tako smo januarja izdelali čisto svoje slikanice, se igrali z rimami, pogosteje in kulturno obiskovali knjižnico, kjer so otroci posneli tudi dialoge. Dialogi so vsebovali najpogostejše fraze v slovenskem jeziku: *Dober dan.*, *Hvala., Prosim., Nasvidenje*. Posnetek smo poslali tudi vsem projektnim partnerjem in tako opravili izziv za februar.

V marcu je pogovor potekal o tradicionalnih jedeh, priložnost smo izkoristili, da smo podoživeli dan slovenske hrane. V igralnici smo med tem časom pripravljali slovenske tradicionalne pustne jedi, med katere sodijo ocvrte miške in ocvirkovka. Z otroki smo za projektne partnerje pripravili slikovni seznam sestavin in fotografije postopka peke dobjanske oz. kozjanske ocvirkovke.

Pomembno področje v okviru priprave materialov pa je bilo nedvomno tudi likovno izražanje. Posluževali smo se različnih tehnik in upodabljali različne vsebine, vezane na domovinsko tematiko, med drugimi tudi slovensko zastavo in portret Franceta Prešerna. Likovno ustvarjanje nas je spremljalo tudi pred vsakim tradicionalnim ali državnim praznovanjem – decembrski prazniki, pustovanje in slovenski kulturni praznik.

6 Zaključek

»Tisti, ki ne pozna tujih jezikov, ne ve nič o svojem – maternem jeziku.«

(Johann Wolfgang von Goethe)

Z zgornjo mislijo avtor namiguje, da s spoznavanjem tujih jezikov odkrivamo tudi materni jezik v drugačni luči. Ob spoznavanju novega besedišča namreč spoznavamo tudi rabo jezika in ozaveščamo elemente, ki jih sicer ne opazimo. Razmišljanje o tujem jeziku nas potemtakem spodbudi k razmišljanju o svojem.

Prispevek ponazarja, da lahko Goethejevo idejo prenesemo tudi na področje kulturne in domovinske vzgoje. Otroci, vključeni v projekt, ob spoznavanju lastne in tujih kultur aktivno sodelujejo, soustvarjajo materiale, predstavljajo, povzemajo in se navsezadnje poistovetijo z elementi državljanske identitete.

Pomembno vlogo pri izvedbi aktivnosti pa ima tudi vzgojitelj, saj z načrtovanjem in izvedbo dejavnosti omogoči, da so le-te smiselne, zanimive, konkretne in navsezadnje spodbujajoče, kar vzgojitelj zagotovi z zgledom in pozitivnim vzdušjem v igralnici.

7 Viri in literatura

Gril, Alenka; Videčnik, Asja (2011): *Oblikovanje državljanske identitete mladih v šoli.* Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 19. 8. 2020 s spletne strani: https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-079-9/mobile/index.html.

Jurišević, Mojca; Rajović, Ranko; Drgan, Leonora (2010): *NTC učenje – spodbujanje razvoja učnih potencialov otrok v predšolskem obdobju*. Gradivo za strokovni seminar. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 20. 8. 2019 s spletne strani: https://www.pef.uni-lj.si/fileadmin/Datoteke/CRSN/NTC/NTC_seminarsko_gradivo.pdf.

Key Data on Education in Europe (2012). Bruselj: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Pridobljeno 22. 8. 2019 s spletne strani: http://www.eurydice.si/publikacije/Key-Data-on-Education-in-Europe-2012-EN.pdf?_t=1554836192.

Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno 18. 8. 2019 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/Ministrstva/MIZS/Dokumenti/Storitve/Predsolska-vzgoja/6634c981ba/Kurikul_za_vrtce.pdf.

Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006). *Uradni list Evropske unije*, 2006/962/ES (30. 12. 2006). Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=PL.

Rajović, Ranko; Rajović, Iva (2019): *Methodological handbook of the project NTC FOR ALL.* Pridobljeno 18. 8. 2019 s spletne strani: http://ntcforall.com/ntc-handbook/.

Tudi v šolskem letu 2019/20 osnovnošolcev več, srednješolcev pa nekaj manj kot v preteklih letih. SURS (28. 5. 2020). Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://www.stat.si/statweb/News/Index/8854.

SPOZNAVAM SVOJO DRŽAVO Z USTVARJANJEM ČASOVNEGA TRAKU IN INTERVJUJEM SVOJIH STARIH STARŠEV

GETTING TO KNOW MY COUNTRY BY CREATING A HISTORICAL TIMELINE AND INTERVIEWING MY GRANDPARENTS

✍ ***Tanja Babič*** *(tanja.babic@osormoz.si), prof. zgodovine in nemščine, oba predmeta poučuje na Osnovni šoli Ormož. Ima 17 let izkušenj s poučevanjem, je mentorica učencem pri izdelavi raziskovalnih nalog o zgodovinskih temah. Z nalogo o osamosvojitveni vojni na področju Ormoža so na državnem tekmovanju prejeli srebrno priznanje. Objavila je nekaj strokovnih prispevkov.*

Povzetek

V prispevku opisujem, kako devetošolcem skozi ustvarjanje zgodovinskega časovnega traku približati znanje o procesu osamosvajanja, vojno za samostojnost in Republiko Slovenijo danes. Cilj je, da se učenec seznani s ključnimi pojmi (domovina, država, osamosvojitev, samostojnost, državljanstvo, narod, narodnost) ter z lokalnimi dogodki, povezanimi z osamosvojitvijo Slovenije. Osvojeno znanje nadgradijo z izdelavo vzporednega časovnega traku, na katerem nanizajo dogodke, ki so se v istem časovnem obdobju zgodili v naši občini.

Osamosvajanje Slovenije je idealna tema, ob kateri lahko učenci spoznajo potek osamosvojitvene poti Slovenije tudi skozi razlago svojih starih staršev. Učenci naredijo kratke intervjuje s svojimi najbližjimi o tem, kako se spominjajo osamosvojitve in kaj jim je pomenilo, da so zaživeli v svoji državi.

Abstract

In this paper I describe how to approach the knowledge on the independence process, the war for independence and the Republic of Slovenia today to nine graders by creating a historical timeline. The goal is to get the students acquainted with key concepts (homeland, country, independence, autonomy, citizenship, nation, ethnicity) and local events related to the independence of Slovenia. Their knowledge is improved by creating a parallel timeline including the string of events that happened at the same time in our community. The independence of Slovenia is an ideal topic where students can become acquainted with the course of the independence path of Slovenia through the interpretation of their grandparents. Students can do a short interview with their close relatives on how they reminiscent the independence and what it meant to live in their own country.

Ključne besede: časovni trak, intervju, osamosvojitev, vojna.

Key words: timeline, interview, independence, war.

1 Uvod

Nastanek lastne države je za vsak narod najpomembnejši dogodek v njegovi zgodovini. Proces osamosvajanja slovenskega naroda in nastajanje samostojne Republike Slovenije se je začel že nekaj let pred vojno, pomembni dogodki, povezani z njim, pa so se nadaljevali tudi kasneje. To je obdobje, s katerim bi morali biti seznanjeni vsi državljani, sploh mlajši, ki so se že rodili v Republiki Sloveniji. Največjo možnost, da se seznanijo z njim, imajo v sklopu obveznega osnovnošolskega in v nadaljevanju srednješolskega izobraževanja.

Z učenjem o državnih simbolih in z utrjevanjem narodne zavesti in državljanske pripadnosti moramo začeti že v zgodnjem otroškem obdobju. Otroci so v tem obdobju zelo dojemljivi in sprejemljivi za vse, kar se dogaja okrog njih, če odraščajo v varnem domačem okolju, v šoli čutijo pripadnost skupini in širši skupnosti. Prav tako je pomembno, da že zgodaj čutijo pripadnost večji skupini – narodu. Pouk zgodovine odločilno pripomore k narodni zavesti učencev. Dvig te zavesti pa je v veliki meri odvisen predvsem od dobrega, zanimivo pripravljenega in poglobljenega pouka, katerega cilj je poglobljeno znanje in pa spodbuda učencem, da začnejo o takih zadevah samostojno razmišljati in svoja mnenja tudi ubesedijo. (Gabrič idr., 2008)

Pri pouku zgodovine v osnovni šoli je problematika osamosvojitve ena tistih vsebin, ki se obravnava površno in na kratko, saj je umeščena v konec osnovnošolskega izobraževanja. Zato učenci mnogo premalo slišijo o rojstvu samostojne slovenske države. Teme, povezane z osamosvojitvijo in nastankom slovenske države, veljajo za težje in za učence ne prav preveč zanimive. Zato si pri načrtovanju pouka slovenske zgodovine po drugi svetovni vojni v ospredje postavim vprašanja, kako spodbuditi učenčevo ustvarjalnost ter zanimanje za aktivno in odgovorno državljanstvo, kako izboljšati državljanske kompetence, kako mlade spodbuditi k vključevanju pri soustvarjanju pozitivnega vzdušja v lokalnem okolju, kako v učne ure vključiti IKT ter kako izvesti medpredmetno sodelovanje in povezovanje znotraj domovinskih in državljanskih tem, povezanih z nastajanjem in ohranjanjem samostojne države Slovenije. Pri načrtovanju tega učnega sklopa že vrsto let načrtujem priložnosti za raziskovanje, ustvarjanje, izmenjavo in razvijanje novih idej ter medpredmetno sodelovanje. Kako to izgleda v praksi, opisujem v naslednjem poglavju.

2 Kako učencem približati znanje o procesu osamosvajanja in vojne za Slovenijo

2.1 Cilji in pričakovani dosežki

V operativnih ciljih učnega načrta za osnovno šolo je zapisano, da učenci/učenke: pojasnijo vzroke za odločitev Slovencev za lastno državo Slovenijo in razložijo mednarodno povezovanje Slovenije. Standardi znanja iz učnega načrta predvidevajo, da učenec/učenka: pojasni vzroke za odločitev Slovencev za lastno državo Slovenijo, razloži mednarodno povezovanje Slovenije, razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljivosti, razvije zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature, razvije spretnost iskanja zgodovinskih virov in literature s pomočjo informacijske tehnologije, razvije zmožnost oblikovanja samostojnih zaključkov, pogledov, mnenj, stališč, izvirnih predlogov in rešitev, razvije sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja ter svoje poglede na zgodovino, razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IKT), navede in pojasni značilnosti slovenskih državnih simbolov. Pričakovani dosežki/rezultati so, da učenci/učenke:

samostojno preiščejo in utemeljijo vzroke razpada Jugoslavije v kontekstu dogajanja v Evropi v osemdesetih in na začetku devetdesetih let; sklepajo, kakšen pomen je imel nastanek samostojne Slovenije za nas in za druge jugoslovanske narode ter svojo ugotovitev utemeljijo; samostojno poiščejo informacije na spletnih straneh in oblikujejo odgovore. (Kunaver idr., 2011)

Skozi nekaj šolskih let sem si za tematski sklop Slovenci po drugi svetovni vojni na podlagi ciljev iz učnega načrta in evalvacij z učenci tako izdelala tematsko pripravo, na podlagi katere se učenci v nekaj učnih urah seznanijo s ključnimi pojmi, kot so osamosvojitev, samostojnost, državljanstvo, narod, narodnost ter se na podlagi različnih metod oziroma oblik dela zavedajo pomena teh besed kot tudi pomena slovenskega jezika.

2.2 Vprašalnik

Za začetek izvedem z učenci preko spletnega orodja Mentimeter kratek anketni vprašalnik, ki vsebuje preprosta vprašanja, na osnovi katerih dobim takojšnjo povratno informacijo, koliko učenci dejansko vedo o procesu osamosvajanja oziroma o vojni za Slovenijo.

Primer teh vprašanj:

- Si že kdaj slišal/-a za osamosvojitveno vojno v Sloveniji?
- Če si odgovoril/-a z DA, zapiši, kje si slišal/-a za osamosvojitveno vojno v Sloveniji.
- Katerega leta je potekala vojna za osamosvojitev Slovenije?
- Koliko časa je trajala osamosvojitvena vojna?
- Ali misliš, da je med osamosvojitveno vojno prišlo v Ormožu do spopada oz. streljanja? Če si odgovoril/-a z DA, napiši, kje.
- So bile v Ormožu med vojno smrtne žrtve?
- Ali poznaš koga, ki je bil udeleženec v vojni? Če si odgovoril/-a z DA, napiši koga.
- Napiši dva državna praznika, ki sta povezana s procesom osamosvojitvene vojne.

Na podlagi analize odgovorov na zastavljena vprašanja v okviru formativnega spremljanja ugotavljam, da so danes otroci ponosni na svojo domovino, a da o njenem nastanku vedo manj, kot bi si želela.

2.3 Dokumentarni film

Da bi učenci dobili predstavo o takratnem dogajanju, si v nadaljevanju ogledajo dokumentarni film Vojna za Slovenijo ter film Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Prlekiji. Na podlagi teh dveh filmov si ogledajo dogodke, ki so potekali ob agresiji v slovenskem prostoru kot tudi v Ormožu na mejnem prehodu.

V sodobni družbi so dokumentarni filmi postali eden glavnih virov informacij, preko katerih se ljudje učijo o zgodovini. Poleg tega so dokumentarni filmi predstavljeni kot resnične reprezentacije realnosti. Konec koncev dokumentarec teži k predstavljanju zgodovinskega sveta. Dokumentarni filmi poleg zgodovinskih knjig, muzejskih razstav, šolskih učbenikov in drugih tehnologij tudi oblikujejo in utrjujejo slovensko nacionalno zavest in identiteto. (Šprah 1998: 143)

Ob takratnih pristnih posnetkih pa lahko najbolj pristno pripovedovanje o dogodkih med letoma 1988 in 1992 zaenkrat še ponudijo tisti, ki so v njih aktivno sodelovali.

Med temi so tudi člani Zveze veteranov vojne za Slovenijo, ki si vse bolj prizadevajo za ohranjanje dostojnega spomina in seznanjanje mladih v osnovnih in srednjih šolah z obdobjem osamosvajanja Slovenije in predvsem z vojno za Slovenijo. Slovenski veterani so nekaj tovrstnih aktivnosti že oblikovali. Šole pa njihove aktivnosti, glede na individualne odločitve učiteljev, vključujejo ali jih ne vključujejo v svoje izobraževalne programe. (Prebilič in Juvan, 2014)

2.4 Izkušnje starejših in intervju

Starejše generacije, ki so doživele osamosvojitev, prav gotovo drugače gledajo na to obdobje kot pa osnovnošolci, saj je to obdobje za njih čas, ko še niso bili rojeni, zato je oddaljeno, daleč od njihovega zanimanja in izkušenj. Veterani vojne za Slovenijo v Ormožu skrbijo za ohranjanje spomina na vojno leta 1991. V ta namen vsako leto organizirajo Mladinski raziskovalni tabor, v katerega se vključijo tudi devetošolci. Vsako šolsko leto se v okviru pouka z učenci odpravim v Klub veteranov OZVVS (Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo) Ormož, kjer si ogledajo razstavo TO (Teritorialne obrambe) ter vojaško strokovno knjižnico in periodiko z obrambnega področja.

Slika 1: Ormoški devetošolci v Klubu veteranov OZVVS Ormož (foto: arhiv avtorice).

Učenci se v klubu ali v šoli na delovnem pogovoru srečajo tudi z nekaterimi veterani, ki z učenci delijo svoje spomine, ki so za učence iz 'prve roke' pomemben vir informacij o osamosvojitveni vojni:

- Alojz Škorjanec, takratni rezervni vojak: »Mesec dni pred vojno smo bili na vojaških vajah, da bo vojna pa nismo vedeli. Da bo prišlo do vojne, smo izvedeli dve uri prej, kot se je začela, ko so nas vpoklicali.«

- Miran Fišer, v času osamosvajanja je bil organizator Manevrske strukture narodne zaščite in poveljnik območnega štaba Teritorialne obrambe v Ormožu: »Moja osebno najhujša izkušnja, v kateri sem se znašel, je bila na Ptuju, ko smo morali brzdati lastne sile, ker so oficirji JLA v ptujski vojašnici precej izzivali, mi pa smo vedeli, da smo močnejši. A je bilo potrebno storiti vse, da ne bi prišlo do spopada.«
- Jurij Ferme, takratni komandir policijske postaje Ormož: »Ko sem odhajal na most, so me prevevali občutki negotovosti, tudi strahu. Takrat so nam nadrejeni še ves čas zagotavljali, da jugoslovanska vojska nima ukaza za streljanje. Poudarjalo se je, naj se na vsak način izogibamo uporabi sile, še posebej pa strelnega orožja, da s takim početjem ne bi dali JLA nobenega povoda za njeno uporabo orožja.«
- Janko Zadravec, veteran PVD Sever Maribor, odbor Ormož: »Jaz danes ne bi drugače ravnal. Starejši moški smo še vedno domovinsko nastrojeni in če si še v uniformi, čutiš pripadnost uniformi, pripadnost domovini. Tako da jaz mislim, da ne bi nič kaj drugače ravnal in bi tudi sedaj bil v prvi vrsti.«

Slika 2: Delovni pogovor z veterani vojne za Slovenijo (foto: arhiv avtorice).

V okviru medpredmetnega sodelovanja se učenci pri urah slovenščine v čas slovenske osamosvojitve podajo preko spominov svojih staršev, dedkov in babic. Skupaj z učitelji slovenščine pripravijo smernice intervjuja, katerega končni rezultat so zapisi povzetkov. Namen in cilj intervjuja je raziskati in ugotoviti, kako so doživljali dogodke pred razpadom Jugoslavije, kakšna čustva so jih prevevala ob razglasitvi samostojnosti, kako so doživljali agresijo JLA, kako je na področju Ormoža prišlo do streljanja, ali so bile v Ormožu med osamosvojitveno vojno smrtne žrtve, kdo je bil dovolj pogumen, da se je pogajal na mostu v Ormožu, kako so spremljali javljanje medijev, kakšno upanje in kakšne želje so se v njih porajale ob osamosvajanju, ali je mlada država, v kateri živimo danes,

uspela izpolniti njihova pričakovanja, ali imajo nostalgijo po Jugoslaviji. Pri raziskovanju na podlagi intervjujev se učenci tako obrnejo na osebe, ki so imele različno vlogo v vojni in ki so tako ali drugače doživljale in spremljale razvoj naše države:

- *Povzetek intervjuja babice:*

»Že zjutraj so se skozi Ivanjkovce peljali s tanki. Cesta je peljala skozi gozd, kjer so Slovenci podrli nekaj dreves, da tanki ne bi šli naprej. Čez čas so mimo leteli trije bombniki, ki so v gozdu odvrgli nekaj bomb. Bilo nas je zelo strah, saj nismo vedeli, kaj se dogaja. Dogajanje smo opazovali skozi okna, čeprav nismo prav dobro videli na cesto, kjer se je vse dogajalo, saj so nam pogled zastirala drevesa. Bilo je res grozno.«

- *Povzetek intervjuja dedka:*

»V tem času sem bil član rezervne Policijske enote Ormož. Večina mojih prijateljev pa so bili člani TO. Glede na samo politično stanje znotraj takratne skupne države Jugoslavije, se je pričakovalo, da se bo Slovenija odcepila od SFRJ in da bo JNA poskušala to preprečiti. To je bil tudi razlog, da se je Teritorialna obramba RS pripravila, da se je v tem času političnega spora med člani slovenske vlade in takratnim predsedstvom SFRJ začela aktivno pripravljati na morebiten spor. Orožje in strelivo smo člani rezervnih policijskih in TO skrivali po domovih. Pred samim pričetkom vojnih spopadov na področju občine Ormož in Ljutomer, ki se je tako kot po vsej Sloveniji pričelo 25. 6. 1991, sem bil dvakrat poklican po telefonu, da se moram takoj javiti v uniformi in z orožjem na policijski postaji. Tam sem, kakor tudi ostali vpoklicani, dobil napotke. Navodila so bila predvsem, kje se moram ob naslednjem vpoklicu takoj javiti in kaj moram tam početi. Glavna naloga članov TO in rezervistov policijskih enot je bila, da moramo preprečiti neovirano gibanje JNA v primeru, če bo ta zapustila vojašnice.

Predvidevanje se je 25. 6. 1991 uresničilo in JNA je z vso svojo opremo in vojaki zapustila vojašnice in se v popolni bojni opremi namenila na bližnje meje z republiko Hrvaško, kakor tudi želela zasesti druge pomembne strateške cilje. Takrat je nastopila TO in jim na celotni poti nastavljala barikade, ki so začasno onemogočale normalni premik vojakov in orožja takratne JNA. Takratna JNA je bila znatno bolj oborožena kot pa TO. V času spopada je na strani članov TO in članov vojske JNA vladal strah kakor tudi nerazumevanje, kaj se sploh dogaja. Bilo me je zelo strah, zato sem bil srečen, da je vojna trajala samo deset dni in da se meni in mojim ni v tem času pripetilo nič hudega.«

- *Povzetek intervjuja mame:*

»Same vojne se pravzaprav ne spominjam prav dobro. V spominu mi je ostal le alarm za zračno nevarnost. Mama je pograbila brata in mene ter naju odpeljala v klet, kjer smo imeli pripravljeno svetilko, radio, ležalnik, v enem sodu namesto vina vodo in zalogo hrane. Očeta takrat ni bilo doma, zato je bila mama še bolj prestrašena za naju z bratom. Znaka za konec nevarnosti sploh nismo slišali. V kleti smo bili tako dolgo, dokler ni prišel domov oče in nam sporočil, da je zopet varno in nas pomiril. Dogodka se spominjam predvsem zato, ker je bila mamina skrb za naju z bratom zelo velika in ker sem prvič doživela zračni alarm. Takrat sem bila še majhna in nisem razumela, kaj se dogaja. Vem, da so bili vsi prestrašeni in so nestrpno čakali na razrešitev vojne. Pravega pomena osamosvojitvene vojne v RS sem se zavedala šele na faksu. V srednji šoli je nismo veliko omenjali.«

Na podlagi pogovora z veterani in intervjuja svojih staršev in starih staršev učenci dojamejo, da gre za nekaj posebnega, da ima slovenska osamosvojitev med pripadniki slovenskega naroda poseben pomen. To je tisti trenutek v spominu naroda, s katerim smo združeni in poenoteni s težkim bojem in trdim delom dobili svojo samostojno državo.

2.5 Časovni trak

V okviru medpredmetnega sodelovanja pri urah zgodovine in geografije pa učenci v obliki zgodovinskega časovnega traku nizajo dogodke, ki so se odvijali med leti 1988 in 1992.

Sodobne aplikacije in orodja učiteljem omogočajo oblikovanje učnih priložnosti, pri katerih učenci ne le usvajajo znanje, ampak razvijajo tudi različne kompetence. Časovni trak v šoli predstavlja močno orodje, s katerim lahko vizualno prikažemo potek dogodkov in zgodbe. Sama se poslužujem metode, da učencem ponudim priložnost, da časovni trak izdelajo sami,

kot rezultat problemskega učenja, samostojnega raziskovanja, sodelovanja, in sicer v elektronski ali papirni obliki. Pri tem je pomembno, da časovni trak v elektronski obliki učencem ponuja tudi možnost sodelovanja na daljavo in dopolnjevanja oziroma popravljanja, na primer po povratni informaciji učitelja ali sošolcev. Časovni trakovi v papirni obliki so pogosto preveč natlačeni in omejeni z velikostjo papirja, zato učencem vedno predlagam, da si za vsako leto izberejo drugačno barvno podlago. Na njej izpišejo letnico. Izdelava časovnega traku v elektronski obliki ta problem večinoma odpravi, poleg tega pa omogoča tudi enostavno vstavljanje slik, video posnetkov, s katerimi ilustriramo določen del procesa. Nastale izdelke je enostavno tudi oddajati, na primer v spletni učilnici, in deliti, na primer s sošolci.

Učenci pogosto skušajo časovni trak pripraviti v elektronski obliki, ki so je najbolj vajeni, torej v PowerPoint predstavitvi, vendar so končni izdelki pogosto zelo natlačeni in nepregledni. Na spletu je kar nekaj spletnih strani oziroma orodij za ustvarjanje časovnega traka. Eno od takih je spletna stran Tiki-Toki. Z brezplačno registracijo lahko enostavno dodajamo dogodke, opise dogodkov, slike in jih postavimo na časovno črto ali timeline do ure natančno. Učenci tako izdelajo časovni trak dogodkov v letih 1988–1992. V koledarskem zaporedju nizajo dogodke s kratko razlago. Časovni trak obogatijo s slikovnim materialom in tudi z video materialom, če izdelujejo časovni trak v elektronski obliki. Pri sami izdelavi si pomagajo z učbenikom za 9. razred osnovne šole in z literaturo, ki si jo prinesejo sami oziroma jo poiščejo v šolski knjižnici.

Vzporedno na časovni trak nizajo dogodke, ki so se v istem časovnem obdobju zgodili v naši ormoški občini. Tukaj si pomagajo s spletno stranjo OZVVS Ormož ter z izsledki, pridobljenimi na podlagi intervjujev.

Zgodovinski časovni trak, ki ga učenci na koncu izdelajo individualno, v dvojicah ali skupini treh učencev, predstavlja kronološki pregled osamosvojitvene vojne s poudarkom na lokalni zgodovini, kjer je Ormož odigral pomembno vlogo v času osamosvojitvene vojne.

3 Zaključek

Čeprav je predmet pouka zgodovine seznanjanje s preteklostjo, je vanj moč vnesti mnogo sodobnih pristopov, dela z viri kot tudi moderne tehnologije. Ugotavljam, da tak način dela današnjim učencem vedno bolj ustreza. Osamosvajanje Slovenije je idealna tema, kjer lahko učenci na različne načine spoznajo vzroke in potek osamosvojitvene poti Slovenije kot tudi razumejo čas in okoliščine dogajanja. V razumevanje nastanka lastne države lahko vključijo tudi pripovedovanje svojih staršev in starih staršev. Na tak način podrobneje spoznajo tudi lokalno zgodovino in krepijo slovensko identiteto.

Zdi se mi izredno pomembno, da se ves čas osnovnošolskega izobraževanja učence uči spoštovati državne simbole, tako pri pouku kot na prireditvah, saj tako izkazujemo domoljubje.

Najpomembnejši tvorec domovinske zavesti pa je zagotovo materni jezik. Naj zaključim z verzom Lojzeta Kovačiča »Jezik je domovina, ki jo lahko vselej vzamemo s seboj.«

4 Literatura

Gabrič, Aleš; Guštin, Damijan; Prebilič, Vladimir; Prinčič, Jože; Toplak, Cirila; Valič, Andreja (2008): *Osamosvojitev Slovenije*. Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kunaver, Vojko; Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 8. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

OZVVS Ormož, uradna spletna stran. Dostopno na spletni strani: http://www.ormoz.zvvs.si/a_zgodovina.htm.

Prebilič, Vladimir; Juvan, Jelena (2014): Vloga in pomen veteranskih organizacij v sodobnih družbah. V *Prispevki za novejšo zgodovino* 54(1), str. 259–273. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. Pridobljeno 15. 8. 2020 s spletne strani: https://scholar.google.si/scholar?cluster=9665348977311463269&hl=sl&as_sdt=0,5&sciodt=0,5.

Šprah, Andrej (1998): *Dokumentarni film in oblast: Vprašanje propagande in neigrane filmske produkcije v času med oktobrsko revolucijo in drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Slovenska kinoteka.

MLADOST MOJIH STARŠEV

MY PARENTS YOUTH

✍ ***Mojca Zelič*** *(mojca.zelic@gimkr.si), prof. zgodovine in sociologije, že 16 let poučuje zgodovino na Gimnaziji Kranj, zadnjih pet let tudi v programu mednarodne mature. Je tudi zunanja ocenjevalka na nacionalni maturi.*

Povzetek

Poznavanje lastne zgodovine je pomemben element pri razvoju mladostnikov v samostojne in družbeno odgovorne državljane. S pomočjo ustne zgodovine, ki zbira življenjske zgodbe ljudi, si lahko bolj plastično predstavljamo določeno obdobje oz. dogajanje. Taka metoda, podkrepljena s teoretično podlago, omogoči lažje razumevanje obdobja osamosvajanja Slovenije, pri dijakih pa spodbuja tudi kritično mišljenje. Metoda je pomembna za krepitev medgeneracijske vezi, še ene pomembne komponente državljanske kompetence.

Pri pouku zgodovine v okviru projekta Mladost mojih staršev dijaki zbirajo pripovedi svojih sorodnikov o njihovi mladosti. Skozi pripovedovanje zgodb spoznajo razmere v času nastajanja samostojne države. Tak pristop prikaže tudi, kako so to dogajanje dojemali posamezniki. Večina takratnih akterjev ali zgolj prič ga je dojemala pozitivno. To je bil čas pričakovanja, upanja in veselja (tudi strahu). In to navdušenje nad lastno državo se preko pripovedi prenaša na mlajše generacije.

Abstract

Knowing one's own history is an important element in the development of young people into independent and socially responsible citizens. With the help of oral history, which collects people's life stories, we can more plastically imagine a certain period in history. Such a method, supported by a theoretical basis, makes it easier to understand the period of Slovenia's independence. It also encourages critical thinking in students. The method, however, is important for strengthening the intergenerational bond, another important component of civic competence.

In history lessons, as part of the My Parents Youth project, students collect stories from their relatives about their youth. Through storytelling, they learn about the situation at the time of the formation of an independent state. Such an approach also shows how individuals perceived this happening. Most of the actors at the time, or just witnesses, perceived it positively, it was a time of expectation, hope and joy (or even fear). And this enthusiasm for one's own country is passed on to younger generations through the narrative.

Ključne besede: intervju, Mladost mojih staršev, osamosvojitev Slovenije, pričevanje. ustna zgodovina.

Keywords: interview, My Parents Youth, Slovenia's independence, testimony, oral history.

1 Uvod

Ob pripravah na trideseto obletnico nastanka lastne, samostojne države se moramo zavedati, da to ni bil zgolj enkraten dogodek, temveč proces, ki se je pričel že mnogo prej. Do uradne razglasitve neodvisnosti je res prišlo šele 25. junija 1991, v letih pred samim uradnim aktom izstopa iz Jugoslavije pa se je pri nas dogajalo veliko sprememb. Vedno več ljudi je podpiralo težnjo po lastni državi in demokratizaciji družbenega in političnega življenja. Javno mnenje se je v 80-tih letih prejšnjega stoletja močno spreminjalo v prid ustanovitvi lastne države. Družbena klima je bila primerna, kolikšna je bila podpora za osamosvojitev jasno kaže sama udeležba na plebiscitu o osamosvojitvi Slovenije, ki je potekal 23. decembra 1990. Udeležilo se ga je 93,2 % volilnih upravičencev, za samostojnost je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Že sama udeležba na plebiscitu kaže, kako je bila ta tema za ljudstvo pomembna, rezultat plebiscita pa jasno kaže voljo ljudstva.

Učencem lahko to obdobje in družbeno klimo približamo skozi zgodbe njihovih staršev ali drugih sorodnikov. Pričevanja staršev, ki so učencem praviloma blizu, so še posebej pomembna, saj obdobje (to velja vsaj še za nekaj let) sovpada z njihovo mladostjo, kar pri učencih dodatno spodbudi njihovo radovednost in zanimanje, saj jim lahko potek dogajanja prikažejo na drugačen, bolj zanimiv način. Zaenkrat je to še generacija, ki je bila v tistih časih izredno politično angažirana in je v teh procesih pogosto tudi aktivno sodelovala. Zato so njihova pričevanja pomembna tudi za krepitev politične pismenosti, saj lahko zaznajo pomen demokracije in da to ni nekaj samoumevnega. Učenci z zbiranjem pričevanj prispevajo k ohranjanju družinske zgodovine, s čimer ohranjajo tudi nesnovno kulturno dediščino, »kar je izrednega pomena za ohranjanje kulturne identitete posameznika in družbe, v kateri živimo« (Šinkovec, 2017: 29).

Pri pouku zgodovine lahko dijaki v 3. in 4. letniku sodelujejo pri projektu Mladost mojih staršev, v okviru katerega pridobivajo pričevanja svojih staršev. Pri projektu se spoznajo z ustno zgodovino in njeno metodo intervju. Taka metoda, podkrepljena s teoretično podlago, omogoča lažje razumevanje obdobja osamosvajanja Slovenije, saj skozi zgodbe svojih bližnjih spoznajo razmere, ki so vodile do želje po samostojni državi in le to omogočile.

Tak način dela pri dijakih razvija kritično mišljenje ter spodbuja kulturo dialoga. Metoda sama pa je pomembna tudi za krepitev medgeneracijske vezi. Dijaki pri tem projektu utrjujejo državljanske kompetence in tako razvijajo veščine, potrebne za aktivno in odgovorno državljanstvo.

2 Mladost mojih staršev

2.1 Ustna zgodovina

V zgodovinopisju vedno večjo težo pridobiva ustna zgodovina, ki z metodo ustnozgodovinskega intervjuja zbira pripovedi oz. življenjske zgodbe živih posameznikov. Skupaj z ustnim izročilom sestavlja ustne vire in tako predstavlja tudi nesnovno kulturno dediščino. Kar pomeni, da ukvarjanje z ustno zgodovino pomaga spodbujati pozitiven odnos do pomena ohranjanja in varovanja kulturne dediščine.

Pričevanja posameznikov nam prinesejo bolj doživeto izkušnjo preteklega, kar nam omogoča, da si lahko bolj 'plastično' predstavljamo, kaj se je v določenem obdobju dogajalo. Pomaga nam, da lažje razumemo motive za posameznimi dejanji ter tudi, kako so posamezniki dojemali namene drugih. Skozi njihovo zgodbo lahko vidimo, kako posameznik podaja pomen doživetemu oz. kakšen pomen

daje določenemu zgodovinskemu dogodku. Kajti »življenjske zgodbe predstavljajo posameznikovo razumevanje preteklosti« (Širok, 2012: 142).

Pričevanja nam omogočajo, da bolje razumemo tudi družbene razmere določenega obdobja. »Za razlago in razumevanje družbenih razmer so namreč pomembni tudi ljudje, ki niso igrali vidne vloge v nekem dogajanju. Ob pravilni uporabi zgodovinskega intervjuja so namreč ti prav tako pomembni kot t. i. velike osebnosti v zgodovinskem dogajanju« (Trškan, 2018: 43).

Namen ustne zgodovine je, da sistematično zbira pričevanja še živečih ljudi o njihovih izkušnjah in jih dokumentira za prihodnost. »Zgodovinarjem je ponudila priložnost, da ustvarijo dokumente tam, kjer jih do tedaj ni bilo« (Klavora, 2012: 123).

Pri izvedbi ustnozgodovinskega intervjuja je pomembno, da upoštevamo metodološke postopke in standarde pri zbiranju pričevanj ter se zavedamo tudi omejitev, ki jih uporaba ustnih virov prinaša. Pred izvedbo intervjuja potekajo obširne predpriprave, ko pa zberemo osebne zgodbe in torej izvedemo intervju, pa smo šele na slabi polovici. Sledi še obdelava podatkov in njihova hramba. Podrobno je metodo opisala dr. Trškanova v svojem delu Ustni viri kot del kulturne dediščine (Trškan, 2018).

Za izvedbo intervjuja je potrebno zavedanje, da posamezniki z nami delijo svoje osebne zgodbe in je zato zelo pomembno, da upoštevamo posamezne osebne okoliščine, ustvarimo prijetno vzdušje in intervjuvancem damo dovolj časa, da zgodbo povedo na svoj način in v svojem tempu. Oseba, ki izvaja intervju, mora »imeti voljo in moč "tiho sedeti in poslušati"« (Klavora, 2012: 127).

Pravilo, ki se ga mora zavedati vsak, ki se ukvarja z življenjskimi zgodbami, je, da je pomembno razumeti in ne soditi. Prav tako »posameznika in njegove zgodovinske izkušnje ne more in ne sme opazovati izolirano od prostora/teritorija in časa, v katere je posameznik/posameznica umeščen/a« (Klavora, 2012: 123).

2.1.1 Uporabnost v šolskem prostoru

Uporabo ustne zgodovine pri pouku zgodovine priporoča tudi učni načrt za gimnazije: »Pri obravnavi občutljivih ali spornih tem iz zgodovine priporočamo poučevanje in učenje z večperspektivnimi zgodovinskimi viri in z vključevanem osebne zgodovine prek virov prve roke ali »ego-dokumentov« in raznih življenjskih zgodb (pisma, dnevniki, avtobiografije, biografije, različne druge oblike pričevanj …) udeležencev oziroma prič ali sodobnikov takšnih dogodkov v zgodovini. Namen takšne obravnave je osvetliti občutljive in sporne teme z več različnih vidikov oziroma perspektiv ter ugotavljati, zakaj so nastajali različni pogledi in zakaj so se sprejemale različne odločitve« (Kunaver idr., 2008: 58).

V šolah poznamo dva pedagoška pristopa k proučevanju ustne zgodovine, »in sicer pasivni pristop oz. pasivna ustna zgodovina (proučevanje zabeleženih ali posnetih ustnih virov) in aktivni pristop oz. aktivna ustna zgodovina (načrtovanje, izvedba, obdelava, shranjevanje in dostop intervjujev)« (Trškan, 2018: 12).

S pomočjo metode aktivne ustne zgodovine (intervju), ki predstavlja najbolj zahtevno sodobno učno metodo, lahko »učenci sami pridobivajo informacije o sedanjosti in preteklosti« (Trškan, 2018: 37). Pri tem razvijajo različne spretnosti, ki so pomembne za aktivno državljanstvo. Naučijo se zbirati in izbirati informacije, analizirati podatke ter kritično presojati vrednost in uporabnost informacij. To še dodatno spodbuja kritično mišljenje pri učencih, saj dobijo priložnost, da morda slišijo drugačen

pogled na razvoj dogodkov, kot jim to prikazujejo pisni viri ali pa so slišali v šoli. Preko te metode se naučijo oblikovati samostojno mnenje o zgodovinskih dogodkih, zavedajo se pomena uporabe večperspektivnih in različnih zgodovinskih virov ter razvijajo dovzetnost za različne poglede oziroma interpretacije in razumejo njihov vzrok. Prav tako pridobijo zavedanje, da je treba zgodovinske pojave in procese presojati s perspektive dobe, v kateri so se pojavili, oziroma, kako so potekali.

Razvijajo pa se tudi spretnosti in veščine, ki spodbujajo razvoj politične pismenosti. Učenci dobijo priložnost, da jim osebe, ki so jim blizu (kot pri projektu Mladost mojih staršev), približajo pomen demokratičnih sprememb (npr. pomen demokratičnih volitev) ter spodbujajo zavedanje, da je naša država relativno mlada, sami pa so živeli v drugačnem političnem sistemu.

»Aktivna ustna zgodovina je pomembna, saj združuje mlajšo in starejšo generacijo in obnavlja občutek skupnosti, gradi mostove med generacijami, med šolo in vključenim okoljem ter išče in beleži spomine, z njo preteklost oživi, koristna je pri snemanju enkratnih izkušenj navadnih ljudi, ohranja preteklost za sedanjost in za prihodnost, služi kot pomoč posameznikom, družinam, skupnosti, da ohranja svojo zgodovino v korist svojih potomcev in drugih ljudi« (Trškan, 2018: 45). Krepi se medgeneracijska vez, saj med akterji spodbuja zaupanje in povezanost. Ima pa tudi psihološki učinek. »Spominjanje je lahko tudi blagodejno in terapevtsko, saj starim ljudem zanimanje raziskovalcev za njihovo življenje vrača dostojanstvo, samozaupanje in občutek pomembnosti« (Rožac Darovec, 2006: 451).

2.1.2 Pasti in omejitve

Ko obravnavamo zgodovinske vire, se moramo zavedati njihovih prednosti in omejitev. Pri tem moramo biti pozorni na izvor vira, vsebino in namen, s katerim so viri nastali. Zgodovinar mora pri svojem delu uporabljati različne in večperspektivne vire. Zato je tudi k ustni zgodovini treba »pristopiti kritično in s primerno distanco« (Rožac Darovec, 2006: 455).

Pričevalci pogled na zgodovinske dogodke podajajo iz lastne perspektive in nam tako podajajo svoje subjektivne poglede na zgodovino. S tem pridobimo enostranski pogled na dogajanje, brez širše perspektive. Naučiti se moramo ločevati dejstva od mnenj. Posebej še pri občutljivejših temah moramo upoštevati čustveno vpletenost pričevalcev in da bodo dajali večji poudarek dogodkom, ki so bili za njih pomembni. »Pričevalec oziroma pričevalka se osredotoča predvsem na lastne izkušnje, doživetja, čustvovanja, ki se jih spominja z nekajdesetletnim zamikom, ko je njegovo oziroma njeno obnavljanje podvrženo številnim kulturnim in mentalnim procesom« (Verginella, 2012: 113).

Ustna zgodovina pa ima tudi svoje pasti. Lahko podležemo skušnjavi, da prikažemo samo tiste stvari, ki so za nas pomembne in jih torej vzamemo iz konteksta. Moramo se znati izogniti pasti »manipulativne rabe ustnega pričevanja, upognjenega v korist enoznačnega in pristranskega prikazovanje preteklosti« (Verginella, 2012: 112).

In ravno zato je pri interpretaciji pričevanj še toliko bolj pomembno, da se držimo predpisane metodologije in standardov. »Zaradi pomanjkanja znanja in poglobljenosti o tem, kaj ustni intervjuji pravzaprav so oz. bi morali biti, kako naj bi bili analizirani in s kakšnim namenom nastajajo, so bile študije ustne zgodovine podvržene skepsi znotraj stroke« (Rožac Darovec, 2006: 456).

2.2 Opis projekta

Projekt Mladost mojih staršev je ustnozgodovinski projekt, pri katerem dijaki s pomočjo pričevanj svojih staršev raziskujejo njihovo mladost, ki sovpada z obdobjem osamosvajanja Slovenije. Je del širšega projekta Zgodbe generacij, ki ga izvajam pri pouku zgodovine od prvega letnika dalje in poteka čez vsa štiri leta šolanja. Dijake že v prvem letniku seznanim z ustno zgodovino in njeno metodo (za potrebe projekta je metoda zelo poenostavljena). Pojasnim jim, zakaj je tako raziskovanje pomembno, ter jih opozorim tudi na njene pomanjkljivosti.

Za zbiranje pričevanj in s tem sodelovanje pri projektu se dijaki odločijo, da bi izboljšali končno oceno ali pa, ker jih tema zanima. S svojimi sorodniki se pogovorijo o njihovi mladosti in svoje ugotovitve ob koncu šolskega leta predstavijo pred razredom. Na leto dijaki povprečno slišijo 4 do 5 življenjskih zgodb, v vseh štirih letih pa skupaj od 15 do 20.

V 1. in 2. letniku dobijo dijaki nalogo, naj gredo k babici ali dedku (nekateri imajo tudi to možnost, da obiščejo pradedke ali prababice) na kavo ali čaj in se neformalno, sproščeno pogovarjajo o njihovi izkušnji. V višjih letnikih pa si morajo vzeti čas za svoje starše. To je tako imenovan »'pogovor ob skodelici kave', kjer je najbolj pomembna sproščenost in 'neuradnost'« (Klavora, 2012: 127).

Dijaki pred izvedbo intervjuja dobijo navodilo, da spodbujajo intervjuvance, da spregovorijo o prijetnih dogodkih iz svoje mladosti, čeprav se dostikrat ne morejo izogniti težkih in občutljivih tem. Osnovne teme so otroštvo, zabava, šola in odnos s starši.

Ciljna skupina za podajanje pričevanj je generacija, rojena med leti 1960 in 1980, torej generacija, ki je svojo mladost preživljala v času osamosvajanja in so bili priče ali celo akterji družbenopolitičnih sprememb pri nas. Kljub temu, da je poudarek na njihovi mladosti, lahko dijaki iz osebnih pripovedi razberejo, kako je bilo to dogajanje pomembno. Z zbiranjem pripovedi dijakovih staršev prikažemo ne le razmere v času nastanka samostojne države, ampak tudi, kako so to dogajanje posamezniki dojemali. Glede na to, da je večina takratnih akterjev ali zgolj prič proces osamosvajanja dojemala zelo pozitivno, se pri mladih razvija pozitiven odnos do slovenske narodne identitete in državnosti.

Predstavitve trajajo od 10–15 minut, v izjemnih primerih, če se dijaki odločijo za bolj poglobljen pregled, tudi dalj časa. Sama predstavitev je prepuščena dijakom in najpogosteje se odločijo za prosto pripoved, ki jo podkrepijo s slikovnim materialom, dokumenti, predmeti, knjigami in tudi oblačili. Ob koncu predstavitve sledi analiza slišanega, dijaki s pomočjo pričevanj primerjajo, kako se njihova mladost razlikuje ter ugotavljajo, da nekatere stvari ostajajo nespremenjene.

2.2.1 Namen in pomen projekta

Glavni cilj oz. motivacija dijakov za sodelovanje pri projektu je priložnost za izboljšanje ocene. Moj glavni namen pa je, da dijaki začutijo spremembe v vsakdanjem življenju, ki so se zgodile v zelo kratkem času. Bistveno je, da začutijo družbenopolitične spremembe, ki so in še vedno vplivajo na naše življenje in ugotovijo, kako se je življenje oz. mladost njihovih prednikov razlikovala od njihove, čeprav niso živeli v srednjem veku. Na ta način se jim snov, ki jo obravnavamo pri pouku, približa, jo lažje razumejo in jim spodbudi zanimanje za preteklost.

»Mlade izkušnja z življenjskimi zgodbami vsekakor preseneti bolj kot so pričakovali, tako da o njej še dolgo razmišljajo in začenjajo bolj ceniti svoje in tuje življenje« (Trškan, 2018: 239).

Projekt prinaša tudi druge prednosti, saj dijakom med drugim omogoča kvalitetno preživljanje časa s starši in starimi starši. Komunikacija med njimi tako postane pomembna. Čas gimnazijskih let in čas obdobja pubertete sovpadata in udeleženci tako dobijo priložnost, da se skupaj ukvarjajo z drugačnimi stvarmi, ne le s težavami in medsebojnimi nesporazumi, ki jih obdobje prinaša. Med njimi se krepi zaupanje in razumevanje, saj lahko drug drugega vidijo v drugačni luči.

2.2.2 Smernice za nadaljnje izboljšave

Pri projektu se dijaki srečajo z zelo poenostavljeno metodo aktivne ustne zgodovine, kar za cilje projekta zaenkrat zadošča. Za kakšno bolj resno delo pa bi bilo treba dijake bolj temeljito seznaniti s samo metodo ter prednostnimi in pomanjkljivostmi ustne zgodovine. Ustno zgodovino in njeno metodo bi pri pouku lahko uporabili še na več načinov:

- V okviru Obveznih izbirnih vsebin bi dijaki lahko sodelovali pri ustnozgodovinskem krožku, kjer bi bilo na razpolago več časa in bi lahko bolje spoznali metodologijo aktivne ustne zgodovine in njene standarde.
- Tak način dela se lahko uporabi pri izdelavi seminarskih nalog za interni del mature pri zgodovini.
- Metoda sama je primerna tudi za delo na daljavo v okviru projektnega dela, saj sodobna tehnologija omogoča zbiranje in dopolnjevanje gradiva tudi na daljavo.

3 Zaključek

Uporaba ustne zgodovine pri pouku zgodovine je izrednega pomena, ker se dijaki naučijo uporabljati in razvijati razne spretnosti, ki pomagajo utrjevati državljanske kompetence. Metoda jim pomaga spoznavati preteklost in prispeva k razumevanju dogajanja. Kajti če poznamo ozadje določenega dogajanja, lahko razumemo, zakaj je do določenega dogodka oz. procesa prišlo ter lažje prevzamemo odgovornost za nadaljnja dejanja. Pri tem pa je potrebno učence ves čas ozaveščati tudi o pomanjkljivostih in pasteh ustne zgodovine.

4 Viri in literatura

Klavora, Marko (2012): Intervju in ustna zgodovina: Pričevanje ali pripoved? *Acta Histriae*, 20, 1–2, str. 121–136. Pridobljeno 25. 6. 2020 s spletne strani: http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dActa+Histriae%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date&frelation=Acta+Histriae&flanguage=slv&fyear=2012.

Kunaver, Vojko; Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda idr. (2008): *Učni načrt. Program splošna gimnazija. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 27. 6. 2020 s spletne strani: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Rožac Darovec, Vida (2006): Metodološki in teoretični problemi ustne zgodovine. *Acta Histriae*, 14, 2, str. 447–467. Pridobljeno 25. 6. 2020 s spletne strani: http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dActa+Histriae%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date&frelation=Acta+Histriae&flanguage=slv&fyear=2006.

Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli: Spodbujanje celostnega razvoja osebnosti učencev*. Ljubljana: Jutro, Inštitut Franca Pedička.

Širok, Kaja (2012): Kolektivni spomin. *Acta Histriae*, 20, 1–2, str. 137–150. Pridobljeno 25. 6. 2020 s spletne strani: http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dActa+Histriae%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date&frelation=Acta+Histriae&flanguage=slv&fyear=2012.

Trškan, Danijela (2018): *Ustni viri kot del kulturne dediščine: Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.

Verginella, Marta (2012): Zgodovinopisna in politična raba pričevalca. *Acta Histriae*, 20, 1–2, str. 107–120. Pridobljeno 25. 6. 2020 s spletne strani: http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dActa+Histriae%27&pageSize=25&sortDir=ASC&sort=date&frelation=Acta+Histriae&flanguage=slv&fyear=2012.

MLADINSKO RAZISKOVANJE VOJNE ZA SLOVENIJO

YOUTH RESEARCH OF THE WAR FOR SLOVENIA

✍ ***Nataša Kolar*** *(taska@siol.net), prof. zgodovine in geografije, oba predmeta poučuje na Osnovni šoli Ormož. Učiteljica je že 17 let, hkrati pa je mentorica mnogim mladim raziskovalcem ter koordinatorka mednarodnih projektov Erasmus⁺.*

Povzetek

Dogodki v Ormožu iz leta 1991 so med prebivalci v Ormožu še zelo živi. Mnogi med aktivnimi udeleženci vojne za Slovenijo so pripravljeni z mladimi deliti svoj pogled in doživljanje dogodkov leta 1991 v Ormožu, zato ne bi bilo prav, da bi na te dogodke pozabili. Na šolo vsako leto povabimo udeležence vojne za Slovenijo in jih poprosimo, da učencem predstavijo svojo vlogo in pogled na vojno za Slovenijo. Na Policijski postaji Ormož si učenci ogledajo spominsko sobo na dogodke iz leta 1991. Na enem izmed teh dogodkov se je trem učenkam porodila želja po poglabljanju znanja o vojni za Slovenijo. Na ta način so učenke v domačem okolju odkrile številne zakladnice zgodovine v domači zbirki vojaških uniform, orožja in vojaške opreme. Pomemben del raziskovalnega dela so bili intervjuji z glavnimi akterji vojne za Slovenijo v Ormožu. Na šoli tako pri učencih spodbujamo pozitiven odnos in ljubezen do svoje zgodovine in domovine ter skrbimo, da dogodki iz leta 1991 ne izginejo v kolesu zgodovine.

Abstract

The events in Ormož from 1991 are still very much alive among the inhabitants of Ormož. Many of the active participants in the war for Slovenia are ready to share their views and experiences of the events of 1991 in Ormož with young people, so we must not allow these events to be forgotten. Every year we invite participants of the war for Slovenia to the school and ask them to present their role and view of the war for Slovenia to the students. At the Ormož Police Station, students visit the memorial room for the events of 1991. At one of these events, three students had a desire to deepen their knowledge of the war for Slovenia. In this way, the students discovered many treasures of history in the home collection of military uniforms, weapons and military equipment in their home environment. An important part of the research work was interviews with the main actors of the war for Slovenia in Ormož. In this way, we encourage students to have a positive attitude and love for their history and homeland, and we make sure that the events of 1991 do not disappear in the wheel of history.

Ključne besede: mladinsko raziskovanje, osamosvojitvena vojna, vojna za Slovenijo 1991.

Key words: youth research, Ormož, war for independence, war for Slovenia 1991.

1 Uvod

Ormož, mesto na levem bregu reke Drave, je leta 1991 doživelo vojno. Mesto je bilo v času desetdnevne vojne bolj poškodovano zaradi vojaških izstrelkov kot v času 2. svetovne vojne, zato so dogodki v Ormožu iz leta 1991 med prebivalci v Ormožu še zelo živi. Mnogi med aktivnimi udeleženci vojne za Slovenijo so pripravljeni z mladimi deliti svoj pogled in doživljanje dogodkov leta 1991 v Ormožu, zato ne smemo dovoliti, da bi na te dogodke pozabili. Na šolo vsako leto povabimo udeležence vojne za Slovenijo in jih poprosimo, da učencem predstavijo svojo vlogo in pogled na vojno za Slovenijo. Na Policijski postaji Ormož si učenci ogledajo spominsko sobo na dogodke iz leta 1991. Na enem izmed teh dogodkov se je učencem porodila želja po poglabljanju znanja o vojni za Slovenijo. Na ta način so učenci v domačem okolju odkrili številne zakladnice zgodovine v domači zbirki vojaških uniform, orožja in vojaške opreme. Tako pri učencih spodbujamo pozitiven odnos in ljubezen do svoje zgodovine in domovine.

2 Slovenija na poti v neodvisnost

Slovenci smo od leta 1945 živeli v državi, ki se je imenovala Socialistična federativna republika Jugoslavija. Slovenski narod je v tej državi dobro gospodarsko in kulturno napredoval in kljub komunističnemu režimu, ki je vladal po drugi svetovni vojni, učvrstil svoj nacionalni obstoj. V zaostreni krizi jugoslovanskega socialističnega samoupravljanja od sredine 80. let 20. stoletja se je kazala tudi kot kriza nacionalnih odnosov. Pokazalo se je, da socialna, gospodarska, kulturna in politična struktura slovenskega naroda ni združljiva s strukturo ostalih jugoslovanskih narodov. (Korpič, 2008: 3)

Prvo jasno zahtevo po neodvisnosti Slovenije, pa tudi po odpravi monopola komunistične partije, je postavila skupina izobražencev v 57. številki Nove revije, ki je izšla 18. februarja 1987 in je nosila naslov Prispevki za slovenski nacionalni program. V njej je 16 vidnih slovenskih intelektualcev (Tine Hribar, Ivan Urbančič, Dimitrij Rupel, Spomenka Hribar, Veljko Namorš, Alenka Goljevšček, Jože Pučnik, Gregor Tomc, France Bučar, Peter Jambrek, Janez Jerovšek, Veljko Rus, Marjan Rožanc, Jože Snoj, Drago Jančar in Niko Grafenauer) razmišljalo o kriznem družbenem in političnem stanju v Jugoslaviji ter nevzdržnem položaju slovenske nacije v obstoječi državni tvorbi. (v Drnovšek in Bajt, 1996: 411)

Zadnji dan maja 1988 so bili aretirani Janez Janša (publicist tednika Mladina in kandidat za predsednika ZSMS), Ivan Borštner (praporščak JLA), David Tasić in Franci Zavrl (novinarja Mladine). Na pobudo Igorja Bavčarja je bil 3. junija 1988 ustanovljen Odbor za varstvo pravic Janeza Janše, ki se je nato preimenoval v Odbor za varstvo človekovih pravic. Kmalu je postal najmočnejša organizacija civilne družbe v času t. i. slovenske pomladi. Vodstvo odbora se je pozneje, v času političnega pluralizma, porazdelilo med stranke. (v Drnovšek in Bajt, 1996: 413)

Na protestnem zborovanju zaradi druge aretacije Janeza Janše je pisatelj Tone Pavček 8. maja 1989 prebral Majniško deklaracijo. Zahteve, izražene v Majniški deklaraciji, so postale temeljni program nastajajočih strank demokratične opozicije. (v Drnovšek in Bajt, 1996: 422) Novembra 1989 so se stranke opozicije (Demokratična zveza Slovenije, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenski krščanski demokrati, Kmečka zveza in Zeleni Slovenije) združile v Demokratično opozicijo Slovenije (Demos). Na volitvah aprila 1990 je Demos dosegel precejšen uspeh. V dveh zborih takratne skupščine je dosegel večino (v družbenopolitičnem zboru in zboru občin), v zboru združenega dela pa je bil v manjšini. V predsedstvu države je imel dva člana – Ivana Omana in

Dušana Pluta. Volilni uspehi so omogočili prevzem mandata in postavitev prve demokratično izvoljene vlade v Sloveniji. Predsednik vlade je postal Lojze Peterle. (v Drnovšek in Bajt, 1996: 428)

Novembra 1990 se je koalicija Demos odločila za vsenarodni plebiscit za samostojno Slovenijo. Samostojnost Slovenije so prebivalci Slovenije izglasovali na plebiscitu 23. decembra 1990 z 88,2 % glasovi vseh volivcev (95 % vseh udeleženih na volitvah) za samostojno Republiko Slovenijo. Slovenski parlament pa je nato 25. junija sprejel Deklaracijo o neodvisnosti Republike Slovenije in s tem povezane zakone. Za sprejem odloka o razglasitvi temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je glasovalo 195 poslancev. Proti je bil eden, šest pa se jih je vzdržalo. Svečana razglasitev državne neodvisnosti je bila dan pozneje na največjem ljudskem shodu v Sloveniji na Trgu republike v Ljubljani. Milan Kučan je ob razglasitvi neodvisnosti na Trgu republike izrekel misli: »Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je nov dan« (Korpič, 2008: 7).

3 Ormož leta 1991

Podobno kot drugod po Sloveniji so tudi v Ormožu že sredi meseca junija potekale priprave na praznovanje osamosvojitve Republike Slovenije. V soboto, 22. junija 1991, zvečer, se je pred ormoškim hotelom odvijala prireditev z naslovom Zaplešimo v samostojno Slovenijo. Na območju Občine Ormož so 24. junija 1991 ob 20.00 pripadniki območnega ljudskega odbora Ormož začeli izvajati vpoklic rezervistov. Do jutra 25. junija 1991 se je vpoklicu odzvalo 93,5 % vojaških obveznikov. Enote so bile razmeščene na Hardeku, v Središču ob Dravi, Ormožu in pri Veliki Nedelji. (Korpič, 2008: 38) Območje delovanja Postaje milice Ormož je bilo enako območju Občine Ormož. Milica je prav tako mobilizirala vojne enot Postaje milice Ormož. Pozivu so se odzvali prav vsi miličniki. (Ferme, 2011: 24)

Na predvečer, ko se je rodila mlada država Slovenija, se je pričela napetost stopnjevati. Enote Teritorialne obrambe (v nadaljevanju TO) so se približale Ormožu. Že zgodaj zjutraj so pripadniki ormoških enot odšli na položaje in zavarovali glavni smeri, od koder so pričakovali prodor nasprotnika (Varaždin–Ormož na mostu in Varaždin–Nedelišče–Trnovci–Središče–Ormož). Smeri prihoda nasprotnika so zavarovali tako, da so en vod (Vod TO Središče) dali na mejo v Središču, dva voda (Vod TO Ormož in Diverzantski vod TO) na širše območje Ormoža za blokiranje komunikacij, dva voda (Vod PDD in Vod TO Velika Nedelja) pa sta bila angažirana pri najpomembnejšem delu obrambnih sil v Ormožu, to je zavarovanju mosta. (Korpič, 1991: 39)

Občutke agresije JLA na Republiko Slovenijo so miličniki v Občini Ormož začeli doživljati 26. 6. 1991, ko so okoli 23.30 od komandirja Postaje milice Varaždin Bakseta sprejeli sporočilo, da se v njihovi kasarni v Varaždinu pripravlja premik vojaške kolone, katere cilj je uničenje MKT Središče ob Dravi. 27. 6. 1991 ob 4.00 so sprejeli obvestilo, da je vojaška kolona vojne milice s 14 oklepnimi vozili zapustila kasarno v Varaždinu. Pripadniki TO in miličniki so se organizirali v skladu z navodili nadrejenih. Okoli 9.00 je bil dežurni miličnik PM Ormož obveščen, da je iz varaždinske kasarne krenila druga vojaška kolona oklepnih vozil, ki je vozila proti mostu čez reko Dravo v Ormožu. (Ferme, 1991: 25) Ob 10.50 je poveljnik voda PDD prejel ukaz za postavitev popolne barikade, da bi preprečili silam JLA prehod čez most. Poveljnik voda PDD je na svojo odgovornost v barikado postavil tudi druga vozila, ki so v tistem trenutku pripeljala proti mostu. Tako so bili v barikadi FAP s prikolico, tovornjak z dvigalom, vlačilec poljske registracije, naložen s surovimi kožami, tovornjak TAM, naložen z opeko, dodatno pa je prispel še en ULT iz Tovarne sladkorja Ormož. V barikadi je ostalo tudi vozilo, ki ga je uporabljala enota PDD za izvidniške naloge. Vozilo je prišlo na most prepozno, ker je bila blokada že postavljena, tako ni moglo več čez most na našo stran. (Korpič,

1991: 41) Kolona tankov in drugih vozil je do ormoškega mostu prispela okoli desete ure. Barikado so fizično ščitili pripadniki TO. Po ustavitvi kolone so na most prišli trije pripadniki JLA. Zahtevali so, da se z nekom pogovorijo glede prehoda preko mostu. Do njih je na pozive pripadnikov TO, ki so bili v zasedi ob mostu, odšel Jurij Ferme, poveljnik Postaje milice Ormož. (Ferme, 1991: 25) Pripadnik JLA, polkovnik Popov, ki se je takrat lažno predstavil kot kapetan Mutavđić, je od njega zahteval, naj uredi, da bodo nemoteno prečkali most. Po njihovi izjavi bi morali priti do Gornje Radgone v dveh urah. Zagrozili so, da bodo most prečkali za vsako ceno. Njihovo zahtevo je po telefonu iz železniške postaje v Ormožu posredoval na štab UNZ Maribor. Poveljnik PEM UNZ Maribor Bojan Lunežnik mu je naročil, naj jim pove, da je JLA vstop v Slovenijo prepovedan. To odločitev je na mostu prenesel polkovniku Popovu. Ko jim je bilo povedano, da jim je vstop v Slovenijo prepovedan, so začeli izvajati grožnje in stopnjevati psihološki pritisk na pripadnike TO in milice. Sledili so preleti vojaškega reaktivnega letala tik nad mostom, kroženje vojaškega helikopterja nad položaji TO itd. Ko so spoznali, da s takim početjem ne bodo dosegli umika barikade, so s tanki začeli odstranjevati vozila v barikadi. (Ferme, 1991: 26) Miličnikom in pripadnikom TO je bil takrat znan ukaz za uporabo orožja; da se strelno orožje proti JLA uporabi, ko tank prebije tretje vozilo (oz. oviro) v barikadi. Ko je nato tank na mostu dejansko začel prebijati barikado, potiskati naprej tovorno vozilo, velik hladilnik iz Poljske, ki se je v barikadi znašel po naključju, so pripadniki TO proti tanku streljali z maloštevilnim protioklepnim orožjem, vendar ga niso zadeli. Takrat je prišlo tudi do demonstrativnega medsebojnega obstreljevanja s pehotnim orožjem. Po oceni Jurija Fermeta je bil to zelo pomemben trenutek, pravzaprav prelomnica, saj je bila s tem v Ormožu kronana slovenska odločnost, da svojo samostojnost branimo tudi z orožjem. Zatem so sledile grožnje JLA z jurišem pehote preko mostu, grožnje, izrečene s pomočjo megafona, da bo sledilo obstreljevanje z granatami in podobno (tem grožnjam so na slovenski strani pripadniki TO in tudi nekateri civilisti med drugimi odgovarjali tudi z glasnim vzklikanjem: »Cigani, cigani …«). To lahko ocenimo kot čas igre z živci in kot preizkus psihološke pripravljenosti na obeh straneh. JLA je ocenjevala, da se bodo branilci barikade na ormoški strani mostu, ki so bili dosti slabše opremljeni in oboroženi kot enote JLA, tega ustrašili in pobegnili s položajev. Ker se to ni zgodilo, je JLA okoli 13.30 začela s tanki odstranjevati barikado na mostu, položaje ob barikadi in bližnjo okolico. Zadeli so tudi ormoški grad, ormoško klet in Gostilno Grivec. (Ferme, 1991: 27)

Ob 13.32 so granate JLA zadele in močno poškodovale tudi ormoški grajski stolp. Pripadniki TO in miličniki so ob barikadi ostali na slabo zaščitenih položajih vse do začetka obstreljevanja s tankovskimi granatami. Miličniki so pri tem, predvsem opazovalcem, omejevali dostop do mostu. Po začetku streljanja je sledil umik pripadnikov TO in milice, saj je bilo neodgovorno na tako lahek način izpostavljati njihova življenja. Komandir postaje milice se je umaknil vzdolž ormoškega jezera do prvih hiš, od koder je imel dober pregled nad aktivnostmi JLA na mostu čez reko Dravo. Eksplozije so odmevale do 15.00, na mostu pa so se vnela vozila na barikadah. Goreti je začel tudi asfalt, tako da je nastala nekakšna dimna zavesa. Tanki JLA so se skušali prebiti čez most, vendar so bile barikade zanje nepremagljive. (Korpič, 1991: 43)

Ustavitev vojaške kolone JLA na mostu v Ormožu je bila ena prvih ustavitev prodirajočih kolon JLA v Sloveniji, katerih naloge so bile znane. Toliko pomembneje je bilo ob tem dejstvu, da je bila kolona JLA v Občini Ormož ustavljena prav na novo nastajajoči državni meji Republike Slovenije. Ker je bila kolona ustavljena, si je JLA na vso moč prizadevala, da bi svojo nalogo opravila. V ta namen je JLA na pomoč ustavljeni koloni poslala na relaciji Varaždin–Čakovec–Središče ob Dravi–Ormož kolono osmih oklepnih vozil. Ta je imela nalogo, da iz notranjosti slovenskega ozemlja deblokira ormoški most in s tem omogoči prehod ustavljeni koloni JLA proti Gornji Radgoni. Ustavljena vojaška kolona

na mostu pa je tudi sama nadaljevala s prebijanjem blokade na različne načine (z obstreljevanjem, vlečenjem zgorelih vozil proti Republiki Hrvaški itd.), vendar mostu ni uspela nikoli prečkati. (Korpič, 1991: 44)

V petek, 28. junija 1991, zjutraj, se je kolona JLA s sedmimi tanki pri Žerovincih prebijala nazaj proti mestu Ormož. JLA je pri vožnji proti Ormožu streljala z mitraljezi levo in desno ter ob tem nekaj hiš tudi poškodovala. Zaradi nevarnosti, da bo cilj kolone ponoven vstop v Ormož in da bo ob prihodu kolone v Ormož prišlo v mestu do spopada, je bil na PM Ormož dan alarm za nevarnost, tako da so stanovalci zapustili mesto. To napredovanje kolone tankov proti Ormožu je trajalo vse popoldne. Milica je zato na vstopu v center mesta ob Ljutomerski cesti in pri cerkvi v Ormožu postavila zasedo. Načrt napada na vojaško kolono je bil, da se na prvi tank v koloni strelja z obema raketama, ki so ju imeli pripadniki PEM. Kolona se nato napade s pehotnim orožjem, temu pa bi sledil hiter umik miličnikov. Kolona tankov je pred Ormožem zavila proti Središču ob Dravi, tam pa se je utaborila na ploščadi, kjer je bila 8. mejna kontrolna točka (MKT). Tako tankovska kolona ni ponovno vstopila v center mesta Ormož. Oklepna kolona JLA se je poskušala prebiti proti Ljutomeru, vendar jim zaradi tam postavljenih barikad to ni uspelo. Ovire na njihovi poti so bile nepremagljive, zato so se obrnili proti Središču, kamor so popoldan z 20 tovornjaki pripeljali vojake JLA. V Ormožu je nastal preplah, ljudje pa so začeli zapuščati mesto. (Korpič, 1991: 44)

V času od 29. 6. do 2. 7. 1991 so se na območju Občine Ormož vrstili manjši premiki JLA, predvsem na relaciji od Čakovca do ploščadi MKT v Središču ob Dravi, kjer je bila utaborjena številna tankovska enota JLA (Korpič, 1991: 44). V tem času je milica na območju Občine Ormož predvsem opravljala intenzivno varovanje ljudi in premoženja s temeljitimi pregledi vozil, potnikov in prtljage s ciljem odkrivati ljudi, ki bi lahko aktivno pomagali JLA, ter s ciljem odkrivati orožje, razstrelivo in drugo, kar je lahko s takimi aktivnostmi povezano. Miličniki so kontrole opravljali na kontrolnih točkah na vseh najpomembnejših komunikacijah v mestu Ormož. Prav tako so miličniki izvajali glavne naloge pri obveščanju občanov o grozečih nevarnostih. Dežurni miličnik je ob nastopu nevarnosti aktiviral sistem alarmiranja ipd. V tistem času so si sledile razne napovedi letalskih napadov in napadov s helikopterji. Mesto našega dežurnega miličnika je bilo celoten čas vojne v Občini Ormož eno najpomembnejših mest, kamor so ljudje sporočali raznovrstne podatke in kamor so sporočali svoje prošnje. To mesto je bilo, kot je že bilo omenjeno, ves čas vojne na osnovni mirnodobni lokaciji v Vrazovi ulici in je uporabljalo ustaljene telefonske številke. S takim delom so miličniki imeli zelo dober pregled nad dogajanjem na terenu. Zaradi njihove stalne prisotnosti na najvitalnejših delih mesta Ormož pa so ljudje imeli občutek, da slovenska oblast dejansko obvladuje razmere in ima stvari v svojih rokah. (Korpič, 1991: 44)

V nedeljo, 30. junija, okrog 9.00 zjutraj je bil v Ormožu objavljen alarm za zračni napad. Tudi tega dne so bile ovire vojakom čez reko Dravo pri Ormožu nepremagljive. Zato so se vojaki JLA s tankom in tremi oklepniki okoli 13.00 umaknili z ormoškega mostu in se pridružili veliki skupini vojakov in oklepnikov, ki je bila že od petka zasidrana v Središču ob Dravi. Tudi območje Koga je tu in tam preletel vojaški lovec ali helikopter. Ljudje so s strahom sledili dogodkom v okolici Ormoža, Središča ob Dravi, Gornje Radgone, poslušali so slovenski radio in poročila TV o vojnih dogodkih v Sloveniji. (Korpič, 1991: 45) V ponedeljek, 1. julija, je življenje v Ormožu spet »steklo dokaj normalno«. V Ormožu so že poskušali ugotavljati nastalo škodo, vendar še ne vrednostno. Škoda je bila velika, predvsem na cestah in na ormoškem mostu, poškodovane so bile stanovanjske zgradbe, gospodarska poslopja, industrijski obrat in ormoški grad. Veliko je bilo tudi škode na poljih in železniški progi. (Korpič, 1991: 45)

Drama na ormoškem območju se je končala 5. julija, ko so se predali še zadnji vojaki JLA. S tem se je končala prisotnost pripadnikov JLA na območju Občine Ormož.

4 Aktivnosti na šoli

Učiteljem zgodovine je zelo pomembno, da pri učencih spodbujamo pozitiven odnos in ljubezen do svoje zgodovine in domovine. Zato na šolo vsako leto povabimo udeležence vojne za Slovenijo in jih poprosimo, da učencem z besedo in sliko predstavijo svojo vlogo in pogled na vojno za Slovenijo.

V okviru ur zgodovine obiščemo Policijsko postajo Ormož, kjer si učenci ogledajo spominsko sobo, ki govori o dogodkih iz leta 1991. Običajno zaprosimo skrbnika spominske sobe, gospoda Janka Zadravca, da nam podrobno predstavi predmete, zbrane v zbirki. Gospod Zadravec predstavi tudi svojo vlogo v vojni za Slovenijo. Kot aktivni policist je bil v času vojne za Slovenijo vodja okoliša Melje, kasneje pa razporejen na mejni prehod Jurij. Njegovo pripovedovanje je učencem še posebej zanimivo.

Učenci, ki želijo svoje znanje iz zgodovine še poglobiti, se odločijo za obiskovanje dodatnega pouka. V okviru ur dodatnega pouka obiščemo sedež Območne zveze veteranov vojne za Slovenijo (v nadaljevanju OZVVS) Ormož, kjer hranijo zbirko orožja, vojaške opreme in vojaških uniform iz leta 1991. Na ta način mladi v domačem okolju odkrivajo številne zakladnice zgodovine v domačem kraju.

Na enem izmed teh dogodkov se je trem učenkam porodila želja po poglabljanju znanja o vojni za Slovenijo. Devetošolke Nika Polič, Ana Škorjanec in Julija Fric so izdelale raziskovalno nalogo z naslovom Ormoški devetošolci in vojna za Slovenijo. Najprej so si postavile raziskovalna vprašanja. Med drugim jih je zanimalo, kako je osamosvojitvena vojna potekala v Ormožu, kako je bilo poskrbljeno za pripadnike TO, ali vrstniki vedo, kako je Slovenija postala samostojna država, ali so bile v Ormožu smrtne žrtve, ali se vrstniki zavedajo, da je bil Ormož v osamosvojitveni vojni zelo pomemben … Nato so se lotile prebiranja literature in postavljanja hipotez.

Anketirale so devetošolce vseh šol v Občini Ormož in z anketnim vprašalnikom ugotovile, da se mladi danes ne zavedajo pomena te vojne. Mladih danes ne zanima, kaj se dogaja z domovino, oni razmišljajo predvsem o sebi. Pomemben del raziskovalne naloge so bili intervjuji. Intervjuvale so Mirana Fišerja (takratnega poveljnika 77. Območnega štaba TO s sedežem na Ptuju), Jurija Fermeta (takratnega poveljnika Postaje milice Ormož), Borisa Vukana (pripadnika Teritorialne obrambe Ormož, takratnega upravnika Kluba veteranov OZVVS Ormož), Janka Zadravca (v vojni za Slovenijo je bil vodja varnostnega okoliša Melje, danes pa skrbnik spominske sobe na dogodke iz leta 1991 na Policijski postaji Ormož), Ivana in Francija Puklavca (lastnika zasebne zbirke vojaških uniform, orožja in vojaške opreme) in Alojza Škorjanca (pripadnika Teritorialne obrambe). Po vseh intervjujih z udeleženimi pripadniki Teritorialne obrambe in miličniki so mlade raziskovalke na vojno za Slovenijo začele gledati bolj resno in se zavedati, koliko ta vojna pomeni Slovencem in kakšen je njen pomen za Slovenijo. Del raziskovanja je bilo tudi terensko delo. Obiskale so Klub veteranov Ormož, ki deluje v okviru Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ormož in si ogledale njihovo zbirko orožja in opreme iz osamosvojitvene vojne. Veterana vojne za Slovenijo Ivan in Franc Puklavec iz Frankovec sta pokazala zbirko vojaških uniform, orožja in vojaške opreme, ki jo imata na podstrešju domače hiše. Na Policijski postaji Ormož so si ogledale spominsko sobo na dogodke iz leta 1991, ki jo ureja Janko Zadravec. Člani območne zveze slovenskih častnikov Ormož so v prostorih naše šole pripravili delovni pogovor o Teritorialni obrambi. V uvodu so nastopili uvodničarji:

general Alojz Šteiner, Miran Fišer, Boris Vukan in Ernest Pleh. V pogovoru z generalom Alojzom Šteinerjem so dobile širši pogled na dogajanje v osamosvojitveni vojni na ozemlju celotne Slovenije pred in v času osamosvojitve vojne in informacije, ki jih niso našle v literaturi. General Šteiner je predstavil načrte JLA o obrambi Jugoslavije v primeru, če pride sovražnik z juga. Vse takrat zastavljene poti so vodile preko Ormoža in Središča ob Dravi. To se je potrdilo 27. 6. 1991, ko so pripadniki TO prejeli obvestilo iz varaždinske milice, da je kasarno zapustilo 14 tankov JLA in da so se peljali v smeri Ormoža. Z vojno za Slovenijo sta neposredno povezana dva državna praznika, dan samostojnosti in enotnosti ter dan državnosti, oba dela prosta dneva. Prepričane so bile, da vrstniki poznajo oba državna praznika, a rezultati ankete tega niso potrdili. Samo 39 % vseh anketiranih devetošolcev vseh šol je pravilno odgovorilo na vprašanje, katera dva državna praznika sta povezana s procesom osamosvojitve Slovenije. Raziskovalna naloga Ormoški devetošolci in vojna za Slovenijo se je uvrstila na državno tekmovanje, kjer so dosegle srebrno priznanje. Vojna za Slovenijo v Ormožu leta 1991 je s strani mladih še zelo neraziskana. Ta raziskovalna naloga je začetek raziskovalnega dela mladih v Ormožu. Želimo, da zgodbe aktivnih udeležencev ne utonejo v pozabo, saj je za mlade zelo pomembno, da se zavedajo pomena osamosvojitvene vojne.

5 Zaključek

Svoboda je neprecenljiva vrednota. Truditi se moramo, da jo ohranimo. Pri tem imamo učitelji zgodovine in geografije še posebej pomembno vlogo. Dekleta so s to raziskovalno nalogo pri sošolcih zbudile zanimanje za dogodke leta 1991 v Ormožu in tudi pri sebi. Danes mladi doživljajo vojno kot računalniško igrico. Po intervjujih so bile učenke presenečene, da v njihovi bližini živijo ljudje, ki so se dejansko z orožjem borili za domovino. Do tega spoznanja je bilo to zanje le v zgodbah iz 2. svetovne vojne.

Učitelji zgodovine in drugih predmetov stremimo k temu, da bi se mladi zbudili in da bi jim bila domovina vrednota. Svoboda se nam zdi samoumevna; mladi se ne zavedajo, da si je bilo svobodno domovino treba izboriti. Čeprav Slovenija praznuje 30 let, menim, da moramo mi odrasli poskrbeti, da dogodki leta 1991, ki so zelo pomembni za našo državo, ne zatonejo. Če se Slovenci ne bi borili, kot so se, danes ne bi imeli svoje države. Spremeniti moramo pogled na domovino, ne smemo je jemati samoumevno. Učitelji moramo skozi aktivne metode dela skrbeti, da učenci to dojamejo. Imamo izjemno priložnost, da med nami živijo prvoborci vojne za Slovenijo, in medse jih povabimo, da nam predstavijo dogodke iz leta 1991 v Ormožu in svojo vlogo v vojni leta 1991. Pomembno je, da mladi vedo o teh stvareh več, saj so oni prihodnost. Zavedati se moramo razlogov, poteka in posledic vojn, da teh napak ne bomo ponavljali.

6 Viri in literatura

Drnovšek, Marjan; Bajt, Drago (1995): *Slovenska kronika XX. Stoletja*. Ljubljana: Nova revija.

Ferme, Jurij (2011): Delovanje milice v Občini Ormož v vojni za Slovenijo leta 1991. V Manica Hartman (ur.): *Ormoško območje v vojni za Slovenijo 1991*. Zbornik referatov ob dvajsetletnici samostojnosti Republike Slovenije. Ormož, Ptuj: Pokrajinski muzej Ormož – Ptuj.

Korpič, Nevenka (2008): *Ormož na barikadah leta 1991: Ormoško območje v času osamosvojitvene vojne leta 1991*. Razstavna publikacija. Ormož: Muzej.

FIKTIVNI DNEVNIK – PRIMER POUČEVANJA O OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE

A FICTIONAL DIARY – A CASE REPORT OF TEACHING ABOUT THE SLOVENIAN INDEPENDENCE WAR

✍ ***Andreja Šifer*** *(andreja.sifer@gmail.com), prof. zgodovine in geografije, poučuje geografijo in zgodovino na Osnovni šoli Gorica v Velenju. Poučuje že 30 let, v tem obdobju je bila aktivna v različnih projektih v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo in Filozofsko fakulteto. Sodelovala je pri izvajanju številnih programov stalnega strokovnega spopolnjevanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju ter objavljala članke v strokovnih revijah.*

Povzetek

V šolskem letu 2019/2020 smo se zaradi koronavirusa znašli v izjemnih razmerah, ko smo tedne preživeli v hišni izolaciji. Šolanje se je postavilo na glavo. Učenju na daljavo je sledilo ocenjevanje na daljavo, kar je za učitelja postalo svojevrsten izziv. V tej situaciji sem uporabila poseben način ocenjevanja znanja pri zgodovini v 9. razredu, ki je hkrati pomagal poglobiti in nadgraditi znanje učne snovi, povezane z nastajanjem samostojne države Slovenije. Oblikovala se je ideja o povezavi dnevnika Anne Frank in dnevnika Zlate Filipović s fiktivnim dnevnikom, ki so ga pisali devetošolci tako, kot da živijo v času, ko se je rojevala samostojna Slovenija, in v času vojne, ki je sledila. Ideja je temeljila na predpostavki, da se bodo učenci zaradi lastnih izkušenj s karanteno, omejenostjo gibanja in drugimi občutji, ki so jih doživljali v času izolacije, laže poistovetili s sovrstnicama Anno in Zlato. Učenci naj bi tako ustvarili novo domišljijsko osebo, ki piše fiktivni dnevnik v realnem času slovenske osamosvojitve, ter se tako vživeli in poglobili v čas, prelomen za Slovenijo.

Abstract

During the school year of 2019–2020, we have found ourselves in an extraordinary situation, in which we have been spending our time in self-isolation at home. The schooling process has been turned upside down. Distance learning was followed by distance assessment, which was challenging for the most of the teachers. I have used this situation to invent a way to assess 9th year students' performance in History class. At the same time the aim was to consolidate the knowledge about the Slovenian independence process. Therefore, the idea about comparing Anne Frank's and Zlata Filipović's diary with a fictional diary that students were meant to write as if they lived in the time of Slovenian Independence War was born. The idea is based on the assumption that students will have an easier time identifying with Anne and Zlata because of their experience with quarantine, free movement restrictions and other feelings they are coping with during these troubling times. In order to better connect with the historic time of great turmoil and uncertainty in Slovenia, the students were directed to create a new imaginative person who writes a fictional diary about Slovenian Independence War.

Ključne besede: fiktivni dnevnik, osebni dnevnik, pisni vir, poučevanje.

Keywords: fictional diary, personal diary, teaching, written sources.

1 Uvod

Kot učiteljica zgodovine se skoraj vsako šolsko leto v 9. razredu spopadam s pomanjkanjem časa pri obravnavi učne snovi, povezane z nastajanjem samostojne Republike Slovenije. Urnik devetošolcev se konec šolskega leta prepleta z veliko vzporednimi dejavnostmi, zaradi česar odpada pouk in s tem tudi ure zgodovine. Njihove misli so usmerjene v druge cilje, zaposluje jih misel na valeto, vse bolj se zavedajo, da zaključujejo osnovnošolsko obveznost, vidijo se v srednjih šolah in se čustveno oddaljujejo od osnovne šole. V takšnem vzdušju, ko učitelju ostane le še nekaj učnih ur za obravnavo vsebin, povezanih z nastajanjem samostojne slovenske države, in po večinoma že zaključenih ocenah, je poučevanje tako pomembne teme, kot je nastajanje slovenske države, velikanski izziv za še tako izkušenega učitelja.

O nastanku slovenske države se namreč učenci učijo ob koncu šolskega leta v okviru vsebinskega sklopa Slovenci v 20. in 21. stoletju. Učencem običajno predstavim slovensko pot v demokracijo, prve večstrankarske volitve v Sloveniji ter pot v samostojnost od plebiscita do razglasitve samostojnosti in na koncu nekaj malega še o vojni za Slovenijo. Učna snov ni nikoli utrjena.

V šolskem letu 2019/2020 se je pojavila še dodatna oteževalna okoliščina, večtedenska karantena zaradi koronavirusa. Dneve in tedne smo preživljali doma, v hišni izolaciji, v omejenih stikih z ljudmi, spremenjeni dnevni rutini in pomanjkanju različnih zaznavnih dražljajev. Znašli smo se v izjemni situaciji, ki je večina v svojem življenju še nikoli ni doživela. Spoznali smo, da varnost in udobje nista vnaprej zagotovljena, da je lahko življenje nepredvidljivo in nestabilno. Počutili smo se utesnjene in negotove.

Šolanje se je postavilo na glavo. Učenju na daljavo je v mesecu maju sledilo ocenjevanje na daljavo, pozneje še zaključevanje ocen, kar je učitelje postavilo pred svojevrsten izziv. Po priporočilih Zavoda RS za šolstvo naj bi učitelji pri ocenjevanju uporabili različne oblike in načine ocenjevanja znanja, ki so jih uporabili že pri preverjanju znanja (npr. likovni, tehnični, praktični in drugi izdelki, ustni odgovori, seminarske naloge, projektno delo, nastopi učencev ipd.) in so primerni za izobraževanje na daljavo. Ocena naj bi temeljila na vnaprej znanih kriterijih ocenjevanja znanja.

Prav to situacijo sem sklenila uporabiti pri ocenjevanju zgodovine na daljavo v 9. razredu. Leta 2018 smo namreč na šoli gostili potujočo razstavo o Anni Frank. Potujočo razstavo, ki je na šoli gostovala cel mesec, smo obogatili s številnimi spremljajočimi dogodki in dodobra spoznali zgodbo Anne Frank in njeno usodo v času 2. svetovne vojne. Anna Frank pa ni bila edina, ki je pisala dnevnik. Poznamo še Zlato Filipović, znano kot 'sarajevsko Anno Frank'. Rodila se je večplastna ideja o povezavi dnevnika Anne Frank in Zlatinega dnevnika s fiktivnim dnevnikom, ki naj bi ga pisali današnji devetošolci tako, kot da živijo v času, ko se je rojevala samostojna Slovenija, in v času vojne, ki je temu sledila. Ideja je temeljila na predpostavki, da se bodo učenci prav zaradi lastnih izkušenj s karanteno zaradi koronavirusa, omejenostjo gibanja in drugimi občutji, ki jih doživljajo v času karantene, laže poistovetili z Anno in Zlato ter ustvarili neko novo, izmišljeno osebo, ki piše fiktivni dnevnik v času slovenske osamosvojitve in desetdnevne vojne, ter se tako vživeli in poglobili v čas osamosvajanja naše države Slovenije. Idejo sem postavila v delovni okvir, ji dodala potrebne informacije, navodila in kriterije ocenjevanja.

2 Anna, Zlata in fiktivni dnevnik

2.1 Zgodovinski okvir

Učencem sem najprej predstavila zgodovinski okvir. Vojna na Balkanu, do katere je prišlo leta 1991 ob razpadu Socialistične federativne republike Jugoslavije, je prekinila skoraj 45 let trajajoče obdobje relativnega miru na evropskih tleh. Bivša Jugoslavija je bila domovina različnih narodov, ki so pripadali trem različnim veram. Te in še druge razlike med njimi so povzročile številne napetosti, nestrpnost in prelivanje krvi. Vojna se je začela z odcepitvijo Republike Slovenije in Hrvaške in se pozneje razplamtela po vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah. Najhitreje in skoraj brez žrtev so se spopadi zaključili v Sloveniji, najhuje pa je vojna prizadela Bosno in Hercegovino.

Slovenija je razglasila samostojnost 26. junija 1991. A slavje ob novi državi je bilo kratkotrajno, saj se je že naslednji dan začela desetdnevna vojna. Jugoslovanske oblasti, ki se niso strinjale z razglasitvijo samostojnosti Slovenije, so iz vojašnic JLA le nekaj ur po državni slovesnosti napotile vojaške enote proti Sloveniji. Začela se je vojna, ki je bila v Sloveniji končana v desetih dneh. Ko je bil v Sloveniji dosežen mir, se je začela vojna na Hrvaškem in kasneje v Bosni in Hercegovini. (Dobovšek idr., b. d.)

2.2 Zgodba preteklosti za sedanjost

Marca leta 2018 smo na šoli gostili razstavo o Anni Frank, katere osnovni namen je bil učencem predstaviti njeno življenjsko zgodbo. Med drugo svetovno vojno se je skupaj s svojo družino zatekla v skrivališče, kjer je pisala dnevnik. Gostovanje razstave smo na šoli pospremili z izvedbo kulturnega dne, različnih tematskih delavnic in tako podrobneje spoznali in razumeli pretresljivo zgodbo deklice, ki se je znašla sredi vojne ter bila zaradi nepojmljive nestrpnosti in grozovitega sovraštva oropana mladosti, svobode in prihodnosti.

Razstava je imela pomenljiv podnaslov – zgodba za sedanjost. Kot učiteljica zgodovine se pogosto srečujem z vprašanjem učencev, zakaj se sploh morajo učiti zgodovino. Navadno jim povem, da je poznavanje preteklosti pomembno za našo sedanjost, da se iz preteklih dogodkov in posledic lahko veliko naučimo o življenju danes, se lažje odločamo o prihodnosti in da se iz izkušenj reševanja problemov v preteklosti lahko naučimo reševati probleme v sedanjosti. Ob tej razstavi so učenci spoznali, da je zgodovina zanimiva, da govori o resničnih ljudeh in da so lahko pretekli junaki naši današnji vzorniki (Trškan, 2018). Razstava o Anni Frank nas je s svojo zgodbo opozorila, da je poznavanje zgodovine nujno, saj nam omogoča, da preteklost, sedanjost in prihodnost postavimo pod skupni imenovalec spoštovanja človekovih pravic, človekovega življenja in njegovega dostojanstva.

Osnovnošolski učni načrt za zgodovino pravi, da zgodovina spodbuja razumevanje življenja, delovanja, miselnosti in ustvarjalnosti v posameznih obdobjih človeške zgodovine, da omogoča poznavanje in razumevanje sebe kot posameznika ter kot člana lokalne skupnosti in družbe (Trškan, 2018). Pri pouku zgodovine učenci spoznajo, da so se v preteklosti zgodili dobri in veličastni ter tudi slabi in celo grozljivi dogodki. Učitelji želimo učencem podati védenje, kako se z vidika vrednot humane in demokratične družbe opredeliti do prvih in do drugih. Želimo, da bodo znali vse, kar je bilo dobrega, ohraniti, kar je bilo slabo, pa razumeti ter še pravočasno zaznati najmanjše družbene odklone od načel humanizma in demokracije.

Zgodovina se ponavlja, zato se moramo še bolj zavedati, da preteklost vpliva na sedanjost in da sedanjost vpliva na prihodnost. Dokaz za to je Zlata Filipović, ki je kot desetletna deklica iz Sarajeva septembra 1991 začela pisati svoj otroški dnevnik. Niti v sanjah si ni predstavljala, da bo le-ta postal vojni dnevnik in da jo bo svet spoznal kot sarajevsko Anno Frank. Od leta 1991 do 1993 je v svoj dnevnik zapisovala grozote vojne v Sarajevu, ki jih je doživljala. Zlatin dnevnik je pretresljivo pričevanje o strahu pred granatami, ostrostrelci in mrazom ter srhljiv očitek človeštvu in njegovim ustanovam. Dnevnik je nastal sredi razbite hiše, razbitega mesta, razbite dežele in razbitega življenja. Zlato so poimenovali tudi Anna Frank iz Sarajeva, usoda pa ji je bila bolj naklonjena kot judovski najstnici. Zlatina družina je s pomočjo OZN leta 1995 zapustila Sarajevo, življenje pa so si nato uredili v Dublinu, kjer Zlata živi, dela in ustvarja še danes. Ukvarja se s človekovimi pravicami in sodeluje z organizacijo Amnesty International. (Med vojno spoznaš …, b. d.)

Letošnja generacija devetošolcev zelo dobro pozna zgodbo Anne Frank in se sooča s situacijo, v kateri so zaradi koronavirusa zaprte šole, zaradi česar so mladi ločeni od prijateljev, učiteljev in ustaljenih življenjskih navad. Zaradi ukrepov omejenega gibanja in prostorske omejitve na svoja domovanja se mnogi počutijo utesnjene in naveličane. Glede na to, da so devetošolci, da so na pragu življenjske prelomnice, prehoda iz osnovne v srednjo šolo, se ob tem pojavljajo tudi strahovi pred prihodnostjo. Razmere, s katerimi se soočamo, so za večino mladostnikov težka preizkušnja. V taki situaciji se zlahka vživimo v usodo Anne Frank in Zlate Filipović, v njuna čustva, misli, občutke, ki so ju prežemali, in razmišljanja, s katerimi sta se ukvarjali v svojem ujetništvu.

Tabela 1: Primerjava dnevnikov Anne Frank in Zlate Filipović

	Anna Frank	**Zlata Filipović**
Zgodovinski čas	2. svet. vojna	90. leta 20. stol.
Čas pisanja	Od 1942 do 1944	Od 1991 do 1993
Starost ob začetku pisanja	13 let	10 let
Kraj	Amsterdam – Holandija	Sarajevo – Bosna in Hercegovina
Poimenovanje dnevnika	Draga Kitty …	Draga Mimmy …
Usoda	Družina se ni rešila.	Družina se je rešila v Francijo.
Zanimiv citat	*»Maja leta 1941 je bilo konec dobrih časov: najprej vojna, potem kapitulacija in vdor Nemcev na Nizozemsko. S tem se je za nas Jude pričela nesreča.«*	*»Včasih so bili mirni dnevi, včasih pa je na mesto padlo tudi 900 bomb; naučiš se razlikovati različne bombe, od kod streljajo, kam se streljanje premika – to niso stvari, ki bi se jih otroci morali naučiti.«*

2.3 Pisni viri

Dnevnik Anne Frank je svetovno znan, poznajo ga tako rekoč vse generacije današnje Evrope. Veliko prepoznavnost v svetu je doživel tudi Zlatin dnevnik. Osebni dnevniki sodijo med pisne vire, uvrščamo jih med osebne zapise. Pisni viri so najpomembnejši vir za rekonstrukcijo preteklosti. Z vključevanjem osebnih zgodb v pouk zgodovine lahko prek resničnih oseb in njihovih življenjskih zgodb učencem približamo nek zgodovinski čas. Vživljanje v zgodbe ljudi iz preteklosti učencem pomaga razumeti vzroke in posledice dogajanja ter ravnanja posameznikov in družbe kot celote. Dnevnika Anne Frank in Zlate pomenita neprecenljivo priložnost za vpogled v neko zgodovinsko dogajanje in za vzgojo mladih za svet brez sovraštva ter ozaveščanje o še danes aktualnih temah, kot so diskriminacija, kršenje človekovih pravic in nestrpnost do drugačnih. Zgodbi Anne Frank in Zlate Filipovič nas opozarjata na to, da nikoli in nikdar ne bi smelo priti do situacije, kjer bi se človeku, kaj šele otroku smelo vzeti svobodo in ogroziti njegovo življenje.

2.3.1 Dnevnik

Dnevnik je zbirka osebnih zapisov, ki so urejeni v časovnem zaporedju, poročajo o dogodkih v določenem obdobju (navadno v enem dnevu, lahko tudi v delu dneva, v tednu, mesecu ipd.). Vsebina zapisanega je raznolika: lahko gre za beleženje opažanj, izkušenj, osebnih pripetljajev in stališč, čustev. Osebni dnevniki, ki so jih pisali (ali jih še pišejo) posamezniki, ki so (bili) neposredno udeleženi v vojni, predstavljajo pomemben vpogled v to, kako vojna vpliva na vsakdanje življenje ljudi. Pripovedujejo zgodbe konkretnih posameznikov, zato imajo močnejšo izpovedno moč od uradnih dokumentov in lahko močneje vplivajo na javno mnenje ljudi, ki v vojni niso bili neposredno udeleženi. (Dobovšek idr., b. d.)

Dnevnik Anne Frank je postal eden najbolj znanih vojnih dnevnikov, skozi katerega so ljudje po drugi svetovni vojni skušali razumeti grozo holokavsta. Gre za osebni dnevnik judovske najstnice, ki ni bil pisan za javnost – po drugi vojni ga je z nekaj uredniškimi posegi objavil Annin oče Otto Frank, potem ko je avtorica leta 1945 umrla v koncentracijskem taborišču Bergen-Belsen.

Zlatin dnevnik je bil objavljen leta 1993, potem ko je bil košček dnevnika izbran in objavljen za Unicefov teden. To je prebral neki francoski novinar in ga odnesel s seboj domov. Sledila je mednarodna objava celotnega dnevnika, kar je Zlati in njeni družini prineslo široko medijsko pozornost.

Ločimo naslednje vrste dnevnikov:

- zasebni dnevnik, ki ni namenjen objavi, na primer dnevnik Anne Frank;
- fiktivni dnevnik, kjer gre za obliko zapisa nečesa, kar ni resnično, izjave zapisuje oseba, ki ni resnična, ampak izmišljena, vendar v fiktivnem dnevniku najdemo tudi resnične podatke.

2.3.2 Fiktivni dnevnik

Učenčeva naloga je bila, da upošteva zgodovinski okvir in zgodovinska dejstva o procesu osamosvajanja Slovenije in desetdnevne slovenske osamosvojitvene vojne ter o tem ustvari fiktivni dnevnik izmišljene osebe. Predstavljati si je moral osebo, ki doživlja nastanek samostojne Slovenije in vojno, ki je temu sledila, spremlja dogodke in dogajanje, ob tem razmišlja, čustvuje ter svoje občutke zapisuje v dnevnik. Pri poustvarjanju čustev in občutkov so bila učencem v veliko pomoč

lastna občutja v času karantene, zato so lažje pomislili na Anno in Zlato, se vživeli v njun položaj ter poskušali razumeti, kako jima je bilo pri srcu.

Kako se ustvari resničnost? Opredeliti moramo:

- čas: uporabimo datumski način označevanja, lahko tudi časovne prislove: danes, zdaj, opoldne, popoldne, ponoči, opolnoči, sinoči ipd.;
- prostor, v katerem se piše dnevnik: na primer mesto, vas, soba, podstrešje …, v primerih vojaškega dnevnika kasarna, rov, bojišče ipd.;
- pisca dnevnika: dnevnik se piše v prvi osebi. Lahko je to vojak, otrok …, oseba je lahko pogumna, prestrašena, zaskrbljena ipd.

Tabela 2: Primerjava dnevnikov Anne Frank, Zlate Filipović in izmišljene osebe

	Anna Frank	**Zlata Filipović**	
Zgodovinski čas	2. svet. vojna	90. leta 20. stol.	
Čas pisanja	Od 1942 do 1944	Od 1991 do 1993	
Starost ob začetku pisanja	13 let	10 let	
Kraj	Amsterdam – Holandija	Sarajevo – Bosna in Hercegovina	
Poimenovanje dnevnika	Draga Kitty …	Draga Mimmy …	
Usoda	Družina se ni rešila.	Družina se je rešila v Francijo.	
Zanimiv citat	*»Maja leta 1941 je bilo konec dobrih časov: najprej vojna, potem kapitulacija in vdor Nemcev na Nizozemsko. S tem se je za nas Jude pričela nesreča.«*	*»Včasih so bili mirni dnevi, včasih pa je na mesto padlo tudi 900 bomb; naučiš se razlikovati različne bombe, od kod streljajo, kam se streljanje premika - to niso stvari, ki bi se jih otroci morali naučiti.«*	

Zaradi izkušnje karantene si je učenec mnogo lažje zamislil fiktivni dnevnik. Dnevnik je moral vsebovati naslednje sestavine:

- poimenovanje dnevnika, kot sta ga Anna in Zlata;
- pet dnevniških vpisov: 130–150 besed (uporaba funkcije štetja besed);
- vsak posamezni zapis je moral vsebovati:
    - datum iz časa obravnavanega zgodovinskega obdobja,
    - vsaj eno zgodovinsko dejstvo,

  - občutke, razmišljanja osebe, ki dnevnik piše;
- skozi pet zapisov je učenec predstavil izmišljeno osebo: spol, starost, značaj, odnos do novonastale slovenske države ter odnos do vojne in nasilja;
- pri zgodovinskih dogodkih si je učenec pomagal z učbenikom in dodatno literaturo.

Učenec je dnevnik predstavil v obliki predstavitve v PowerPointu po navodilih, ki so bila precej natančna, predvsem zaradi lažjega in objektivnejšega ocenjevanja na daljavo. Vsaka predstavitev je obsegala osem prosojnic:

- prva prosojnica je vsebovala: naslov dnevnika in ime izmišljene osebe;
- druga do šesta prosojnica so vsebovale dnevniške zapise: ena prosojnica, en vpis;
- sedma prosojnica je bila namenjena osebnemu razmišljanju, učenec je moral zapisati deset povedi, izbiral je lahko med dvema temama:
  - smiselnost oz. nesmiselnost vojne, ki ne rešuje nasprotij, temveč jih le poglablja, in želja po miru vseh, ki trpijo zaradi vojnih grozot;
  - naša država in domovina Slovenija.
- osma prosojnica je vsebovala primerjavo dnevnikov Anne Frank in Zlate Filipovič, ki ji je učenec moral dodati še svojo.

2.3.3 Ocenjevanje fiktivnega dnevnika

Učencem sem skupaj z navodili za izdelavo fiktivnega dnevnika predstavila tudi ocenjevalni list.

Tabela 3: Samopreverjanje – fiktivni dnevnik

Kriterij: oblika in predstavitev fiktivnega dnevnika	**1. samopreverjanje**			**2. samopreverjanje**		
	da	**delno**	**ne**	**da**	**delno**	**ne**
poimenovanje dnevnika						
pet vpisov (130–150 besed)						
navedba datumov						
zgodovinsko dejstvo						
dnevniški vpisi (občutki, razmišljanja osebe)						
predstavitev osebe (in odnos do novonastale slovenske države in do vojne)						
zgradba dnevnika (osem prosojnic, pravilno razvrščene)						
slog pisanja (jezik, slovnica)						
razmislek v zaključku						
primerjava dnevnikov						

Da bi lažje nadzorovali svoje delo, so imeli na voljo tudi razpredelnico za samopreverjanje. Ta razpredelnica je namenjena učencu, da lahko sproti spremlja doseganje zastavljenih ciljev in svoj napredek. Učenec najprej s križci označi ustrezna mesta v 1. rubriki samopreverjanja. Tako ugotovi, česa še nima narejenega. Označeni kvadratki so informacija, ki je namenjena učencu, da dopolni pomanjkljivosti. Nato se ponovno preveri s pomočjo 2. rubrike samopreverjanja in znova označi ustrezne kvadratke. Zdaj gre učencu zagotovo mnogo bolje. Ocenjevanje je potekalo v obliki samoocenjevanja. Učenci so se na podlagi jasnih meril in z ocenjevalnim listom sami ocenili, sešteli točke in si napisali oceno v skladu s priloženim kriterijem. Ocenjevalnemu listu je bila priložena še rubrika *Svojo oceno utemeljujem* z …, v kateri so učenci svojo oceno še besedno utemeljili.

Tabela 4: Ocenjevalni list za samoocenjevanje – fiktivni dnevnik

		0 **ni**	**1** **delno, nepopolno**	**2** **popolno**
Izbor in uporaba podatkov (razumevanje zgodovinskega dogajanja)				
Vsebina fiktivnega dnevnika (v skladu z navodili)	poimenovanje dnevnika			
	pet vpisov (130–150 besed)			
	navedba ustreznih datumov			
	vsaj eno zgodovinsko dejstvo			
	dnevniški vpisi (občutki, razmišljanja osebe)			
	predstavitev osebe (in odnos do novonastale slovenske države in do vojne)			
Zgradba dnevnika (osem prosojnic, pravilno razvrščene)				
Slog pisanja (jezik, slovnica)				
Razmislek v zaključku				
Primerjava dnevnikov				

Kriterij: 20–22 odl (5), 17–19 pdb (4), 14–16 db (3), 9–13 zd (2), 0–8 nzd (1)

Svojo oceno utemeljujem z:

3 Zaključek

Leta 2011 posodobljen učni načrt za zgodovino poudarja pomen novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo nove metode dela pri pouku zgodovine, projektno delo, učenje z odkrivanjem, sodelovalno in izkustveno učenje, medpredmetne povezave ter razvijanje digitalnih kompetenc. Opisan primer dobre prakse sodi prav v ta kontekst. Učenci so delovno nalogo pozitivno sprejeli. Nastalo je precej zanimivih dnevnikov z nekaterimi čudovitimi vpisi. Ob vživljanju v zgodovinski čas, ko se je rojevala nova država Slovenija, in v čas desetdnevne vojne, so se učenci ob osebnih izkušnjah s koronavirusom lažje poistovetili tako z Anno kot z Zlato. Razmišljali so, kam lahko človeka in celotno človeško družbo zanesejo predsodki, nestrpnost in sovraštvo. Nekdo si je celo posodil besede Alberta Einsteina, da živimo v svetu, kjer je lažje razbiti atom kot predsodek.

Odgovornost učiteljev je, da učencem predamo ljubezen do domovine, do spoštovanja naše skupne preteklosti, predvsem pa spomin na dogodke in občudovanje nad celotno skupnostjo, ki je konec osemdesetih in na začetku devetdesetih uresničila stoletni sen Slovencev po samostojni in svobodni državi. Odgovornost učiteljev humanističnih in družboslovnih ved je, da učence poučimo o drugačnosti in sprejemanju drugačnosti, kajti neznanje, nestrpnost, sovraštvo in sebičnost ne predstavljajo dobrih obetov za prihodnost naše družbe.

V kako krhkem ravnovesju miru in blaginje živimo danes, se je pokazalo v času koronakrize, ko smo spoznali, da varnost in udobje nista vnaprej zagotovljena, da je življenje lahko negotovo in nestabilno. Negotovost in utesnjenost sta postala naš vsakdan. Mladostniki so se soočali z utesnjenostjo, a so še vedno srečnejši, kot sta bili Anna in Zlata, saj so jim bile prihranjene vojne grozote. Vsepovsod po svetu pa ni tako. Poleg koronavirusa še vedno divjajo vojne. Koliko je še danes takšnih Ann in Zlat na svetu, ki so prikrajšane za svobodo, igro in mladostne radosti, trepetajo v strahu za svoje življenje in življenje svojih najbližjih ali se soočajo s pomanjkanjem? Koliko Annam in Zlatam se je srečno otroštvo spremenilo v vojno vihro in katastrofo? Koliko ljudi bo še moralo zapustiti svoje domove? Koliko otroških dnevnikov se bo tudi na današnji dan začelo z 'Draga Kitty' oz. 'Draga Mimmy'?

A upanje ostaja. Kot je celo sredi vojnih grozot zapisala Anna Frank: »Vsemu navkljub verjamem, da so ljudje zelo dobrega srca.« To dobro v vsakem je treba negovati, spodbujati, vzgajati in včasih tudi razvajati. In prav temu je služila ta učna naloga.

4 Viri in literatura

Dnevnik (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 20. 4. 2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Dnevnik_(knji%C5%BEevnost).

Dobovšek, Zala; Šorak, Nina; Grabnar, Tin; Kahrimanović Babnik, Asja (b. d.): *Nekje drugje. Pedagoška gradiva*. Ljubljana: Lutkovno gledališče Ljubljana. Pridobljeno 29. 4. 2020 s spletne strani: http://www.lgl.si/si/files/default/Predstave/nekje-drugje/pedagoska_gradiva_nekje_drugje_CORR.pdf.

Med vojno spoznaš najslabše, pa tudi najboljše v ljudeh (b. d.). Ljubljana: Amnesty International. Pridobljeno 27. 4. 2020 s spletne strani: https://www.amnesty.si/zlata-filipovic.

Trškan, Danijela (2018): *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.

KAJ MI POMENI DOMOVINA?
PRIPRAVA FILMA OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI

WHAT DOES HOMELAND MEAN TO ME?
FILMING A SHORT MOVIE ON THE OCCASION OF THE DAY OF INDEPENDENCE AND UNITY OF SLOVENIA

✍ ***Daša Rebec*** *(dasa.rebec@gmail.com), prof. zgodovine in univ. dipl. bibliotekarka, je knjižničarka, učiteljica zgodovine ter domovinske in državljanske kulture in etike na Osnovni šoli Dragomirja Benčiča - Brkina Hrpelje. V vzgoji in izobraževanju je zaposlena 16 let, vodila je več projektov, tudi večletni projekt, znotraj katerega so z učenci raziskovali kulturno dediščino Brkinov in Čičerije ter izdali tri knjige Babica, povej mi.*

Povzetek

V prispevku predstavljam film, ki smo ga skupaj z učenci pripravili ob državnem prazniku, dnevu samostojnosti in enotnosti. V filmu so učenci podali svoje razmišljanje o domoljubju in o pomenu domovine. Predstavili smo pomembne dogodke ob koncu osemdesetih in devetdesetih let prejšnjega stoletja, ki so pripeljali do razglasitve samostojne Slovenije. Vanj smo vključili arhivske fotografije in posnetke RTV Slovenija o razglasitvi rezultatov plebiscita v državnem zboru ter intervjuje z učitelji o njihovih spominih na te prelomne dogodke v naši bližnji preteklosti.

Film smo predstavili na šolski prireditvi ob državnem prazniku, posnetek pa uporabljam tudi kot učno gradivo pri predmetu državljanska in domovinska kultura ter etika, ko obravnavam učni sklop o nastanku Slovenije ter državnih praznikih. V obravnavo omenjene snovi vključujem elemente formativnega spremljanja pouka.

Abstract

In this article, I will present a film that was prepared together with the pupils on the occasion of a national holiday, Independence and Unity Day. In the film, pupils (first to ninth grade) shared their thoughts on patriotism and the importance of the homeland. We presented important events at the end of the 1980s and 1990s, which led to the proclamation of independent Slovenia. We also included archival photographs and recordings of the RTV Slovenia on the announcement of the results of the plebiscite in the National Assembly. Teachers also spoke about their memories on those pivotal events in our recent past. We presented the film at the school event on a national holiday. Additionally, the film is used also as teaching material in the subject Civic and homeland culture and ethics. In these lessons I include elements of formative monitoring which I will also present in this article.

Ključne besede: dan samostojnosti in enotnosti, domoljubje, domovina, filmsko gradivo, formativno spremljanje pouka.

Key words: film material, formative monitoring, homeland, national holiday The day of indenpendence and unity, patriotism.

1 Uvod

V prvem delu prispevka predstavljam pripravo šolske prireditve, ki sem jo organizirala ob državnem prazniku, dnevu samostojnosti in enotnosti. Zamislila sem si, da bi enega izmed temeljnih državnih praznikov obeležila na drugačen, sodobnejši način. V ta namen sem z učenci posnela film. V njem so učenci podali svoje razmišljanje o domovini in odnosu do države, v kateri živijo. Prikazali in obrazložili smo pomembne dogodke iz naše narodne zgodovine, ki so pripeljali do samostojne Slovenije. V filmu so kot pričevalci nastopili učitelji, ki so doživeli to prelomno obdobje osamosvajanja Slovenije od Socialistične federativne republike Jugoslavije.

V nadaljevanju opisujem, kako sem omenjeni film uporabila kot učno gradivo pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike v okviru učnega sklopa Skupnost državljanov Republike Slovenije. V obravnavo učne snovi sem vključila elemente formativnega spremljanja, ki poudarja aktivno vključevanje učencev v proces učenja.

2 Priprava šolske prireditve (filma) ob državnem prazniku, dnevu samostojnosti in enotnosti

Ministrstvo za šolstvo in šport je leta 2012 določilo, da morajo šole pripraviti proslavo ob treh državnih praznikih, ki so povezani z osamosvojitvijo Slovenije (Pravilnik o šolskem koledarju v osnovnih šolah, 2019). Šolske prireditve ob dnevu samostojnosti in enotnosti, dnevu državnosti ter ob kulturnemu prazniku so zagotovo priložnost, ko učenci lahko razmišljajo o domovini in ji izrazijo spoštovanje. S pomočjo teh proslav v šolah krepimo med mladimi odnos do države in družbe, katere del smo (Šenica Pavletič idr., 2014: 13).

2.1 Priprava filma

Ob državnem prazniku, dnevu samostojnosti in enotnosti, sem dobila zadolžitev, da organiziram šolsko proslavo. Želela sem jo izpeljati na drugačen način, kot je bilo pred tem v navadi. Odločila sem se, da bom skupaj z učenci pripravila film, v katerem bomo prikazali zgodbo o nastanku slovenske države. S tem sem želela v učencih vzbuditi domovinska čustva in okrepiti občutek pripadnosti slovenski državi. Za pripravo filma sem se odločila, ker mnoge študije (Bucik idr., 2011; Blažič idr., 2003; Moskovich idr., 2012) navajajo, da je to medij, ki pri mladostnikih vzbuja zanimanje in radovednost, hkrati pa je tudi zelo učinkovito motivacijsko sredstvo.

2.2 Scenarij, priprave in snemanje filma

Za film smo najprej napisali scenarij, pri čemer sta mi pomagali dve devetošolki. Vsebino filma smo razdelile na tri sklope: v prvem sklopu smo želele s sliko in pripovedjo predstaviti lepote naše dežele ter s tem v gledalcih spodbuditi domoljubna čustva. Za uvod v film smo izbrale televizijski oglas Slovenske turistične organizacije z naslovom Slovenia – diversity to discover iz leta 2006 (slika 1A). Slikovite prizore slovenskih znamenitosti smo opremile s poetičnimi opisi slovenske pokrajine, ki jih je v knjigi Čas duše, čas telesa podal Tone Pavček (Pavček, 2010). Sledijo posnetki razmišljanj učencev o tem, kaj jim pomeni domovina.

V drugem sklopu smo vsebinsko predstavili omenjeni državni praznik. Glede na nekatere raziskave (Šenica Pavletič idr., 2014: 12) in moja osebna opažanja pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike imajo učenci pogosto težave pri ločevanju med dvema osrednjima državnima praznikoma, dnevom samostojnosti in enotnosti ter dnevom državnosti. Zato sem se odločila, da bomo v filmu predstavili kar oba. Zaradi nazornejše razlage smo na spletu poiskale dokumentarno gradivo –fotografije in posnetke. V film smo vključile gradivo, ki prikazuje plebiscit o samostojnosti Slovenije, razglasitev rezultatov plebiscita na seji Skupščine Republike Slovenije, 26. 12. 1990, in državno proslavo na Kongresnem trgu, na kateri je Slovenija pol leta kasneje, 26. 6. 1991, razglasila svojo samostojnost. Pri pouku likovne umetnosti so učenci izdelali rekvizit, zemljevid Socialistične federativne republike Jugoslavije z vsemi tedanjimi republikami, ki smo ga vključili v razlago o razpadu te države (slika 1B).

V zadnji, tretji sklop filma, smo vključili pričevanja učiteljev (slika 1D), ki so predstavili svoje spomine na prej omenjene prelomne dogodke v zgodovini Slovenije. Kot uvod v njihove pripovedi smo uporabili oglasni spot, ki je nastal leta 1986 v okviru oglaševalske akcije za promocijo slovenskega turizma, Slovenija, moja dežela (slika 1C). Ta oglas je pomembno zaznamoval obdobje tik pred osamosvojitvijo Slovenije, njegov glavni namen je bil vzpodbujanje domoljubnih čustev, kar smo želeli tudi mi doseči z našim filmom.

Slika 1: Prizori iz filma (foto: arhiv avtorice).

2.3 Odzivi učencev in učiteljev

Z ogledom filma smo obeležili državni praznik na zadnji dan pouka pred dnevom samostojnosti in enotnosti, saj tako zahteva Pravilnik o šolskem koledarju v osnovnih šolah (Pravilnik o šolskem koledarju v osnovnih šolah, 2019). Ker imamo na šoli opremo za ogled filmov v vseh učilnicah, so si ga učenci skupaj z učitelji ogledali med razredno uro, kar je po koncu predvajanja omogočilo tudi pogovor učencev z učitelji o prazniku.

Odzivi na film so bili zelo dobri. Učiteljem je bil všeč, kako je bil film strukturiran. Povedali so tudi, da je v njih vzbudil domoljubna čustva. Razlaga dogodkov o osamosvojitvi Slovenije se jim je zdela nazorna in jasna. S filmom so bili zadovoljni tudi učenci, zdelo se jim je zanimivo, ker so v njem nastopili njihovi sošolci in učitelji. Pohvalili so vsebinsko razlago državnega praznika.

3 Formativno spremljanje pouka z uporabo filma pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike

Predstavljeni film sem kasneje uporabila kot učno gradivo. V literaturi je navedeno, da učna gradiva, ki so predstavljena na besedni, vizualni ali multimedijski način, omogočajo pri učencih boljšo predstavo kot en sam medij (Hattie, 2018: 37). Poleg tega raziskovalci navajajo, da si učenci s pomočjo filma lažje zapomnijo in razumejo zahtevnejše vsebine (Erjavec in Volčič, 1999). Zanimalo me je tudi, ali se bodo učenci, glede na to, da v filmu nastopajo njihovi vrstniki, aktivneje vključili v učni proces in bili bolj motivirani za učenje. V zadnjem desetletju vzbuja veliko zanimanja nov proces poučevanja in učenja, formativno spremljanje. Natalija Komljanc ga opredeljuje kot »pedagoški dialog za soglasno skupno učiteljevo in učenčevo spremljanje, kontroliranje in usmerjanje razvoja učenja posameznika, da bi izboljšali učni učinek v procesu učenja in da bi bila sodba o vrednosti naučenega ob koncu učenja čim bolj korektna« (Brodnik idr., 2018: 7).

V nadaljevanju predstavljam primer formativnega spremljanja znanja in učenja, ki sem ga izvedla v sedmem razredu pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike, in sicer v okviru učnega sklopa Skupnost državljanov Republike Slovenije. Kot navajata Kukovič in Haček, je domovinska in državljanska kultura ter etika temeljni predmet, pri katerem učenci pridobijo največ znanja o domovini, patriotizmu in aktivnemu državljanstvu. Za izvajanje predmeta so priporočljive oblike in metode dela, ki od učencev zahtevajo aktivno sodelovanje – delo v skupini, dialog, raziskovalno in samostojno učenje (Kukovič in Haček, 2004). Zato tudi sama v pouk tega predmeta občasno vključujem formativno spremljanje, ki poudarja aktivno vlogo učenca v procesu učenja.

V okviru učnih ur smo načrtovali, razvijali in izkazovali spretnosti izbiranja informacij, veščino uporabe bralnih učnih strategij (povzemanje, ločevanje bistvenih informacij) in zapisovanja pridobljenih informacij s ključnimi besedami.

Pri pouku smo z učenci sledili naslednjim elementom formativnega spremljanja: ugotavljanje predznanja (VŽN metoda), načrtovanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti, učni dokazi in medvrstniško vrednotenje znanja.

- Ugotavljanje predznanja: Na začetku ure je vsak učenec zapisal v zvezek tri trditve, ki jih povezuje z nastankom naše države. Zapise so si izmenjali s sošolci, v dvojicah so skupaj oblikovali trditve, ki jih je vsak par predstavil pred razredom ter jih zapisal na tablo. Sledil je ogled filma. Učence sem opozorila, naj pozorno spremljajo vsebino in v zvezku označijo trditve, ki bodo v filmu predstavljene.

- Določanje kriterijev učenja: Po ogledu smo se najprej pogovorili o vsebini, potem pa skupaj določili kriterije uspešnosti pri doseganju učnih ciljev v okviru izbranega učnega sklopa. Učenci so jih zapisali v zvezek in oblikovali tabelo s semaforjem znanja (v stolpcih smo z zeleno, oranžno in rdečo barvo označili uspešnost pri doseganju kriterijev).
- Sodelovalno učenje s pomočjo filmskega in pisnega gradiva, dokazi o učenju: Sledilo je delo v dvojicah, učenci so dopolnjevali miselni vzorec. Informacije so morali poiskati v učbeniku. Med učenci je celo učno uro potekalo sodelovalno učenje. Med učno uro sem tudi sama ves čas pozorno spremljala njihovo delo, z nasveti sem jih skušala motivirati, jih spodbujati pri iskanju informacij in voditi skozi proces učenja.

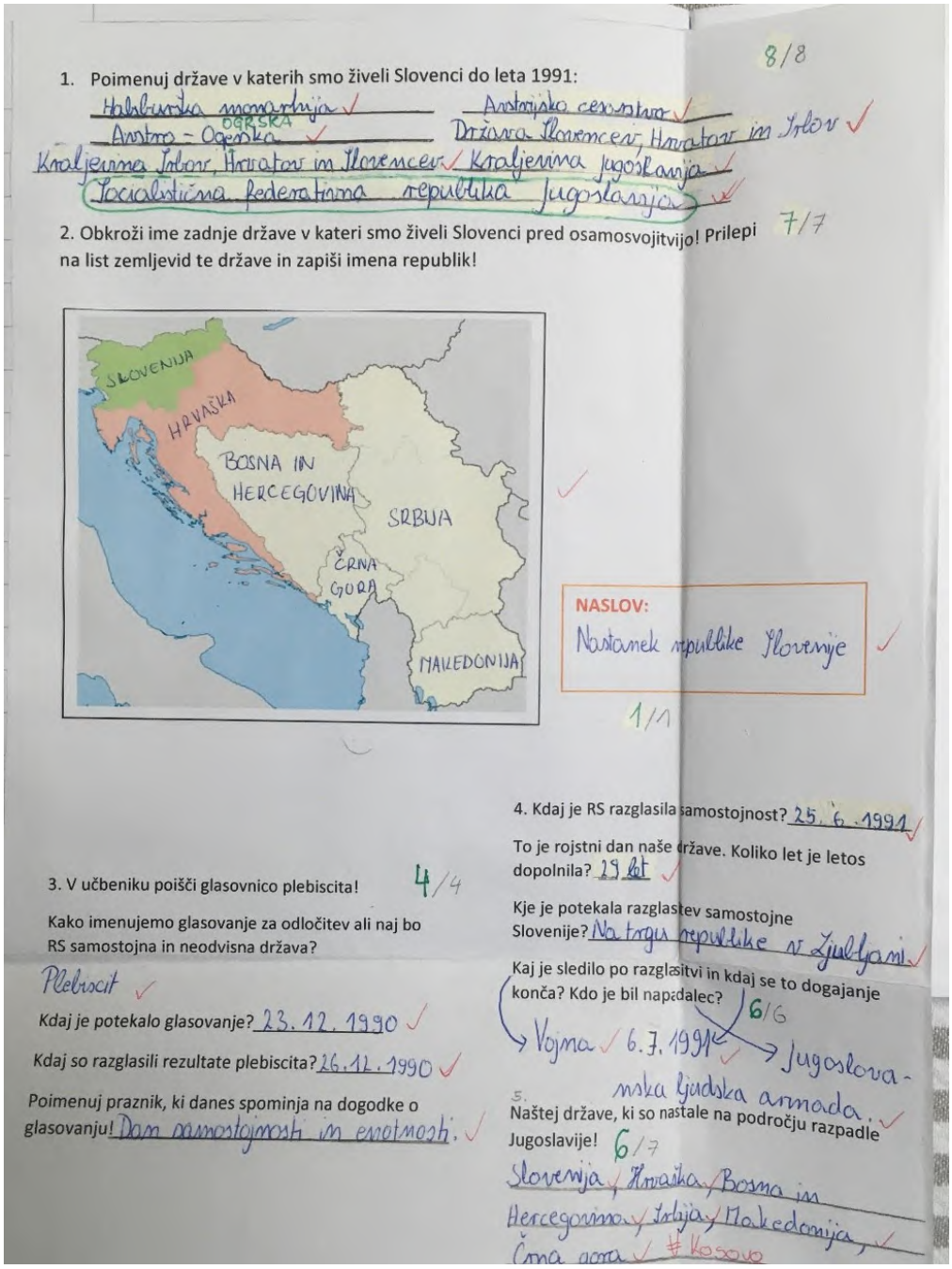

Slika 2: Dokaz o učenju (miselni vzorec) (foto: arhiv avtorice).

- Medvrstniško vrednotenje znanja: Ob zaključku sklopa smo izvedli proces medvrstniškega vrednotenja znanja. Vsak učenec je sošolcu na podlagi zapisanih kriterijev zastavil vprašanja in v tabeli z ustreznim znakom določil uspešnost doseganja posameznih kriterijev.
- Učiteljeva povratna informacija: Na koncu učnega sklopa sem pregledala delovne liste (miselni vzorec) in vsem učenem podala pisno povratno informacijo, ki sem jo oblikovala po metodi sendviča (kaj je bilo dobro opravljeno, potrebne izboljšave in priporočila).

Obe šolski uri sta bili zelo dinamični, učenci so bili ves čas aktivni in so v celotnem učnem procesu pokazali veliko motivacije za učenje. Z zanimanjem sem jih opazovala, ko smo skupaj oblikovali kriterije znanja. Navedli so jih precej več, kot sem pričakovala. Opazila sem, da sodelovalno učenje zelo pozitivno vpliva na odnose v razredu. Vzdušje je bilo najboljše, ko so učenci izvajali medvrstniško vrednotenje. Večina učencev se je zelo potrudila in poglobljeno odgovarjala na zastavljena vprašanja. Izpraševalci so v primeru slabšega znanja pogosto skušali pomagati sošolcem z dodatnimi vprašanji. Nekateri so sošolcem, ki vsebine niso dobro usvojili, samoiniciativno ponudili dodatno razlago, čeprav tega od njih nisem zahtevala.

Velika večina učencev je pohvalila tak način dela. Nekaterim je bilo všeč, da so lahko sodelovali pri oblikovanju kriterijev znanja, drugim raznolik izbor učnega gradiva, s pomočjo katerega so pridobivali informacije. Všeč jim je bilo tudi to, da je bila učna snov prikazana v filmu, v katerem so nastopili njihovi vrstniki. Kar nekaj učencev je komentiralo, da so si že pri prvem ogledu (proslava ob državnem prazniku) zaradi filma zapomnili bistvene informacije o poteku osamosvojitve naše države.

4 Zaključek

Domoljubje, zavest o pripadnosti državi, njeni zgodovini in kulturi so teme, s katerimi se osnovnošolci najintenzivneje srečujejo pri pouku državljanske in domovinske kulture ter etike in na šolskih proslavah ob državnih praznikih. Menim, da lahko z uporabo sodobnih medijev ter sodobnejših pristopov poučevanja vzpodbudimo pri mladostnikih večje zanimanje za te teme.

V prispevku sem predstavila, kako sem pri pripravi šolske proslave vključila učence v proces snemanja filma, kako sem film uporabila kot učno vsebino in obenem kot orodje pri formativnem spremljanju pouka. Kot didaktično sredstvo sem izbrala film, saj omogoča obravnavo, ki se zdi učencem zanimivejša, tako z večjo motivacijo in bolj zbrano usvajajo učne vsebine. Pri preverjanju znanja sem opazila, da se jim je učna snov, ki je bila podana na tak način, bolje vtisnila v spomin.

Tudi formativno spremljanje je novejši pristop – sama imam s takim načinom dela pozitivne izkušnje. Učenci so pri pouku mnogo bolj aktivni, vključujejo se celo tisti, ki pri učnih urah običajno ne sodelujejo. Poleg razumevanja učne snovi učenci razvijajo veščine samostojnega dela ter kritičnega mišljenja. Zelo pomembna komponenta formativnega spremljanja je po moji presoji tudi medvrstniško sodelovanje.

Ob koncu bi izpostavila, da me pri pouku vodi želja, da bi znala in uspela učencem predati odnos so domovine, o kakršnem je pisal Tone Pavček: »Lepa je moja dežela. Meni najlepša ... Greš po dolinah, hodiš po gričih, vzpneš se na gore, spustiš k obali, pogledaš na vse strani neba in vidiš: vsepovsod razkošje lepega, od vsepovsod kliče, vpije: pridi, prisluhni glasni tišini lepega. Z njo boš imel tudi ti svoj glas« (Pavček, 2010: 187, 188).

5 Literatura

Blažič, Marjan; Ivanuš Grmek, Milena; Kramar, Martin idr. (2003): *Didaktika*. Novo mesto: Visokošolsko središče, inštitut za raziskovalno in razvojno delo.

Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda; Holcar Brunauer, Ada idr. (2018): *Formativno spremljanje pri zgodovini*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Bucik, Nataša; Požar Matijašič, Nada; Pirc, Vlado idr. (2011): *Kulturno umetnostna vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.

Erjavec, Karmen; Volčič, Zala (1999): *Medijska pismenost*. Ljubljana: DZS.

Hattie, John (2018): *Vidno učenje*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.

Kukovič, Simona; Haček, Miro (2014): *Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DDV.pdf.

Moskovich, Yaffa; Sharf; Simha (2012): Using films as a tool for active learning in teaching society. *The journal of effective teaching*, letnik 12., št. 1, str. 53–63. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1092141.pdf.

Pavček, Tone (2010): *Čas duše, čas telesa*. Ljubljana: Slovenska matica.

Pravilnik o šolskem koledarju za osnovne šole (2019). *Uradni list RS*, št. 36/19. Pridobljeno s spletne strani 20. 8. 2020: http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11347#.

Rupnik Vec, Tanja; Poljšak, Anton: Orodja za formativno spremljanje prečnih vsebin. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/pdf/OrodjazaSpremljanjePrecnihVescin.pdf.

Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela (2014): *Zakaj in kako praznovati v šoli?* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf.

PROSLAVA OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI, PRIPRAVLJENA S POMOČJO DIJAKOV

INDEPENDENCE AND UNITY DAY CELEBRATION PREPARED WITH THE HELP OF STUDENTS

✍ ***Tea Kavčič*** *(tea.kavcic@scsl.si),* *univ. dipl. geografinja, je učiteljica geografije in družboslovja v Šolskem centru Škofja Loka na Šoli za strojništvo.*

Povzetek

V prispevku opisujem primer, kako lahko pri pouku družboslovja pripravimo tudi program šolske proslave. Tako uresničujemo cilje in razvijamo državljanske kompetence zapisane v učnem načrtu predmeta, ob tem pa dijake spodbujamo, da aktivno zasnujejo proslavo in sodelujejo pri njeni izvedbi. Prikazano je medpredmetno sodelovanje in povezovanje znotraj domovinskih in državljanskih tem, saj proslave dijakom širijo znanje o zgodovini slovenskega naroda, države in jezika, razvijajo mu narodno zavest, ponos in empatijo. Ravno tako pa širijo zavest, da živijo v Sloveniji še drugi narodi, za katere je Slovenija dom in morda celo domovina. Šola z organiziranimi oblikami skupnega praznovanja in obeleževanja pomembnih dogodkov iz slovenske zgodovine vzpostavlja in bogati medsebojne odnose, daje občutek povezanosti s skupnostjo, hkrati pa okrepi domoljubje. Prispevek vsebuje del programa ene izmed izvedenih proslav ob dnevu državnosti.

Abstract

In this article, I describe an example of how we can prepare a school celebration program in social studies classes. In this way, we achieve the goals and develop the civic competencies written in the curriculum of the subject, while encouraging students to actively design the celebration and participate in its implementation. Cross-curricular cooperation and networking within homeland and civic themes is also achieved, as the celebrations spread students' knowledge of the history of the Slovenian nation, state and language, develop their national consciousness, pride and empathy. They also spread the awareness that other nations live in Slovenia, for which Slovenia is home and perhaps even a homeland. With organized forms of joint celebration and commemoration of important events in Slovenian history, the school establishes and enriches mutual relations, gives a sense of connection with the community, and at the same time strengthens patriotism. The article contains part of the program of one of the celebrations on the occasion of National Day.

Ključne besede: dijaki, družboslovje, medpredmetno sodelovanje, proslava, samostojnost in enotnost.

Keywords: students, social science, cross-curricular cooperation, celebration, National Day.

1 Šolske proslave ob državnih praznikih

Načrtovanje in organizacija dela sta v vzgojno-izobraževalnih ustanovah ključnega pomena tudi za izvajanje dejavnosti razširjenega programa, kamor sodijo proslave slovenskih praznikov. Zato je pomembno, da šola že na uvodni pedagoški konferenci za novo šolsko leto oz. ob načrtovanju letnega delovnega načrta sprejme izvedbeni načrt oz. program praznovanja slovenskih državnih praznikov in določi vodjo in koordinatorje, ki so odgovorni za izvedbo praznovanja posameznega slovenskega državnega praznika. Tak način dela lahko pozitivno vpliva na kakovost posamezne izvedbe, zaposleni pa so pravočasno seznanjeni s svojimi nalogami, kar lahko izboljša tudi odnos do teh praznovanj oz. zaznamovanj in s tem povezanega razmišljanja vseh, ki smo zajeti v tem procesu. (Prebilič, 2015)

Aktivno državljanstvo in domoljubje sta kot specifični sestavini vzgoje in izobraževanja za oblikovanje strpne, demokratične in nenehno učeče se družbe zajeti v zakonsko določenih splošnih ciljih srednješolskega, tako gimnazijskega kot tudi nižje poklicnega, srednje poklicnega, srednje strokovnega in poklicno-tehniškega izobraževanja ter usklajena s podrobnejšimi navodili o šolskem koledarju za posamezno šolsko leto. Tako je določeno, da se zadnji dan pred navedenimi prazniki organizira proslavo:

- 8. februar – slovenski kulturni praznik;
- 25. junij – dan državnosti;
- 26. december – dan samostojnosti in enotnosti.

Šolske prireditve ob treh državnih praznikih, ki zaznamujejo pomembne dogodke iz naše narodne zgodovine in poudarjajo našo kulturno samobitnost, so vsekakor priložnost, ko dijaki lahko razmišljajo o svoji domovini oziroma državi, v kateri živijo, ji izrazijo spoštovanje, hkrati pa se o njej in o slovenski zgodovini ter kulturi tudi nekaj novega naučijo in se kot aktivni državljani vključijo v širše družbeno okolje.

Dijaki se ob aktivnem vključevanju v zasnovo in izvedbo programa za prireditev ob državnih praznikih urijo v javnem nastopanju, razvijajo pozitiven odnos do lastne ustvarjalnosti in ustvarjalnosti sošolcev ter svoje delo in delo sošolcev kritično vrednotijo. Razvijajo sposobnost medsebojnega sodelovanja in krepijo čut za odgovornost. Dijaki gledalci prav tako razvijajo pozitiven odnos do ustvarjanja svojih vrstnikov, hkrati pa osvajajo splošno sprejeta pravila vedenja na kulturnih prireditvah. Vsi, tako nastopajoči kot gledalci, se zavedajo obstoja kulture in jezika ter razvijajo pozitiven odnos do njiju. Oblikujejo tudi zavest o obstoju in pomenu slovenskega kulturnega praznika.

Pri Slovencih se je domoljubje že v preteklosti razodevalo predvsem skozi jezik, ki zavoljo neenotne, razgibane geografske podobe Slovenije ter njene verske in kulturne heterogenosti ostaja primarni domovinski povezovalni element. Pri vseh dejavnostih praznovanja slovenskih državnih praznikov, še posebej pri tistih, ki vključujejo javno nastopanje, naj bo zato posebna pozornost namenjena izražanju v lepi knjižni slovenščini.

2 Priprava proslave pri pouku družboslovja

Ko pripravljamo šolske proslave, se nenehno ukvarjamo z vprašanjem, kako v dejavnost vključiti čim več dijakov in kako jih motivirati, da se bodo vanje vključili tvorno in prostovoljno, ker bodo lahko tako pokazali svoje znanje, veščine, sposobnosti in spretnosti, ki jih morda med poukom vedno ne morejo. Oddelki so po sposobnostih in interesih zelo različni, zato je treba upoštevati tudi

individualne razlike. Na temelju ugotovljenih individualnih interesov in sposobnosti dijakov izberemo in prilagodimo oblike in metode dela, skladno z možnostmi, interesi, s sodelovanjem in pripravljenostjo za sodelovanje.

Tako se vsako leto dogovarjamo, kdo je zadolžen za izvedbo proslave, da niso vedno usmerjevalci le profesorji slovenščine. Na naši šoli je v zadnjih letih postala praksa, da proslavo ob dnevu samostojnosti in enotnosti pripravljamo v aktivu družboslovja. Z dijaki se že pri pouku družboslovja pogovarjamo o naši državi, o tem, kako je postala samostojna ter kaj vse to pomeni za nas, Slovence. Pri tem dosegamo kar nekaj ciljev, ki so zapisani v učnem načrtu za zgodovino in družboslovje (Kunaver, 2011).

Cilji, ki jih želimo doseči, so:

- pojasnijo ključne pojave in procese iz svetovne, evropske, regionalne, slovenske in krajevne zgodovine;
- razložijo in ocenijo vplive evropskih in svetovnih dogajanj na slovensko zgodovino;
- razlikujejo vzroke, povode in posledice ter ugotavljajo soodvisnost različnih pojavov in procesov, kontinuitete in sprememb v razvoju;
- pravilno uporabljajo temeljno zgodovinsko terminologijo;
- razvijajo sposobnosti časovnih in prostorskih predstav;
- se zavedajo relativnosti informacij;
- se učijo iz multiperspektivnih zgodovinskih virov, ki so dostopni prek vključevanja IKT v pouk zgodovine/družboslovja;
- razvijajo zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanjost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrjujejo narodno zavest in zavest o državni pripadnosti;
- razvijajo individualno, narodno in evropsko identiteto;
- ocenijo pomen ohranjanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine;
- oblikujejo zavest o lokalni, nacionalni in evropski kulturni dediščini;
- spodbujajo pozitiven odnos do lokalne, nacionalne in evropske kulturne dediščine.

Pri pouku se učimo o spoštovanju vseh ljudi, spoštovanju naroda, ljudstev in našega doma. Domoljubje pomeni ljubiti dom in posredno ljubiti družino, svoje najbližje in spoštovati svoje prednike. Domoljubje se ne primerja z drugimi, ne tekmuje in jih ne prezira. Domoljubje se posveča dosežkom lastnega naroda na vseh področjih: v umetnosti, kulturi, jeziku, športu, znanosti (Prebilič, 2015). Dijake učimo domoljubja že pri pouku družboslovja, zgodovine in slovenskega jezika. Tisti, ki jih tema še posebej zanima ali so nadarjeni na določenem področju (glasba, ples, recitacija, govor …), so povabljeni, da se pridružijo pri nastajanju proslave. Za oblikovanje proslave potrebujemo profesorja, ki sestavi osnovni scenarij, pri oblikovanju programa mu pomagajo dijaki in dijakinje. Na naši šoli je najbolj uspela proslava v kombinaciji profesorjev družboslovja/zgodovine in slovenskega jezika.

Katalog znanj za tehniške in druge strokovne šole nadgrajuje predmet zgodovina v osnovni šoli ter kot temeljni družboslovno-humanistični predmet daje široko izobrazbeno podlago, na podlagi katere bo po zaključenem šolanju dijak lahko deloval v družbi kot kritičen in aktiven državljan. Prav tako mu bo pridobljeno znanje zgodovine lahko služilo kot dobra podlaga za nadaljevanje izobraževanja oziroma pri študiju na visoki strokovni šoli ali na univerzi. (Kunaver, 2011)

Zaradi načina, ki ponuja tematsko-kronološki pristop pri pouku zgodovine, obstaja veliko večja možnost problemskega pristopa, saj je bil ta v dosedanjih katalogih za zgodovino zaradi obsežnosti vsebin in ciljev teže izvedljiv. Pričakovati je, da bo učitelj lahko izbral toliko tematskih sklopov, kot

mu bo omogočal fond ur, ki bodo ponujene iz prostega (odprtega) kurikula. Pestrost sklopov v tem primeru omogoča, da se lahko čim bolj prilagodimo bodočemu poklicu, seveda pa je pričakovati, da bi pri izboru sklopov sodelovali tudi dijaki.

Zgornji sklop didaktičnih priporočil smo upoštevali in s strani odprtega kurikula povzeli predvsem del državljanske vzgoje/domovinske, ki smo jo uspešno predstavili in podali dijakom.

Učitelj naj vsebine iz nacionalne in obče zgodovine skuša čimbolj kombinirano obravnavati, tako, da ne bi ločeval nacionalne in obče zgodovine. V kolikor je le možno, naj vsebine iz obče zgodovine aplicira na primeru iz nacionalne (primer: obravnava samostanov – primer samostan Stična). Prav tako naj učitelj pri obravnavi slovenske zgodovine pazi, da se bo ta obravnava nanašala na celoten slovenski etnični prostor. Pri tem naj dosledno poudari slovenska imena krajev (tudi v zamejstvu ali soseščini, npr.: Beljak, Tržič, Pulj, Reka, Dunaj, Benetke).

Upoštevali smo tudi ta sklep didaktičnih priporočil, kjer smo predstavili primere nacionalne zgodovine (plebiscit) in jo povezali z ostalimi državami (govorimo seveda o pouku, ne pri samem primeru proslave). Pri delu smo uporabili različne oblike in metode dela. Uporabljali smo delo od doma, dijaki so svoje znanje poglobili s pomočjo spleta ter pogovora s starši in starimi starši. Pri pouku smo uporabili sodobna učila in učne pripomočke, v profesorjevi sodobno opremljeni učilnici (TV, video, grafoskop, računalnik in LCD-projektor).

Didaktična znanja nas vodijo tudi v oblikovanje in sestavo učnega načrta znotraj posamezne šole. Oblikovanje vsakega programa proslave na šoli je sestavljeno iz več različnih delov. V osnovi je treba sestaviti program, ki zajema vse elemente praznika ob dnevu samostojnosti in enotnosti, elemente, ki pritegnejo dijake (uporaba IKT tehnologije) ter področij glasbe, plesa in umetnosti. Ključne elemente napiše profesor ter izbere dijake/dijakinje, ki bodo sodelovali pri nastanku in kasneje proslave. Skupaj oblikujemo program, ki je primeren za vse udeležence proslave (dijake/dijakinje celotne šole).

V prilogi je primer proslave, kjer so omenjeni naša domovina, domoljubje, samostojnost in simboli ter poudarjajo našo samostojnost, razloge zanjo in upanje za naprej. Znotraj programa proslave smo uspešno umestili še glasbene točke (harmonika, klavir, kitara). Dijaki so uspešno predstavili tudi svoje dosežke in pokazali znanje, ki so se ga naučili tekom šolanja.

3 Zaključek

Primer programa proslave je bil izoblikovan s pomočjo dijakov ter z upoštevanjem didaktičnih priporočil s strani šolskih učnih načrtov za zgodovino ter družboslovje (srednje strokovne šole ter strokovne gimnazije). Takšna priprava kulturne prireditve je idejno, organizacijsko in časovno zahtevna, a se je vredno potruditi.

Nastopajoči dijaki so bili mnenja, da je proslava uspela. Zadovoljni so bili s svojim prispevkom h kulturi šole, lokalne skupnosti in naroda. Proslava je bila kulturna in udeleženci so se prav tako kulturno obnašali ter lahko smo ponosni na pomembne ljudi v naši preteklosti in dijake ter zaposlene v naši sedanjosti.

Proslava je bila odlično sestavljena, dinamična, zanimiva, lepo je povezala vse elemente, ki so bili ključni.

Dijake vzgajamo za pozitiven odnos do ohranjanja slovenske kulturne dediščine. Vsaka domovina ima svoje nebo in svojo reko in goro, vsaka domovina ima svojo besedo, kdor jo razume, ve: »Tu sem doma.« S temi verzi je pred davnimi leti slovenska mladinska pesnica Milena Batič sporočila ljudem, kaj ji pomeni domovina. Imeti domovino, jo ceniti, spoštovati in v njej živeti, je cilj, ki ga želimo predati mladim.

Na omenjen način izražanja naše ljubezni do jezika, naše enotnosti (narodne povezanosti), spoštovanja narodnih vrednot, poznavanja dosežkov našega naroda je pomembno neprestano opozarjati in razvijati tudi v prihodnosti. Nekoč je Ivan Cankar zapisal, da nima vsak narod privilegija, kot ga ima slovenski narod – živeti v lastni državi in si krojiti usodo sam. Zato je izredno pomembno, da izoblikujemo mlade v zgledne državljane, ki bodo cenili lastni narod.

Finski pregovor pravi, da se iz miru rodi radost. Ljudje, ki v miru vidijo simbol ljubezni, sožitja in strpnosti, prispevajo k večji stabilnosti družbe in k njeni svetli prihodnosti. Mir v njegovem najširšem kontekstu razumemo kot obdobje brez vojn, lahko pa ga razumemo tudi kot spokojnost, odsotnost sporov, harmonijo in notranje zadovoljstvo. Mir pomeni tudi harmonijo med človekom in naravo, ko človek ni samo prijatelj drugemu, temveč ima odgovoren in skrben odnos do okolja, v katerem živi.

4 Viri

Interaktivni učni načrti (b. d.). Pridobljeno 30. 8. 2020 s spletne strani: https://dun.zrss.augmentech.si/#/.

Kunaver, Vojko; idr. (2011): *Učni načrt. Program strokovna gimnazija. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2020 s spletne strani: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/media/pdf/ucni_nacrti/UN_ZGO_210_ur_strok_gimn.pdf.

Prebilič, Vladimir (ur.) (2015): *Priročnik za učitelje srednjih šol za proslavitev državnih praznikov*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/pdf/ADD-prirocnik-za-proslavitev-drzavnih-praznikov.pdf.

Prešeren, France. Slovenska himna. Pridobljeno 28. 8. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/PROTOKOL/Drzavni-simboli/zdravljica-instr.mp3.

Simboli slovenstva. Pridobljeno 30. 8. 2020 s spletne strani: http://www.slovenija25.si/simboli-slovenstva/drzavna-himna/index.html.

Varuh človekovih pravic RS (2015): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2014.* Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.

Zakaj in kako praznovati v šoli. Pridobljeno 28. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli/files/assets/basic-html/page34.htm.

Priloga

Primer programa

Uvod: Himna

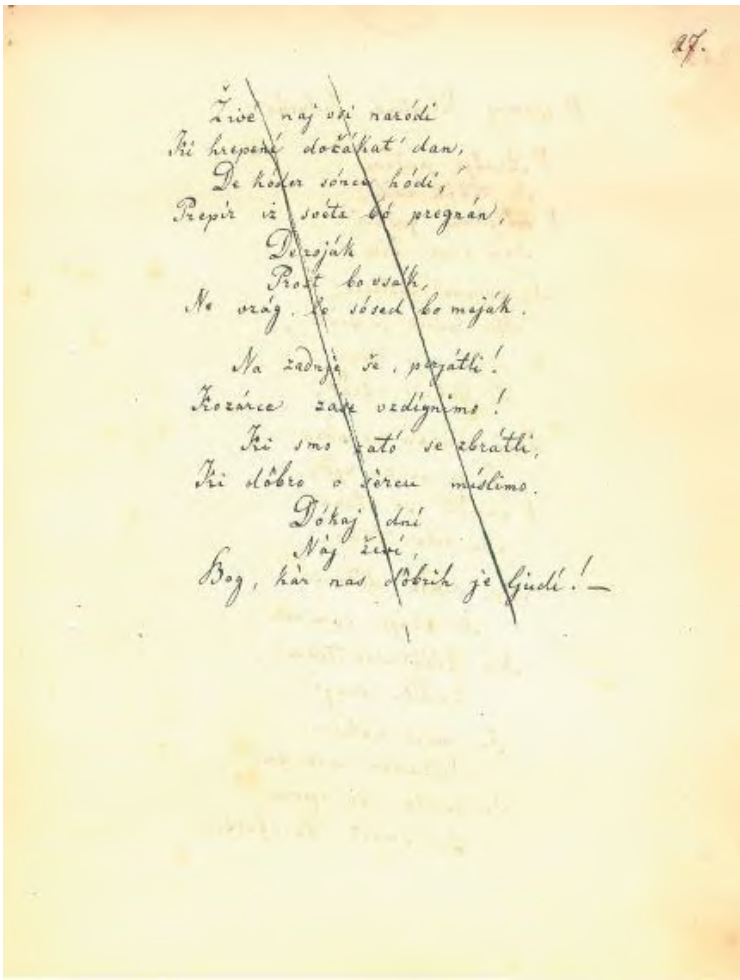
Žive naj vsi narodi
Ki hrepené dočakat' dan,
De koder sónce hódi,
Prepír iz sveta bó pregnán,
Dersják
Prost bo vsak,
Ne vrág, le sósed bo moják.

Na zadnje se, pozábi!
Krozárce zaje vzdignimo!
Ki smo pató se zbráli,
Ki dóbro o sèreu máslimo.
Dókaj dni
Náj živi,
Bog, kàr nas dóbrih je ljudi!—

Slika 1: Faksimile Zdravljice (Prešeren France, slovenska himna).

Povezovalec: Dragi dijaki in dijakinje, spoštovani delavci šole dobrodošli, da skupaj proslavimo slovenski državni praznik, dan samostojnosti in enotnost in se poslovimo od starega leta. Za nas, državljane Republike Slovenije, je bil namreč 26. december 1990 pomemben mejnik, saj smo takrat začeli verjeti, da se nam bodo uresničile sanje o lastni državi, o kateri smo sanjali že dolgo.

Recitacija dijaka:

Domovina je mati vredna zlata,
premalo se zavedamo lepot, ki jih ima,
kdor moral je zapustiti ognjišče mamino,
ta dobro ve za bolečino neusmiljeno,
po domovini in po mami hrepeni srce,
ki bije v istem ritmu za obe.

Povezovalec: Tako je o domovini zapisal Tone Krkovič. Za nas je to majhna država v Srednji Evropi, za katero veliko ljudi ne ve, da sploh obstaja. Majhna država z velikim srcem, z dvema milijonoma ljudmi in ogromno stvarmi, na katere moramo biti ponosni. To je naša domovina Slovenija.

Povezovalec: Odnos vsakega Slovenca do slovenske države in slovenskega naroda se kaže tudi kot rezultat vzgoje in izobraževanja v različnih vzgojnih in izobraževalnih institucijah od vrtca naprej. Tudi na naši šoli se o tem pogovarjamo pri družboslovno usmerjenih učnih predmetih. Med drugim o pozitivnem in spoštljivem odnosu do doma in, širše, do domovine in države, kar ni le naloga dijakov, temveč celotne šole. Pomembni so znanje, empatija, narodni ponos in zavest. Zato smo se odločili, da nekatere stvari izkusimo tudi v praksi. Dijaki naše šole se naučijo ceniti svojo domovino ne samo pri učnih urah, ampak tudi pri izmenjavi šolskih praks v tujini. Prosimo, da nam dijaki predstavijo prakso v tujini.

Dijaki prikažejo s pomočjo PPT-ja

Povezovalec: Domovina ni samo trenutno dogajanje v družbi, domovina je mnogo več . Za našo domovino Slovenijo smo se odločili 23. 12. 1990. Takrat se je odvijal plebiscit na katerem se je namreč 88,5 odstotka vseh volivcev in 95 odstotkov udeleženih odločilo za samostojno in neodvisno Slovenijo, rezultati pa so bili razglašeni tri dni pozneje. Plebiscit pomeni, da prebivalstvo nekega ozemlja glasuje, ali bi se to ozemlje pridružilo neki državi ali iz neke države izstopilo. Slovenci smo tako dobili samostojno državo. Danes jo imamo, neodvisno državo Slovenijo.

Dijak: *Jaz sem Slovenec!*
Vedno bom govoril po slovensko,
se obnašal po slovensko,
bom hodil po slovensko,
bom jedel po slovensko,
bom pil po slovensko,
bom pisal po slovensko,
bom spal po slovensko,
bom sedel po slovensko
bom kuhal po slovensko,
bom plesal po slovensko,
bom šel na Slovensko …
In veste zakaj?
Ker sem Slovenec in sem na to ponosen.

Povezovalec: Slovenci smo ponosni tudi na svojo narodno-zabavno glasbo, brez katere si skoraj ne moremo zamisliti prave slovenske prireditve. Na oder vabim naše harmonikaše, da nam zaigrajo in polepšajo predpraznično vzdušje.

Povezovalec: V objemu poletja se je rodila država, čisto naša in čisto prava, imamo svoj grb, svoje praznike in svojo zastavo, imamo svoj jezik, svojo himno in svojo ustavo, imamo svojo domovino – čisto pravo. Prisluhnimo recitaciji:

Dijak: *Za Slovenijo živim:* (Moškon, Pirkovič, Juvan)

Lepa je, ker moja je,
v sebi nosim jo.
Njene gore biserne,
morje in nebo.

Kamor pridem, kamor grem,
ne pozabim je,
ker potihem dobro vem,
da odpre srce.

Tudi če sem daleč stran,
z njo sem spet doma.
Ko je duša polna ran,
mi zdravilo da.

Za Slovenijo živim,
njena smo mladina.
Je kot pesem, polna rim,
moja domovina.

Za Slovenijo živim,
saj sem njen otrok,
v čustva z njo se potopim,
je moj smeh in jok.

Mama, oče pravita,
če boš šla od tod
vedi, tu te čakava,
tu živi tvoj rod.

Kjer se Jadran z Alpami
spleta v mavrico,
tam ljudje zaljubljeni
so v Slovenijo.

Povezovalec: Slovenska država je le ena, je naša domovina. Čeprav v naši državi trenutno ni vse tako, kot bi si želeli, je prav, da se jutri spomnimo na njen praznik in doma izobesimo slovensko zastavo. Ob tem si vzemimo čas tudi zase, razmislimo, kaj nam pomeni naša domovina, in se povežimo.

Dijak: *Kot ljubezen* (S. Avsenik ml./B. Golob)

Bele ceste in križpotja naših časov srečna leta,
v tem zanosu mladoletja domovina se razcveta.
Naj bo zdrava sama v sebi sredi širnega sveta;
v njenem morju se zrcali milostni odsev neba.
Naša pesem naše solze, glas piščali, varstvo čred;
žitna polja, zelenice, davnih dedov sveta sled.
Domovina kot ljubezen za rojake po vsem svetu,
kril razpetih v sončni luči se blesti v sokoljem letu.

Povezovalec: Danes smo že vsi v pričakovanju praznične brezskrbnosti, dni, ko je zbrana družina, ko se ustavi čas, ko imamo končno čas drug za drugega. Vzemimo si čas tudi zase, razmislimo in se povežimo s toplino srca, potem pa to toplino podelimo z drugimi ob čestitkah in voščilih.

Na tem mestu se program zaključi.

ŠOLSKA PRIREDITEV OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI KOT IZZIV IN PRILOŽNOST

THE SCHOOL INDEPENDENCE AND UNITY DAY CELEBRATION AS CHALLENGE AND OPPORTUNITY

✍ ***Damjana Demšar*** *(damjana.demsar@os-zelezniki.si), univ. dipl. zgodovinarka, poučuje zgodovino, domovinsko in državljansko kulturo in etiko ter turistično vzgojo na Osnovni šoli Železniki. Ima 26 let izkušenj s poučevanjem na osnovni šoli, od tega je večino časa tudi razredničarka. Učence 8. in 9. razreda pripravlja na tekmovanja iz zgodovine.*

Povzetek

Zadolžena sem bila za prireditev ob državnem prazniku, dnevu samostojnosti in enotnosti. Kot učiteljici zgodovine in domovinske in državljanske kulture in etike (DKE) se mi je zdelo pomembno, da bolj kot je to v navadi na šolskih prireditvah poudarim ključne zgodovinske trenutke naše mlade države in izpostavim domoljubje kot vrednoto. V pripravo prireditve sem vključila cel razred, ki sem mu razredničarka, in tako smo razredne ure oplemenitili s temi vsebinami. Pri DKE smo že spoznali simbole slovenske države in se na splošno tudi seznanili s slovensko osamosvojitvijo.

Z učenci smo pred izpeljavo prireditve pripravili razne rekvizite: plakate z imeni držav, katerim so pripadali naši predniki, zemljevide, kratke opise držav oz. zgodovinski pregled, volilno skrinjico in volilne glasovnice za plebiscit o osamosvojitvi republike Slovenije, izdelali smo PowerPoint predstavitev z zemljevidi in slikovnim gradivom. Prireditev so nam s slovensko himno in pesmijo Moja dežela polepšali tudi pevci MPZ OŠ Železniki in plesalci.

Abstract

Last school year I was the organizer of the school Independence and Unity Day celebration. Being a history and homeland, civic culture and ethics teacher, I thought it was particularly important to emphasize the key historical moments of our young country and to bring patriotism as a value into focus. I got all of the students in my class actively involved in the celebration event. Our class meeting lessons were focused on these topics. The students also got familiar with the Slovene national symbols and they learned all about the independency events in 1991.

Ahead of the school celebration event, students prepared various props: nameboards and maps of the countries where our ancestors used to live, short descriptions of these countries or historical overviews, a ballot box and ballot papers for the plebiscite on the independency of the Slovene republic. The students made a Power point presentation with maps and pictures. At the celebration event itself, the school choir sang the Slovenian anthem and a song about the beauties of our homeland, titled »Moja dežela«.

Ključne besede: dan samostojnosti in enotnosti, domoljubje, domovina, država, plebiscit.

Keywords: Independence and Unity Day, patriotism, homeland, country, plebiscite.

1 Uvod

V prejšnjem šolskem letu sem bila v šoli zadolžena za prireditev za predmetno stopnjo ob dnevu samostojnosti in enotnosti. Glavni namen je bil pripraviti prireditev, s katero bi motivirala učence za spoznavanje slovenske zgodovine in v njih vzbudila (ali celo okrepila) ljubezen do lastnega *naroda* in *države*. Pomembni cilji, ki so me vodili pri pripravi prireditve, so bili naslednji: pojasniti učencem ozadje državnega praznika – dneva samostojnosti in enotnosti; približati učencem prelomne dogodke slovenske osamosvojitve; vzbuditi in povečati ljubezen do domovine in ponos, da so Slovenci; učencem razjasniti pogosto zamenjane pojme, kot so domovina, država, narod, *domoljubje* idr. S predstavitvijo držav sem hotela odstreti pogled v preteklost, ko je slovensko ozemlje pripadalo državam, katerim so vladali tujci. Res, da smo stoletja obdržali svoj jezik in kulturo, vendar nismo imeli svoje države. Te narodne 'sanje' o samostojni državi so se uresničile 25. junija 1991 s slavnostno razglasitvijo Republike Slovenije.

V operativnih ciljih učnega načrta državljanske in domovinske kulture in etike je zapisano: »Učenci pridobijo osnovna spoznanja o nastanku Republike Slovenije. Seznanijo se z značilnostmi in zgradbo države. Razumejo pomen simbolov in praznikov države Slovenije. /…/ Pridobijo osnovni vpogled v ustroj in delovanje demokratične države. /…/ razvijejo sposobnost razlikovanja med narodno in državljansko identiteto. Razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti. Razumejo pomen državljanstva za posameznika /…/« (Karba idr., 2011: 9). Pomembno je, da učence opremimo z informacijami, da bodo sposobni kritičnega mišljenja in jih vzgajamo v odgovorne in aktivne državljane, ki bodo ljubili svojo državo, in jim privzgajamo domoljubje. Ena od oblik izkazovanja ljubezni do svojega naroda, države in domovine so tudi (šolske) prireditve ob državnih praznikih.

Imeti rad svoj narod, državo in domovino ne pomeni, da ne moreš in ne želiš spoštovati drugih narodov in držav. Domoljubje je predpogoj za strpnost in spoštovanje drugih narodov.

2 Šolska prireditev ob dnevu samostojnosti in enotnosti

2.1 Od ideje do načrta

Kot učiteljici zgodovine ter domovinske in državljanske kulture in etike (DKE) se mi je zdelo pomembno, da bolj kot je to v navadi na šolskih prireditvah poudarim ključne zgodovinske trenutke naše mlade države in izpostavim domoljubje kot vrednoto.

Učencem sem želela predstaviti države, katerim smo Slovenci pripadali skozi zgodovino. Dejstvo, da smo bili kot narod vključeni v toliko različnih držav, pa smo se vseeno uspeli obdržati na etničnem/nacionalnem zemljevidu sveta, dokazuje, da smo izredno trdoživi. Do naše osamosvojitve v 90. letih 20. stoletja Slovenci nismo imeli svoje države, a smo se vseeno ohranili. Vladali so nam tujci, vendar nismo izgubili svoje narodne identitete. Za to so zagotovo zaslužni naši domoljubni predniki, po katerih bi se morali zgledovati tudi danes. V predstavitev držav, ki smo jim pripadali, sem vključila opise oz. kratek zgodovinski pregled, zemljevide in simbole.

Ker pri pouku pogosto ugotavljam, da imajo učenci težave z razumevanjem pojmov, sem vključila še razlago le-teh (npr. *plebiscit*, domovina, avtonomija, država, *demokracija* ...). Večino pojmov smo raziskali s pomočjo SSKJ in jih po potrebi nekoliko poenostavili. V prilogi dodajam slovarček pojmov, ki so v besedilu v ležečem tisku. V nadaljevanju povzemam gradivo, ki smo ga iz raznih virov, šolskih učbenikov, pa tudi raznih spletnih strani, poiskali skupaj z učenci. Pri tem so učenci razvijali veščine sodelovalnega učenja, ki sodijo med ključne kompetence 21. stoletja (Kompetence 21. stol., b. d.).

Pojmi, ki so bili predstavljeni tudi na prireditvi, so v prispevku v ležečem tisku, na koncu prispevka pa so v prilogi dodani v slovarčku pojmov.

Učiteljica plesa je s sedmošolci pripravila živahno plesno točko. S sodelavko glasbenico sem se dogovorila za domoljubni pevski točki, ki ju je interpretiral mladinski pevski zbor OŠ Železniki, in sicer slovensko himno, ki smo ji vsi stoje in spoštljivo prisluhnili. Za zaključek sem izbrala pesem Moja dežela, ki se je marsikdo spomni iz leta 1986 posnetega oglasnega turistično-promocijskega oglasa Gostje prihajajo za kampanjo Slovenija, moja dežela. Besedilo se mi zdi aktualno še danes: »Moja dežela, to je njena lepota, moja dežela, mi smo njeni ljudje, lepota dežele je sloves njen, njeni ljudje smo njeno ime, ponosno ime ...« (Slovenija, moja dežela, 2007).

Slika 1: Povezovalci prireditve (foto: arhiv OŠ Železniki).

V želji, da bi bila predstavitev čimbolj sproščena, so štirje sedmošolci ob prijetnem klepetu o prihajajočih počitnicah, božiču in godu sv. Štefana pričeli precej bolj zahtevno temo, kot je na prvi pogled izgledalo. Izhodišče za kronološki potek dogodkov je predstavljal plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije od Jugoslavije, ki je potekal 23. decembra 1990. Slovenci 26. decembra, v spomin razglasitve rezultatov plebiscita, praznujemo državni praznik – dan samostojnosti in

enotnosti. Plebiscitno vprašanje je bilo: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država? Na plebiscitu je 88,5 % od 93,2 % udeleženih volilnih upravičencev glasovalo za samostojno in neodvisno državo Slovenijo. Slovenci smo pokazali enotnost kakršne v Jugoslaviji niso pričakovali. »Predsednik Demosa dr. Jože Pučnik je vzklikal, da Jugoslavije ni več in da gre zdaj za Slovenijo ter da tudi ne more biti nobene diskusije več o slovenski samostojnosti, saj je slovenska politika dobila ukaz slovenskih volivcev, da izvrši to, za kar je pri tem plebiscitu šlo« (Pesek, 2012: 121). Slovensko politično vodstvo se je obvezalo, da bo v šestih mesecih pripravilo vse za osamosvojitev Slovenije. Skupščina republike Slovenije je 26. decembra 1990 ob Prešernovi Zdravljici slovesno razglasila rezultate *plebiscita*.

Učenci so uprizorili plebiscit z volivci, volilno komisijo, listo volivcev, volilno skrinjico z grbom tedanje jugoslovanske republike Slovenije, z volilnimi lističi. Učenci, ki so igrali v prizoru, so izdelali rekvizite in tudi pripravili sceno.

Slika 2: Plebiscit (foto: arhiv OŠ Železniki).

Razložila sem zgodovinsko ozadje, ki je Slovence pripeljalo do želje po odcepitvi od Jugoslavije. Trudila sem se, da razlaga ne bi bila prezahtevna, ker se učenci s to temo pri pouku zgodovine po učnem načrtu srečajo šele na koncu 9. razreda, pri predmetu DKE pa v manjši meri že v 7. in 8. razredu.

2.2 Osamosvajanje Slovenije od Jugoslavije

Zgodovinske dogodke, ki so vodili do osamosvojitve Slovenije, sem skušala podajati čim bolj objektivno in pri tem opozorila, da vedno obstaja več interpretacij. Zgovoren primer je vsakoletno obeleževanje spomina na Dražgoško bitko, do katere se nekateri moji učenci zagotovo že nezavedno opredeljujejo skozi vzgojo in doživljanje svojih (starih) staršev in sovaščanov, hkrati pa niso imuni na izjemno medijsko pozornost, ki jo vsako leto vzbudi prireditev ob obletnici te bitke.

Po drugi svetovni vojni je bila Jugoslavija sestavljena iz šestih republik: Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije, Črne gore in Srbije, ki sta ji pripadali dve avtonomni pokrajini: Vojvodina in Kosovo. Vsa oblast je bila v rokah komunistične politične stranke, ki jo je vodil Josip Broz Tito. Uvedli so totalitarni režim, v kateri je ena politična stranka urejala in nadzirala celotno družbo. Posameznike, ki so se tej oblasti upirali, so policija in sodišča kaznovala.

Tito je leta 1980 umrl in spori med jugoslovanskimi narodi so se okrepili. Država je bila v hudih nacionalnih, gospodarskih in političnih težavah. Leta 1986 je vodenje Zveze komunistov prevzel Slobodan Milošević, ki si je prizadeval za močno Srbijo v *centralizirani* Jugoslaviji. V Vojvodini, Črni Gori in na Kosovu je uspel zamenjati komunistične voditelje s tistimi, ki so ga v njegovi politiki podpirali.

V Sloveniji v osemdesetih letih 20. stoletja drugače mislečih niso več tako preganjali kot drugod v Jugoslaviji. Na javnih tribunah so se voditelji novih političnih gibanj soočali z oblastjo in jim predstavljali svoja stališča. Jugoslovanski oblasti zato slovenska oblast ni bila všeč. Načrtovali so njeno zamenjavo na množičnem shodu Srbov, ki so ga 1. decembra 1989 želeli izvesti v Ljubljani. *Mitinga* resnice, kot so dogodek imenovali, niso uspeli izpeljati.

Slovenski politiki so doma izgubili avtoriteto in ugled, saj so jim ljudje očitali neodločno politiko in popuščanje Beogradu. *JLA* je tudi po smrti Tita, predsednika Jugoslavije, ostala država v državi, z več kot 260 tisoč vojaki in svojo organizacijo Zvezo komunistov, ki ji je pripadalo 96 % poveljniškega kadra (Vodopivec, 2007: 486). Kot naslednica partizanstva in revolucionarnih tradicij je bila nedotakljiva in je porabljala več kot 60 % državnega proračuna. V JLA so služili tudi slovenski fantje. Vojaško vodstvo je javnost obveščalo o svojem delovanju, vse ostalo so smatrali za vojaško skrivnost. JLA je podpirala politiko centralizacije države. Vse kritike na svoj račun je razumela kot ogrožanje suverenosti, celovitosti in ustavno ureditev Jugoslavije in za protirevolucionarne.

V Sloveniji je revija Mladina objavila članek, ki je dokazoval, da bo jugoslovanska vojska dvignila stopnjo vojaške pripravljenosti v Sloveniji in da se vpleta v slovensko politiko. V Ljubljani so maja 1988 aretirali novinarja Janeza Janšo in podčastnika Ivana Borštnerja, kasneje pa še novinarja Davida Tasića in urednika Mladine Francija Zavrla. Tako imenovani *proces proti četverici JBTZ* je pripeljal do javnih množičnih protestov. Sodni proces, ki je bil zaprt za javnost, se je odvijal na vojaškem sodišču v Ljubljani, čeprav so bili trije obtoženci civilisti in ne vojaki. Na sodišču so uporabljali srbski in ne slovenski jezik. Pri Slovencih so ta dejstva povzročila jezo in množične proteste proti jugoslovanski politiki, na katerih se je zbralo tudi 15-20 tisoč ljudi. Četverica obtoženih je bila julija 1988 zaradi izdaje vojaške skrivnosti obsojena na zaporno kazen. Ustanovljen je bil Odbor za varstvo človekovih pravic, ker so kršili njihove človekove pravice.

Slovenskim politikom je postalo jasno, da je vojska s tem procesom grozila tudi njim, vendar procesa niso skušali preprečiti. V Beogradu so sicer večkrat nasprotovali uporabi srbskega jezika na sojenju. Prvič je bilo čutiti, da so se slovenski komunisti približali slovenski opoziciji.

Maja 1989 je nastala *Majniška deklaracija*, v kateri so slovenske opozicijske politične stranke zahtevale samostojno slovensko državo in svobodno odločanje o povezovanju z drugimi državami. Majniško deklaracijo je na Kongresnem trgu v Ljubljani javno prebral naš znani pesnik Tone Pavček. Listina je postala temelj za drznejšo politiko prvih, po 2. svetovni vojni nastalih slovenskih opozicijskih političnih strank. Zapisali so: »Podpisniki te listine izjavljamo in sporočamo: da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda …« (Majniška deklaracija, 1989). Zahtevali so tudi svobodo političnega združevanja, spoštovanje človekovih pravic in svobodne večstrankarske volitve. Prvič so se vprašali o smiselnosti vztrajanja Slovenije v Jugoslaviji.

Slovenski politiki so se sklicevali na pravico naroda do samoodločbe, po kateri se Slovenija sme odcepiti od Jugoslavije. Ta pravica je bila zapisana tudi v jugoslovanski ustavi. Slovenska skupščina je septembra 1989 sprejela dopolnilo k ustavi, v katerem se je Zveza komunistov Slovenije odpovedala monopolni vlogi v slovenski družbi. Uzakonili so, da odločitve jugoslovanske skupščine v Sloveniji veljajo le, če jih potrdi slovenska skupščina.

Januarja 1990 so slovenski predstavniki na kongresu Zveze komunistov v Beogradu zahtevali demokratizacijo Jugoslavije. Ker so njihove zahteve zavrnili, so Slovenci kongres protestno zapustili. To je pomenilo razpad Zveze komunistov Jugoslavije.

V aprilu 1990 so po 52 letih sledile prve svobodne večstrankarske volitve v Sloveniji, kar je bilo prelomno dejanje pri nastajanju nove države. V *demokratičnih* državah si več političnih strank prizadeva doseči čim več glasov in priti v parlament. V Jugoslaviji je vladala le ena politična stranka, to je komunistična, zato država ni bila demokratična.

Na volitvah so zmagale demokratične politične stranke Demos, ki so dobile 54 % glasov. Prvi predsednik vlade je postal Lojze Peterle. Slovenija se je počasi spreminjala v parlamentarno demokracijo, kjer so politične stranke bodisi v *opoziciji* in vladajoči *koaliciji.* Tri veje oblasti so se ločile in jih niso imeli več v rokah le predstavniki ene politične stranke.

Demosova vlada je pričela z izpolnjevanjem obljube osamosvajanja Slovenije. Naši politiki so prepričevali tuje diplomate o naši pravici do samostojne *države*. Slovenska vlada je skrivaj pričela organizirati slovensko vojsko. Pomembnost čim hitrejše osamosvojitve Slovenije je najbolj poudarjal politik dr. Jože Pučnik. V slovenski skupščini so stranke soglasno podprle pravico Slovencev do samoodločanja in določile, naj se volivci o tem izrečejo na plebiscitu.

Slovenska skupščina je *25. junija 1991* sprejela ustavni zakon o grbu in zastavi ter *Temeljno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* in prevzela nadzor na svojih mejah. Naslednji dan je na Trgu republike pred parlamentom sledila slovesna razglasitev samostojnosti Republike Slovenije.

Politično vodstvo Jugoslavije slovenske samostojnosti ni priznalo. Vojski in zvezni policiji je ukazalo, da prepreči slovenske ukrepe. 27. junija je JLA napadla slovensko teritorialno obrambo (našo vojsko) in policijo. Napad je bil slabo načrtovan, saj JLA ni pričakovala tako odločnega branjenja slovenske samostojnosti. Naša vojska in policija sta v nekaj dneh zasedli vse mejne prehode, jugoslovansko vojsko pa zablokirali v njenih vojašnicah. V desetdnevni vojni se je vojaški poseg končal in JLA se je pričela umikati. Slovenska diplomacija je svetu dokazala, da so bila naša dejanja zoper agresorja upravičena in da je pripravljena braniti *pravico Slovencev do samoodločbe*. S tem je ugled Slovenije v svetu naraščal. Prve države so kmalu priznale samostojno Slovenijo.

2.3 Pregled držav

V zgodovini so Slovencem oz. slovenskemu ozemlju večinoma vladali tujci. Navedla sem nekaj držav, ki so nas najbolj zaznamovale. Z učenci smo raziskali zgodovinsko ozadje posamezne države, ki smo ga na kratko povzeli. Na prireditvi ga je posamezen učenec prebral in pred seboj dvignil napis z imenom države. V ozadju scene so gledalci na projekcijskem platnu videli ime države, zemljevid, simbol, pomembnega vladarja itd.

Seznam (nekaterih) držav:

- Karantanija
- Karniola
- Frankovska država
- Sveto rimsko cesarstvo
- Habsburška monarhija
- Avstrijsko cesarstvo
- Avstro-ogrska
- Država Slovencev, Hrvatov in Srbov
- Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev
- Kraljevina Jugoslavija
- 2. svetovna vojna – slovensko ozemlje razdeljeno med okupatorje Nemce, Italijane, Madžare
- Federativna ljudska republika Jugoslavija, kasneje Socialistična federativna republika Jugoslavija
- Republika Slovenija

Učencem sem s predstavitvijo množice držav, ki smo jim Slovenci pripadali, želela pokazati in poudariti trdoživost slovenskega naroda, ki je kljub zatiranju skozi stoletja, ko so mu vladali tujci, obstal, in ne le to, ustvaril si je svojo državo. Mnogi narodi, tudi številčnejši od slovenskega, še danes nimajo svoje nacionalne države, npr. Korzičani, Katalonci, Baski, Tibetanci …

Slika 3: Predstavitev držav (foto: arhiv OŠ Železniki).

2.4 Domoljubje – kaj je že to?

Domoljubje je ljubezen do doma, domovine, pravi SSKJ. Termin je sestavljen iz dveh besed, besede dom in besede ljubiti. Vendar ne pomeni le ljubezni do svojega lastnega doma, v ožjem pomenu besede, ampak tudi ljubezen do domovine. Kot sinonim se uporabljata izraza patriotizem in rodoljubje.

Domovina je dežela, v kateri se je kdo rodil, v kateri prebiva. To so kraji in ljudje, med katerimi se počutimo doma, razlaga SSKJ. »Naša domovina je lahko večja ali manjša od države, v kateri živimo. Domovina je lahko tudi država, v kateri živimo kot pripadniki jezikovne ali narodne manjšine« (Karba idr., 2011: 31). Kot sinonime uporabljamo izraze dom, domača dežela, domača gruda itd.

Domoljubje se res prične doma, v krogu družine, vendar ga z znanjem, ki ga učenci pridobijo v šoli, lahko še okrepimo. Starši smo svojim otrokom, tako kot v mnogih rečeh, tudi pri domoljubju pogosto za zgled, npr. ko gremo z njimi na prireditev ob državnem prazniku, ko na dan praznika izobesimo slovensko zastavo, ko ponosno in spoštljivo stoje poslušamo himno, ko gremo na državnozborske volitve itd. Važen je tudi pozitiven odnos, ki ga starši kažemo do državnih organov in tudi, kako gledajo na čas osamosvajanja Slovenije od Jugoslavije. Seveda se otroci po starših pogosto zgledujejo tudi, ko starši nobene od teh stvari ne naredijo oz. so negativno nastrojeni proti naštetemu. Opažam, da je predznanje o lastni državi pri učencih tudi zato zelo različno. Pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika, ki ga poleg zgodovine poučujem, se sedmošolci srečajo s simboli Republike Slovenije, značilnostmi države, s kratko zgodovino slovenske osamosvojitve. V osmem razredu pri DKE vse še nadgradimo. Devetošolci pri pouku zgodovine izvedo več o težnjah Slovencev po samostojni državi in vzrokih zanje ter o slovenski osamosvojitvi.

Tako kot starši smo tudi učitelji dolžni z zgledom, pa tudi z znanjem opremiti učence, da bodo sploh občutili domoljubje in spoštovali svojo državo in prizadevanja ter dosežke svojih prednikov. Znanje, ki ga učenci pridobijo v šoli, je ključnega pomena, kajti če učenci nimajo dovolj informacij, s katerimi bi razpolagali, verjetno nikoli ne bodo občutili ljubezni do svoje domovine in svoje države. V učilnici imamo izobešene slovensko, evropsko in tudi občinsko zastavo. Pomembno je, da smo ponosni tudi na krajevno zgodovino, na kar jih spomnimo tudi z maketami plavža, ročno kovanimi žeblji in klekljano čipko, ki nam lepšajo naš prostor druženja. Po učnem načrtu za zgodovino se mi zdi, da je krajevna zgodovina in zgodovina slovenske države premalo poudarjena.

»*Domovina* mora biti najprej takšna, da jo je mogoče imeti rad. Da pa bo takšna, potrebuje državljane, ki razmišljajo s svojo glavo, avtonomno in kritično« (Vodopivec, 2010: 46). Z zadostnimi informacijami in načrtno vzgojo od otroštva je to mogoče doseči. Kako naj se sicer mladostnik razvije v odgovornega in aktivnega državljana? Kot tak naj bi se zanimal za politiko, jo spremljal in izražal svoje mnenje do odločitev politikov. Zavedati se moramo, da bodo ti mladostniki čez približno dvajset let prevzeli vodenje države Slovenije.

Prvine domoljubja so: razumevanje lastnega naroda, njegovih dosežkov in vzpostavitev notranjega zadovoljstva z dejstvom smiselnosti obstoja. Domovino lahko do neke mere razumemo tudi kot življenjski prostor naroda. Po zahodnem modelu narod opredeljujejo še miti, zgodovinski spomin, kultura, zakonske pravice in dolžnosti ter skupno gospodarstvo. Tako se izoblikuje narodna identiteta, nekakšen skupni imenovalec, ki narod loči od drugih narodov. Narod, ki mu uspe oblikovati svojo državo, z vsemi institucijami, postane nacija. Tako narodna kot nacionalna identiteta se oblikujeta z vzgojo. Šola je prostor, kjer se reproducira nacionalna identiteta, kjer se socializirajo državljani, pišejo Šenica Pavletič idr. (2014).

Raziskava Fakultete za družbene vede Odnos mladih do domoljubja, ki so jo opravili med osnovnošolci in srednješolci aprila 2012, je pokazala, da so mladi med pojmi, ki so povezani z osamosvojitvijo RS, poleg pojmov svoboda in enakopravnost izbrali pojem domoljubje kot najbolj povezanega s slovensko osamosvojitvijo (Svete, b. d.).

2.5 Vsak člen je pomemben – delitev vlog

V prireditev sem želela vključiti učence 7. razreda, katerim sem razredničarka, saj se mi je zdelo zaradi koncepta prireditve in organizacije vaj to najbolj smotrno. Najprej sem k sodelovanju želela povabiti le nekaj učencev. Za nekatere sem iz izkušenj v razredu vedela, da odlično nastopajo. Posameznike za najzahtevnejše vloge, z največ besedila, sem izbrala s pomočjo njihove učiteljice slovenščine. Kasneje sem ugotovila, da za predstavitve posameznih držav, ki jim je slovensko ozemlje pripadalo v zgodovini, lahko vključim praktično vseh 25 učencev. Nekateri učenci so se javili za posamezne vloge oz. naloge, drugi so potrebovali malo spodbude.

Delitev vlog:

- Štirje voditelji (dve dekleti in dva fanta): nalogo sem zaupala zelo dobrim govorcem in bralcem, ki nimajo težav z nastopanjem.
- Dve dekleti, ki sta odlični govorki in bralki, sta opravili zahtevno nalogo slovarja. S pomočjo tabličnega računalnika sta publiki sproti razlagali posamezne pojme.
- Trinajst učencev je predstavljalo posamezne države, ki jim je v preteklosti pripadalo ozemlje današnje Slovenije.
- Šest učencev je odigralo vloge volilne komisije in volivcev na plebiscitu.

Na razredni uri sem učence okvirno seznanila s programom prireditve. Nekatere je precej podrobno zanimalo obdobje pred slovensko osamosvojitvijo, nekaj posameznikov pa ni kazalo znakov, da bi jih vse to zanimalo. Bolj so uživali, ko so izdelovali rekvizite: volilno skrinjico, plakate z napisi držav in volilne glasovnice za plebiscit. Skupaj smo naredili še Power Point predstavitev, ki smo jo na prireditvi predvajali na projekcijskem platnu na sceni. Ta predstavitev je vsebovala veliko slik, prelomne dogodke slovenske osamosvojitve, napise držav, zemljevide držav, simbole držav idr. Dlje časa kot smo se pripravljali, bolj so bili učenci navdušeni tudi nad zgodovinskimi dogodki, o katerih je večina prvič slišala. Zanimiva je bila izjava enega od učencev, ki je dejal, da je ta zgodovina zanj veliko bolj zanimiva kot prazgodovina in stari vek, s katerima smo se ukvarjali pri pouku.

Veliko dela smo opravili na razrednih urah, z učenci, ki so imeli veliko veznega teksta, smo se srečali še nekajkrat po pouku. Pri ponavljanju in učenju teksta jim je pomagala tudi učiteljica slovenščine.

2.6 Na dan prireditve

Prireditev je potekala 24. decembra 2019 zjutraj v šolski telovadnici. Z učenci 7. b razreda sem se dobila pol ure prej. V zraku je bilo čutiti nemir in tremo, vendar sem bila prepričana, da bodo vsak svojo nalogo dobro opravili.

S hišnikoma smo pripravili sceno v telovadnici: zastave, projektor, projekcijsko platno, mize za plebiscit, volilno skrinjico, stole za nastopajoče, mikrofone, plakate, volilni imenik, pregrade za tajnost volitev, plakate z napisi držav.

Učenci predmetne stopnje so v telovadnico prišli s stoli, ker smo hoteli pokazati občinstvu, da je to kulturna in svečana prireditev. Nastopajoči so bili oblečeni prazniku primerno in so se vsak po svojih najboljših močeh potrudili govoriti razločno in sproščeno, na kar sem jih na vajah večkrat opozorila.

V času prireditve sem opazila, da so učenci v občinstvu zbrano in z zanimanjem poslušali nastopajoče. Zdi se mi, da jih je pritegnil nazoren prikaz zgodovinskih dogodkov, ki so pripeljali do naše osamosvojitve.

3 Zaključek

Mislim, da so se učenci v razredu zaradi skupnega projekta, naše prireditve, med seboj bolj povezali in s ponosom odkrivali svoje sposobnosti nastopanja, pa tudi izdelovanja rekvizitov. Drug drugega so spodbujali in se bodrili. Nekateri, ki so bili na začetku nesamozavestni, so se zato verjetno še bolj potrudili in celo naučili tekst na pamet in s poudarki na tistih mestih, kot smo se dogovorili. Nastop so izpeljali nad mojimi in tudi svojimi pričakovanji. Po prireditvi so kar žareli od ponosa.

Če se bo pokazala kakšna podobna priložnost, bom z veseljem še kdaj uporabila taktiko, ki vključuje cel razred, kjer nihče ni izključen in je vsak člen pomemben ter nepogrešljiv del celote.

Verjamem, da se je z aktivno vključitvijo učencev v pripravo prireditve in močnim sporočilom občinstvu utrdila zavest, da smo se Slovenci v letih 1990-91 vsaj enkrat v zgodovini znašli na pravem mestu ob pravem času in da smo dolžni vrednoto domovine in države negovati in jo krepiti naprej.

V času globalizacije je za naš obstoj še kako pomembno, da kot narod, država, lokalna skupnost in posamezniki, ohranimo narodno istovetnost. Pri učencih bom vse skupaj še naprej krepila pri pouku zgodovine, DKE in izbirnega predmeta Turistična vzgoja. Z aktivnim sodelovanjem na prireditvah za državne praznike, lokalnih prireditvah, kot so Luč v vodo na predvečer gregorjevega, Groharjev teden v Sorici, rekreativni pohod ob spominu na Dražgoško bitko, Čipkarski dnevi, Dan teric v Davči, Andrejev sejem ter z raziskovalnimi nalogami, npr. Hoja za zvoncem, so se učenci naše šole že dokazali kot domoljubi, ki želijo ohraniti našo zgodovino, običaje, navade, kulturo, kulturno dediščino in slovenski jezik za naše zanamce. Učenci lastno državo in materni jezik pogosto dojemajo kot nekaj samoumevnega. Menim, da je šola prostor, kjer jim z znanjem o prelomnih zgodovinskih dogodkih lastne države lahko širimo obzorja, utrjujemo narodno zavest in vzgajamo kritične in razmišljujoče mlade ljudi, ki bodo znali ceniti domovino.

4 Viri in literatura

Horvat, Marjan (2010): Peter Vodopivec. Intervju. *Mladina*, leto 68, pos. št., julij 2010, str. 42–51. Pridobljeno 26. 8. 2020 s spletne strani: https://www.mladina.si/media/objave/dokumenti/2011/11/17/poletna_mladina_2010.pdf.

Karba, Pavla; Šumi, Irena; Jesenko, Nataša idr. (2011): *Učni načrt. Program Osnovna šola. Državljanska in domovinska vzgoja ter etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 8. 2020 iz spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Kompetence 21. stoletja (b. d.). *Inovativna pedagogika 1:1*. Pridobljeno 20. 8. 2019 s spletne strani: https://www.inovativna-sola.si/pregled-digitalnih-kompetenc/.

Majniška deklaracija (1989). Pridobljeno 13. 8. 2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Majni%C5%A1ka_deklaracija_(1989).

Pesek, Rosvita (2012): *Osamosvojitvena vlada. Kako so gradili državo*. Celovec: Mohorjeva družba.

Slovenija, moja dežela original (2007). Pridobljeno 12. 8. 2020 s spletne strani: https://www.youtube.com/watch?v=vOHNCJ29wJY.

Svete, Uroš (b. d.): *Aktivno državljanstvo in domovina. Evolucija domoljubja v procesu nastanka slovenske politične skupnosti*. Pridobljeno 12. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Evolucija_domoljubja_v_procesu_nastanka_slovenske_politi%C4%8Dne_skupnosti_Svete.pdf.

Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2014): *Zakaj in kako praznovati v šoli? Priročnik za učitelje osnovnih šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 30. 9. 2019 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-vsoli.pdf.

Vodopivec, Peter (2007): *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Ljubljana: Modrijan.

Priloga: Slovarček pojmov

Pojem	Razlaga pojma
centralizem	državna ureditev, pri kateri je država enotno vodena iz enega središča; v Jugoslaviji iz glavnega mesta Beograd, kjer se je odločalo o vsem
demokracija	politična ureditev države, v kateri ima oblast ljudstvo, ki voli svoje politične predstavnike. V taki državi ne vlada le posameznik ali manjša skupina ljudi, temveč vsi
domoljubje	ljubezen do doma, domovine
domovina	dežela, v kateri sem se rodil, v kateri prebivam
država	ima več pomenov: državno ozemlje; skupnost državljanov; državna oblast
JLA	jugoslovanska vojska – jugoslovanska ljudska armada
koalicija	politične stranke, ki sodelujejo v vladi in predstavljajo večino v parlamentu
miting	srečanje
narod	skupina ljudi, ki običajno živi na določenem ozemlju in ima skupno zgodovino, jezik, kulturo ter narodno zavest; npr. Slovenci
opozicija	politične stranke, ki ne sodelujejo v vladi in kritizirajo odločitve koalicije v parlamentu
plebiscit	referendum o nekem za državo zares pomembnem vprašanju, neke vrste volitve
pravica naroda do samoodločbe	v primeru, da narod ali skupnost ni zadovoljna z državo, v kateri živi, se lahko poveže z drugo državo ali ustanovi svojo novo državo

II. VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE PREKO REDNEGA POUKA IN MEDPREDMETNEGA POVEZOVANJA

»SLOVENIJA, OD KOD LEPOTE TVOJE …«[1]

»SLOVENIA, WHERE DO ALL YOUR BEAUTIFUL THINGS COME FROM«[1]

✍ ***Melita Berlan*** *(melita.berlan@gmail.com), prof. razrednega pouka, je učiteljica v drugi triadi na Osnovni šoli Ob Rinži Kočevje. Ima 28 let delovnih izkušenj in naziv svetovalka. Je mentorica študentom in učencem na matematičnih tekmovanjih. Izkušnje ima z vodenjem in organizacijo šolskih in državnih matematičnih tekmovanj, dni dejavnosti ter prireditev na šoli. Več kot petnajst let vodi planinsko dejavnost za učence od prvega do petega razreda, za svoje delo je leta 2019 prejela srebrni častni znak Planinskega društva Kočevje. Na šoli je vodja in aktivna članica prometne vzgoje in različnih delovnih timov.*

Povzetek

V svojem članku se posvečam vlogi in pomenu domovinske in državljanske vzgoje v najširšem pomenu besedne zveze. Zastavlja se mi vprašanje, kaj in koliko lahko na tem področju naredimo učitelji in vzgojitelji, ki so nam zaupane najmlajše generacije otrok in mladih. Menim, da imamo učitelji pri vzgojno-izobraževalnem delu odprto pot, na kateri skupaj z učenci gradimo in rastemo v ljubezni, spoštovanju ter odnosu do domovine in države. Z medpredmetnim povezovanjem pa spodbujamo aktivno vlogo učencev v učnem procesu. Pri tem načinu poučevanja so učenci bolj motivirani za delo, znanje postaja trajnejše in uporabno v novih situacijah.

Abstract

In my article, I focus on the role of patriotic and homeland education in the grand meaning of this phrase. I came to the question of what and how teachers with the youngest generations can really do in this specific area. I think the teachers have an open repertory with wide possibilities in educational work and can together with children build and grow a relationship in love and respect for our country and homeland. With cross-curricular activities, we can encourage an active role for children in the educational process. With this kind of teaching children are more motivated for work and their knowledge is long-lasting and useful in new situations.

Ključne besede: domovina, država, učenci, učitelj, ljubezen, spoštovanje.

Keywords: homeland, country, pupils, teachers, love, respect.

[1] Avsenik

1 Uvod

»Slovenija – od kod lepote tvoje?
Pozdravljamo te iz srca in srečni tu smo doma,
Slovenija – naj tebi pesem poje,
Ne išči sreče drugod kot le doma.«

(Avsenik)

To je le del pesmi, ki me vedno znova navdušuje in v meni vzbudi misel na domovino in državo Slovenijo. V imenovani pesmi je Slavko Avsenik povedal prav vse – zgovorno in slikovito je opisal lepote Slovenije, odnos in ljubezen do domovine.

Vsak človek bi se moral vprašati, kaj lahko on stori za našo deželo in ne, kaj ona lahko stori zanj. Premišljeno in načrtno bi se morali to vprašati učitelji in vzgojitelji, ki vzgajamo in izobražujemo prihodnost našega naroda.

Da bi sedanje generacije lažje razumele preteklost, je na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja še kako potrebna domovinska in državljanska vzgoja, primerna starosti.

V okviru učnega procesa se v 5. razredu osnovne šole pogovarjamo in učimo o Sloveniji, spoznavamo njene značilnosti in raznolikosti ter si radi delimo izkušnje o naši lepi deželi.

Predhodno znanje in izkušnje povezujemo z novim znanjem, vse skupaj pa poskušamo umestiti na pravo mesto in povezati v neko zaključeno celoto. Učenci so na tej stopnji razvoja že dovzetni za abstraktno mišljenje, radi sodelujejo in pri posameznih predmetih poslušajo o vsebinah, ki se navezujejo na Slovenijo in življenje ljudi. Kar je učencem zanimivo in za kar so motivirani, si tudi bolje zapomnijo in velikokrat samoiniciativno prispevajo k različnim in zanimivim aktivnostim. Tako širimo domoljubje in odnos do države, ki je del vzgojno-izobraževalnega procesa. Izhajam iz stališča, da naj bi učitelji v današnjem času vedno bolj postajali spodbujevalci in usmerjevalci življenja in dela v šoli.

2 Slovenija, država in domovina

Letos obeležujemo 30 let, odkar je 23. decembra 1990 potekal plebiscit, na katerem je 88,5 odstotka Slovencev na vprašanje »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« odločno obkrožilo *da* (Gabrič idr., 2008) Tega dne smo Slovenci pokazali največjo enotnost v svoji zgodovini. Izidi so bili uradno razglašeni tri dni pozneje, zato 26. decembra obeležujemo državni praznik, dan samostojnosti in enotnosti. Zaradi plebiscitne enotnosti imamo danes svojo državo. Pot do samostojne države pa je bila vse prej kot lahka.

Robert Brasillach je dejal, da *Zgodovino pišejo zmagovalci* (Katalpa, 2014). Le kdo so to? Vsak od nas je lahko zmagovalec v svojem poklicu in svojem poslanstvu, v odnosu do sebe, do sočloveka, do narave, do domovine, do države …

Ljudje smo družbena bitja in živimo v različnih skupnostih. Razlikujemo se po starosti, barvi kože, izobrazbi, narodnosti, verskem prepričanju, rasi, spolni usmerjenosti, etični pripadnosti, družbeno ekonomskem statusu … imamo različne poglede na svet in vrednote, ki se kažejo v našem vsakdanjem življenju. Tudi otroci živijo in prihajajo iz zelo različnih življenjskih okolij, kar se

posledično kaže v odnosu do domovine in države. Njihovo predznanje in izkušnje so ob vstopu v šolo na vseh področjih zelo različni. Zmotno je mišljenje, da je ljubezen do domovine in države prirojena; to ljubezen je treba privzgojiti. Največji del tega se mora zgoditi že v družinah. Straši so lahko največji vzgojitelji s svojim zglednim življenjem, lepo govorjeno slovensko besedo, primernim odnosom do državnih simbolov, branjem knjig, pogovori, igro, praznovanjem praznikov … S tem prispevajo k rasti otroka v neki družbi z določeno kulturno in narodno identiteto, ki je povezana s svojo lastno državo in domovino. Z vsem tem pa se potem sistematično nadaljuje skozi celotno obdobje osnovnošolskega izobraževanja prek učnih in vzgojnih dejavnosti.

Da bi sedanje generacije osnovnošolcev lažje razumele preteklost in razširile svoje vedenje, je na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja še kako potrebna domovinska in državljanska vzgoja, primerna starosti. Prek igre, literature in zgodovinskih virov je prav učitelj tisti, ki na tem področju lahko naredi zelo veliko in odigra pomembno vlogo. Seveda mora pri tem izbrati primerne dejavnosti, zanimive učne metode in tehnike. S svojim delom in držo mora učencem pokazati pravo vrednost, iskren in pristen odnos ter ljubezen in spoštovanje do domovine in države.

3 Vzgojno-izobraževalni proces

»Vzgojno izobraževalni-proces je namerna, načrtna, organizirana, sistematična dejavnost učiteljev in učencev, usmerjena k doseganju izobraževalnih in vzgojnih ciljev« (Kramar, 2018: 11).

Vzgojno izobraževalni-proces je sestavljen je iz različnih dejavnosti in aktivnosti, pri čemer se prepletajo učiteljeve in učenčeve aktivnosti, ki obsegajo iskanje, odkrivanje, oblikovanje, posredovanje, sprejemanje in usvajanje znanja, razvijanje sposobnosti in osebnostnih lastnosti (Kramar, 2018).

Učenci v okviru vzgojno-izobraževalnega procesa s pomočjo učitelja nadgrajujejo svoje znanje o državi in domovini iz razreda v razred po vnaprej predpisanih smernicah. Učitelj mora imeti pri svojem delu dovolj strokovne, pedagoško-psihološke in splošne izobrazbe, ne sme pa mu manjkati pedagoške kulture in veselje do pedagoškega dela (Kubale, 1999). Vse to se gotovo kaže tudi pri poučevanju učnih vsebin, ki se navezujejo na državo in domovino Slovenijo. Iz izkušenj menim, da tako kot motivacija za šolo lahko tudi vrednota domoljubja z učiteljem raste ali pada. Zato je poučevanje in delo učitelja zelo zahtevno.

Učenci se med seboj zelo razlikujejo. Imajo različne sposobnosti in interese, razlikujejo se po predznanju in izkušnjah, mogoče jih vodijo drugačne vrednote in pričakovanja, prihajajo iz različnega družinskega okolja, ki jih bolj ali manj podpira pri učenju. Kje naj torej učitelj začne in kako naj nadaljuje? Kako naj organizira pouk, da bo k učenju pritegnil čim več učencev? Po odgovor se mora vsak posamezni učitelj odpraviti kar v svoj razred in najprej dobro spoznati svoje učence. V stari šoli in po Herbartovem mnenju je namreč treba učno snov razčleniti na majhne dele in jih postopno obravnavati po učnih stopnjah. Zastopal je stališče, da so mali koraki brez skokov najzanesljivejša pot pri pouku. Pri tem se zelo strinjam z naslednjo mislijo: »Učenci morajo pri pouku videti gozd v celoti in posamezna drevesa v gozdu« (Kubale, 1999: 23). Učiteljeva naloga torej je, da jih naučimo, kam določena vsebina sodi.

4 Medpredmetno povezovanje

Šolski sistem je živa stvar in z različnimi reformami se spreminja, posodablja ter prilagaja času in prostoru. Šola je odprt prostor, ki ne zapira svojih vrat, ampak jih vedno bolj na široko odpira staršem in svojemu domačemu in širšemu okolju. Pri vsem tem pa so v ospredju učenci, njihov individualni razvoj, njihove zmožnosti, sposobnosti in pedagoške komponente, ki vplivajo na fiziološki, psihološki, fizični in socialni razvoj posameznika in njegov kritični odnos do sveta ter dogajanja v njem. Lepa in resnična je stara kitajska modrost, ki pravi: »Če načrtuješ za eno leto, posadi riž! Če načrtuješ za desetletje, posadi drevo! Če načrtuješ za vse življenje, vzgoji človeka!« Prav učitelji smo tisti, ki lahko veliko prispevamo in prispevamo k vzgoji in izobraževanju s svojim delom, ravnanjem, zgledom in izkušnjami.

Če gospodinja pripravi vse prave in dobre sestavine ter obvlada postopek za peko potice, bo lahko spekla okusno in slastno potico. Podobno je s poukom v naših šolah. Če učitelj načrtuje in se dobro pripravi na pouk, pozna učni načrt in predmetnik za posamezen razred, lahko izvaja zanimiv pouk po meri otroka s celostnim pogledom na vzgojno-izobraževalno delo. Izvajanje pouka v luči medpredmetnega povezovanja odpira učitelju možnost poučevanja celote pred deli, iz katerih je sestavljen, kar je zagovarjal že grški filozof Aristotel. Načelo koncentracije snovi je bilo znano tudi A. M. Slomšku, ki je v svojih spisih priporočal, da naj učitelj dobro izbira snov in jo združuje v celoto, spojeno po sorodnosti.

Posodobljeni učni načrti spodbujajo učitelje k medpredmetnemu povezovanju kot pomembnemu elementu vzgojno-izobraževalnega dela. Ob takšnem načinu poučevanja učitelji vertikalno in horizontalno povezujejo znanje, vsebine in učne spretnosti posameznih predmetnih področij. Vse to pa lahko uresničujejo le s sistematičnim načrtovanjem učnih procesov.

Medpredmetno povezovanje spodbuja samostojno in aktivno pridobivanje učnih izkušenj. V dejavnostih imajo učenci aktivno vlogo, pri tem pa so vključene spoznavne, čustvene in telesne funkcije posameznika (Sicherl-Kafol, 2008).

Izkušnje kažejo, da učenci pri medpredmetnem reševanju učnih situacij razvijajo interes in motivacijo za učenje ter poglabljajo razumevanje in uporabo znanja. Poleg tega dosegajo boljše učne uspehe, kažejo bolj kakovostne medosebne odnose in zavzetost za učenje, izražajo samozavest, kažejo sodelovanje in spoštovanje, imajo boljši priklic in razumevanje učnega gradiva ter so zmožni povezovati učne spretnosti z različnih predmetnih področij (Sicherl-Kafol, 2008).

Menim, da je prav, da se v šoli obravnavajo sorodni pojmi pri različnih predmetih z namenom, da jih lahko učenci uporabljajo pri različnih predmetnih področjih, kakor tudi v vsakdanjem življenju. Zato je naloga šole, da učence nauči povezovati in uporabljati teoretična in praktična znanja iz različnih področij v šoli in izven nje.

V učnih načrtih za osnovno šolo so pri posameznih predmetih v 5. razredu zapisani vsebinski sklopi, cilji in vsebine, ki se povezujejo in nanašajo na državo in domovino (Barle Lakota, Rustja in Jug, 2006).

V nadaljevanju so opisane dejavnosti in aktivnosti medpredmetnih povezav, ki prispevajo k vzgoji, ljubezni in spoštovanju do domovine in države, ob tem pa k skupni rasti učitelja in učencev za pozitivne vrednote vsakega državljana.

4.1 Slovenija, moja dežela: Družba – slovenščina – likovna umetnost

Pri predmetu družba obravnavamo Slovenijo skozi celo šolsko leto preko treh vsebinskih sklopov: Ljudje v družbi, Ljudje v prostoru in Ljudje v času (Umek in Janša, 2013). Vsebine se preko različnih dejavnosti prepletajo in tako pripomorejo k doseganju naslednjih ciljev: širjenje znanja o državi in domovini, poznavanje organiziranosti slovenske države, spoznavanje značilnosti naravnih enot in oblikovanje pozitivnega odnosa do naravne in kulturne dediščine domačega kraja in Slovenije v celoti.

Na začetku šolskega leta z učenci naprej obdelamo in se pogovarjamo o prebivalstvu v domači pokrajini in v Republiki Sloveniji ter o zemljevidu Slovenije, da v nadaljevanju lažje sledijo, spremljajo in razumejo značilnosti slovenskih pokrajin, ki so povezane z alpskim, obpanonskim, dinarskokraškim in obsredozemskim svetom (Umek in Janša, 2013). Nato se postopoma učimo in spoznavamo življenje in delo v posamezni naravni enoti nekoč in danes. Ob koncu šolskega leta, po dobro predelani, utrjeni in preverjeni učni snovi o štirih naravnih enotah Slovenije, dam učencem navodila za raziskovalno nalogo o naravnih enotah (Priloga 1). Pouk z raziskovanjem vključuje opazovanje, zbiranje, premišljevanje, postavljanje vprašanj, pregled gradiva in drugih virov … (Poučevanje nadarjenih v osnovni šoli). Vsak ima teden dni časa, da si izbere najbolj zanimivo oz. najljubšo naravno enoto naše prelepe Slovenije, ki bi jo predstavil tujcu ali domačinu, o njej povedal določene značilnosti in zanimivosti. Doma si v ta namen pripravi ves potrebni praktični material (knjige, sličice, različna pisala …) in miselni načrt ter z vsem potrebnim pride na določen dan v šolo. Kot učiteljica poskrbim, da imajo v avli šole vsi učenci dovolj prostora in prilagodim urnik dela (projektni dan). Če imam možnost, poskrbim za plakate, učenci pa povedo želeno barvo, drugače pa te nabavijo sami. Delo poteka po predhodnih ustnih in pisnih navodilih, ki si jih učenci vedno nalepijo v zvezek za družbo (Kako izdelamo plakat in podrobna navodila za delo). Praktična izdelava plakata traja 2 do 3 ure, nato se preselimo v razred, kjer sledijo ustne predstavitve dela (govorni nastop). Vsak učenec predstavi naravno enoto s svojega plakata. Na kratko pove značilnosti, posebnosti, lastne izkušnje in doživetja, morda kakšno zanimivost, ki jo je poiskal ali o njej kje prebral. Ustno predstavitev popestri s konkretnim materialom, ki ga je prinesel od doma, npr. predmet, pripomoček, orodje, izdelek, ki je povezan z naravno enoto (školjke, lanen prt, belokranjska pogača, slamnik, blazinica in klekelj za klekljanje, idrijska čipka …).

Učenci z zanimanjem poslušajo predstavitve sošolcev in jim zastavijo tudi kakšno vprašanje. S tem se navajajo in odigrajo vlogo turistov in turističnega vodnika, kar bo v prihodnosti lahko tudi njihov poklic. Po končani predstavitvi vsi skupaj, tako učitelj kot učenci, ovrednotimo delo po vnaprej določenih kriterijih. Vsak učenec aktivno sodeluje pri tem in tako dobi povratno informacijo o lastnem delu. Učenci so za takšno obliko dela zelo zainteresirani in motivirani, ker imajo možnost izbire, predhodne priprave materiala, izražajo se s pisanjem, risanjem in lepljenjem. Prosto si izberejo prostor in položaj, lahko si med seboj kaj izmenjajo in izposodijo. Med ustvarjanjem so delavni, zbrani in umirjeni. Ure ne potekajo po strogo določenem urniku, ampak se med seboj medpredmetno prepletajo in povezujejo (družba – naravne enote, slovenščina – govorni nastop, likovna umetnost – risanje). Zvonec ni merilo za odmero časa. Učitelj je le organizator, zunanji opazovalec, po potrebi usmerjevalec in spodbujevalec posameznikom, ki imajo kakršnekoli težave. Ta dejavnost učencem vedno mine zelo hitro in izgubijo občutek za čas. Praktično izdelajo izdelek, ki je resnično sad njihovega dela v šoli pod enakimi pogoji, in ne doma, kjer imajo zelo različne možnosti.

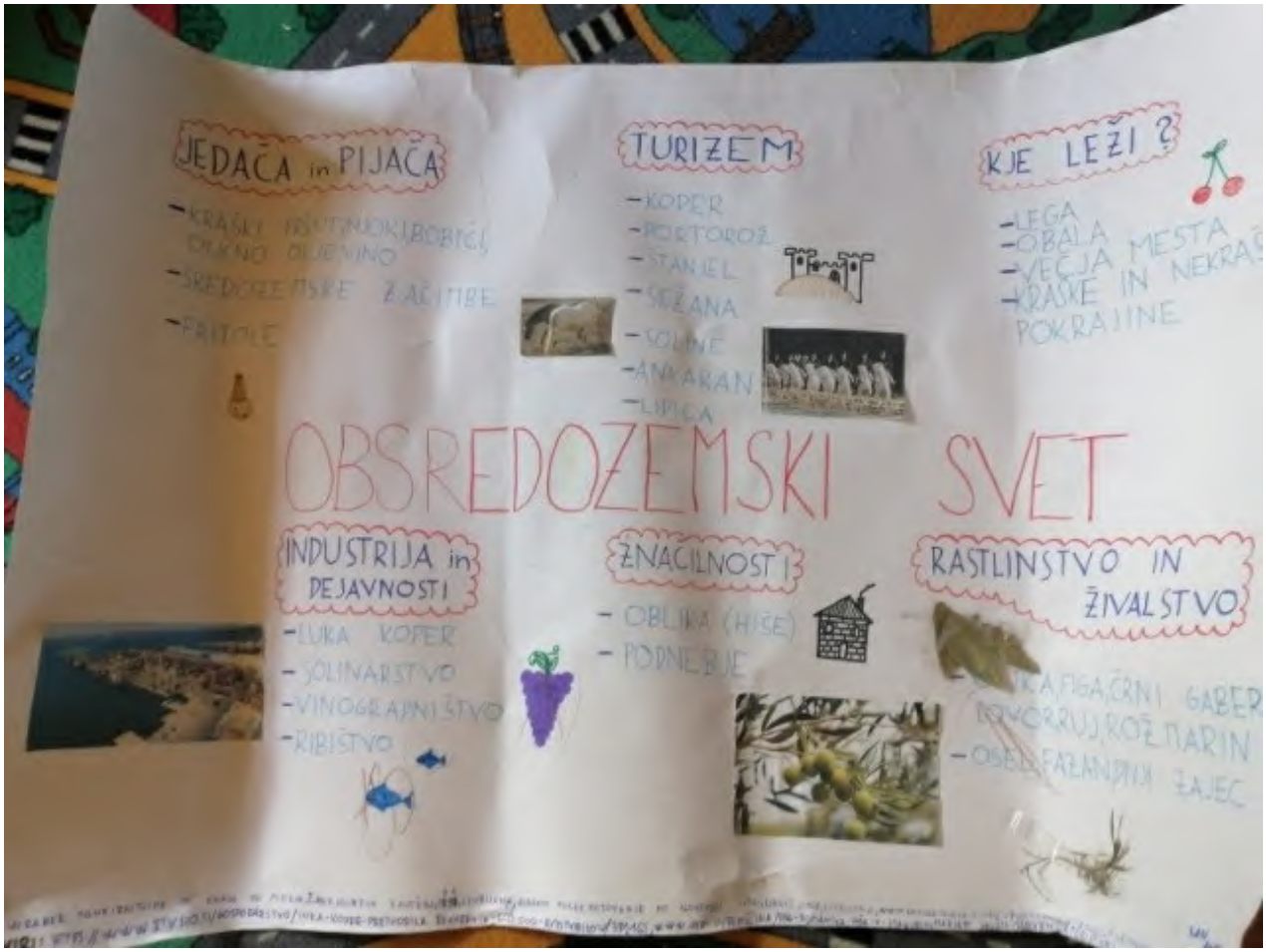

Slika 1: Izdelek učenca in predstavitev obsredozemskega sveta (foto: arhiv avtorice).

Značilnost slovenskih pokrajin učenci prikažejo še pri likovni umetnosti z likovno nalogo nizek relief in motivom Slovenija, moja dežela. Z znanjem in ročnimi spretnostmi, v okviru likovnega področja kiparstva, z mehkim materialom – das maso, različnimi semeni in lepljenko kot likovno tehniko predstavijo naravno raznolikost naše dežele, domovine in države Republike Slovenije. Učencem teden dni prej naročim, kakšen material naj pripravijo in prinesejo v šolo za izdelavo izdelka – podlago, das maso in različna semena za reliefno podobo štirih naravnih enot. Nekaj pripomočkov in orodij imamo že v šoli (valjarji, žebljički, lesene ploščice). Pred začetkom dela si primerno pripravijo prostor in vse potrebne pripomočke. Das maso razvaljajo na podlago v primerni velikosti in z žebljičkom vrišejo podobo Slovenije in meje naravnih enot. Pri tem si pomagajo z zemljevidom iz atlasa. Nato si zberejo primerno velika, debela in visoko semena glede na značilnosti in znanje o naravnih enotah. Te razvrščajo in lepijo na obris oz. tloris Slovenije. Pri tem učenci razvijajo ročne spretnosti in smisel za oblikovanje reliefa, privzgajajo smisel za lepoto površine iz različnih materialov, krepijo vztrajnost, potrpežljivost in natančnost. Izdelki se morajo dobro posušiti, nato jih preluknjamo z vrtalnim strojem ter razobesimo na steno v razredu. O njih se pogovorimo in jih ovrednotimo. Svoje izdelke primerjajo po podobi, estetskem videzu, izbiri in raznolikosti semen. Učenci povedo svoje izkušnje in mnenje o delu. Tako teoretično znanje prenesejo na praktičen izdelek, kar je naložba za trajnostno znanje o Sloveniji.

Slika 2: Naravne enote Slovenije (foto: arhiv avtorice).

4.2 Tu je moj dom, tu sem doma: Slovenščina – glasbena umetnost

Učence prek različnih predmetnih področij in aktivnosti vzgajam in izobražujem s ciljem širjenja in oblikovanja pozitivnega odnosa do domačega kraja in domovine. Pri slovenščini ob različnih umetnostnih besedilih pogosto govorimo o ljubezni in spoštovanju do sočloveka. Ali enako govorimo tudi o prostoru, v katerem smo se rodili, v katerem živimo? Kako ponosni smo na ta prostor?

Vsako leto z učenci najdemo odgovore v Frančičevi Pravljici o domu, ki ni odmaknjena od našega resničnega sveta, saj je dom povsem oprijemljiv in zelo pomemben del življenja (Priloga 2).

Toda ni samo prostor, v katerem prebivamo, ampak predvsem mesto, na katerem se dobro počutimo, na katerem smo najbolj sproščeni in iskreni. Res je tudi, da svoj dom pogosto premalo cenimo ali da se njegove dragocenosti zavemo šele takrat, ko se od njega oddaljimo ali ga celo izgubimo. V tem smo ljudje podobni galeboma iz Frančičeve pravljice.

Učence vprašam, kaj je v Frančičevem besedilu pravljičnega, kaj resničnega. Ob skupnem pogovoru in analizi zaključimo, da v vsakem, še tako hudem življenju obstaja nekaj, kar človeka usmerja in rešuje – to je ljubezen v najširšem pomenu besede. Pri tem pa ima pomembno vlogo predvsem ljubezen do dežele, v kateri živimo.

Domovina se rodi z vsakim človekom. Vsak jo čuti. Prav ponosni smo, ko tujci hvalijo lepote naše domovine. Drugi nas opozarjajo na vse, kar imamo. Kaj pa mi?

Učenci napišejo ali narišejo asociacije na to, kaj jim pomeni domovina. Učenka naše šole je pred petimi leti zapisala:

»Ob besedi domovina pomislim na veselje, dom, družino, sorodnike in prijatelje. Pomislim na mojo ulico, moje mesto, našo Rinžo, Mestni vrh in Fridrihštajn. Takoj nato v mislih zagledam Triglav, vinograde, jame, reke, jezera, morje. Vidim še idrijsko čipko, belokranjske pisanice, narodno nošo, kozolce, kurente, škoromate, lectova srca in zelenega Jurija. Zaslišim naš jezik in naše pesmi. Zadiši po potici, v ustih začutim okus po žgancih in štrukljih.

Pred očmi mi zapleše še številka 25. Kaj neki pomeni? In potem me prešine: Seveda, moja domovina praznuje. Obeležili bomo 25 let od sprejema in razglasitve Ustave samostojne in neodvisne Republike Slovenije, najvišjega in temeljnega pravnega akta države.«

Petošolci so pisali (Priloga 3) in razmišljali o svoji domovini. Tu je nekaj njihovih misli:

- Domovina je kraj, kjer se počutimo varno, smo obdani z ljudmi, ki jih imamo radi. Je kraj, ki mu lahko rečemo dom.
- Na svojo domovino moramo biti ponosni, ker so si jo izborili naši stari očetje!
- Domovina je kot družina, saj je samo ena. Njeno vrednost spoznamo šele, ko jo izgubimo.
- Slovenija je dežela prijaznih ljudi, kjer se otroci lahko sprehajajo brez vseh skrbi. Spomladi zelena, pozimi zasnežena. O, kako lepa je ta moja dežela!
- Slovenija je moja preteklost, sedanjost in prihodnost.

Po učnem načrtu za glasbeno umetnost celo šolsko leto potujemo in spoznavamo Slovenijo po slovenskih pokrajinah z vidika ljudske in umetne glasbe, plesa in glasbene teorije (Pesek, 2014). Vsebinsko in z različnimi dejavnostmi ponovno prebudim in oživim pripadnost domovini, v kateri živimo. Vsak od nas je nekje doma in ima svoj dom. Vse pa se vedno začne doma, v domači družini in domačem kraju. Že septembra se naučimo pesem Prelepa je domača (kočevska) fara (Priloga 4), ki jo potem radi in s ponosom prepevamo skozi celo šolsko leto v razredu, na ekskurzijah, v šoli v naravi … Učenci tako preko pesmi spoznavajo in opevajo lepote in značilnosti slovenskih krajev.

4.3 Slovenija praznuje: Slovenščina – družba – glasbena umetnost – likovna umetnost

Vsak praznik je nekaj lepega in veselega, bodisi osebni, družinski ali pa državni. Prazniki in praznovanja so lep prispevek k domovinski in državljanski vzgoji, nas povezujejo, združujejo, ob njih obujamo spomine in izražamo svoja čustva. Del tega doživljam in podoživljam v šoli skupaj s svojimi učenci ob predpisanih učnih načrtih, ko se učimo o praznikih v Republiki Sloveniji, jih skupaj obeležujemo in se spominjamo slovenske preteklosti.

Pri urah slovenščine, družbe in likovne umetnosti prepletam in povezujem to tematiko, jo vključujem v pouk skozi vse leto ustno in pisno, in sicer z različnimi dejavnostmi in aktivnostmi. Ob tem pa sledim cilju, da učenci poznajo vlogo in pomen praznikov.

Učenci morajo najprej nekaj vedeti oz. imeti osnovno znanje, da se začno zavedati pomena praznika, ga ozavestijo, šele nato pride na vrsto iskreno in zavestno praznovanje. Pomembni zgodovinski dogodki so izhodišče za vsak praznik.

Na šoli vsako leto s skupno prireditvijo v šolski telovadnici učitelji in učenci vseh razredov obeležimo dan državnosti, dan samostojnosti in enotnosti ter Prešernov dan. V kulturnem programu sodelujejo učenci posameznih razredov. S svojimi petošolci sem že nekajkrat sodelovala na omenjenih

prireditvah s posamezno točko programa, ki smo jo usvojili v okviru pouka, ali pa so učenci sodelovali kot povezovalci programa. Tako povezujemo pouk s praznovanjem.

Ob dnevu samostojnosti in enotnosti so učenci nastopili s pesmijo Le vkup, le vkup, uboga gmajna, ki smo se je naučili pri glasbeni umetnosti, vsebinsko pa je povezana z družbo in življenjem v srednjem veku. Točko smo z izdelovanjem scene še likovno nadgradili, da pa bi bila točka še zanimivejša, pesem pa nazornejša, so bili učenci oblečeni v grofa in grofico, tlačane in kmete, v rokah pa so držali različno kmečko orodje. Za vso varnost je bilo poskrbljeno. Zelo pomembno pri tem nastopu je bilo, da so bili vključeni vsi učenci, s tem pa je vsak od njih prispeval k državnemu prazniku. Vse priprave so potekale zavzeto in doživeto, nastopa pa so se radi spominjali še v naslednjih letih in gotovo bo ostal komu v spominu za vse življenje.

Slika 3: Nastop učencev 5. razreda v puntarskih opravah ob dnevu samostojnosti in enotnosti (foto: arhiv avtorice).

Ob Prešernovem dnevu in slovenskem kulturnem prazniku imamo na šoli vsako leto razglašen Teden kulture in ob tem razpisan Prešernov nagradni natečaj. Učenci ustvarjajo in sodelujejo na razpisano temo na literarnem, likovnem, glasbenem in plesnem področju. Šolske komisije izberejo najboljša dela, nagrade in priznanja pa so podeljena na šolski in javni prireditvi ob kulturnem prazniku.

Pri slovenščini iz razreda v razred učenci širijo svoje znanje o našem največjem pesniku Francetu Prešernu. Lepo bi bilo, če bi vsak Slovenec znal vsaj eno njegovo pesem.

V 5. razredu so se učenci v Tednu kulture naučili deklamirati pesem O Vrba, srečna, draga vas domača. Vsebino, ki je povezana z domačim krajem, sem podrobno razložila, da so jo bolje razumeli, kajti Prešernove pesmi niso lahke. V šoli smo pesem skupaj memorirali, da so za deklamacijo porabili doma manj časa. Vsak od učencev je pesem deklamiral pred celim razredom in se uril v nastopanju, nekateri pa celo pred širšo javnostjo in s sodelovanjem na javni prireditvi.

V Tednu kulture smo Prešernov dan povezali še s poukom likovne umetnosti. Učenci so najprej opazovali ravnotežja v naravi, na cesti, na hiši, v parku in na podobah obrazov ljudi. Ko so ugotovili značilnosti likovnega ravnotežja, so začeli ustvarjati likovne stvaritve. Razdelila sem jim kopijo leve ali desne polovice slike Prešerna, oni pa so jo dopolnili/dorisali tako, da so narisali kompozicijo v simetričnem ravnotežju v zrcalni podobi. Ob zaključku smo slike vrednotili in razobesili na razrednem panoju. Nastale so zanimive likovne stvaritve, nekateri učenci so bili bolj natančni in vztrajni, drugi malo manj. Vsak pa se je želel kar se da najbolj približati pravemu obrazu Franceta Prešerna. Učenci so ugotovili, da naš pesnik kaže na svojem obrazu različna razpoloženja in čustva, tako kot se ta menjavajo pri vsakem človeku.

Slika 4: Likovne stvaritve F. Prešerna v Tednu kulture (foto: arhiv avtorice).

K splošni kulturi vsakega državljana spada poznavanje državnih praznikov in dela prostih dni. Ti so v Republiki Sloveniji določeni z Zakonom o praznikih in dela prostih dnevih. V 5. razredu pri temi Vse najboljše! Iskrene čestitke! ponovimo praznike, njihova poimenovanja, kdaj so in kako jih pišemo, z malo ali veliko začetnico (Cajhen idr., 2016). S pravilnim zapisom in poimenovanjem imajo učenci kar težave, zato je to treba ponavljati in ozaveščati v vsakem razredu. Učenci si vse to veliko bolj zapomnijo, če so aktivno vključeni v različne dejavnosti in aktivnosti (pogovori, branje in raziskovanje

različne literature, skupna praznovanja na šoli in nastopi na prireditvah, seznanitev z zgodovinskimi dogodki, sodelovanje z lokalno skupnostjo …).

S prazniki in praznovanji so zelo povezani državni simboli – grb, zastava, himna (Cajhen idr., 2016). Pri tem so pomembni učni cilji, da učenci poznajo vlogo in pomen simbolov, da znajo o njih samostojno pripovedovati in z njimi predstaviti svojo državo. Ta tematika je zelo prepletena in se povezuje pri različnih predmetih v šoli in v življenju ljudi. Učenci spoznajo nekaj osnovnih zgodovinskih dejstev pri družbi v okviru sklopa Naša država, Republika Slovenija, narišejo zastavo in raziščejo pomen rumenih zvezdic na njej (Umek in Janša, 2013). V učilnici imamo na steni obešeno slovensko zastavo, kar nas vsak dan spominja na državo, v kateri živimo.

Slika 5: Slovenska zastava v učilnici 5. razreda (foto: arhiv avtorice).

Pri slovenščini govorimo o tem pri sklopu Jeziki, narodi, države (Cajhen idr., 2016). Pri glasbi, slovenščini ali ob primernih dogodkih radi zapojemo slovensko himno in upoštevamo pravila, ki so določena pri izvajanju himne (Pesek, 2014). Skupaj z učenci se veselim športnih dosežkov naših športnikov, ko se dviga slovenska zastava in sliši slovenska himna. Če nam je dana možnost, zraven tudi zapojemo.

Na naši šoli vodim interesno dejavnost planinstvo, v katero so vključeni učenci od 1. do 5. razreda. V sodelovanju s Planinskim društvom Kočevje kot mentorica hodim mesečno z mladimi planinci po naših slovenskih hribih in spoznavamo našo prelepo Slovenijo. Ob Prešernovem dnevu se udeležujemo tradicionalnega pohoda v domačem kraju in radi sodelujemo v kulturnem programu. Vedno znova mi je v veselje, ko vidim po naših planinskih kočah razobešene slovenske zastave. Zato vsaj ob državnih praznikih s ponosom razobesimo slovenske zastave na javnih mestih in doma.

Slika 6: Mladi planinci pri Koči pri Jelenovem studencu ob Prešernovem dnevu (foto: Milan Mlakar).

Vzgoja in izobraževanje do državnih simbolov je pomemben prispevek k odnosu do domovinske in državljanske identitete. Pri tem imamo še posebno nalogo in dolžnost učitelji, saj ob nas rastejo mladi rodovi, ki bodo nekoč vodili in zastopali našo državo doma in po svetu.

5 Zaključek

Vse od Karantanije je bilo hrepenenje po lastni državi zelo močno in velika in plebiscitna odločitev o samostojnosti je bila udejanjena 25. junija 1991. Takrat smo bili Slovenci veseli in ponosni, da je končno nastopil dan, ko se je ime samostojne Slovenije zarisalo na zemljevid sveta. Danes moramo v šoli domovinske in državljanske vrednote graditi z učenci pri vseh predmetih v okviru pouka in drugih aktivnostih vzgojno-izobraževalnega procesa, pri čemer je zelo pomembno medpredmetno povezovanje. Učitelji z elementi medpredmetnega povezovanja razjasnimo, razširimo, utrdimo in poglobimo vsebine in učne spretnosti za lažje razumevanje in trajnejše znanje učencev. Na nas učiteljih je, da znanje o Sloveniji, njene lepote in raznolikost širimo in prenašamo na mlajše rodove najprej kot ponosni in zavedni državljani in nato kot učitelji. Tako spodbujamo in vzgajamo učence k rasti v ljubezni, strpnosti in razumevanju do sočloveka. Svojo ljubezen in vrednoto domoljubja naj živi in uči učitelj skupaj z učenci in starši v šoli in izven nje. Domoljubja ni mogoče strniti v določen obrazec in se ga naučiti na pamet, ampak ga moramo spoznavati, občutiti in razumeti. Slovenija je naš dom, ki je za nas varen, socialno in ekonomsko stabilen, in je naša domovina. Domovina je tam, kjer se počutimo domače in jo nosimo v svojem srcu, je nedokončana zgodba naroda z vsemi svojimi značilnostmi in ni nekaj samoumevnega. Domovina pa smo tudi ljudje, ki v tej državi prebivamo. Skupaj jo soustvarjamo vsi deležniki učnega procesa – učitelji, starši in učenci z medsebojnim povezovanjem in spoštovanjem sočloveka.

Naj zaključim z mislijo Thomasa Moora »Človek potuje po vsem svetu, da bi našel, kar potrebuje, in se vrača domov, da to najde.«

6 Viri in literatura

Barle Lakota, Andreja; Rustja, Erika; Jug, Janez (2006): *Državljanska in domovinska vzgoja*. Zbornik. Slovenska Bistrica: Beja.

Cajhen, Nana; Drusany, Nevenka; Kapko, Dragica; Križaj, Martina; Bešter, Marja (2016): *Gradim slovenski jezik 5*. Samostojni delovni zvezek. Ljubljana: Rokus Klett.

Citati znanih oseb. Pridobljeno 24. 8. 2020 s spletne strani: http://svetbesed.si/?view=items&subcat=65&page=&page=6.

Gabrič, Aleš; Guštin, Damijan; Prebelič, Vladimir; Prinčič, Jože; Toplak, Cirila; Valič, Andreja (2008): *Osamosvojitev Slovenije.* Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Heacox, Diane (2009): *Diferenciacija za uspeh vseh*. Ljubljana: Rokus Klett.

Justin, Janez; Sardoč, Mitja (2003): *Državljanska vzgoja pri pouku zgodovine, geografije in slovenščine*. Ljubljana: Zbirka Civitas.

Katalpa, Jakuba (2014): *Nemci: Geografija izgube.* Vnanje Gorice: KUD Police Dubove.

Kordiš, Melita (1993): *Pedagoške razsežnosti integriranega pouka*. Ljubljana: diplomsko delo.

Kramar, Martin (2018): *Didaktika: študijsko* gradivo. Pridobljeno 27. 10. 2020 s spletne strani: https://studentski.net/gradivo/umb_fif_pe1_osd_sno_studijsko_gradivo_01.

Kubale, Valentin (1999): *Sodobno oblikovanje učnega procesa*. Maribor: samozaložba.

Kukanja Gabrijelčič, Mojca (2017): *Poučevanje nadarjenih v osnovni šoli.* Koper: Založba Univerze na Primorskem.

Lazarev Šerbec, Lučka (b. d.). *Domoljubje v šolskem prostoru.* Pridobljeno 24. 8. 2020 s spletne strani: http://www.os-borcev.si/files/2015/07/Domoljubje-v-%C5%A1olskem-prostoru.pdf.

Pesek, Albinca (2014): *Glasba 5.* Učbenik za glasbo v petem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Petrović, Tanja (2011): *Ugrabljena ljubezen*. Priročnik za pouk državljanske vzgoje. Ljubljana: Založba ZRC.

Prebelič, Vladimir (b. d.): *Aktivno državljanstvo in domovina*. Ljubljana: ZRSŠ. Pridobljeno 24. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Aktivno_dr%C5%BEavljanstvo_in_domoljubje_med_mladimi_Prebili%C4%8D.pdf.

Sicherl-Kafol, Barbara (2008): Medpredmetno povezovanje v osnovni šoli. *Didakta*, letnik XVIII/XIX, nov. 2008, str. 7–9. Pridobljeno 27. 10. 2020 s spletne strani: http://www.didakta.si/doc/revija_didakta_2008_november.pdf.

Umek Maja; Janša Zorn, Olga (2013): *Družba in jaz 2*. Učbenik za 5. razred OŠ. Ljubljana: Modrijan.

Priloge

Priloga 1:

Slovenija, moja dežela

raziskovanje naravnih enot

Dragi učenec/ka!

Pri predmetu družba smo veliko ur namenili Sloveniji in njenim naravnim enotam. Sedaj pa si na vrsti ti, da predstaviš našo lepo deželo na stiku štirih naravnih enot. Gotovo se ti postavlja vprašanje, kaj in kako.

1. Priprava:

- Izberi si naravno enoto, ki ti je najbolj zanimiva, najlepša, ki bi jo znal turistom najbolj približati in o njej največ povedati ….
- V šolo boš dobil velik šeleshamer, s seboj pa prinesi slikovni material, flomastre, barvice, izdelke, konkretne predmete in vse, kar ti bo pripomoglo k čim bolj popolni predstavitvi raziskovalne naloge.

2. Potek dela:

- Izdelava plakata v šoli (vsebinsko z besedo, risbo in s sličicami).
- Predstavitev naravne enote ob plakatu, ki ga boš izdelal/a (vsebinski povzetek raziskovalne naloge).
- Pri izdelavi plakata upoštevaj navodila, ki so zapisna na listu, pri predstavitvi pa kriterije govornega nastopa, s katerimi si že seznanjen/a.

3. Vrednotenje dela po kriterijih:

- Vsebina (značilnosti in podatki o naravni enoti), estetski videz plakata, govorna predstavitev.

Raziskovalni dan bo v torek, _____

Veliko veselja, zadovoljstva in uspeha pri delu. Izkaži se!

Kočevje, _____ Tvoja učiteljica Melita Berlan

Priloga 2:

Pravljica o domu

Franjo Frančič

Dva galeba sta se pomenkovala na obali. Sivi je rekel snežno belemu: »Vedno enako morje, morski valovi, skale, to je pravi dolgčas.«

»Prav imaš,« mu je pritrdil snežno beli. »Enake ribe, ladje, barke.«

Tako sta godrnjala in trapala.

»Veš kaj,« je rekel snežno beli, »kaj, če bi se preselila v mesto?«

»Prav o tem sem tudi sam razmišljal,« mu je pritrdil sivi galeb.

»V mestu bo vse drugače,« je sanjaril snežno beli galeb. »Tam so visoke stavbe, novi ljudje, novi kraji.«

»Velike reke, pisane svetilke,« se mu je pridružil sivi galeb.

Pozno poleti sta se odpravila na potovanje. Čim bližje sta bila mestu, bolj so ju davili smrad in strupeni plini.

»Zrak pa ni čist kot doma,« je rekel sivi galeb.

Ko sta priletela v mesto, sta se začudila in osupnila obenem.

»Kako umazane reke so tu, doma pa je čisto morje,« je rekel snežno beli galeb.

»Tudi narava je vsa opustošena, nobenega zelenja kot doma,« je dodal sivi galeb.

»In ljudje kar naprej nekam hitijo, čisto drugačni so kot v najinem obmorskem mestecu,« je nadaljeval snežno beli.

»Kakšne kamnite skladovnice, kako nelagodno se počutim! Doma pa so čedne hišice in čudovite barkače.«

Niti pomislila nista, da bi ostala. Takoj sta odletela proti domu.

»Komaj čakam, da se vrneva domov,« je vzdihnil sivi galeb.

»Vseeno pa je bilo dobro, da sva odpotovala v mesto, tako vsaj veva, da v resnici ni nikjer tako lepo kot doma.«

Tako sta modrovala in vsa srečna opazovala rdečo zarjo, ki je obsijala njuno domovanje v skalovju, poraščenem z rumenimi grmiči cvetočih rož.

Priloga 3: Doživljajski spis učenke o Sloveniji

Po Sloveniji

Zelo sem vesela, da živim v Sloveniji, ki je bogata z naravnimi zakladi. Imamo prelepo glavno mesto Ljubljano, gore, gozdove, morje, kraški svet, prečudovita jezera in Triglav v alpskem svetu. Opisala vam bom nekaj najlepših spominov preteklega leta.

Moj najljubši izlet je bil, ko sem šla za svoj rojstni dan v Lipico. Leži na kraški planoti in je svetovno znana po svoji vzreji lipicancev. V kobilarni sem si ogledala vzrejo konjev in zelo zanimivo predstavo. V predstavi je nastopala tudi šepetalka konjem. Vozila sem se s kočijo in jahala ponija. Na poti do Lipice sem videla veliko kraških značilnosti. Tudi za sestrin rojstni dan smo obiskali del kraškega sveta. Postojnsko jamo, kjer sem videla veliko zanimivih kapnikov (eden me je spominjal na Božička), spoznala sem življenje človeške ribice. Ogledali smo si tudi Predjamski grad. Gre za največji jamski grad na svetu, ki je prepreden z nešteto skrivnimi rovi. Legenda o Erazmu Predjamskem se mi je zdela zanimiva.

V 5. razredu smo bili v letni šoli v naravi v Ankaranu, kjer sem se imela krasno. Najbolj mi je bil všeč izlet z ladjico v Piran. Že takrat nam je učiteljica veliko povedala o obsredozemskem svetu. Mediteransko podnebje pomembno vpliva na razvoj rastlinstva. Ribištvo je bila pomembna dejavnost v preteklosti. V obmorskem delu Primorske pa hodijo otroci v dvojezično šolo, ker tam živi italijanska narodna manjšina.

V Prekmurju se je rodil moj oči. Otroštvo je preživel v Lendavi, kar pomeni, da je hodil v dvojezično osnovno šolo, saj na tem področju živi madžarska narodna manjšina. Prekmurje mi je všeč, ker imam v Murski Soboti tudi prijatelje. Na Goričkem sem videla prave panonske hiše, ki imajo streho iz žitne slame. Termalno vodo in kopanje v termah pa imam najrajši. Za Prekmurje je značilna tudi znana slovenska sladica, prekmurska gibanica. V času trgatve zelo rada obiščem tudi Sveto Ano, ki pa je že del Štajerske.

Pozimi velikokrat obiščem Pohorje, ki je del predalpskega hribovja. Tam lahko izvajam svoj najljubši šport, to je smučanje. Najrajši pa smučam na Rogli. Spomladi sem po Mariborskem Pohorju tudi že kolesarila.

Kočevje je kraj, kjer odraščam. Leži na Kočevskem polju in skozi Kočevje teče kraška reka Rinža. Tu biva rjavi medved. S starši najrajši pohajkujem in kolesarim po gozdnih poteh. V Kočevju se mi je zgodilo veliko zanimivih stvari. Najlepša stvar, ki se mi je zgodila v 5. razredu, pa je, da sem opravila kolesarski izpit. Vesela sem, ker mi starši zaupajo, saj grem lahko na krajše samostojne kolesarske izlete.

V prihodnosti želim odkriti še veliko skrivnosti Slovenije. Kaj pa vem, mogoče pa najdem kaj novega.

Učenka 5. razreda

Priloga 4:

Prelepa je domača fara

ljudska

Prelepa je kočevska fara,
še lepši je kočevski zvon.

Lepo mi poje ta kočevski zvon,
svet Jernej je njegov patron.

Res lepi so kočevski hribi,
na njih stojijo cerkvice.

Res lepe so kočevske ceste,
ob njih stojijo hišice.

Planine sončne zrejo dol na nas,
na to prelepo kočevsko vas.

Če me kdo vpraša:
s kod s pa ti doma?
S prelepega kočevskega.

UČENJE O SLOVENIJI S POMOČJO LAHKEGA BRANJA

LEARNING ABOUT SLOVENIA WITH LIGHT READING

✍ ***Simona Kuplen*** *(simona.kuplen@gmail.com), mag. inkluzivne pedagogike, dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, inž. tekstilno-konfekcijske tehnologije, je učiteljica podaljšanega bivanja v posebnem programu vzgoje in izobraževanja na Osnovni šoli IV Murska Sobota. Vsa pridobljena znanja iz različnih strok s pridom uporablja pri svojem delu.*

Povzetek

Za izobraževanje odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju je ključno vseživljenjsko izobraževanje. Del vseživljenjskega izobraževanja je učenje učenja. Odrasli z motnjo v duševnem razvoju imajo znižane intelektualne zmožnosti, zato potrebujejo drugačne načine, metode in strategije poučevanja in učenja. Pri tem je pomembno, da se tudi sami naučijo načinov, metod in strategij, kako se učiti. Eden izmed načinov, kako lahko odrasli z motnjo v duševnem razvoju pridobivajo zanje pomembne informacije, je lahko branje. Lahko branje je napisano v njim primerni, razumljivi in lahko berljivi obliki. Koliko pa poznamo svojo državo? To nas je zanimalo v magistrskem delu Učenje učenja odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja.

Abstract

A crucial process in education for adults with mental disorders is lifelong learning. A part of lifelong learning is the learning to learn competence. Adults with mental disorders have weaker intellectual abilities, so they require other ways, methods and strategies to learn. One of the ways for adults with mental disorders to acquire important information is easy-to-read. Easy-to-read materials are written in a form that is appropriate, understandable and easily legible to them. But how much do we really know about our country? This is what we were interested in researching in the thesis Learning about learning of adults with mental disabilities with the help of light reading.

Ključne besede: lahko branje, odrasli z motnjo v duševnem razvoju, Slovenija.

Keywords: light reading, adults with mental disabilities, Slovenia.

1 Uvod

Na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru se je v letu 2017 izvajal projekt Lahko branje, ki je bil izveden v okviru Projektnega dela z negospodarskim in neprofitnim sektorjem – Študentski inovativni projekt za družbeno korist (ŠIPK). V tem projektu sem sodelovala kot prostovoljka. S sodelovanjem v projektu sem se naučila, da se tudi odrasli z motnjo v duševnem razvoju radi informirajo in berejo knjige. Običajne knjige in informacije so zanje težko berljive in razumljive, zato so zanje primernejša besedila, napisana v lahkem branju. Skupaj smo ugotovili, da bi delo na projektu nadaljevali tako, da bi preizkusili besedilo na temo Slovenija z odraslimi z motnjo v duševnem razvoju in hkrati raziskali učinke uporabe besedila v lahkem branju na raven znanja o izbrani tematiki. Besedilo o

Sloveniji, kjer je opisana Slovenija, sta priredili Polonca Brumen in Mateja Čeh, v okviru magistrskega dela pa smo ta besedila preizkusili.

2 Učenje odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja

Otroci, mladostniki in odrasli z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju potrebujejo različno stopnjo pomoči vse življenje. Zaradi znižanih intelektualnih sposobnosti niso nikoli samostojni. Optimalno stopnjo samostojnosti in neodvisnosti razvijejo s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi procesi (Grubešič, 2014).

Odrasli z motnjo v duševnem razvoju (v nadaljevanju MDR) s pomočjo izobraževanja osebnostno rastejo, razvijajo pozitivno samopodobo in bogatijo lastne izkušnje z novimi spoznanji. Do tega lahko pridejo samo s pozitivnimi zunanjimi spodbudami, zato je zelo pomembno, da odraslim z MDR omogočimo njim primerne vire informacij, ki jih pritegnejo in motivirajo za učenje.

Pri učenju oseb (tudi odraslih) z motnjo v duševnem razvoju moramo uporabljati kratke preproste stavke, vključevati vizualne podpore (npr. slike), da je učenje odraslih oseb z MDR s pomočjo lahkega branja, v katerem je prisotno slikovno gradivo, primeren način (Kuplen, 2018).

Kot lahko branje pojmujemo besedila, ki jih lažje beremo in razumemo. Lahko branje pomeni, da je informacija dostopna, berljiva, jasna, nedvoumna in razumljiva (Knapp in Fužir, 2013).

Lahko branje je sicer namenjeno osebam, ki so iz kakršnegakoli vzroka prikrajšane za bralno kompetenco, zato potrebujejo prilagojen ali celo poseben tip gradiva, da bi razumeli njihovo vsebino. Primerno je predvsem za odrasle z MDR. Lažje berljivo gradivo je lahko literarno ali informativno. Dostopno je lahko v različnih medijih v tiskani ali elektronski obliki (Haramija, 2017).

Nekaj pravil za pisanje lahkega branja (Informacije za vse, b. d.): uporaba lahko razumljivih besed, uporaba pisave Arial ali Tahoma, dovolj velik razmik med črkami, velikost pisave 14, kratki stavki, v eni vrstici naj bo en stavek, levostranska poravnava besedila itd.

Koncept učenja s pomočjo lahkega branja omogoča ljudem, ki imajo zaradi posebnih potreb težave pri branju in razumevanju, dostop do vsebin, ki so za posameznika bistvene, saj z njimi posameznik (Knapp in Fužir, 2013):

- gradi samozaupanje, pridobi sposobnost branja in razumevanja prebranega,
- razširi pogled na svet,
- pridobi večjo kontrolo lastnega življenja,
- se nauči oblikovati lastne ideje, misli, izkušnje,
- osebno raste.

Za vse ljudi je pomembno vseživljenjsko učenje, saj se v spreminjajoči se družbi srečujemo z najrazličnejšimi izzivi. Tako kot za nas je to pomembno tudi za odrasle z MDR. Učenje ni samo učenje, ampak se moramo naučiti, kako se učiti. Odrasli z MDR pridobivajo nova znanja počasneje, zato je zanje še posebej pomembno znati se učiti in si poiskati zanje pomembne informacije v njim prilagojeni obliki, kar pa lahko dobijo le s pozitivnimi zunanjimi spodbudami. S pomočjo lahkega branja odraslim z MDR omogočimo, da dosežejo višjo raven znanja, da ohranjajo tisto, kar že znajo, postanejo samozavestnejši, samostojnejši in pridobivajo kulturne navade. Za kompetenco učenje učenja sta pomembna motivacija in zaupanje. Ena od motivacij odraslih oseb z MDR je lahko tudi

knjiga, napisana v lahkem branju, ob kateri se pri branju ne bodo spopadali s pretežkim besedilom. Pogosto je besedilo opremljeno s slikovnim gradivom, ki bralcu omogoča lažje razumevanje. S pomočjo lahkega branja lahko nadgradimo predhodno znanje udeležencev, kar smo raziskovali v empiričnem delu. Besedilo, ki smo ga uporabili pri testiranju, ni bilo napisano samo v lahkem branju, ampak tudi opremljeno s slikovnim gradivom, ob katerem so se udeleženci lažje učili in pridobivali nove informacije (Kuplen, 2018).

2.1 Spoznavanje Slovenije s pomočjo lahkega branja

2.1.1 Raziskovanje

V magistrskem delu Učenje učenja odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja smo želeli ugotoviti, ali učenje učenja odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja širi splošno znanje o izbrani tematiki. Uporabili smo besedilo v lahkem branju na temo Slovenija, v katerem so predstavljene glavne značilnosti Republike Slovenije in posameznih regij. Pri preizkušanju besedila v lahkem branju smo spremljali obseg znanja odraslih o Sloveniji pred in po testiranju.

Pričakovali smo, da bomo s testiranjem v lahkem branju dosegli učinke na kognitivnem področju odraslih z MDR, predvsem glede spomina in zapomnitve informacij, ob tem smo preverjali tudi ustreznost besedila, ki smo ga pripravili za delo v skupini. Na ta način smo preizkušali, ali je mogoče aktivno učenje odraslih z MDR ter ali se bo povečala njihova informiranost o izbrani tematiki.

Pri tem smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja: Kakšno je splošno znanje o Sloveniji pri odraslih z MDR v testni skupini? Ali se bo znanje o Sloveniji po branju besedila v lahkem branju povečalo? Pri katerih elementih učenja se bodo izkazali največji napredki? Ali se bo povečalo samozaupanje odraslih z MDR v sposobnost razumeti informacije?

V raziskovalni vzorec je bila vključena skupina petih odraslih z zmerno motnjo v duševnem razvoju iz VDC Murska Sobota (trije moški, dve ženski). Njihova starost je bila od 18 do 43 let. V VDC Murska Sobota so vključeni od nekaj mesecev do 16 let.

Podatke smo zbirali s pomočjo intervjuja ob uporabi testa, individualno, z vsakim odraslim z MDR.

Za spremljanje napredka pri učenju smo uporabili preizkus znanja o Sloveniji, ki je prilagojen za odrasle z MDR in temelji na gradivu v lahkem branju.

Kot gradivo za učenje in branje smo uporabili besedilo v lahkem branju o Sloveniji, ki je nastalo v okviru projekta ŠIPK, Lahko branje, na Pedagoški fakulteti UM, pod vodstvom red. prof. dr. Dragice Haramija. Besedilo o Sloveniji sta priredili Polonca Brumen in Mateja Čeh. Po posvetu s prof. dr. Vladimirjem Drozgom smo besedilo preuredili in popravili ter dodali fotografsko gradivo. Besedilo je sestavljeno iz šestih sklopov, in sicer so v prvem sklopu opisane splošne značilnosti Republike Slovenije, nato je opisanih pet slovenskih regij – Alpska regija, Predalpska regija, Primorska regija, Dinarsko-kraška regija in Panonska regija. Kartografsko gradivo nam je izdelal kartograf dr. Vladimir Drozg. Za vse fotografije v besedilu smo pridobili soglasje avtorjev. Znanje o Sloveniji smo preverjali pred, med ter po branju in učenju v smiselnih sekvencah.

V besedilu so napisane značilnosti Slovenije, in sicer kdo živi v Sloveniji, kdo je naš predsednik, od kdaj je naša država samostojna država, na katere sosednje države meji Slovenija, kdo je napisal pesem Zdravljica, katere so značilnosti grba, katero je naše glavno mesto in katere so zanimivosti

slovenskih regij. S pomočjo besedila o Sloveniji, ki je napisano v lahkem branju, si odrasli z motnjo v duševnem razvoju lahko širijo splošna znanja o Sloveniji. S tem smo jim omogočili, da si pridobijo zanje pomembne informacije v lažje berljivi in razumljivi obliki, saj imamo vsi državljani Slovenije pravico do izobraževanja, kar je zapisano tudi v naši ustavi.

Besedilo Slovenija smo testirali. Testiranje je bilo izvedeno štirikrat. Za preverjanje splošnega znanja smo sestavili vprašalnik. Vprašalnik in ocenjevalna lestvica sta bili sestavljeni pod mentorstvom doc. dr. Marte Licardo.

2.1.2 Vprašalnik

Vprašalnik je vseboval 18 vprašanj. Vsako poglavje (Slovenija, Alpska regija, Predalpska regija, Dinarsko-kraška regija, Primorska regija, Panonska regija) je vsebovalo tri vprašanja in tri stopnje zahtevnosti (lažja, zmerna, težka). Kriterij ocenjevalne lestvice je bil od 1 do 5 točk. Nekatera vprašanja so imela možen samo en odgovor (npr. V kateri državi živimo Slovenci?), vprašanja, kjer odrasli ne poda točnega odgovora, ampak opiše možni odgovor, so bila opredeljena s tremi točkami (npr. pesem Zdravljico je napisal mož, ki je delil fige), pri nekaterih vprašanjih, kjer je bilo treba naštevati odgovore, je vsak odgovor štel eno točko (npr. za Primorsko so značilni: morje, burja, ladje, fige, sonce, plaža, ribe, soline).

Pred branjem in učenjem smo skupino odraslih seznanili z namenom in postopkom zbiranja podatkov. Za sodelovanje pri testiranju so prinesli soglasja skrbnikov.

Pred branjem smo z vsakim od udeležencev individualno izvedli intervju in preverili splošno znanje o Sloveniji.

Branje in učenje je potekalo v skupini. Med branjem in učenjem so odrasli ocenjevali primernost besedila, navedli možne popravke in dopolnitve besedilu, ocenjevali fotografsko gradivo, primernost in njihovo razumljivost. Bili so kritični prijatelji.

Zadnje testiranje smo izvedli po treh tednih. Predvidevali smo, da bo precejšnja stopnja pozabljanja, zato nas je zanimalo, koliko naučenega so ponotranjili in si zapomnili.

Odrasli z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo izobraževanja osebnostno rastejo, razvijajo pozitivno samopodobo in bogatijo lastne izkušnje z novimi spoznanji, do tega lahko pridejo samo s pozitivnimi zunanjimi spodbudami.

Pri preizkušanju besedila o Sloveniji v lahkem branju smo odraslim osebam za MDR besedilo brali. Lahko branje smo brali po sklopih (po regijah) in po odstavkih. Ob koncu vsakega odstavka smo uporabnike na različne načine spraševali o pomenu posameznih besed, za katere smo predvidevali, da so težje razumljive. Ob tem so uporabniki tudi komentirali ustreznost slikovnega materiala in razmišljali, kaj bi še morali napisati oz. popraviti. Na koncu vsakega sklopa smo še enkrat pregledali besedilo in ga skupaj obnovili. Po branju in obnovi je sledilo testiranje. Udeleženci so imeli nalogo, da ocenijo primernost besedila.

Lahko branje Slovenija je vsebovalo veliko slikovnega gradiva, kar je bilo uporabnikom zelo všeč, saj so povedali, da tako lažje razumejo in si predstavljajo prebrano. Vsi so povedali, da je slikovno gradivo primerno izbrano.

Udeleženci testiranja so bili zadovoljni z besedilom, bilo je razumljivo, tudi slike so bile jasne in razumljive, bi pa k besedilu dodali še:

- da so v Bohinju tudi kravje dirke,
- da Bohinj obdaja lepa narava, kamor lahko gremo na izlete, sprehode in kolesarimo,
- da se lahko iz grozdja naredijo še žganje, sok in pecivo,
- da čebele nabirajo med,
- da je na Primorskem doma Jan Plestenjak,
- da so v kraju Krka snemali nanizanko Reka ljubezni,
- da ima grad v Gradu na goričkem 365 sob, kar pomeni, da bi lahko vsak dan spali v drugi sobi,
- da najstarejša vinska trta raste na Lentu v Mariboru (dodamo Lent).

Iz besedila bi odstranili: da je ime Perkmandeljc pretežko ime (odstranitev imena). Tukaj so povedali, da bi namesto imena lahko bilo napisano samo škrat.

Vsi ljudje se celo življenje izobražujemo, tudi odrasli z MDR. Odrasli z MDR imajo znižane kognitivne zmožnosti, zato potrebujejo drugačne načine, metode in strategije učenja. Pri tem pa je pomembno, da se tudi sami naučijo načinov, metod in strategij, kako se učiti. Lahko branje je lahko eden izmed načinov, na katerega lahko pridobivajo njim pomembne informacije, saj je lahko branje napisano v lažje berljivi in razumljivi obliki.

Da pa bi bila besedila čim bolj privlačna za osebe z motnjo v duševnem razvoju, smo upoštevali njihove interese. Tudi oni radi berejo besedila, vezana na ljubezen, kulinariko, počitnice, skratka vse, kar jih obdaja v vsakdanjem življenju. V besedilu Slovenija smo zato zajeli vse te tematike.

2.1.3 Izsledki

Potrdili smo osnovno hipotezo, da se bo po branju ter učenju učenja o Sloveniji povečalo splošno znanje o Sloveniji pri udeležencih, ki so sodelovali pri raziskavi. Pri preverjanju splošnega znanja o Sloveniji smo ugotovili, da so udeleženci že pred branjem imeli zelo dobro splošno znanje, so pa predhodno znanje nadgradili.

Potrdili smo tudi drugo hipotezo, da se bo povečala informiranost pri vsebinah, vezanih na nekatere podrobnosti. Pri preverjanju informiranosti o Alpski regiji, Predalpski regiji, Primorski regiji, Dinarsko-kraški regiji in Panonski regiji smo ugotovili, da smo z branjem povečali njihovo predznanje, vezano na te vsebine, saj so pred branjem dosegli skupaj 310 točk od 450 (68,9 %), po branju 444 točk (98,7 %), pri testiranju po treh tednih pa so skupaj dosegli 417 točk (92,7 %) (Kuplen, 2018).

Največji napredki so se pokazali pri vprašanjih, zakaj se uporablja kozolec, kdo je bil kralj Matjaž, kje pridobivamo (delamo) sol in kaj je Martin Krpan prevažal s svojo kobilo v pripovedki o Martinu Krpanu.

2.1.4 Možnosti

Omejitve te raziskave so vezane na velikost vzorca, tako da rezultati zgolj nakazujejo možne učinke učenja odraslih z uporabo besedil v lahkem branju. Smiselno bi bilo znanje preverjati tudi po daljšem časovnem obdobju ter v nadaljnje raziskovanje vključiti še druge vidike učenja, kot je izvedba različnih vaj ob branju in vaj za utrjevanje spomina.

Več besedil, napisanih v lahkem branju, je dostopnih na spletni strani Pedagoške fakultete Maribor pod rubriko Kraji v Sloveniji.

3 Zaključek

Namen raziskave je bil ugotoviti, ali učenje učenja odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja širi splošna znanja o izbrani tematiki. V ta namen smo uporabili besedilo, v lahkem branju na temo Slovenija, ki ga sta ga v okviru projekta ŠIPK priredili Polonca Brumen in Mateja Čeh. Ugotovili smo, da so udeleženci raziskave že pred branjem imeli zelo dobro splošno znanje o Sloveniji, z branjem pa smo to znanje še nadgradili. Ugotovili smo, da smo s pomočjo učenja in branja gradiva napisana v lahkem branju dosegli pozitivne učinke na kognitivnem področju, predvsem glede spomina in zapomnitve informacij pri odraslih z motnjo v duševnem razvoju. Ugotovili smo, da je mogoče aktivno učenje odraslih, saj se je povečala njihova informiranost o izbrani tematiki.

4 Viri in literatura

Grubešič, Stanka (2014): *Posebni program vzgoje in izobraževanja.* Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 18. 1. 2018 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/posebni_program/Posebni_program_vzgoje_in_izob.pdf.

Haramija, Dragica (2017): *Lahko branje*. V Marko Jesenšek (ur.): *Med didaktiko slovenskega jezika in poezijo ob 80-letnici Jožeta Lipnika* (str. 299–317). Maribor: Univerzitetna založba.

Informacije za vse: Evropska pravila za pripravo informacij v lahko berljivi in razumljivi obliki (b. d.). Ljubljana: Zveza sožitje. Pridobljeno 2. 8. 2017 s spletne strani: http://www.zveza-sozitje.si/modules/uploader/uploads/news/files_news/INFORMACIJE.pdf.

Knapp, Tatjana; Fužir, Saša (2013): *Lahko branje v Sloveniji.* V Veronika Rot Gabrovec (ur.): *Tudi mi beremo: zbornik* (str. 40–49). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 25. 2. 2018 s spletne strani: http://www.bralno-drustvo.si/wp-content/uploads/2011/01/Tudi-mi-beremo-splet.pdf.

Kuplen, Simona (2018): *Učenje učenja odraslih z motnjo v duševnem razvoju s pomočjo lahkega branja* (magistrsko delo). Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.

Rot, Veronika (2016): *Koncept lahko branje.* Ljubljana: MMC RTV Slovenija. Pridobljeno 21. 7. 2017 s spletne strani: https://www.rtvslo.si/dostopno/izpostavljeni-clanki/364.

Priloga

Del besedila Slovenija, ki je napisan po pravilih lahkega branja (Brumen in Čeh v Kuplen 2018):

Obstaja veliko držav.

Slovenci živimo v državi Sloveniji.

Slovenija je v Evropi.

V Evropi je veliko držav.

Ena izmed evropskih držav je Slovenija.

Slovenija je naša domovina.

Je država, ki jo imamo radi.

Slika 1: Položaj Slovenije v Evropi (http://www.hervardi.com/zemljevidi_slovenije.php v Kuplen, 2018: priloge).

Ime naše države je Republika Slovenija.

Republika pomeni, da imamo predsednika države.

Predsednik države Slovenije je Borut Pahor.

V Sloveniji živi 2 milijona ljudi.

V Sloveniji največ ljudi govori slovensko.

Slovenijo obdajajo 4 sosednje države.

To so države čisto blizu Slovenije.

Države so ločene z državno mejo.

Sosednje države so Avstrija, Madžarska, Hrvaška in Italija.

Od leta 1991 je Slovenija samostojna država.

To pomeni, da sami odločamo o delovanju naše države.

Slika 2: Zastava Republike Slovenije (http://www.vlada.si/o_sloveniji/politicni_sistem/drzavni_simboli/ v Kuplen, 2018: priloge).

Vsaka država ima:

- zastavo,
- grb,
- himno/pesem in
- glavno mesto.

Pesnik France Prešeren je napisal pesem Zdravljica,

7. kitica te pesmi je slovenska himna.

V zastavi in grbu je upodobljena naša najvišja gora Triglav,
valovite črte pomenijo morje,
zvezde na vrhu so simbol Celjskih grofov.

Slika 3: Grb Republike Slovenije (http://www.vlada.si/o_sloveniji/politicni_sistem/drzavni_simboli/ v Kuplen, 2018: priloge).

Glavno mesto Slovenije je Ljubljana.
Ljubljana je največje slovensko mesto.
V Ljubljani sta grad in
reka Ljubljanica.

Slika 4: Primož Hieng: Panorama z veduto gradu (Turizem Ljubljana v Kuplen, 2018: priloge).

Slovenija je majhna in zelo lepa država.
V Sloveniji so gore in morje.
En del Slovenije je ravninski.
V Sloveniji je veliko gozdov.
V Sloveniji so tudi jezera.
V Sloveniji so tudi lepe reke.
Ena od rek se imenuje Soča.

Slovenija je sestavljena iz 5 velikih delov.
Ti deli se imenujejo regije.
Regije so med seboj različne.
V vsaki regiji je nekaj zanimivega.

Naravne regije Slovenije
1 - Alpska regija 2 - Predalpska regija 3- Primorska regija
4 - Dinarsko kraška regija 5 - Panonska regija

Slika 5: Vladimir Drozg: Naravne regije Slovenije v Kuplen, 2018: priloge.

NAŠA DOMOVINA JE SLOVENIJA – TUDI PRI POUKU ANGLEŠČINE

OUR HOMELAND IS SLOVENIA – ALSO AT ESL LESSONS

✍ ***Marta Kelner*** *(marta.kelner@os-ivantavcar.si), prof. angleščine, dvanajst let poučuje angleščino na Osnovni šoli Ivana Tavčarja Gorenja vas, pred tem je poučevala odrasle in otroke na jezikovni šoli.*

Povzetek

Pri pouku angleščine so učbeniki pogosto zasnovani tako, da se učenci v glavnem učijo o angleško govorečih deželah in kulturah. V prispevku želim poudariti, da je mogoče in pomembno tudi v pouk tujih jezikov čim večkrat vključiti najrazličnejše vsebine, ki poudarjajo naravne in kulturne znamenitosti naše dežele in tudi na ta način vzbuditi ljubezen do domovine. V vsakdanjem življenju lahko kaj hitro opazimo, da že majhni otroci več vedo o tujih praznikih, npr. o noči čarovnic ali valentinovem, kot o nekaterih domačih. Učenci višjih razredov pogosto vedo ogromno o angleško govorečih državah in kulturah, dobro poznajo njihove naravne in kulturne znamenitosti, poznajo mesta, opišejo tuje državne simbole. Tudi to je seveda del našega življenja in učenja in s tem ni prav nič narobe, vendar pa bi bilo treba v vse to čim večkrat vključiti tudi Slovenijo, učencem privzgojiti čut do lastne domovine, hkrati pa jih opolnomočiti, da bodo v tujem jeziku znali in želeli svojo državo ponosno predstaviti prijateljem v svetu. Pri pouku lahko učitelji vseh predmetov, tudi tujih jezikov, učencem skozi zanimivo pripravljene ure priljubimo to temo z izkazovanjem lastnega navdušenja nad svojo državo, jezikom in narečji ter vsem, kar je povezano s Slovenijo in njeno bogato kulturo. Pomembno je, da to v čim večji meri počnemo učitelji v vseh starostnih obdobjih in pri vseh predmetih.

Abstract

English textbooks are often designed so that students should learn mostly about English speaking countries and their cultures. In my article, I would like to emphasise the possibilities and importance of including different contents emphasising the natural and cultural sights of our homeland as often as possible and in this way promote patriotism. Everyone can quickly notice how even small children are well familiar with some imported holidays, such as Valentine's Day or Halloween. On the other hand, most have never heard of Saint Gregor's Day or All Saints' Day. Older students often seem to know a lot about English speaking countries and their cultures. They are familiar with many cities, towns, the natural, cultural and historic sights. They can even describe the national symbols. This, too, is a part of life and education and so it should be. However, it is of utter importance that teachers of all subjects, including foreign language teachers, should emphasise patriotic topics in their lessons as often as possible and with students of all age. At the same time, we should equip them with the knowledge so that they will one day be able to as well as want to proudly present their homeland to their friends from all over the world. Doing so while clearly exhibiting our own enthusiasm of our homeland, country, mother tongue (including dialects) and all that is connected to Slovenia and its rich culture, can be a successful way of promoting national consciousness. In this way can we impart

the sense of love of our country, while also teaching them how to proudly present their homeland to their foreign friends in English.

Ključne besede: angleščina, domovina, domoljubje, leposlovje, Slovenija, slovenski običaji.

Keywords: English as a foreign language, homeland, patriotism, literature, Slovenia, Slovene customs.

1 Uvod

Glavni namen mojega prispevka je pokazati, kako lahko vsak predmet, tudi pouk tujih jezikov, pomaga pri vzgajanju naših otrok za ljubezen do domovine, za čustvo in vrednote.

Vsi ljudje v svojem življenju na najrazličnejše načine stopamo v stik s tujim jezikom. Prav tako pa se vse življenje več ali manj srečujemo s temami, ki se tako ali drugače dotikajo življenja v domovini. Ljubimo jo, ker je naša in ne, ker je velika. Ljubimo jo, saj brez te ljubezni ne moremo ljubiti sebe. Za velik uspeh si lahko štejemo, če nam uspe v obdobju osnovnošolskega izobraževanja združiti prvo in drugo, z jasnim ciljem, da bi učenci zaključili šolanje s pozitivnim odnosom in z ljubeznijo do svoje domovine in da bi tudi v odrasli dobi želeli svojo državo navdušeno in ponosno predstaviti ljudem širom po svetu. Nevarnost, ki učiteljem tujih jezikov preti, je, da radi pozabljamo na to, kar nam konec koncev nalaga tudi učni načrt.

Prepogosto sledimo učbenikom, ki nam ponujajo vsebine, ki se nanašajo na tuje, predvsem angleško govoreče države. Tako na primer že v prvem razredu poznajo noč čarovnic in valentinovo, niso pa še slišali za krompirjeve počitnice, dan vseh svetnikov ali za gregorjevo, zato to priložnost izkoristimo, da o tem spregovorimo pri pouku in angleške praznike primerjamo z običaji, ki so značilni za naše kulturno okolje. Kasneje zelo dobro poznajo, na primer London, o lastni državi in mestih pa, vsaj v angleškem jeziku, ne znajo povedati kaj dosti. Z nekaj truda in veliko zavedanja pa lahko tudi pri pouku angleščine najdemo brezmejne možnosti, da preko različnih tem učencem približamo čut do domovine in s tem dosegamo cilj, ki je, glede na učni načrt (2016) razvijanje zavesti o lastni kulturi, narodni identiteti in državi. Zato se moramo pri pouku vseh predmetov, tudi pri pouku tujih jezikov, ves čas truditi in iskati vedno nove načine in teme, da bi dosegli ta cilj. Pri vsem tem pa je najpomembneje, da, karkoli že počnemo, to počnemo z očitnim lastnim navdušenjem in izkazano veliko mero pripadnosti lastnemu narodu in ljubezni do domovine.

Kot učiteljica angleščine v vseh starostnih obdobjih imam ena od redkih na naši šoli možnost, da otroke lahko spremljam od prvega do devetega razreda. Prav učitelji angleščine smo običajno tisti, ki imamo vpogled v delo in razvoj svojih učencev skozi leta, s tem pa tudi možnost in priložnost vsaj nekoliko vplivati nanje tudi glede nečesa tako pomembnega, kot je domovina. Pomembno pa je, da znamo skozi različna obdobja v razvoju znamo na starosti primeren način vključiti domoljubne teme in vsebine.

V tem prispevku bi rada pokazala le nekaj možnosti, kako sem se lotila v različnih starostnih obdobjih združevati angleščino z domoljubjem in glavnim ciljem, ki je učence opolnomočiti, da bi tujcem v naši državi lahko predstavili bogastvo svoje kulturne in naravne dediščine.

2 Domovinska vzgoja pri pouku angleščine v različnih starostnih obdobjih

Kot učiteljica angleščine sem bila postavljena pred izziv poučevanja v različnih starostnih skupinah, prav od prvega do zadnjega razreda osnovnošolskega izobraževanja. Kar se je v začetku zdela nepremagljiva ovira za predmetno učiteljico, se je na koncu izkazalo za veliko srečo, saj sem dobila vpogled v to, kako se učenci tako različnih starosti učijo in razvijajo. Pri poučevanju najmlajših otrok se učne oblike in metode močno razlikujejo od tistih, ki sem jih bila vajena pri poučevanju najstnikov. Ne glede na predmet, snov ali cilj. Pomembno je, da ne glede na starost učencev in ne glede na učne vsebine, ki jih v določenem trenutku obravnavamo, vselej v mislih ohranimo skupni cilj, ne samo tisti, ki nam narekuje katera znanja morajo učenci imeti, pač pa tudi tisti, o katerem govori učni načrt in naša učiteljska in slovenska vest: razvijanje zavesti o lastni kulturi, narodni identiteti in državi. Pri angleščini lahko učne vsebine, ki spodbujajo razvijanje domoljubja, učitelj vključi malone v vsako učno uro. Zato predstavljam nekaj primerov iz svoje prakse iz različnih starostnih obdobjih.

2.1 Prva triada

V prvi triadi poučujem angleščino le kot neobvezni izbirni predmet v prvem razredu (Pevec Semec idr., 2013). Pri tej starosti pouk poteka predvsem preko pesmi, gibanja in pa preko pripovedovanja zgodb. Zgodbe se pripovedujejo v celoti v angleškem jeziku ob slikah, z mimiko, pesmijo in glasovnim oponašanjem. Učitelj se prelevi v igralca z različnimi vlogami. Pogosto so to pravljice, ki jih učenci poznajo že od prej. V večini se ponujajo avtentične zgodbe, torej zgodbe iz angleško govorečega okolja. Med brskanjem po knjižnici pa sem naletela na nekaj simpatičnih prevodov klasičnih slovenskih otroških besedil, kot so na primer Muca Copatarica, Tri botre lisičice, Sapramiška in podobne. Ob prebiranju sem ugotovila, da bi lahko tudi učencem neprevedena besedila ob obstoječih slikanicah sama pripovedovala v angleščini. Podobno je mogoče storiti tudi s pesmimi, kot je na primer Marko skače, ki se jo da zelo enostavno prevesti in prepevati z učenci.

Za primer učne ure bom vzela kar obravnavo zgodbe Muca Copatarica – Slipper Keeper Kitty (Peroci, 2017), ki jo je v angleščino prevedla Irena Daša. Učiteljem ta opis lahko koristi kot osnova za prilagajanje drugih besedil. Cilj pri angleškem jeziku je seveda razvijanje slušnega razumevanja, usvajanje besednega zaklada in vzbujanje veselja do učenja tujega jezika. Vzporedno je moj cilj spoznati slovensko zgodbo, živali z domačega dvorišča, slovensko navado preobuvanja v copate. Za obravnavo zgodbe porabimo 8 učnih ur, lahko pa tudi več.

Osnova za pripravo učne ure je slikanica v slovenščini ali pa prevedena različica. Pri tej starostni skupini je za učence najpomembnejša slika, zgodbe pa učencem nikoli ne preberem, pač pa jo pripovedujem, pri čemer obvezno uporabim tri pripomočke. Prva je moj glas, druga moje telo in predvsem oči, ki se ob zgodbi gibljejo glede na pomen, tretja pa je slikanica, ob kateri učenci razumejo pripovedovano zgodbo, kljub temu, da besedila še ne morejo razumeti. Besedilo je vselej izključno v ciljnem jeziku, torej angleščini. Zgodbo pripovedujem večkrat. V prvi učni uri dvakrat, učenci pa znajo pripravljene slike postaviti v pravilen vrstni red. V naslednji učni uri zgodbo v začetku pripovedujem ponovno, pri čemer nekateri učenci že pomagajo. Takrat obravnavamo besedišče, povezano z živalmi. S pomočjo sličic spoznamo muco, dodamo še druge domače živali – psa, kokoško, ptička itd. Učenci sami v maternem jeziku naštevajo živali, ki jih poznajo z domačega dvorišča. Nato zgodbo spremenimo tako, da si namesto muce Copatarice izmislimo npr. Kuža Copatarja – Slipper Keeper Doggy ali Kokoško Copatarico – Slipper Keeper Henny. Otroška

domišljija tu ne pozna meja. V eni od naslednjih ur spoznamo tudi eksotične živali – krokodila, leva, zebro itd. Prinesem jim tudi slike. Takrat po skupinah rišemo slovensko zastavo na plakat, sama pa prinesem natisnjenih nekaj zastav drugih držav, predvsem eksotičnih. Na eni strani je tako slovenska zastava, na drugo prilepijo tuje zastave, pod ustrezno zastavo pa lepijo slike živali, ki jih ustrezno ustno poimenujejo tudi v angleščini.

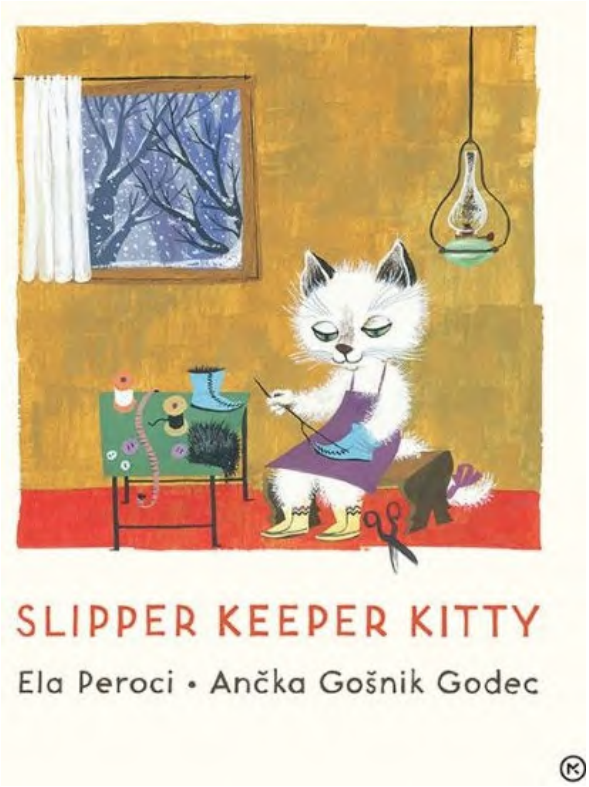

Slika 1: Sleeper Keeper Kitty (Peroci, 2017).

Slika 2: Živali, 1. razred (foto: arhiv avtorice).

Ob obravnavanem besedilu se pogovarjamo tudi o navadi nošenja copat v Sloveniji in kako je s tem v tujini, pogovorimo pa se tudi o pisateljici Eli Peroci in drugih njenih zgodbah. Ob koncu zgodbo tudi dramatiziramo. Učencem se sicer zdi najbolj zanimivo, ko se pogovarjamo, da se ne preobuvajo povsod v copate, kot pri nas, ampak hodijo po hišah kar obuti. To lahko služi kot izhodišče za pogovor še o drugih razlikah med narodi.

2.2 Druga triada

V 4., 5. in 6. razredu ciklično obravnavamo različne vsebine (Andrin idr., 2016). Pri čisto vsaki je na nek način mogoče realizirati tudi domoljubne cilje. Med obravnavanimi temami se tako znajdejo:

- slovenska kulinarika in kultura uživanja hrane v primerjavi z angleško in ameriško,
- slovenska mesta, kulturne in zgodovinske zanimivosti, slovenska umetnost in umetniki,
- šport v Sloveniji in po svetu in znani slovenski športniki,
- svetovna in slovenska glasba, tipični instrumenti,
- letni časi, prazniki, šege, navade (pust, novo leto …),
- nacionalni simboli,
- dom in družina danes in v preteklosti.

Pri pouku v 4. in 5. razredu uporabljamo učbeniški komplet Young Explorers 1 in 2 (Lauder idr., 2012a; Lauder idr. 2012b), v katerem se na koncu vsake enote predstavijo vrstniki iz različnih držav. Ta del sem izkoristila, da posamezne države glede na temo primerjamo s svojo domovino. Iz tega izhajamo pri obravnavi besedišča, pa tudi govorne in pisne funkcijske rabe jezika.

V 4. razredu se tako na koncu prve enote (Lauder idr., 2012a) obravnava besedilo o dečku iz Avstralije, ki je raziskovalec in raziskuje deževni pragozd. Našteje stvari, ki jih potrebuje za svoje raziskovanje, opiše kaj lahko vidi na svojem popotovanju, opiše živali, ki jih sreča na poti. Po prebranem besedilu se učenci za štiri šolske ure – lahko pa tudi več, prelevijo v raziskovalce slovenske dežele, natančneje raziskovalca svoje okolice. Najprej to počnemo v razredu; učenci nizajo ideje, vnaprej se naučijo pričakovanega besedišča, ko učenci naštevajo, kaj vse mislijo, da bodo od žive in nežive narave videli na raziskovanju okolice svoje šole. Eno učno uro posvetimo delu zunaj. Pot začnemo v učilnici na prostem, nato se po navodilih v angleškem jeziku odpravimo na sprehod po okolici šole. Učenci se na določenih točkah ustavijo in zapisujejo to, kar vidijo. Če znajo v angleškem, sicer v slovenskem jeziku. Nato v učilnici na prostem v skupinah združijo ideje in iščejo besede drug pri drugem, nazadnje pa si pomagajo še s slovarjem. V zadnji uri v parih ali trojicah po vzoru avstralskega fanta zapišejo angleško besedilo o sebi kot o raziskovalcu, nato še o stvareh in predvsem živalih, ki so jih odkrili na poti. Zbrana besedila učencev izkoristimo za uvod v obravnavo nove učne snovi – can in can't. Na podoben način v naslednji enoti pišemo besedila o slovenski glasbi in glasbenih instrumentih ter o popularnih športih in slovenskih športnikih. Po vzoru besedila kratko opišejo tudi slovenski glasbeni ansambel in športnika. Nadaljujemo s pustnimi običaji. Prav pust je praznik, ki učence zelo zanima. Ob obravnavi oblačil se navežemo na običaje v naši deželi. Nato primerjamo bivališča ljudi v nekaterih deželah, dotaknemo se bivališč, v kakršnih so običajno živeli naši predniki. Tu ponovimo tudi družinske povezave. Naslednje besedilo je besedilo »Wheat to Flour« (Lauder idr., 2012a) oz. »Od moke do kruha«. Tu pričnemo obravnavati besedišče v zvezi s hrano in prehranjevanjem. Učenci spoznajo veliko besedišča, povezanega s hrano in tipičnimi jedmi v tujih državah, seznanijo se s kulturo uživanja hrane v angleško govorečih državah, nato pa primerjajo le-to s slovensko kulinariko in ob koncu obravnavane tematike predstavijo nekaj tipičnih slovenskih jedi, kot bi jih predstavili ali pripravili svojim tujim prijateljem. Kaj

kmalu ugotovijo, da za nekatere jedi v angleščini ni izraza, saj jih tam ne poznajo. Zato se naučimo to težavo reševati z opisovanjem. Ta tema je učencem zelo pri srcu in jo zato obravnavamo časovno dlje.

V 5. razredu nadaljujemo tematiko slovenskih običajev – spomnimo se pustnih navad, karnevala s šegami in navadami, kot jih poznamo na Slovenskem, kot na primer kurentovanje, laufarji. Te primerjamo z beneškim in drugimi po svetu. Pogovarjamo se o praznovanju božiča in novega leta in pa tudi velike noči na Slovenskem in drugod po svetu. To obravnavamo v obdobju pred prazniki. Dotaknemo se tudi umetnosti, po prebranem besedilu o španskem slikarju Pablu Picassu (Lauder idr., 2012b) se pogovarjamo o rojaku Ivetu Šubicu in po vzorcu opišemo eno izmed njegovih fresk, ki jo lahko vidimo v notranjosti sosednje šole. Ena izmed tem v 5. razredu je tudi družina – opis povprečne slovenske družine po vzoru besedila o družini turškega dečka (Lauder idr., 2012b). Kot zanimivost, učenci so največkrat presenečeni nad dejstvom, da si povsod na svetu ljudje ne morejo sami izbirati partnerjev za poroko. Nadaljujemo z glavnimi in večjimi mesti po svetu in pripravimo kratke predstavitve slovenskih mest, pri čemer se osredotočamo na tisto, kar vse ta mesta imajo in kar nam je všeč. Obravnavamo tudi poklice, ki jih opravljajo ljudje v naši državi in po svetu. Med temami, ki se ponovijo, so seveda tudi šport, glasba in kulinarika.

V 6. razredu, pa tudi kasneje, se večina tem ciklično ponovi, vendar na višji zahtevnostni ravni. Novost je primerjava angleškega in slovenskega šolskega sistema. Ker v tem razredu obravnavamo tudi poimenovanja narodnosti in države, vsaj eno uro posvetimo slovenskim nacionalnim simbolom – narišemo zastave in grb, poslušamo himno v maternem jeziku in Zdravljico preberemo tudi v angleščini.

2.3 Tretja triada

Tudi pri pouku z učenci od 7. do 9. razreda veliko vključujem domovinske teme, seveda prilagojene njihovi starosti in interesom, kot na primer:

- znani slovenski umetniki,
- prelevimo se v znane slovenske pevce in športnike, predstavimo njihove življenjske zgodbe,
- šolski sistem,
- slovenske zgodbe,
- prihodnost, ki si jo želijo zase in za svojo državo,
- popotniki po svoji deželi – počitnice v Sloveniji,
- pomembni dosežki slovenskih raziskovalcev (poudarek je na tistih iz neposredne okolice),
- literatura,
- od prednikov do nas – poudarek na kulturni dediščini,
- okoljevarstvene teme.

V 7. razredu se poleg že ustaljenih tem, ki jih ciklično obravnavamo in nadgrajujemo od prejšnjih let, ukvarjamo tudi z literaturo. Vzporedno, kot to počnejo pri urah slovenščine, pri angleščini preberemo Kozlovsko sodbo v Višnji Gori in pa Martina Krpana. Ker slednjo dramatizirajo pri slovenščini, učenci zelo uživajo tudi pri dramatizaciji odlomka v angleščini. Z rezultati smo zadovoljni tako učiteljica slovenščine kot tudi jaz in kar je najpomembneje, učenci. Poleg tega se pri teh urah zelo zabavamo in nasmejimo.

V 8. razredu je ena najzanimivejših tem pisanje življenjepisa znane osebnosti – izbiramo osebe iz preteklosti, običajno ne več živeče. Po predlogi življenjepisa v angleščini izberemo znane pomembne

osebnosti iz slovenske zgodovine. Jezikovno je poudarek na pretekliku. Učenci imajo nalogo, da sami zberejo podatke, pomagajo si lahko s šolsko knjižnico in z računalniki. Življenjepise ustno ob pomoči PowerPoint predstavitev predstavijo svojim sošolcem. Nekaj primerov izdelkov učencev je prikazanih spodaj.

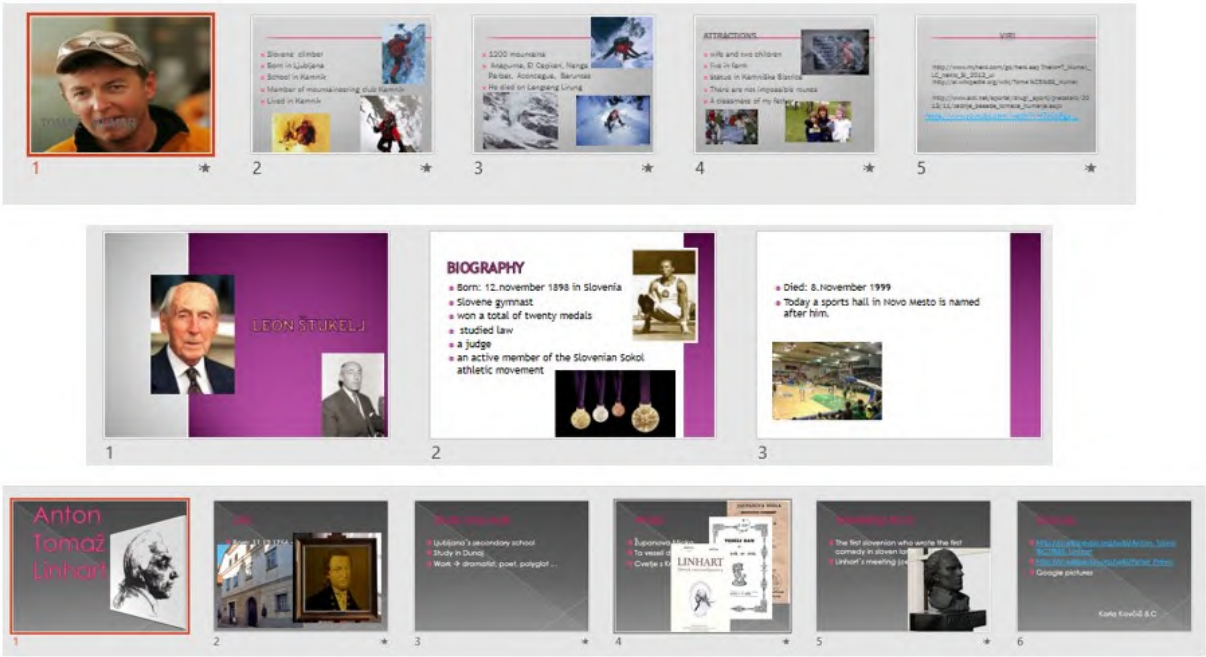

Slika 3: Predstavitve, 8. razred (foto: arhiv avtorice).

V 9. razredu je eno od obravnavanih besedil tudi tisto o kralju Arthurju in njegovih vitezih okrogle mize (Hutchinson, 2013d). Priložnost izkoristimo za to, da učenci sami poiščejo podobnega junaka v slovenskem okolju, najdejo čim več podatkov o njem in ga kratko opišejo. Vedno se najde več učencev, ki ob tej temi izpostavijo Martina Krpana, ki se ga spomnijo iz 7. razreda, zato skupaj ponovimo zgodbo. To lahko učitelj izkoristi za nadaljnje naloge, kot je na primer pisanje obnove, priprava ustne predstavitve ob slikovnem prikazu (plakat ali PowerPoint) izbrane legende. Učenci se pogosto spomnijo še drugih podobnih literarnih osebnosti, na primer Kekca, Jurija Kozjaka itd. Ena pomembnejših v 9. razredu je tudi tema o prihodnosti. Obravnavamo prihodnje čase in se v zvezi s prihodnostjo navežemo na ekologijo. Izhodiščno besedišče je avtentično angleško, zelo enostavno pa se tema naveže na našo državo, kakšno življenje v njej pričakujemo čez npr. 30 let, kaj lahko sami storimo za to. Ta tema je predvsem zanimiva zame, saj lahko iz pogovora z učenci že preverim, v kolikšni meri so naši cilji doseženi.

3 Zaključek

Kot se lahko vidi iz vseh navedenih primerov, se lahko skoraj vsaka učna ura angleščine na nek način navezuje na domoljubno tematiko. Moje dosedanje izkušnje so pri vseh starostnih obdobjih v glavnem zelo pozitivne, učencem so teme blizu in večinoma radi delajo. Ko ure evalviramo, navajajo, da jim je všeč skupinsko delo in poročanje, všeč jim je likovno oblikovanje izdelkov. V samih dejavnostih najdejo tisto uporabno vrednost, ki je naš skupen cilj. Osmislijo učenje tujega jezika, saj

le-to sovpada z željo spoznavati ljudi po svetu, se z njimi pogovarjati in jim ponosno predstaviti svojo državo. Opažam, da z navdušenjem sprejemajo dejavnosti, ki vključujejo že poznana besedila, saj lahko novo znanje povežejo z že obstoječim. Prednost vidim tudi v medpredmetnem povezovanju. Pri nas to poteka predvsem z učiteljicami razredničarkami na razredni stopnji in z učiteljicami slovenščine na predmetni stopnji. Seveda pa je to z nekaj volje in veliko časa možno tudi na drugih predmetnih področjih. Prav medpredmetno povezovanje pa je za učitelje tujih jezikov lahko največji izziv, saj je lahko težavno predvsem z vidika časovne organizacije. Učitelji se moramo med seboj veliko pogovarjati in usklajevati, običajno pa smo učitelji angleščine tisti, ki se moramo v večji meri prilagajati.

4 Viri in literatura

Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta; Lesničar, Barbara (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: MIZŠ: Zavod RS za šolstvo.

Hutchinson, Tom (2013a): *Project 1*. Ljubljana: Oxford University Press.

Hutchinson, Tom (2013b): *Project 2*. Ljubljana, Oxford University Press.

Hutchinson, Tom (2013c): *Project 3*. Ljubljana, Oxford University Press.

Hutchinson, Tom (2013d): *Project 4*. Ljubljana, Oxford University Press.

Jurčič, Josip (2009): The Famous Goat Trial. Ivančna Gorica: JSKD.

Lauder, Nina; Shipton, Paul; Torres, Suzanne (2012a): *Young Explorers 1*. Ljubljana: Oxford University Press.

Lauder, Nina; Shipton, Paul; Torres, Suzanne (2012b): *Young Explorers 2*. Ljubljana: Oxford University Press.

Levstik, Fran (2004): *Martin Krpan*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Peroci, Ela (2017): *Slipper Keeper Kitty*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Fotografija naslovnice pridobljena 4. 11. 2020 s spletne strani: https://www.emka.si/webapp/wcs/stores/servlet/sl/emkasi/muca-copatarica-angleska-izdaja-2358049-pr.

Pevec Semec, Katica; Andrin, Alenka; Emeršič, Stanka (2013): *Učni načrt. Program osnovna šola. Tuji jezik v 1. razredu: neobvezni izbirni predmet*. Ljubljana: MIZŠ, Zavod RS za šolstvo.

Prešeren, France (2017): *A Toast*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

THE CULTURE BOX: KAKO SPRAVITI DOMOVINO V ŠKATLO?

THE CULTURE BOX: CAN YOU ZIP A COUNTRY?

✍ ***Meta Štrumbelj*** *(meta.strumbelj@yahoo.com), prof. angleščine, je učiteljica angleščine na Osnovni šoli Komenda Moste. Ima več kot 20 let izkušenj s poučevanjem na osnovni in srednji šoli. Je mentorica prostovoljcev in mednarodnih projektov.*

Povzetek

Moji učenci so navdušeni nad ameriško kulturo. Njihovo besedišče v angleščini se zaradi računalniških zaslonov bogati. Ob tem postajajo pogovori in sestavki v maternem jeziku osiromašeni. Kot učiteljica angleščine sem se dolgo čutila omejeno pri spodbujanju narodne zavesti, dokler nisem odkrila projekta 'Culture Box', ki prepleta domovinsko vzgojo s poukom tujega jezika.

Projekt temelji na tem, da morajo učenci poiskati čim več predmetov, s katerimi je mogoče napolniti kartonasto škatlo za čevlje. Pošljejo jo na partnersko šolo v tujini in od nje prejmejo podobno škatlo. Učenci so takoj želeli svojo domovino prikazali v najboljši luči. Slovensko škatlo so napolnili s pisnimi in slikovnimi predstavitvami naših jedi, kulturnih dogodkov, krajev, živali, plesov. Raziskali in predstavili so pomen državnih simbolov, posneli šolo ter poiskali video vsebine s predstavitvijo naravnih biserov. V škatlo so dodali zvočne posnetke priljubljenih pesmi in jo dopolnili s slovenskimi sladkarijami.

Kljub težkemu pričakovanju škatle iz tujine smo ob koncu projekta spoznali, da smo imeli največ veselja s polnjenjem slovenske škatle, na katero so bili učenci upravičeno ponosni.

Abstract

My students are big fans of American culture. Their English vocabulary is enriched according to their screen time. At the same time, they use impoverished vocabulary in their mother tongue. I've long felt limited by the subject I teach when wanting to encourage national consciousness. When I discovered the Culture Box project, it created the bond between homeland education and a foreign language I needed.

As part of the project, students were required to fill a cardboard box with items that represent their homeland. The box is then sent to a foreign country and exchanged for a similar box, prepared by the partner school. My students immediately expressed the need to present our country in the best of light. The Slovenian box was filled with verbal and visual presentations of our cousine, cultural events, sights, animals and dances. The students explored and presented the meaning of state symbols, filmed a video of our school and searched for videoclips of our natural habitat. They also added some popular music audio files and filled the box up with Slovenian candies and fruit bars.

Despite the anticipation of the foreign culture box we all realized that the best part of the project was filling the Slovenian box and learning that there are many things we can be proud of as Slovenians.

Ključne besede: državni simboli, mednarodni projekt, mednarodno sodelovanje, narodna zavest.

Keywords: state symbols, international project, international cooperation, national consciousness.

1 Uvod

Več kot dvajset let poučevanja angleščine osuplo opazujem, kako hitro se dviga raven znanja mojih učencev. Zame je bila šola moj prvi pravi stik s tujim jezikom, a današnji otroci dobesedno odraščajo ob zvokih angleščine. Starši so navdušeni nad angleškimi uricami v vrtcih. Sodobni mediji otrokom omogočajo kopanje v 'jezikovnem bazenu', kar je idealno za učenje tujega jezika. Večina tudi izbere angleščino kot neobvezni izbirni predmet v prvem razredu.

Čeprav sem svoje poklicno življenje posvetila poučevanju tujega jezika, sem zavedna Slovenka in cenim svoj materni jezik. Kar zaboli me, ko skupaj z dvigom ravni znanja angleščine opazujem siromašenje slovenščine in nespoštljiv odnos otrok do njihovega maternega jezika. Kot učiteljica sem se od nekdaj zavedala vpliva na mlade okrog sebe in želela pri njih razvijati tudi druga področja: osebne vrednote, empatija, ljubezen do domovine. Izbira predmeta mojega poklica me je omejevala pri spodbujanju narodne zavesti, saj domovinske vzgoje v učni načrt dolgo nisem znala vplesti.

Slednje mi je omogočil projekt 'Culture Box'. Odkrila sem ga na spletni strani *eslprintables.com*, kjer ga je navdušeno predstavila italijanska učiteljica. Odločila sem se, da se o projektu pozanimam in ga izpeljem s svojimi učenci. Naš cilj je bil napolniti in izmenjati škatlo z vsaj eno šolo v tujini. Moj glavni namen ob tem je bil navdušiti učence za mednarodno sodelovanje in jim omogočiti, da preko projekta odkrijejo, da je v njihovi domovini veliko stvari, na katere so lahko ponosni.

2 Culture Box

2.1 Anglosaška kultura v učnem načrtu

Na šoli v razredu v skladu z učnim načrtom (Andrin, 2016) uporabljamo učbenik Project 2 Fourth Edition (Hutchinson, 2019), ki je razdeljen na šest poglavij. Vsako poglavje se zaključi s podpoglavjem 'Culture'. Učenci spoznavajo ameriško, avstralsko in britansko kulturo ter druge angleško govoreče dežele. Pri pouku obravnavamo tudi ameriške in britanske praznike. Ko sem pred 20 leti začela s poučevanjem, so se učenci ob tem naučili marsikaj novega, saj so jim bili tuji običaji neznani. Zadnja leta se dogaja, da so otroci v tretji triadi že naveličani vsakoletne obravnave znanih praznikov in običajev.

2.1.1. Vdor tuje kulture v naše okolje

Po zaslugi trgovcev in medijev učenci dobro poznajo praznike, kot so Halloween, Christmas in Valentine's Day. Znajo našteti vsaj nekaj imen božičkovih jelenčkov, ob besedi 'Easter' pomislijo na velikonočnega zajčka in konec oktobra prirejajo domače zabave za noč čarovnic. Tuji običaji se jim zdijo privlačni in zanimivi.

Nekatere praznike učenci poznajo celo bolje od domačih. Redko se zgodi, da ob datumu 31. oktober pomislijo na dan reformacije, čeprav ga vsako leto omenijo v šoli. Učijo se o vseh pomembnih slovenskih praznikih in običajih, a ob njih ne začutijo ponosa ali veselja, da so Slovenci. Zgodi se, da se domačih običajev celo sramujejo.

Podobno velja za mesta, pesmi in turistične kraje. Pri 'možganski nevihti' božičnih pesmih se med naštetimi vedno znajdejo 'Jingle Bells', 'Last Christmas' ter 'Rudolph', le redko pa 'Bela snežinka', kaj šele 'Glej zvezdice božje'. Nekaj učencev omeni pesem 'Sveta noč', a ne poznajo njenega izvora in so prepričani, da gre za slovensko narodno pesem.

Ko se ob obravnavanju prihodnjika pogovarjamo o načrtih ter željah, mladi sanjajo o Havajih, New Yorku, Hollywoodu, Londonu in Parizu. Redko se najde kakšen skavt, navdušen nad iskanjem medvedov v Kočevskem Rogu. Ob tem učence vedno podražim z vprašanjem, zakaj jih vleče v tujino in jih izzovem, naj naštejejo slovenske kraje, vrhove ali znamenitosti, ki bi jih radi obiskali.

2.1.2 Spodbujanje k odkrivanju dobrega v domači kulturi

Ob primerni spodbudi so učenci sposobni priklicati znanje o slovenskih praznikih, običajih, pesmih, simbolih in kulturnih znamenitostih. Priznajo, da tudi slovenski glasbeniki dosegajo uspehe in da se je ob njihovi glasbi mogoče dobro zabavati. Ob spodbudi naštejejo vsaj deset turističnih krajev (poleg Postojnske jame in Bleda) in znajo priporočiti nekaj tradicionalnih slovenskih jedi.

Težave nastopijo, ko morajo o tem spregovoriti v angleškem jeziku. Težko sprejmejo dejstvo, da nekaterih poimenovanj (na primer imen jedi) ne prevajamo in so v zadregi, ko morajo sredi povedi v angleščini uporabiti slovensko besedo, kot je 'potica'.

Ob primerjavi slovenske in anglosaške kulture ima preveč učencev občutek manjvrednosti. Kot njihova učiteljica sem vedno čutila dolžnost, da to spremenim.

2.2 Projekt 'Culture Box'

Ko sem na forumu spletne strani *eslprintables.com* našla opis projekta 'Culture Box', sem vedela, da sem našla način, kako spremeniti pogled učencev na našo kulturo. Ob tem jih lahko še spodbudim, da o njej spregovorijo v angleškem jeziku.

Projekt temelji na izmenjavi kartonastih škatel za čevlje med dvema šolama iz različnih držav. Udeleženci napolnijo svojo škatlo s pismi, drobnimi pozornostmi, fotografijami in podobnimi predmeti, ki predstavljajo njihovo državo. Pošljejo jo na partnersko šolo v tujini in od nje prejmejo drugo škatlo, ki predstavlja njihovo kulturno okolje.

2.2.1 Načrtovanje

Projekt sem predstavila ravnateljici in po njeni odobritvi tudi učencem sedmih razredov. Naredili smo seznam prostovoljcev, ki so želeli sodelovati. Imeli smo več sestankov, na katerih smo zbirali ideje o vsebini, si razdelili naloge ter napisali pisma, posneli video predstavitve ter pregledali in ovrednotili zbrano gradivo.

2.2.2 Iskanje partnerskih šol

Na forumu za učitelje na spletni strani *eslprintables.com* sem objavila vabilo k sodelovanju pri projektu. Odzvalo se je nekaj učiteljev. Po podrobni predstavitvi projekta sta se za sodelovanje odločili dve šoli, ena iz Belorusije in ena iz Katalonije, s katerima smo v projektu tudi sodelovali. Zaradi uredbe GDPR (General Data Protection Regulation oz. Splošne uredbe o varstvu podatkov) smo s katalonsko šolo sklenili dogovor o sodelovanju, ravnatelja pa sta podpisala izjavo o varovanju podatkov.

2.2.3 Zbiranje gradiva

Po uvodnem zbiranju idej ('nevihti možganov') sem učence povabila, naj sestavijo seznam stvari, ki jih bomo zbirali. Razdelili so si naloge, kot so pisanje pisem, izdelava predstavitev (hrane, običajev, živali) ter snemanje video predstavitev (šole, lokalne skupnosti ter posameznih učencev). Obsežnejše naloge so učenci izpeljali po skupinah, vsak posameznik pa je v škatlo prispeval še nekaj drobnih pozornosti. K sodelovanju smo povabili turistična društva ter obrtnike.

Zbiranje je trajalo več tednov. Vse predmete smo hranili v dveh ločenih škatlah v učilnici ter sproti delali popis zbranega. Nemogoče je bilo zagotoviti, da bi bil vložek truda ter vrednosti zbranega gradiva enakovreden, vendar smo z načrtovanjem skušali doseči čimbolj pravično delitev dela med učenci.

2.2.4 Vsebina

Ob načrtovanju smo se s partnerskimi šolami sporazumeli o poenotenem delu vsebine škatel: predstavitev državnih simbolov, nekaj osebnih pisem, kovanci ter po en spominek za vsakega udeleženca. Na ta način smo želeli zagotoviti obojestransko zadovoljstvo učencev ob prejemu škatle. Z mentoricama smo se dogovorile, da vsaka šola v škatlo doda USB ključek določene zmogljivosti, na katerega smo naložili predstavitve. Tako je vsaka učiteljica osebno kupila in prejela dva USB spominska ključka.

2.2.4.1 Pisne predstavitve

Učenci so pisali o vnaprej dogovorjenih temah:

- My Day: opis dne običajnega slovenskega dvanajstletnika
- This is Our School: opis naše osnovne šole ter šolskega sistema
- Our Traditional Food: recepti, fotografije in opisi slovenskih tradicionalnih jedi
- Traditions: opis narodnih običajev, šeg in navad
- Sights: opis in fotografije slovenskih naravnih in kulturnih znamenitosti
- Our Family: opis običajne slovenske družine
- My House: opis nekaj slovenskih hiš in stanovanj
- My Room: opis sobe običajnega slovenskega najstnika
- Animals: opis in fotografije slovenskih avtohtonih živali

Vse teme so se pokrivale z obravnavano snovjo pri pouku tujega jezika, zato so učenci v veliki meri lahko delali samostojno in so bili zelo motivirani. Naloga učiteljice je bila le v spremljanju, svetovanju ter lektoriranju zbranega gradiva.

Učenci so dodali tudi osebna pisma s fotografijami sodelujočih. Na podlagi teh pisem se je po projektu začela dejavnost medvrstniškega dopisovanja, ki je trajala še naslednje šolsko leto.

2.2.4.2 Državni simboli

S pomočjo donatorjev smo v vsako škatlo dali eno slovensko zastavo ter predstavitev in razlago državnih simbolov (grb, himna, zastava). Zvočni posnetek himne smo dali na spominski ključek in

poiskali prevod himne v angleščini. Našli smo tudi kovance, na katerih so prikazani slovenski kraji in živali. Prilepili smo jih na barvne kartone in pripisali pojasnila v angleščini.

2.2.4.3 Video gradiva

Učenci so po skupinah izdelali video predstavitve naše šole ter okolice. Vsi komentarji in pojasnila so bili v angleškem jeziku. Na spominski ključek smo dodali nekaj posnetkov slovenskih ljudskih plesov. Učenci so poiskali video vsebine s predstavitvijo naravnih biserov, posnetke priljubljenih pesmi in predstavitev slovenskih vplivnežev (influencerjev).

Pri izbiri pesmi sem prepustila učencem proste roke, tudi kadar se z njihovim okusom nisem strinjala. Želela sem, da začutijo projekt kot njihov in da imajo ob polnjenju škatle občutek, da dajejo vanjo del sebe.

2.2.4.4 Slikovno gradivo

Turistična društva iz cele Slovenije so nam darovala več brošur, zgibank in razglednic, ki smo jih dopolnili s fotografijami domačega kraja ter naše šole. Pomagali smo si tudi z vodniki, kot je Naravne znamenitosti Slovenije (Habjan in Skoberne, 2004).

Veseli smo bili tudi ideje, da partnerski šoli pošljemo zemljevid Slovenije. To je bila ena redkih stvari, ki jih je bilo potrebno kupiti.

2.2.4.5 Priboljški

Izbor poslanih gradiv in predstavitev smo dopolnili s slovenskimi sladkarijami. Izbrali smo priboljške, ki dobro prenesejo razmere na poti: sadne rezine, bombone, oreščke in nekaj čokolad. Učenci so v trgovinah našli tudi lične škatlice s čaji, piransko soljo, zelišči in začimbami.

2.2.2.6 Drobne pozornosti

V želji, da vsak učenec partnerske šole prejme v spomin vsaj eno malenkost, smo se vnaprej pozanimali o številu sodelujočih. V slovensko škatlo smo dodali obeske za ključe, spominske svinčnike, magnete in drobne izdelke suhe robe ter pojasnili njihov pomen ali simboliko.

2.2.4.7 Gradiva, neprimerna za pošiljanje

Ob zbiranju smo bili pozorni, da ne bi vključili neprimerne hrane, ki ne bi prestala poti, priboljškov s kratkim rokom trajanja, krhkih predmetov, alkohola ter predmetov, ki niso slovenski. S slednjimi smo imeli nekaj težav, saj so bili učenci za marsikatero stvar prepričani, da je slovenska, a je bila izdelana na Kitajskem ali pa s Slovenijo ni imela nič skupnega. Prav tako v poštev niso prišli predmeti, ki zaradi svoje velikosti niso bili primerni za pošiljanje.

2.2.5 Pošiljanje

Ker smo projekt načrtovali, je stroške pošiljanja pokrila šola. Da ne bi bili previsoki, smo izbrali manjši škatli za čevlje in ju poslali po navadni pošti.

Pri pošiljanju škatle v Belorusijo smo po navodilu koordinatorke šolo naslovili tudi v cirilici, da bi s tem zagotovili dostavo na pravi naslov.

Steklene in občutljive predmete smo posebej zavili v zračne blazinice. Škatli smo zavili in trdno zalepili, nato pa še ovili z okrasnim papirjem in nalepkami, da sta bili lepi na pogled.

2.2.6 Prejem škatel iz tujine

S partnerskima šolama smo načrtovali istočasno pošiljanje, a nam to ni uspelo. Naši škatli smo tako odposlali konec novembra in težko čakali na prejem njihovih. Ob odpiranju so bili prisotni vsi sodelujoči učenci. Vse priboljške in drobne predmete smo razdelili med učence, večje predmete in slikovno gradivo pa razstavili na ogled ostalim učencem šole. Z video gradivi smo obogatili pouk v sedmem razredu, saj so bila poučna in zanimiva. Učencem je bilo všeč, da smo tako obravnavali tudi države, ki jih pri pouku geografije sicer omenijo, vendar pa so jim neznane.

2.2.7 Zapleti

Pri projektu ni šlo brez zapletov. Nekateri učenci so bili razočarani, ker nismo sprejeli njihovih prispevkov. Veliko pisnih izdelkov je bilo potrebno popraviti in ponovno napisati. Nekateri izdelki so bili neprimerni za pošiljanje po pošti.

Ob pošiljanju v Katalonijo nismo bili pozorni na šolski koledar. Naš paket je tako na šolo prispel med božičnimi počitnicami. Ker je bila šola zaprta, je bil neprevzeti paket vrnjen pošiljatelju. Na srečo smo po posredovanju učiteljice ter s pomočjo nesebičnih poštnih uslužbencev uspeli paket preusmeriti nazaj in je brez dodatnih stroškov uspešno dosegel svoj cilj.

Paket, namenjen v Belorusijo, je bil odprt na carini in zavrnjen zaradi 'prepovedane vsebine'. Domnevali so, da je v eni stekleničk z medom alkohol in pošiljko zavrnili. Ob vrnitvi smo morali povrniti stroške povratnega pošiljanja, sporno stekleničko pa smo zatem odstranili skupaj s še nekaterimi priboljški, ki bi zaradi pomanjkljive deklaracije lahko ponovno povzročili težave.

3 Zaključek

Projekt Culture Box je učencem omogočil, da spoznajo kulturno okolje druge države, njene prebivalce in znamenitosti. Največja vrednost sodelovanja v projektu je bila v priložnosti, da učenci ovrednotijo in predstavijo svojo državo v najboljši luči. Ob tem so poglobili svoje znanje in na novo odkrili svojo domovino kot nekaj, na kar so lahko ponosni. Utrdili so svojo narodno zavest in začutili veselje nad okoljem, v katerem živijo. Eden največjih izzivov je bilo odkrivanje manj znanih, a čudovitih kotičkov naše domovine.

Pri izvedbi projekta smo se naučili, da moramo biti previdni pri izbiri predmetov, katerih vsebina je uradni osebi in nepoznavalcu jezika vprašljiva. Predmete z neznano vsebino bomo naslednjič označili z deklaracijo v angleščini ali v jeziku prejemnika. Pozorni bomo tudi na časovni okvir pošiljanja in šolski koledar prejemnika, da zagotovimo prevzem pošiljke na cilju.

Učenci so bili nad projektom navdušeni, zato bomo z njim nadaljevali tudi v prihodnjem šolskem letu. Po zgledu priljubljenih posnetkov na Youtube bomo zaprosili tudi za posnetek, kako so prejemniki škatle okušali in se odzivali na okuse slovenskih priboljškov.

Ob evalvaciji projekta smo se zavedli, da smo pozabili omeniti znane Slovence, kar bomo v prihodnosti popravili.

4 Viri in literatura

Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta; Lesničar, Barbara (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: MIZŠ, Zavod RS za šolstvo.

Barle Lakota, Andreja; Rustja, Erika; Jug, Janez (ur.) (2006): *Državljanska in domovinska vzgoja: zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja.

Culture Box Project (2017). Pridobljeno 15. 8. 2020 s spletne strani: https://www.eslprintables.com/forum/topic.asp?id=54220.

Habjan, Vladimir; Skoberne, Peter (2004): *Naravne znamenitosti Slovenije*: *izletniški vodnik.* Ljubljana: Sidarta.

Hutchinson, Tom (2019): *Project 2 Fourth Edition*. Ljubljana: Oxford University Press.

Matičko, Petra (2019): Vzgoja za ljubezen do domovine in države skozi lepote Slovenije. V Erika Ašič (ur.): *Vzgoja za ljubezen do domovine in države: zbornik* (str. 370–376). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno 7. 8. 2020 s spletne strani: www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf.

Pevec, Franc (2018): Slovenska kulturna dediščina si vselej zasluži naše pozornosti. *Časnik*, 28. 2. 2018. Pridobljeno 10. 8. 2020 s spletne strani: https://www.casnik.si/slovenska-kulturna-dediscina-si-vselej-zasluzi-nase-pozornosti/.

Polak, Alenka; Razdevšek-Pučko, Cveta (1995): Vrednote v šoli in v izobraževanju učiteljev. *Psihološka obzorja,* letnik 4, številka 1/2, str. 47–59.

Turk, Anja; Forstnerič-Hajnšek, Melita (2010): Narodna zavest je vrednota. *Večer*, 24. 6. 2010, str. 18.

Zupanc, Aleksandra (2018): *Prevodi manj znanih slovenskih nenaselbinskih zemljepisnih imen v angleščino – na primerih iz Priročnega krajevnega leksikona Slovenije (1996).* Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

IZ PRETEKLOSTI ZA SEDANJOST PRI POUKU ANGLEŠČINE

FROM THE PAST FOR THE PRESENT IN ENGLISH LESSONS

✍ ***Simona Duška Zabukovec*** *(simona-duska.zabukovec@guest.arnes.si), prof. angleškega in nemškega jezika s književnostjo, poučuje na Biotehniškem centru Naklo. Je soavtorica dveh učbenikov za angleški jezik.*

Povzetek

Učenje tujega jezika je lahko dobra priložnost, da poglobimo narodno zavest. Dostikrat se namreč šele v pogovoru s tujci zavemo, kako nas je domovina oblikovala na področju kulture, vrednot, prepričanj, navad, dosežkov. Oblikovali so nas ljudje in pokrajina, zgodbe in delo, folklora in zgodovina, pričakovanja in prizadevanja. Če to vemo in znamo tudi ustrezno predstaviti, postane komunikacija s tujcem bolj bogata in plodovita. V prispevku so predstavljeni primeri, kako dijake začetnih letnikov pri urah angleščine usposobiti za pogovor o svoji deželi, kako so Slovenci živeli, delali in zoreli in končno ustvarili lastno državo. Predstavljene so tri učne priprave na temo zgodovine z namenom, da se dijaki zavedo ter znajo povedati, kaj je oblikovalo slovensko identiteto in reševalo narodov obstoj: pregledu zgodovinskih dogodkov in kulturnih dosežkov v obliki izbiranja podatkov sledi dramatizacija obreda ustoličevanja karantanskih knezov in za sklep priprava plakata na temo osamosvojitve Slovenije.

Abstract

Learning a foreign language can create a window of opportunity to deepen one's national awareness. Often it is only in conversation with a foreigner that we become aware of how one's homeland has shaped a person's culture, values, beliefs, habits and achievements. People and landscape, stories and work, folklore and history, expectations and efforts have all contributed to shaping one's identity. Being aware of this and knowing how to convey it properly, can make the communication with a foreigner richer and more fruitful. The article presents examples of how to teach high school students in English lessons to talk about their country, how the Slovene people lived, worked and matured and finally created an independent state. Three lesson plans on the topic of history are presented in order to make students aware and able to discuss what established Slovene identity and saved the nation's existence. A brief overview of historical events and cultural achievements is followed by the dramatization of the rite of the installation of the dukes of Carinthia and concluded with a wall display on the topic of becoming an independent state.

Ključne besede: narodna identiteta, pouk angleščine, samostojna država, ustoličevanje karantanskih knezov, zgodovina Slovenije.
Keywords: national identity, English lessons, independent state, the installation of the dukes of Carinthia history of Slovenia.

1 Uvod

Družbeni razvoj in napredek omogočata povezanost z drugimi državami, to pa zahteva znanje jezika, predvsem angleščine, ki je kot mednarodni jezik prisotna povsod po svetu. Dijaki se udeležujejo mednarodnih izmenjav, gostijo tuje dijake, se z njimi povezujejo na družbenih omrežjih. V soočenju z drugo kulturo pridejo na dan podobnosti in razlike med nami, zavemo se, kaj imamo skupnega, kje razmišljamo, presojamo in ravnamo drugače, kaj je pametno ohraniti in kaj bi bilo koristno spremeniti.

Razvijanje zavesti o domovinski pripadnosti lahko učinkovito izvajamo tudi pri pouku tujega jezika. Ko se učimo drugim pripovedovati o sebi, se zavedamo, kdo smo, od kod smo, kaj nas je navduševalo. Ko drugim predstavljamo svojo pokrajino, ljudi, delo, umetnost, zgodovino, se zavemo, kako nas je domovina oblikovala na področju kulture, navad, vrednot, prepričanj. Zavemo se mnogoterih dobrin, s katerimi je slovenski narod prispeval v zakladnico človeških vrednot. S tem krepimo narodno zavest. Kadar smo dobro ukoreninjeni v lastni kulturi, je naša identiteta trdnejša in soočenje z drugo kulturo ni tveganje, ampak obogatitev.

Ob dejstvu, da je angleščina mednarodni jezik, so učbeniki za angleški jezik napisani z mislijo na globalno oz. mednarodno občinstvo, zato vključujejo vsebine z različnih koncev sveta, najpogosteje seveda dominira kultura Velike Britanije. Redko najdemo učbenike, ki bi omogočali refleksijo lastne kulture. Ilić (2017: 49) izpostavi, da je »večina (angleških) učbenikov globalno proizvedenih, zato je značilna kulturna neobčutljivost za kulturo učencev … s tem učbeniki ne omogočajo primerjanja lastne in tuje kulture, kar močno zavira razvoj medkulturne zavesti pri učencih.« Vseeno najdemo avtorje kot Hutchinson (2010), ki zapiše: »Ko učenci iz Aten ali Barcelone ali Milana uporabljajo angleščino za sporazumevanje z drugimi govorci angleščine, o čem bodo želeli govoriti? Bo to London, New York, družina Janet in Johna, hiša g. Smitha? Zagotovo ne! Želeli bodo in od njih se bo pričakovalo, da bodo govorili o vidikih lastnega življenja – o svoji hiši, družini, mestu in podobno … Splošno je znano, da je ena najpomembnejših prednosti učenja tujega jezika priložnost spoznati druge kulture. Zlasti pri mednarodnem jeziku, kot je angleščina, je pomembno, da pretok ni enosmeren: angleški jezik in kultura → učenec. Namen učenja tujega jezika je omogočiti komunikacijo med dvema kulturama. Angleščina kot mednarodni jezik ne bi smela govoriti o načinih angleško govorečega sveta. To bi moralo biti tudi sredstvo, da svetu spregovorite o svoji kulturi.«

H kulturi naroda ne sodijo zgolj kulinarika in praznični običaji, ki jih najpogosteje obravnavamo pri primerjanju angleških in slovenskih navad, ampak vse tiste vrednote, ki so pomagale Slovencem, da so preživeli na svoji zemlji, ohranili vero in jezik ter se s svojo kulturo, znanjem in dosežki uveljavili kot enakopraven član skupnosti evropskih narodov in končno uspeli ustanoviti svojo državo. Moja želja je, da bi dijaki svoje znanje razvili do te mere, da bi znali predstaviti Slovenijo tujcem doma ali v tujini na način, ki je vreden naše domovine.

Da tujcu pojasnimo, kako da je naš narod, mesto, skupnost tak, kot je, jim moramo predstaviti zgodbo naše države. S pripovedovanjem svoje zgodovine odstiramo razsežnosti, ki so vplivale na ljudi in kakšen učinek imajo še danes. Ko je Slovenija leta 1991 pridobila svojo samostojnost, je bil to najpomembnejši dogodek v njeni zgodovini. Slovenci smo dobili priložnost, da sami odločamo, kako in s kom bomo živeli in s kom se bomo povezovali. Po drugi strani pa je izredno zanimivo, da je tako majhen narod na stičišču različnih kultur in v sklopu različnih držav ohranil svoj življenjski prostor in oblikoval svojo identiteto.

Prispevek predstavlja tri učne priprave za pouk angleščine za dijake v srednjem strokovnem izobraževanju na temo slovenske zgodovine. Prva priprava je namenjena sestavljanju zgoščenega pregleda slovenske zgodovine in kulturnih dosežkov. Druga priprava obravnava edinstven

demokratičen dogodek v fevdalni Evropi, to je ustoličevanje karantanskih knezov. Tretja učna priprava predstavi potek obravnave nastanka samostojne države l. 1991.

2 Iz preteklosti za sedanjost

Zgodovina slovenskega naroda je bogata, zanimiva, a tudi razburkana. Odločilno sta jo oblikovala dva dejavnika: maloštevilnost prebivalstva in geopolitična lega na stičišču kultur. Slovenci so bili stoletja sestavni del različnih držav, vendar smo kljub temu ostali suveren narod. Kultura, ne zgolj kultura elite, ampak predvsem kultura preprostega prebivalstva je vzpostavila slovensko identiteto in rešila obstoj naroda. Dijaki bi morali to dejstvo omeniti tujcem in jih hkrati seznaniti z zgodovinskimi dogodki, ki so Slovencem pomagali ohraniti življenjski prostor in vzdržati v boju za obstanek. Morali bi znati povedati, kako je slovenski narod živel, deloval in zorel ter končno ustvaril neodvisno državo.

V naslednji nalogi so dijaki povabljeni, da naredijo zgoščen pregled slovenskih zgodovinskih dogodkov in kulturnih dosežkov. Ponuja referenčni okvir, ki ga lahko na hitro preletimo in si ga enostavno zapomnimo in uporabimo, ko ga potrebujemo.

2.1 Zbiranje informacij (prva učna ura)

Priprava: Dijaki pregledajo učbenike za zgodovino ali spletne vire in izberejo deset dogodkov, za katere menijo, da so mejniki v zgodovini slovenskega naroda.

Potek ure:

1. Na tablo narišemo tabelo. Dijaki jo prepišejo in vpišejo podatke, ki so jih zbrali doma. Pomagamo pri novem besedišču.

2. Dijaki poročajo in v tabelo na tabli vpišemo dogodke, ki so dobili največje število glasov.

3. Dijaki prepišejo končno različico v zvezke.

4. Za nadaljnje delo dijaki lahko napišejo zgodbo: *A historic event at which I would like to have been present* ali pa narišejo časovnico, ki prikazuje izbranih deset dogodkov.

Primer začetka tabele:

Time	**Event**	**Why it is important**
1. after 500	the Alpine Slavs, the Slovene ancestors, settle in the parts of the Alps, along the rivers Sava, Drava and Mura	beginnings of Slovene history
2. around 600	the establishment of ducal state Karantanija (Carinthia) under Duke Valuk	the first Slovene state is set up
3. 8th century	Christianization of the Carinthian Slovenes	beginnings of the Christian culture in the Slovene nation

4. 7th to 15th century	the installation of the Dukes of Carinthia	the first Slovene democracy
5. 9th century	the Brižinski spomeniki manuscripts (the Freising monuments) which contain two confessional formulas and the draft of a sermon on sin and penance	the oldest written records in the Slovene language
etc.		

2.2 Dramatizacija (druga učna ura)

Tema: *Ustoličevanje karantanskih knezov*

Gelt (1985: 25) in Felicijan (1967: 3) v svojih knjigah v angleščini predstavljata pomen in potek ustoličevanja karantanskih knezov. Tu je povzetek s koristnim besediščem za učitelja.

The installation of the dukes of Carinthia in which the duke received his power from the peasants was a unique democratic process in feudal Europe. The ceremony was carried out in the Slovene language whereby the "kosezi" (the ennobled commoners) elected and crowned the new "knez" (grand duke) on the Prince's Stone at the foot of Krnski grad. The story became widely known through the celebrated humanist Aeneas Silvius Piccolomini later Pope Pius II. who complimented this political ritual as a solemnity "second to none" in his book De Europa (1458). The French historian Jean Bodin, inspired by Piccolomini's praise examined the ritual and described it as a custom which "had no parallel throughout the world". The work of Jean Bodin drew the attention of the American lawyer and politician Thomas Jefferson, the third President of the United States. The installation helped Thomas Jefferson when writing the draft of his Declaration of Independence to come to the conclusion that the right of the people to select their own leaders according to democratic principles is not a vision of utopia but a form of government which the people of Carinthia had adopted and lived under.

Potek ure:

I. Prvi del: Pogovor

1. S celotnim razredom se pogovorim ob naslednjih vprašanjih:

- *Where and when did the installation take place?* (From the 8th to the beginning of the 15th century at the Knežji kamen (Prince's Stone) near Krnski grad.)
- *What makes the installation especially important?* (The fact that the whole ritual was held in the Slovene language although the official language was German.)
- *Which values does this event emphasize?* (E.g. democracy, freedom; special stress is laid on the personality of the duke that he be a righteous man, concerned with the well-being of his people, who honours and protects the Christian faith and is a free and honest man.)

2. Izpostavimo dejstvo, da so slovesnost poznali tudi drugi narodi, da jo je pohvalil papež Pij II. in da je bila verjetno znana tudi ameriškemu predsedniku Jeffersonu, ki mu je bila menda eden od virov navdiha pri pisanju ameriške deklaracije o neodvisnosti.

3. Dijaki lahko primerjajo ustoličevanje s sedanjimi volitvami slovenskih voditeljev.

II. Drugi del: Igra

1. Razdelimo izročke s spodnjim besedilom in ga preberemo. Dijaki podčrtajo pomembno besedišče. Izluščijo glavne like in podčrtajo premi govor. Uvedemo dodatne like, ki bodo zgodbi dali okvir in poudarili pomen dogodka (furlanski trgovec, ki ne pozna dogodka, kmet in njegova žena, ki ga pojasnjujeta).

2. Pripravimo rekvizite, razdelimo vloge.

Izroček:

The installation of the dukes of Carinthia

After the death of the old duke, the Kosezi – the Edlinger gathered at a meeting and chose a "judge of the land", a man who appeared to them the ablest, the wisest and the most honest. Under his leadership they voted whether or not to accept the suggested new duke. When they agreed the "rich and poor" betook themselves to the Gosposvetsko polje.

There stood a stone of marble in a meadow. On that stone (the Prince's Stone) sat a peasant. A large crowd and peasants surrounded him. The duke came forward from the opposite side of the meadow accompanied by numerous nobles, with banners carried in front of the duke. All were dressed in fine clothes except the duke who walked dressed as a peasant in grey pants, a grey coat with a red belt and grey hat. The grey (colour of dust) represented transitory things of wordly life, the red colour symbolized eternal values. He led an ox and a horse. The peasant sitting on the stone cried out in Slovene: "Who comes forward so boldly?" The people answered that this was their prince. Then the peasant asked again: "Is he a righteous judge? Is he concerned with the well-being of the country? Was he born a free man? Does he observe the true religion?" They answered: "He is and he will be." The duke bought the place for sixty denarii and promised the peasant that his house shall be free and without duties. Then the peasant slapped the duke gently. The duke took up his sword and promised the people to be a righteous judge. He took a drink of spring water to show he could be satisfied with what nature offers. Finally, he mounted the horse and rode three times around the stone, while the people sang an old Slovenian song of praise to God for having provided them with a welcome sovereign.

Adapted from Felicijan (1967: 3, 50) and Gelt (1985: 23).

Primer dramatizacije:

Naslednji predlog dramatizacije služi le kot vodilo za učitelja; dijake spodbudimo, da predlagajo svoje zamisli.

Characters	a traveler – a Friulian merchant, a peasant and his wife, the duke, 6 attendants, a peasant prince, the people
Props	a chair to represent the Prince's Stone, 3 hats, a kerchief, a travelling bag

The farmer and his wife enter stage left, the merchant with a travelling bag stage right.

Farmer, his wife Good day, traveller.

Merchant Good day! Where are you off to so smartly dressed? And the others whom I met on the road?

Farmer Where are you from to be so ignorant of the important event going on in our land today?

Wife You must come from afar or else you would dress up too and join us. See what a nice new kerchief I'm wearing for this big day.

Farmer We're going to Krnski grad to install our new duke.

Merchant Oh, I see. It's been heard in Friulia as well how the Carinthians install the new duke just by themselves. It must be an outstanding event. I'd like to see it to tell about it at home. May I join you?

Farmer, wife Of course, come! But let's make haste, Krnski grad is still a long way off.

Set a chair representing the Prince's Stone in front of the blackboard. The duke and six attendants stand on the left side of it, all the other students acting as commoners stand on the right. The atmosphere is solemn. Out of the people steps the "peasant prince" and sits on the Prince's Stone.

Peasant prince Is the duke an honest judge?

Attendants He is an honest judge.

Peasant prince Is he concerned with the well-being of the country and the people?

Attendants Yes, he is concerned with the well-being of the country and the people.

Peasant prince Is he a free and honest man?

Attendants Yes, he is a free and honest man.

Peasant prince Does he observe the true religion?

Attendants Yes, he observes the true religion.

Peasant prince The ancient rite has it to pay a ransom of 60 denarii and a mare to the people.

Attendants We are performing our duties and paying the ransom.

The peasant takes the duke by the hand and leads him round the Prince's Stone three times. Meanwhile the people recite the old Slovene song of praise to God: "Praised be the Lord Almighty who gave us and our land a duke and lord to our will."

2.3 Stenska razstava (tretja učna ura)

Tema: *Nastanek neodvisne države*

Neodvisna država je bila rezultat upanja in stremljenja mnogih generacij. Dogodki so verjetno še v živem spominu staršev dijakov. Zaradi bližine in pomena dogodka je dostopno tudi veliko slikovnega gradiva. Spodnji seznam datumov in dogodkov kopiramo in razrežemo.

1988 to 1990	The military trial of three journalists and an army officer leads to calls for an independent Slovenia. Events following are known as the Slovene spring, ending with the first parliamentary democratic elections in the former state.
23 December 1990	88.5 % of voters at the referendum cast their vote for an independent Slovenia
25 June 1991	The Republic of Slovenia officially declares its independence
27 June 1991	The Yugoslav army attacks Slovenia.
7 July 1991	By signing the Brioni Declaration the Yugoslav Army terminates its military involvement in Slovenia.
25 October 1991	The last Yugoslav soldier leaves Slovenia.
23 December 1991	The Slovene Constitution is adopted.
15 January 1992	The European Union officially recognizes Slovenia.
22 May 1992	Slovenia becomes a permanent member of the United Nations.
6 December 1992	The first elections are held in independent Slovenia.

Potek ure:

I. Prvi del:

1. Temo uvedemo z vprašanjem, ali je kateri od sorodnikov sodeloval pri desetdnevni vojni. Vprašamo, ali bi lahko kdo na kratko povzel potek dogodkov, ki so privedli do ustanovitve države.

2. Razdelimo seznam premešanih datumov in dogodkov in dijaki jih pravilno sestavijo. Pomagamo pri neznanem besedišču. Vprašamo, ali bi dodali še kakšne datume.

II. Drugi del:

1. Dijakom povemo, da bodo naredili stensko razstavo (a wall display) z naslovom: Becoming an independent state.

2. Povabimo jih, da predlagajo, kako bi se tega lotili. Predlagamo nekaj idej:

- an eye-witness account – an interview with my parents;
- labelling photographs or pictures of the events and providing them with short descriptions;
- making a time-line using the previously discussed dates and descriptions.

Predloge zapišemo na tablo.

3. Razred razdelimo v delovne skupine in vsaki skupini dodelimo eno podtemo.

4. Dijake povabimo, da sestavijo vprašalnik za starše (ali druge ljudi, ki jih poznajo), da bodo ugotovili, kako so doživljali dogodke, ki so vodili k nastanku neodvisne države.

3 Zaključek

Noben človek ni otok. Povezan je z ljudmi okoli sebe, v času napredka tehnike pa tudi s celim svetom. Tujcu rad odstira različne vidike svoje zgodbe. Želi mu pomagati, da ga bolje razume v njegovem razmišljanju in vedenju. Ko drugemu pripoveduje o zgodovini svojega naroda, mesta, skupnosti, mu odstira razsežnosti, ki so vplivale na ljudi in ga oblikovale v takega, kot je danes.

Učbeniki za poučevanje angleščine, ki so jih napisali tuji avtorji za globalno bralstvo, le redko omogočajo razvoj medkulturne zavesti oz. razvoj znanja za predstavitev lastne kulture. Zato je potrebno, da učitelji sami v pouk vpletajo vsebine, ki dijake opremijo z jezikom in vsebino za pogovor o značilnostih lastnega naroda.

V prispevku sem skušala pokazati, kako se dijaki začetnih letnikov lahko seznanijo z jezikom, ki je potreben za pogovor o Sloveniji, da bodo lažje z zanimanjem in navdušenjem predstavili domačo deželo. Ker praznujemo obletnico osamosvojitve, sem se osredotočila na zgodovinski vidik. Namen je bil, da se izobraževalni in vzgojni vidik prepletata. Z vzgojnega vidika predlagane vsebine dijake spodbujajo, da se zavedo vrlin, ki so Slovencem pomagale, da so se s svojo kulturo, z znanjem in dosežki uveljavili kot enakopraven član skupnosti evropskih narodov in končno uspeli ustanoviti svojo državo. Z izobraževalnega vidika pa predstavljeni primeri dijakom pomagajo pridobiti jezikovno znanje, potrebno za predstavitev Slovenije v angleščini, tokrat zlasti z zgodovinskega vidika.

Za učitelje, ki bi želeli pri urah angleščine več časa posvetiti Sloveniji, pa predlagam knjige Dušice Kunaver, ki so dobrodošel vir idej in nudijo avtentično in privlačno predstavitev slovenske kulturne dediščine.

4 Viri in literatura

Felicijan, Joseph (1967): *The genesis of the contractual theory and the installation of the dukes of Carinthia.* Celovec: Mohorjeva – Hermagoras.

Gelt, Draga (1985): *Slovenians from the earliest times*. Victoria: Coordinating committee of Slovenian organizations in Victoria.

Hutchinson, Tom (2010): *Q: Why do projects? – A: Relevance & educational values*. Oxford University Press ELT. Pridobljeno 8. 6. 2020 s spletne strani: https://oupeltglobalblog.com/2010/12/20/q-why-do-projects-a-relevance/.

Ilić, Ana (2017)*:* Stališča in izkušnje učiteljev o razvijanju medkulturne zavesti v učbenikih pri pouku angleščine v drugem triletju osnovnih šol. Magistrsko delo. Pridobljeno 13. 6. 2020 s spletne strani: http://pefprints.pef.uni-lj.si/4437/1/magistrsko_delo_Ana_Ili%C4%87.pdf.

SLOVENIJA, MOJA DEŽELA

SLOVENIA, MY COUNTRY

✍ ***Ajda Robežnik*** *(ajdka.r@gmail.com), dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, je zaposlena v Vrtcu Vrhovci in ima naziv mentorica.*

Povzetek

Slovenija je dežela z raznovrstno kulinariko, ki jo otrokom skušamo predstaviti že v mladih letih. Na ravni vrtca izvajamo projekt Tradicionalni slovenski zajtrk, ki daje prednost slovenskim živilom in pridelovalcem. S tem krepimo ozaveščanje o domačih proizvodih in domači pridelavi hrane. Na pobudo vzgojiteljic smo sklenili izvajati interni projekt Z žlico po Sloveniji. En teden na leto spoznavamo različno hrano določenih pokrajin v Sloveniji. Otroci spoznavajo nove okuse prastarih jedi naših babic in dedkov.

Abstract

Slovenia is a country in which it resides culinary diverse food, which we try to present for children from an early age. At the kindergarten level, we are implementing the project Tradicionalni slovenski zajtrk (Traditional Slovenian Breakfast), which gives priority to Slovenian food and local producers. With this project we are raising awareness for local products and food production. With the initiative of aspiring educators, we have decided to run an internal project called »Z žlico po Sloveniji« (with a spoon across Slovenia). Within this project we get to know culinary from different regions in Slovenia one week per year. We are spreading new flavors of dishes of our grandparents.

Ključne besede: hrana, interni projekti, Slovenija, vrtec.

Keywords: food, internal projects, Slovenia, kindergarten.

1 Uvod

V prispevku želim predstaviti Slovenijo kot državo, v kateri živim in soustvarjam. Sem vzgojiteljica v vrtcu in že malčkom predstavim Slovenijo kot našo državo, s katero se poistovetimo ter se zavedamo, da smo del nje same. V vrtcu Vrhovci se vsako leto odvija tradicionalni projekt Z žlico po Sloveniji. Namen tega projekta je spoznati slovenske jedi in običaje. Vsako leto spoznavamo drugo regijo in njeno prehrano, zato je tedenski jedilnik sestavljen na način, da spoznajo značilno hrano določene pokrajine. Otroci se srečajo z izjemno pestrostjo prehrane na slovenskih tleh. V tem tednu se podrobneje poglobimo v določeno pokrajino in jo spoznavamo z različnimi dejavnostmi.

Hkrati pa smo vključeni tudi v projekt Tradicionalni slovenski zajtrk. Dan slovenske hrane v vrtcu obeležimo vsak tretji petek v novembru. Ta dan je poseben, saj otrokom ponudimo živila slovenskega porekla, po možnosti iz lokalne skupnosti. Tradicionalni slovenski zajtrk je v več letih zares že postal tradicionalen, otrokom vedno ponudimo maslo, med, kruh in čaj ter jabolka ali

jabolčne krhlje. Pomemben cilj tega dne je podpora slovenskim pridelovalcem hrane, sočasno pa otrokom predstavimo tipičen slovenski zajtrk.

V prispevku predstavljam, kako v praksi izvajamo interne in že vpeljane projekte na temo Slovenije. Otrokom že od začetka razvoja poglabljamo zavest o domovini in jih učimo, da moramo svojo državo imeti rad kot samega sebe.

2 Interni projekt Z žlico po Sloveniji

V šolskem letu 2012/13 smo v vrtcu prejeli vabilo Turistične zveze Slovenije za sodelovanje v projektu Potujmo z jezikom. Strokovne delavke in organizatorka prehrane in zdravstveno-higienskega režima smo se odločile, da bomo v tem letu spoznavali prehrano naše domovine. V novembru smo spoznali jedi Ljubljane in okolice, zimski čas smo izkoristili in spoznavali gorenjsko kulinariko, čas pred poletjem pa smo posvetili primorski kulinariki.

Ob tem smo uresničevali različne cilje:

- Otrok spoznava različno prehrano, povezano z okoljem.
- Otrok spoznava različne praznike in običaje ter se seznanja s tradicionalno slovensko prehrano.
- Otrok oblikuje osnove za dojemanje zgodovinskih sprememb v domačem okolju, povezanih s prehranjevalnimi navadami v preteklosti in danes.
- Otrok spoznava, da mu uživanje različne in zdrave hrane pomaga ohranjati zdravje.
- Otrok se seznanja s širšo družbo in kulturo.
- Otrok oblikuje dobre, a ne toge prehranjevalne navade ter razvija družabnost, povezano s prehranjevanjem.
- Otrok spoznava nove besede.
- Otrok razvija sposobnost ločevanja med narečnim/pogovornim jezikom in knjižnim govorjenim jezikom.

Po projektu Potujmo z jezikom pa je na interni ravni ostal projekt Z žlico po Sloveniji, ki ga izvajamo vsako leto še danes. En teden na leto namenimo spoznavanju različnih slovenskih pokrajin in prehrane. Vsako leto je zaznamovano z drugim delom države.

V prilogi so priloženi jedilniki, ki so zasnovani za različne dele našega ozemlja od samega začetka do danes. S projektom smo pričeli leta 2012. Jedilniki se skozi leta spreminjajo in dodajajo se jedi, ki nam niso več tako znane.

V šolskem letu 2019/2020 je skupina predšolskih otrok spoznavala Slovenijo ter teden slovenske kulinarike. Vsak dan sproti z otroki preberemo jedilnik in se o njem pogovorimo. Na jedilniku so v tednu slovenske kuhinje besede, ki jih otroci ne poznajo več ali pa se z njimi še niso srečali. Potrebno jim je besede razložiti. Priložila sem tudi slikovno gradivo o posameznih jedeh. Že sam izgled hrane in sestavine so drugačne kot navadno. Otrokom spremembe predstavim kot izziv in nekaj, kar naj jih žene naprej. Nekateri se novih stvari ustrašijo in jih tudi ne želijo sprejeti. Menim, da otrok s poskušanjem novih okusov različne hrane še bolj poglablja svoje čute in si vedno znova postavlja izziv, kakšnega okusa pa je ta hrana, ki je zanj nova. V moji skupini s tem ni bilo težav. Vsak otrok je poskusil katerokoli hrano in povedal svoje mnenje oz. kaj mu je všeč in kaj ne. Vsak dan se je razvila nova debata o hrani, ki jo dobijo postreženo.

Kot vzgojiteljica moram po končanem projektu oddati poročilo. Vanj napišem, kako so se otroci odzvali na nove okuse, kaj jim je bilo všeč in kaj ne. Dejavnosti, ki smo jih ta teden izvajali na temo

Slovenije, ter kaj bi lahko spremenili in izboljšali. Vsako mnenje in poročilo je pokazatelj, kje se lahko še izboljšamo pri predstavljanju novih okusov in hrane.

2.1 Slovenski tradicionalni zajtrk

Osrednji dogodek dneva slovenske hrane je projekt Slovenski tradicionalni zajtrk. Na nacionalni, vseslovenski ravni so ga v vrtcih in šolah prvič izvedli leta 2011. Pred tem pa so ga v nekaterih vzgojno-izobraževalnih ustanovah na pobudo Čebelarske zveze Slovenije izvajali že prej. Projekt je postal vseslovenski in ga kot dan slovenske hrane v vrtcu obeležimo vsak tretji petek v novembru. Glavni cilj tega dne je podpora slovenskim pridelovalcem hrane. Spodbujamo in ozaveščamo tudi domačo samooskrbo, seznanjanje otrok s postopki pridelave in predelave hrane ter spodbujanje za dejavnosti na kmetijskem področju.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano vsako leto povabi vzgojno-izobraževalne ustanove, javne zavode, ki sami pripravljajo hrano, gostinsko-turistično dejavnost trgovske verige in vso ostalo javnost, da še posebej na ta dan dajejo prednost slovenski lokalni hrani.

Zakaj spodbujamo uživanje lokalne hrane?

- Je sezonsko dostopnejša.
- Sadje in zelenjava imata več vitaminov in posledično višjo hranilno vrednost.
- Zaradi bližine proizvodnje se zanjo lahko uporablja manj aditivov, kot so na primer konzervansi in barvila, taka živila pa so tudi prepoznavna po bogatem in tradicionalnem okusu.
- Z naročanjem živil od lokalnih pridelovalcev/predelovalcev posredno pripomoremo tudi k zmanjšanju sproščanja toplogrednih plinov zaradi krajših transportnih poti in zagotavljamo trajnostno rabo površin, namenjenih pridelavi hrane.
- Z izbiro lokalne hrane ohranjamo delovna mesta na podeželju in dvigamo stopnjo samooskrbe s kakovostno, lokalno pridelano hrano ter tako izboljšujemo prehransko varnost prebivalstva.

S projektom želimo izobraževati, ozaveščati in obveščati šolajočo se mladino o pomenu zajtrka, pomenu in prednosti lokalne slovenske hrane in njene pridelave ter o pomenu kmetijstva, ki smo ga v času epidemije v letošnjem letu še bolj s pridom koristili. Posvetimo se tudi čebelarstvu, pravilnemu ravnanju z odpadki in racionalnemu ravnanju z embalažo.

Za doseganje ciljev vrtce in osnovne šole spodbujajo, da na dan projekta Tradicionalni slovenski zajtrk izvedejo več spremljajočih dejavnosti na to temo. V našem vrtcu je teh dejavnosti še več, saj se o Sloveniji pogovarjamo kar dobršen del leta.

Če je zajtrk sestavljen iz v Sloveniji pridelanih ali predelanih živil lahko vrtec uveljavlja povračilo stroškov za nakup živil.

Cilji kurikula (Bahovec idr. 1999):

- Nakazati možnosti za medpredmetno sodelovanje in povezovanje znotraj domovinskih in državljanskih tem, povezanih z nastajanjem in ohranjanjem samostojne države Slovenije;
- Ozavestiti pomen in nujnost oblikovanja državljanske identitete ter vzgoje za odgovorno in aktivno državljanstvo ter pozitiven odnos do države Slovenije; poiskati načine, kako to spodbujati pri mladih;
- Otrok pridobiva konkretne izkušnje za sprejemanje drugačnosti (glede na spol, nacionalno in kulturno poreklo, veroizpoved, telesno in duševno konstitucijo itn.);
- Otrok spoznava značilnosti okolja, ki so pomembne za lokalno skupnost;

- Otrok išče, zaznava in uporablja različne možnosti rešitve problema;
- Otrok se seznanja s širšo družbo in kulturo.

2.2 Slovenija, moja dežela

Spodobi se, da na kratko predstavim Slovenijo. Otroke sem seznanila z nekaj podatki o zgodovini naše države ter jim razjasnila vse nejasne pojme.

»Zaradi lege na stičišču srednje Evrope, Sredozemlja in Balkana je bila Slovenija večji del svoje zgodovine obroben prostor, stisnjen med močnejše narode in kulture. Zaradi trdoživosti in volje po preživetju so Slovenci uspeli postati povezana narodna skupnost z lastno državo« (Bousfield, 2013: 33).

Slovenija je po pokrajinski raznolikosti izjemna. Sredi Evrope se stikajo in prepletajo visokogorske Alpe, ravninska Panonska nižina ter sredozemski svet bližine Jadrana.

Več stoletij je bilo slovensko ozemlje razdeljeno na dežele. Večina teh dežel je bila pod oblastjo nemških, kasneje avstrijskih cesarjev, del ozemlja je bilo pod Benečani, del pa pod Madžari. Jugoslavija je nastala po 1. svetovni vojni. Socialistična federativna republika Jugoslavija je bila razdeljena na 6 republik. Republika Slovenija je bila v okviru Jugoslavije do leta 1991, dokler ni izstopila. 25. 6. 1991 je razglasila samostojno republiko. Prešernova Zdravljica je bila izbrana za slovensko himno ob osamosvojitvi, leta 1991.

To leto sem otrokom Slovenijo predstavila na še posebej zabaven način. Ker imam skupino otrok, ki sem jih spoznala šele v tem letu, sem za začetek poizvedela, kaj otroci o Sloveniji že vedo. Pogovor je nanesel na uradni jezik slovenščino, glavno mesto, denarno valuto, znamenitosti Slovenije, kraje, ki jih poznajo, morje, gore, najvišji vrh Slovenije in lipicance.

Najprej smo pregledali zemljevid z znamenitostmi. Otrokom sem dala domačo nalogo, da so prinesli sliko kakšne znamenitosti Slovenije. Ker naslednji dan nismo zbrali dovolj slikovnega materiala, smo v roke vzeli nekaj izvodov revije Cicido in jih sami poiskali.

Izdelali smo tudi plakat o znamenitostih Slovenije. Vsak otrok je o sliki, ki jo je našel, nekaj povedal, umestil sliko na zemljevid in jo nalepil na plakat.

Pogledali smo si tudi zastavo. Otroci so jo v zvezek tudi narisali. Orientacija na listu je za predšolske otroke zabavna. Najprej smo list v zvezku razdelili na tri enake dele. V levem kotu zgoraj smo pustili prostor za grb, ki smo ga postopoma usvajali. Barve zastave od zgoraj navzdol so bela, modra in rdeča. Tako so jo otroci tudi pobarvali. Grb ima obliko ščita. V grbu najdemo Triglav in dve valoviti črti, ki ponazarjata morje in reke ter tri šesterokrake zvezde, ki ponazarjajo zgodovino celjskih grofov. Vsak je narisal svojo zastavo in mi jo z veseljem pokazal, ko je bila končana.

Izdelala sem tudi sestavljanko Slovenije, težjo verzijo, saj so otroci navadno že kaj hitro sestavili. Sestavljenka je bila narejena iz obrisa države in vanj so morali vstavljati manjkajoče koščke.

Naslednja dejavnost je bila igra Spomin na to temo. Izdelala sem jim kartončke znamenitostmi po parih. Da je bila naloga zahtevnejša, sem jim podala navodilo: »Ko najdete par, poimenujte kaj je na njem in pokažite to na zemljevidu.« Zopet nekaj drugačnega, kar je otroke še bolj motiviralo za igro.

Seznanili smo se z mejami Slovenije. Sestavila sem delovni list na temo meja (najdi shemo Slovenije in jo pobarvaj). Otroci s tem niso imeli težav in so se zelo potrudili pobarvati od črte do črte. To je bila odlična vaja fino motorike skozi igro. Določili smo tudi pokrajine. Gorenjska, Dolenjska, Koroška,

Primorska in Prekmurje. Na zemljevidu smo jih tudi označili in nekajkrat ponovili, da smo novo znanje utrdili.

Med dejavnostmi smo naleteli tudi na teden Z žlico po Sloveniji. Poleg zgoraj opisanih dejavnosti smo usvajali še nov jedilnik.

Otroci so se zabaven način naučili nekaj osnovnih dejstev, izvedeli podatke o Sloveniji, ki jim še niso bili znani in postavili meje državi, v kateri živijo. Med dejavnostmi so veliko spraševali. Na vprašanja sem jim odgovarjala sproti ali pa poskušala najti odgovor v čim krajšem času. Podatki, ki so jih pridobili, bodo lepa podlaga za vstop v šolo.

3 Zaključek

Interni projekt Z žlico po Sloveniji vsako leto bolj dodelamo. S tem projektom obudimo še stare recepte naših babic in se s tem zavedamo kako raznovrstno hrano imamo v naši Sloveniji. Otrokom že od malih nog predstavljam državo Slovenijo kot skrinjo mnogoterih idej in sem ponosna, da lahko širim to znanje. Vrtec pa mi je omogočil nadgraditi še znanje o slovenskih jedeh. Ponosna sem, da smo se v našem vrtcu odločili za ta projekt in otrokom ponujamo možnost poglobljene predstavitve slovenske hrane in jedi, katere že tonejo v pozabo. Za naše zanamce in novodobne starše je to velika pridobitev, saj bodo lahko ohranjali stare navade in kuharske recepte naših babic.

»Slovenija je nenavadna in prečudovita dežela: v njej se na majhnem prostoru meša toliko različnih pokrajinskih tipov, kot se popotnikovemu očesu zdi, da jih vidi šele, če prepotuje vso Evropo« (Perko, 2001: 7).

4 Viri in literatura

Bogataj, Janez (2013): *Potice iz Slovenije*. Ljubljana: Rokus Klett.

Bousfield, Jonathan (2013): *Slovenija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Dan slovenske hrane in tradicionalni slovenski zajtrk (2020). Urad RS za komuniciranje. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/dan-slovenske-hrane-in-tradicionalni-slovenski-zajtrk/.

Košak, Marija (2000): *Atlas za spoznavanje družbe*. Ljubljana: DZS.

Naša super hrana (2020). Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://www.nasasuperhrana.si/clanek/mohant-bohinjska-specialiteta-za-gurmane/.

Perko, Drago (2001): *Slovenija pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Priloge

Priloga 1:

Jedilnik od 19. 11. do 23. 11. 2012

Tradicionalne jedi iz Ljubljane in njene okolice

Ponedeljek

Fruštek: jabolčna kaša, (kruh), babičin čaj
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (hruška/jabolko/mandarina)
Južna: ohrovtova krem župa, pire krompir, leteči žganci, zelena solata z motovilcem
Malica: Pingo sadni mix, Janška vezivka

Torek

Fruštek: pletenica z makom, sir brez aditivov, kakav, mandarina
Malica: sadno zelenjavni krožnik: sezonsko sadje in bio korenček
Južna: domača župa z rezanci, kruhov knedl, junetina v omaki, zeljna solata s fižolom*
Malica: banana

Sreda

Fruštek: I. mlečni riž, (kruh), sadje, napitek;
II. kruh brez aditivov, klobasa (hrenovka brez aditivov), kisla repa, planinski čaj
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (orehi*/jabolko/belo grozdje)
Južna: kurji ajmoht, (kruh), medena potica, jabolčna čežana
Malica: presta (brez solnega posipa), sadni jogurt

Četrtek

Fruštek: šmorn, projina kava, sveže sadje/suhi krhlji*
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (kaki vanilija/banana/jabolko)
Južna: ajdovi žganci, zdušeno kislu zelje, svinjska pečenka, malinovec
Malica: čokoladno mleko, skutna žemlja

Petek

Fruštek: I. mlečni zdrob z rozinami, (kruh), sadje, šipkov čaj;
II. pohane šnite, sadje, šipkov čaj
Malica: sadni krožnik/oreščki*: sezonsko sadje (lešniki/bučna semena)*
Južna: župa iz graha, telečje meso v svaljkih z materno dušico, bleki, zelena solata z radičem
Malica: alpsko mleko, babičini piškoti

**alergeni*

Priloga 2:

Jedilnik od 18. 2. do 22. 2. 2013

Potepanje z žlico po Gorenjski

Ponedeljek

Fruštek: I. mlečna prosena kaša z rozinami in jabolki, koruzni kruh, šipkov čaj;
II. koruzni kruh brez aditivov, gorenjski želodec, jajček, bio kislo zelje, kavina cikorija z mlekom
Malica: sadno zelenjavni krožnik iz sezonskega sadja (sv. rdeča paprika/bio korenček/jabolko)
Južna: I. holcarska juha brez zabele, pire krompir, meso v omaki, zelena solata;
II. holcarska juha brez zabele, kranjska klobasa, ajdovi žganci, kisla repa s fižolom
Malica: mandarina, rižev bio vafelj brez soli

Torek

Fruštek: biga, kakav, fige/slive b.k./rozine*
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (jabolko/banana, hruške)
Južna: I. špinačna krem juha, visoška pečenka, drobne testenine, dušena zelenjava z maslom;
II. špinačna krem juha, visoška pečenka, pisane testenine, dušena zelenjava z maslom
Malica: jagodni sok, ½ črne žemlje brez aditivov

Sreda

Fruštek: kocke bohinjskega sira**, kruh brez aditivov, sv. kumarica, planinski čaj
Malica: sadno zelenjavni krožnik (banana, kivi, jabolko, bio korenček)
Južna: I. krompirjev golaž ali čompovc, kajzerica, blejska kremšnita, jabolčna čežana;
II. krompirjev golaž ali čompovc, kajzerica, blejska kremšnita, 100% jabolčni sok
Malica: čokoladno mleko, polbelo pecivo, pomarančni krhelj

Četrtek

Fruštek: domače koruzno pecivo z jabolki in medom, mleko
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (citrusi / jabolko / banana)
Južna: grahova krem juha, skutni slani štruklji iz bohinjske albuminske skute**, svinjski zrezek v omaki, pisana solata z motovilcem
Malica: breskov sok, kruh brez aditivov/presta brez soli

Petek

Fruštek: ajdov kruh, maslo, jagodna marmelada, orehi, kakav
Malica: sadno zelenjavni krožnik (hruške, jabolko, bio korenček)

Južna: paradižnikova juha, gorenjski mavžlji z mohantom, slan krompir (krompir v oblicah), sortirana vrtna zelenjava

Malica: orehova potica z rozinami in medom, mleko

**alergeni*
***mlečni izdelki*

Potica

»Potica je slovensko, pretežno praznično pecivo (pogača) iz razvaljanega kvašenega testa, namazana z različnimi nadevi in zvitega v zvitek, ki se peče kot podolgovata štruca v štirioglatem modelu, najpogosteje pa polžasto ali obročasto (z luknjo v sredini) zavit v okroglem modelu z gladkim ali rebrastim obodom.« (Bogataj, 2013: 143).

Priloga 3:

Jedilnik od 10. 6. do 14. 6. 2013

Potepanje po Primorski

Ponedeljek

Fruštek: polenta z mlekom, suhe fige/mandeljni
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (jabolko/ananas, hruška)
Kosilo: bobiči, primorski kruh, frtile, jabolčni kompot
Malica: pomarančni sok, kajzerica

Torek

Fruštek: omledi, marmelada, jabolčna čežana
Malica: sadno zelenjavni krožnik (jabolko/jagode, bio korenje)
Kosilo: verzotova mineštra, krompir, ombolo po istrsko, kapus na kislo s fižolom
Malica: primorska žemlja, alpsko mleko

Sreda

Fruštek: kruh, nanoški sir, rezine finoča/oljke, čaj
Malica: sadno zelenjavni krožnik (banana, jabolko, sv. kumarica)
Kosilo: krem juha iz cuketinov, njoki, omaka s pomidori, zelena solata z radičem, češnje
Malica: čokoladno mleko, pirin kruh iz bio moke

Četrtek

Fruštek: skuta z akacijevim medom, kruh, kava iz cikorije in ječmena
Malica: sadni krožnik iz sezonskega sadja (jagoda/jabolko/banana)
Kosilo: žgvacet, fuži, solata z rukolo, mandljevo pecivo, sok
Malica: melona, bio pecivo

Petek

Fruštek: boboli, kakav, namaz iz suhih fig in rožičev
Malica: sadno zelenjavni krožnik (banana, jabolko, bio korenček)
Kosilo: krompir, ribje polpete/brancin s kaprami, melancani in oljke, mešana solata, bio limonada
Malica: jogurt, pinca s pinjolami in rozinami

Priloga 4:

Jedilnik od 24. 2. do 28. 2. 2020

Potepanje z žlico po Sloveniji

Ponedeljek

Zajtrk: mlečna kaša s cimetom, rezine sadja, ne žveplane marelice, šmarnogorski čaj z medom, bio pšenični mešan kruh
Malica: sezonsko sadje
Kosilo: trnovska zelenjavna župa, leteči žganci, pražen krompir, repinclova solata
Malica: štrudl iz japk, mleko

Torek – pust

Zajtrk: mocarela, ščep kislega zelja, kruh hribovc, bela kava, rezine sadja
Malica: sezonsko sadje
Kosilo: ričet s kranjsko klobaso, kruh hribovc, domači fancli, štraube ali fritole, domač kompot iz sliv
Malica: makovka, rezine jabolk, hrušk/suhe brusnice

Sreda

Zajtrk: lahki jajčni namaz, kisle kumarice, ržen kruh, čaj šipek/hibiskus, rezine sadja
Malica: sezonsko sadje
Kosilo: rpičeva župa, ribji file po vodnikovo, peteršiljev krompir, zelena solata
Malica: LCA probiotični jogurt z okusom maline brez dodanega sladkorja in sladil, koruzni kruh

Četrtek

Zajtrk: piščančja prsa/želodec, ščep kisle repe, kruh kranjski hlebec, planinski čaj z bio limono, rezine sadja
Malica: sezonsko sadje
Kosilo: telečja obara, ajdovi žganci z ocvirki, penasta šnita
Malica: bio kislo mleko, kruh kranjski hlebec, rezine sveže rdeče paprike

Petek

Zajtrk: skuta z jabolki, bio pšenični mešan kruh, kakav
Malica: sezonsko sadje
Kosilo: primorska mineštra z vrzotami, primorska lazanja-paštičo, zelena solata/pesa
Malica: zelenjavni krožnik (češnjev paradižnik, solatna kumara, korenček), ½ primorska žemlja

S PLESOM PO SLOVENIJI

DANCING AROUND SLOVENIA

✍ ***Branka Klančar*** *(branka.klancar@gmail.com), dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, je zaposlena v Vrtcu Vrhovci in ima 33 let delovnih izkušenj z delom vzgojiteljice.*

Povzetek

V šolskem letu 2019/20 je vrtec Vrhovci načrtoval zaključno prireditev, ki je namenjena skladu vrtca z naslovom Z roko v roki: s plesom po Sloveniji.

Kot idejnemu vodji prireditve se mi zdi pomembno, da se otroci že v zgodnjem obdobju zavedajo, kako pomembna je ljubezen do domovine, v kateri živijo. Slovenija ima bogato kulturno dediščino in je prava zakladnica ljudskih običajev. Ples je dejavnost, ki povezuje in je otrokom blizu. Prav zato smo skušali približati ljudsko izročilo, ki je pomembno za obstoj slovenske kulture. Prireditev je odpadla zaradi epidemije, vendar bo realizirana takoj, ko bo mogoče. V prispevku je predstavljen program prireditve.

Abstract

In the school year 2019/20 we planned to carry out a final event with the intention provide means for the nursery school fund. The title of the event was Hand in Hand: Dancing Around Slovenia.

I was the program leader of the event. I think it is very important for the children at an early age to be aware of how important love for one's country is. Slovenia has a rich cultural heritage and is a true treasure of folk customs. Dancing is an activity which connects people and is really close to children minds. Therefore, we tried educate people about the importance of folk tradition, which is crucial for survival of our culture. The event was called off due to epidemic, but it will be held as soon possible. In my thesis I will present the procedure of making the event's program.

Ključne besede: ljudski ples, Slovenija, vrtec, zaključna prireditev.

Keywords: folk dance, Slovenia, nursery school, final event.

1 Uvod

Slovenija je majhna dežela v osrčju srednje Evrope. Meri le 22.271 kvadratnih kilometrov in ima izjemno geografsko razgibanost. Razdeliti jo je mogoče na štiri naravne geografske enote – alpski in predalpski svet, primorski, dinarski in panonski svet. Prav tako kot je razgibana geografsko, so raznolike njene etnološke značilnosti, takšna je njena kulinarika, tako se narečno razlikuje njen jezik. Slovenija je razdeljena tudi na osem pokrajin, ki se malenkostno razlikujejo od geografske razdelitve (Gorenjska, Štajerska, Koroška, Prekmurje, Primorska, Notranjska, Dolenjska in Bela krajina).

Prav geografska razgibanost v marsičem pogojuje različnost ljudske kulture. Tako se tudi ples razlikuje od pokrajine do pokrajine.

Slika 1: Geografske enote Slovenije (Google).

V šolskem letu 2019/20 smo v skupini 5–6 letnih otrok imeli prednostno nalogo oddelka Spoznavanje Slovenije. Slovenijo smo spoznavali na različne načine. Ob knjigah smo se veliko pogovarjali. Otroci so osvojili veliko znanja o naši državi. Spoznavali so lego, značilnosti naših pokrajin, hrano (npr. slovenska potica), ljudske igre, plese in običaje, ki so jih ohranjali naši predniki.

Predstavila sem jim praznovanja, ki so jih slavili včasih. Primerjali smo, kakšna je bila Slovenija nekoč in kakšna je danes. Naredili smo razstavo predmetov, ki so jih otroci prinašali v vrtec, ugotavljali čemu se je določen predmet uporabljal. Sodelovanje je bilo medgeneracijsko, saj so otrokom pri odkrivanju različnih predmetov veliko pomagali tudi babice in dedki. Povabili smo v vrtec stare starše, ti pa so nam pripovedovali, kako je potekala igra, kako so živeli, kaj so jedli in kako so preživljali svoj prosti čas. Tako sem prišla do ideje, da bi projekt zaključili s prireditvijo, ki bi bila kot zaključek celoletnega dela. Povezali smo se z etnografskim muzejem. Na seminarju o ljudskih plesih smo vzgojiteljice pridobile osnovno plesno znanje, ki smo ga nato prenesle v skupine otrok. Ob ljudski glasbi se je vsaka skupina naučila svoj ljudski ples, ki smo ga hoteli predstaviti staršem na prireditvi.

2 Pojem ljudskega plesa

Etnokoreologija, veda o plesnem izročilu nekega naroda, smatra za ples vsako človekovo ritmično gibanje, ki ni pridobitno, ampak služi izražanju neke vsebine ali ideje in tudi zabavi. Danes se z ljudskim plesom srečujemo, gledamo ga na raznih prireditvah, resnih in zabavnih, kot okras služi mnogim televizijskim oddajam. Ples je del duhovnega ljudskega izročila. Ljudski plesi so plesi, ki so za neko obdobje značilni za najširše skupine ljudstva. Izvirajo iz izročila, ki je lahko podedovano iz davnine in ga časovno ni mogoče natančno opredeliti.

2.1 Vrste plesov

Slovensko plesno izročilo lahko razdelimo v dve plasti. Starejšo plast sestavljajo ostanki nekdanjih obrednih plesov in iger, ki pa niso samo slovenska posebnost, saj jih poznajo tudi drugi evropski narodi. Njihova značilnost so najpreprostejše gibne prvine, kot npr. hoja, tek, poskakovanje, ki se med seboj poljubno izmenjujejo. Mlajšo plast pa sestavljajo večinoma parni plesi.

Najstarejše plesno izročilo se je na slovenskem ohranilo v povezavi s pustnimi maskami in navadami. Vse pustne maškare tekajo in poskakujejo, njihov ples je večinoma nedoločen, prvinski, usmerjen po nekem nagonu, ki ga sprošča v maskiranem plesalcu 'drugi jaz'. Najbolj grozljivo masko ima kurent s Ptujskega polja. Oblečen v narobe obrnjen ovčji kožuh, z zvonci okrog pasu in z ježevko v rokah se v pustnih dneh podi od hiše do hiše, od vasi do vasi. Njegov ples je tek, poskakovanje in potresavanje s telesom, da je trušč zvoncev glasnejši. Kurent je podrejen nekemu stalnemu notranjemu ritmu, ki ga sili h gibanju ves čas njegovega obhoda; poskakovati ne neha niti takrat, ko za oddih sname masko z glave.

Slika 2: Kurenti s Ptujskega polja (Google).

Podobno kot kurent skače bohinjski otepovec. To je dokaz, kako postane človekovo gibanje zgolj nagonsko, ko se pokrije z masko in spremeni svoj jaz. Vsa vzhodna Štajerska pozna orače, ki v pustnih dneh orjejo za rodovitnost. Oblečeni so v pisana oblačila, dirjajoč in poskakujoč obidejo vso vas. Cerkljanski laufarji se z velikanskimi skoki pode skozi vas v strah in trepet otrok.

Slika 3: Cerkljanski laufarji (Google).

V Zgornje Savski dolini in na Koroškem poznajo Pehtro babo, ki je v belo rjuho ogrnjen fant.

V Prekmurju je znan prekmurski pozvačin, ki je okrašen s pisanimi trakovi, na glavi ima visoko, z rožami okrašeno kapo, okrašen je z rutami in brisačami. Poskakuje podobno kot kurent, le da je njegova vloga drugačna, saj vabi v svate.

V koledniških obhodih na Štefanovo, Novo leto in Tri kralje gredo fantje navadno v gručah, enako kot dekleta za svečnico, medtem ko se jurjaši in kresnice že uredijo v povorko. Obhodi niso plesi v pravem pomenu besede, vendar imajo v družbi enako obredno funkcijo kot ples.

Slika 4: Jurjaši in kresnice v povorki (Google).

O plesu govorimo šele, ko se plesalci primejo za roke v krog ali vrsto in postane določen gib prvina vseh plesalcev. Ostanek takih skupinskih plesov je na Slovenskem ples, ki ga večinoma imenujemo kačo zvijat, kačo vit, na Štajerskem tudi čindara in kolo. Tako ga imenujejo tudi na Dolenjskem, Notranjskem in v Beli krajini. Na Koroškem mu rečejo lisičji raj ali jutranjska žlajdra.

Ples je v navadi na svatbah ali gostijah. Svatje se primejo za roke v dolgo vrsto, ki se nato v obliki kroga, kače in polža poskakujoč vije po hiši, vrtu ali po vsej vasi. Kadar se grejo Abrahama, po navadi ponavljajo tisto, kar dela vodja. Tudi pri metliškem kolu plesalci najprej hodijo in tečejo v krogu ter v kačastih in polžastih zavojih gredo pod most, ki se kasneje podre. Vsi ti plesi so po svojem koreografskem ustroju preprosti, v resnici na meji med plesom in igro.

V veliko, skoraj osrednjo skupino spadajo plesi, ki so po svoji obliki in glasbeni strukturi dvodelni. Prvi del plesa sestavljajo različne figure, medtem ko je drugi del polka ali vrtenica. Vsi ti plesi so sredi prejšnjega stoletja ali še kasneje postali zelo moderni in so bili v vseh pokrajinah enako priljubljeni.

Ples, pri katerem v prvem delu plesalci udarjajo z nogo ob tla in ploskajo vsak zase ali ob dlani drug drugemu, je v večini slovenskih pokrajin znan kot šotiš, sotiš.

Krajcpolka je razširjena predvsem na Gorenjskem in Štajerskem, medtem ko je drugod skorajda neznana. Ima značilno figuro, da se plesalec dotakne tal s prsti in peto. Ime plesa izvira iz tega, ker plesalci z neobteženo nogo napravijo križ na pod. Plesi s priklanjanjem in objemanjem so sicer splošno znani, vendar so jih redko plesali. So ostanki nekdanjih obrednih plesov, ki so jih plesali le ob določenih priložnostih, predvsem na svatbah in v pustnem času. Kapcinarska iz Cerknega in miška iz Moravškega sta najstarejša plesa te skupine. V prvem delu se plesalci posamič ali v paru valjajo po tleh, v drugem plešejo polko.

Povsod na Slovenskem so znani plesi z odskakovanjem obeh nog hkrati od tal. Doslej opisani plesi so že v prvi polovici tega stoletja začeli toniti v pozabo, vodilno mesto med plesi pa je zavzela polka. Na Slovenskem je polka prvič omenjena na Štajerskem. Po razširjenosti in priljubljenosti je polki dandanes enakovreden valček. Čardaš se je širil v Prekmurje z Madžarskega. Posamezni godci so prenesli čardaš tudi v druge kraje, vendar se nikjer ni udomačil.

2.2 Vloga plesa

Ples je bil in je še vedno človekov spremljevalec pri vseh važnejših mejnikih njegovega življenja, kakor tudi v prazničnih dneh ali ob zaključku večjih opravil. Sprva je imel pomembno obredno vlogo.

Ples je bil že od nekdaj nenapisana pravica mladih in neporočenih, ki so največ obiskovali plesne zabave. Slovenci so največ plesali na svatbah. Ples ima v vsakdanjem življenju pomembno vlogo preko celega leta. Na Slovenskem so plesali in še plešejo največ v predpustnem in pustnem času. Z velikonočnim ponedeljkom se je začela plesna sezona, ki je trajala vse do adventa. Jurjevanje je bilo na Slovenskem v navadi v Beli krajini. Največ priložnosti za ples čez poletje in v zgodnji jeseni so ponujala žegnanja. V decembru so plesali na Štefanovo. Zadnjo noč v letu povsod na Slovenskem večinoma preplešejo. Po domovih so plesali ob praznovanju godov in v času kolin. S plesom so tako razbijali enoličnost vsakdanjega življenja.

Današnje plesne zabave v bistvu niso drugačne od prejšnjih. Predpisi za vedenje na plesu so ostali isti, še vedno imajo pri izbiranju prednost plesalci. Vendar pa vedno bolj sproščeni odnosi med spoloma dovoljujejo, da danes dekle povabi fanta na ples. Ples je mladim postal vsakdanja zabava. V zadnjem času pa mladi plešejo tudi samostojno, nič več v paru.

3 Prireditev »S plesom po Sloveniji«

Vzgojiteljice smo obiskale seminar ljudskih plesov. Tam smo se naučile nekaj osnovnih plesov, ki smo jih predstavile otrokom v skupini. Seveda so bile to preproste oblike plesov, ki so jih otroci lahko sprejeli. Izbrale smo ljudsko glasbo, ki je bila podlaga za učenje. Te plese smo večkrat tedensko ponavljali, tako da so jih otroci osvojili. Skupaj z otroki smo izdelali vabila za prireditev (starejši otroci), ki so bila v obliki srca. Okrašena so bila s slovenskimi simboli (nagelj, lectovo srce, zastava Slovenije …). Že mesece prej smo izdelovali različne izdelke iz gline (hiške, srčki, ogrlice iz gline, piščali, slamnati okraski, okraske iz slanega testa) in vse to smo želeli povabljenim gostom ponuditi na stojnicah pred vrtcem. Pred vrtcem imamo veliko igrišče travnate površine, kjer bi se prireditev odvijala. Kuharice bi spekle peciva različnih pokrajin in tudi pecivo bi ponudili kot promocijo lokalne hrane. Napitki bi bili iz zelišč, da bi se gostje lahko okrepčali. K sodelovanju smo povabili širšo lokalno skupnost. Vsa vabila okoliškim gostom smo nameravali samostojno izročiti tako, da bi hodili od vrat do vrat. Vabila so bila namenjena tudi domu starejših občanov, ki ga imamo v naši bližini. Nekaj sodelavk je šivalo oblačila za nastop (preproste obleke za deklice ter hlače za dečke). Vsaka skupina bi izvedla samostojni nastop ljudskega plesa ali ljudske igre. Vzgojiteljice pa bi na koncu prireditve zapele venček narodnih pesmi. Pri zaključni prireditvi bi sodelovali vsi delavci vrtca (kuharice, hišnik, vzgojiteljice, snažilke) in staršem pokazale dobro prakso povezovanja in pripadnost našemu poklicu.

Cilji prireditve:

- doživljanje vrtca kot okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje ne glede na spol, duševno in telesno konstitucijo, nacionalno pripadnost, kulturno poreklo, veroizpoved;
- spoznavanje kulturnega okolja ter spoznavanje medkulturnih in drugih razlik;
- možnost seznanjanja s tradicijo;
- spoznanje, da vsi pripadamo družbi in smo pomembni;
- seznanjanje s širšo družbo in kulturo;
- doživljanje, spoznavanje in uživanje v umetnosti;
- razvijanje estetskega zaznavanja in umetniške predstavljivosti;
- razvijanje ustvarjalnosti in specifičnih umetniških sposobnosti.

Vedno me je skrbelo, kako otrokom v vrtcu predstaviti ljudski ples. V vrtcu smo menili, da je ljudski ples primeren za starejšo stopnjo (osnovna šola in naprej). V začetku je bilo res nekaj težav pri razumevanju navodil, vendar po večkratnih ponovitvah smo se razumeli in otroci so sledili navodilom. Nekaj otrok v skupini je bilo starejših in ti so dobro razumeli, mlajši pa so potrebovali več vaje. Potrebno je veliko ponovitev in usklajevanja. Predvsem je potrebna vztrajnost in vaja. Mogoče si včasih zastavimo pretežke elemente in preveč zahtevamo od sebe. Zato sem se naučila, da si izberemo preproste elemente v plesu. Otroci imajo radi ponavljanje in enostavnost. Zelo pomembno je izbrati dobro in kvalitetno glasbo, ki je podlaga za ples. Lahko so enostavni plesi, enostavni elementi v plesu ali pa preproste ljudske igre, ki jih otroci poznajo, oziroma smo se jih že naučili, ali pa jih poznajo od doma (starši, stari starši). Glasbo sem našla v knjižnici (CD-Kurja koža), ki je bila zelo primerna za to starost.

4 Zaključek

Celoletno delo – spoznavanje Slovenije, dežele, v kateri živimo, je prineslo veliko radosti in zadovoljstva. Včasih preveč gledamo čez plot in se ne zavedamo, kakšne lepote premore naša dežela, ki je polna čudes, dobrih ljudi, bogate kulturne dediščine ter dobre kulinarike. Vsak, ki je samo pokukal v našo deželo, je videl, kakšne lepote premoremo. Zato moramo biti ponosni na ta skriti biser in otroke že v zgodnjem otroštvu navdušiti in znati ceniti vsak košček slovenske zemlje.

5 Viri in literatura

Kurja koža (1994). *Kurja koža na ljudskih glasbilih Štajerske*. Zvočni CD. Ljubljana: RTV Slovenija, Založba kaset in plošč.

Natek, Karel; Natek, Marjeta (2008): *Slovenija: portret države*. Ljubljana: Natek in ostali.

Ramovš, Mirko (1980): *Plesat me pelji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

LJUDSKE IGRE KOT DEL NARODOVE IDENTITETE

FOLK GAMES AS A PART OF NATIONAL IDENTITY

✍ ***Lucija Bivšek*** *(lucija.bivsek@gmail.com), prof. športne vzgoje, je učiteljica športne vzgoje na Osnovni šoli Vuzenica. Ima večletne izkušnje z delom v šolstvu, svoje delo je predstavljala na več strokovnih konferencah.*

Povzetek

Projekt zbiranja in deljenja starih ljudskih iger se je izvajal v času pouka na daljavo (pomlad 2020) z namenom, da se učenci sprostijo v krogu družine ob igranju predlaganih iger in da tudi sami pripomorejo k zbiranju iger. Cilj projekta je bil, da se otroci povežejo s starejšimi sorodniki in znanci in jih povprašajo, kako so se igrali včasih, ter posredujejo zbrane igre učiteljici, da bo igralni nabor na koncu čim večji. Junija 2020 je bila opravljena evalvacija dela z anketnim vprašalnikom, nekaj iger so se otroci pri pouku športa že poskušali igrati. Zelo so se zabavali in bi želeli s tem nadaljevati tudi v novem šolskem letu. V načrtu je zbornik, ki ga bomo dopolnjevali skozi celo šolsko leto, pri pouku ali pri delu na daljavo, nekatere zbrane igre pa bi z učenci druge triade pri plesnem krožku povezali v celoto in predstavili v projektu Bilo je včasih. S tem učenci spoznavajo našo ljudsko dediščino in igro kot prijetno dejavnost, to znanje pa združimo s koristnim, z domovinsko vzgojo.

Abstract

The project of collecting and sharing old folk games was carried out during extension lessons. The main purpose was for students to relax together with their family members when playing suggested games as well as to aid collecting them. The goal of this project was that children interface with their older relatives, acquaintances and that they ask them how did they use to amuse themselves when they were children. The purpose was also to collect these games and pass them to their teacher in order to expand the collection. The evaluation of the questionnaire was made in June 2020. Children have already tried to play some games at PE. They had lots of fun and wanted to continue with these games also in the present school year. We plan on making an anthology which will be upgraded through the whole school year or during extension lessons. Some of the collected games would be presented at the project '*Bilo je včasih' (*In the past days). We would link them as a whole with the second period pupils. In this way students get acquainted with our folk heritage and games as pleasant activities so we combine benefits with patriotic education.

Ključne besede: delo na daljavo, ljudske igre, sodobnost, tradicija.

Keywords: extension lessons, folk games, modernity, tradition.

1 Uvod

Ob osamosvajanju smo Slovenci kot narod pokazali veliko mero enotnosti. Po skoraj tridesetih letih obstoja naše države opažam, da se vedno bolj zavedamo, da moramo svojo državo spoštovati in s pomočjo aktivnega državljanstva poskušati tudi sooblikovati. Svoje znanje in izkušnje ter ljubezen do domovine in njene tradicije moramo starejši prenašati na mlade.

Sama sem se odločila, da čas pouka na daljavo v pomladnih mesecih leta 2020 izkoristim tudi za državljanske teme. Kot učiteljica športa na Osnovni šoli Vuzenica in Osnovni šoli Radlje ob Dravi sem poleg posredovanja učne snovi s svojimi učenci pričela skupni projekt zbiranja in deljenja starih ljudskih iger in družinskih iger, prilagojenih na trenutno situacijo.

Sprva je bil glavni namen mojega dela, da se učenci po napornem delu na daljavo sprostijo v krogu družine ob igranju predlaganih iger in da tudi sami pripomorejo k zbiranju iger, ki sem jih potem urejala in tedensko posredovala. Eden od pomembnih ciljev projekta je bilo tudi medgeneracijsko povezovanje. Učenci so dobili navodilo, da povprašajo starejše, kako so se igrali včasih, in mi posredujejo zbrane igre.

Ko smo prišli junija nazaj v šolo, smo se nekaj iger pri pouku športa z učenkami, ki jih poučujem na obeh šolah, že igrale, učenkam so bile igre všeč. Med njimi sem izvedla tudi anketo o delu na daljavo in poznavanju ljudskih iger. Glede na rezultate anketnega vprašalnika sem se odločila s projektom nadaljevati tudi v novem šolskem letu z dopolnjevanjem zbornika iger.

2 Otroška igra in ljudske igre

»Igre poznajo vse kulture sveta. Skozi igro spoznavamo sebe in druge, pridobivamo dragocene izkušnje, rešujemo konflikte, sproščamo jezo in razvijamo spretnosti in čute. Pridobivamo veliko dragocenih izkušenj« (Uredništvo Ringaraja.net, 2011). Igranje in učenje skozi igro je ravno zaradi zgoraj naštetih dejstev, še posebej pri mlajših otrocih, zelo pomemben del pouka športa.

»Čar igre je ravno v tem, da se vsi otroci igrajo skupaj, da starejši pomagajo mlajšim, da ima vsak svoje domislice, da se učijo improvizacije, tovarištva in še sto drugih odlik. Računalniške igrice današnjemu otroku vsega tega ne dajejo, zato je tudi medsebojne povezanosti in tovarištva med otroki vse manj. Čar igre je v prilagajanju, dodajanju, ustvarjanju, spreminjanju, »malce po svoje«, predvsem pa v večnem gibanju, ki razgiba dušo in telo, »trenira« spomin enako kot mišice, vzbuja zdravo tekmovalnost, a obenem krepi medsebojno prijateljstvo in tovarištvo. Otroška igra daje svojevrsten pečat vsakemu otroštvu in obogati življenje vsakega posameznika. In še več kot to. Vse odlike, ki jih vsebuje otroška igra, oblikujejo mlado osebnost in vsakemu življenju dajejo svoj pečat« (Kunaver in Lipovšek, 2006: 9). Otroci bi se morali torej v prostem času čim več neusmerjeno igrati s sovrstniki, če se le da, na prostem. Stremeti moramo k temu, da se igra odvija »v živo«, saj današnji časi zelo spodbujajo predvsem igro in medsebojne socialne interakcije preko računalnikov in drugih modernih tehnologij. V času šole na daljavo je to dejstvo prišlo še posebej do izraza.

Šola bi morala igro pri pouku spodbujati in jo integrirati v učno okolje. »Raziskave so pokazale, da igra otrokom pomaga pri lažjem prilagajanju na šolsko okolje in spodbuja njihovo pripravljenost na učenje ter razvoj veščin reševanja problemov« (Kastelic, 2019). Otroci pa se radi igrajo tudi prosto. Uživajo v zabavnih igrah s preprostimi pravili, ki jih vsakdo pozna in se prenašajo iz roda v rod, v ljudskih igrah.

»Slovenske ljudske igre so stare, kmečke, deloma pozabljene igre, ki so se jih igrali že naši dedki, babice, pradedki in prababice. Prenašale so se iz roda v rod. Poskrbele so za dobro vzdušje, popestritev in krajšanje časa. Večinoma je njihov izvor mitski ali pa se navezuje na vsakdanje kmečko življenje in opravila. Ljudske igre so ponavadi izredno raznolike, preproste in zato hitro učljive. Pripomočki za igre so naravni, preprosti in lahko dostopni« (OŠ Moravče, 2010). Ljudske igre se igramo v svoje veselje in zadovoljstvo. Igre »potekajo po določenih pravilih, ki imajo preprosto in kmečkemu okolju prilagojeno strukturo ter povezovalno vlogo. Predstavljajo pomembno in dragoceno kulturno vrednoto, ki nam odkriva daljne sledove preteklosti, nekdanje mišljenje in čustvovanje naših ljudi ter se povezuje s šegami in navadami« (Pupaher in Tinauer, 2011: 174, 175).

Stare otroške igre torej spadajo v ljudsko kulturno zapuščino, »ker so usedlina starih ljudskih kultur in v veliki meri obrednosti, ki so jih ustvarjali naši predniki za potrebe svojega preživetja. Praviloma so vsa obredja, ki so izgubljala svojo potrebnost in vsebino, prehajala deloma v folklorno dejavnost, deloma v otroške igre. Če bi torej hoteli razumeti bogastvo starih pozabljenih iger naših babic, bi morali veliko vedeti o naši preteklosti, in če bi znali pogledati skozi te pozabljene igre, bi videli na njihovem dnu dosti prastrahov«, ki so jih prinašali ljudem naravni pojavi oziroma nesreče. »Pri igrah, ki so se jih igrali v prejšnjih časih, sploh ne gre za neke izmišljene igre in igrarije, ampak za celovito plesno-gibno-domišljijsko imovino, ki jo je vredno varovati, hraniti, poznati in predati naprej« (Vogelnik, 1989: 3).

Ker so ljudske igre del slovenske kulturne dediščine, je primerno, da jih kot posebno vrednoto spoznajo tudi otroci. V šolskem učnem procesu jih spoznavajo skupaj s plesi, pesmimi, oblačilno in materialno kulturo, šegami in navadami pri vsebinah pouka športa, pri spoznavanju okolja, družbi, glasbeni umetnosti, slovenščini, geografiji, zgodovini.

2.1 Ljudske igre pri pouku športa

»Učni načrt je v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju zasnovan tako, da poudarja osnovni športni program, ki ga učenci spoznajo z igro. Igra jim omogoča zelo naraven način izražanja. Neposrednost, ki jo ponuja, bogati otrokovo raziskovanje in dojemanje okolice ter samega sebe in ga spodbuja k dejavnejšemu gibalnemu izražanju ter doživljanju. Učenci z igro izboljšujejo gibalne sposobnosti, posebno še orientacijo v prostoru, situacijsko mišljenje in ustvarjalnost ter zadovoljujejo potrebo po gibanju. Pomembna je za njihovo socializacijo, saj omogoča skupno sodelovanje in jih tako postopno navaja na delovanje v skupini« (Kovač idr., 2011: 40). Ljudske igre lahko umestimo v praktične vsebine naravne oblike gibanja in igre ter plesne igre. Učenci se pri teoriji športa preko izštevank in rajalnih iger poučijo tudi o običajih na Slovenskem.

V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju »igra še vedno ostaja nujni del vsake vadbene ure. V različne dele učne ure vključujemo glasbo, poudarjamo gibalno izražanje in ustvarjalnost« (Kovač idr., 2011: 41). Med operativnimi cilji predmeta šport zasledimo razumevanje pomena varovanja naravne in kulturne dediščine. Med dodatne gibalne vsebine lahko glede na tradicijo kraja uvrstimo tudi stare igre, ki vsebujejo elemente športa.

»V tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju se program stopnjuje s širjenjem vsebin in poglabljanjem znanj ter postopno ponuja možnosti izbiranja nekaterih vsebin glede na okolje in učencem lastno različnost v zmožnostih ter interesih« (Kovač idr., 2011: 42).

2.2 Igre pri delu na daljavo

V času dela na daljavo sem iskala možnosti, da bi svojim učencem poleg rednega dela pri pouku športa nudila tudi sprostitev, ki se mi je zdela v teh negotovih časih pomembna. Poleg vsebin za ure športa sem učencem tedensko pošiljala stare ljudske in družinske igre in jih vzpodbujala, da se povežejo s svojimi starši, sorodniki in znanci in poskušajo tudi sami odkriti in mi posredovati kakšno igro, ki so se jo igrali včasih ali se jo sami radi igrajo še danes v družinskem krogu. S tem sem poskušala doseči tudi medsebojno večgeneracijsko povezovanje.

Zbrane igre učencev obeh šol, kjer poučujem šport, sem nato urejala, tudi tematsko ob posebnih priložnostih, kot je bil praznični velikonočni vikend (igre s pirhi) ali prvomajske počitnice (igre senc), in ob koncih delovnih tednov posredovala vsem učencem. Nekaj znanih iger sem poskušala tudi prirediti na situacijo, v kateri smo se znašli, in sicer predvsem z uporabo prilagojenih pripomočkov za igro, takšnih, ki jih najdemo med vsakdanjimi stvarmi doma, ali pa s spremenjenimi oziroma dopolnjenimi igralnimi pravili.

Zbrane igre so vseh vrst, tako gibalne kot tudi miselne, individualne in skupinske. Igrajo se jih lahko igralci vseh starosti, dosti pa jih lahko prilagodimo tudi uporabi pri pouku športa, nekaj v ogrevalnem delu, nekaj pa tudi v zadnjem delu učne ure za umirjanje.

Odziv otrok je bil vzpodbuden, kar nekaj iger pa sem iz različnih virov poiskala tudi sama. Na koncu dela na daljavo je nastal interni igralni priročnik, ki sem ga učenkam, ki jih poučujem, predstavila junija 2020, ko smo prišli nazaj v šolske klopi. Na obeh šolah je bilo zbranih okrog štirideset različnih ljudskih iger. Večinoma sem zbrane igre vsaj v osnovni obliki že poznala. Največkrat omenjene igre so bile Ristanc, Skrivalnice in Pepček. Zanimiva sta mi bila na primer zapisa enake igre Pismo oziroma Fuč, ki ju predstavljam v nadaljevanju (Slika 1, Slika 2).

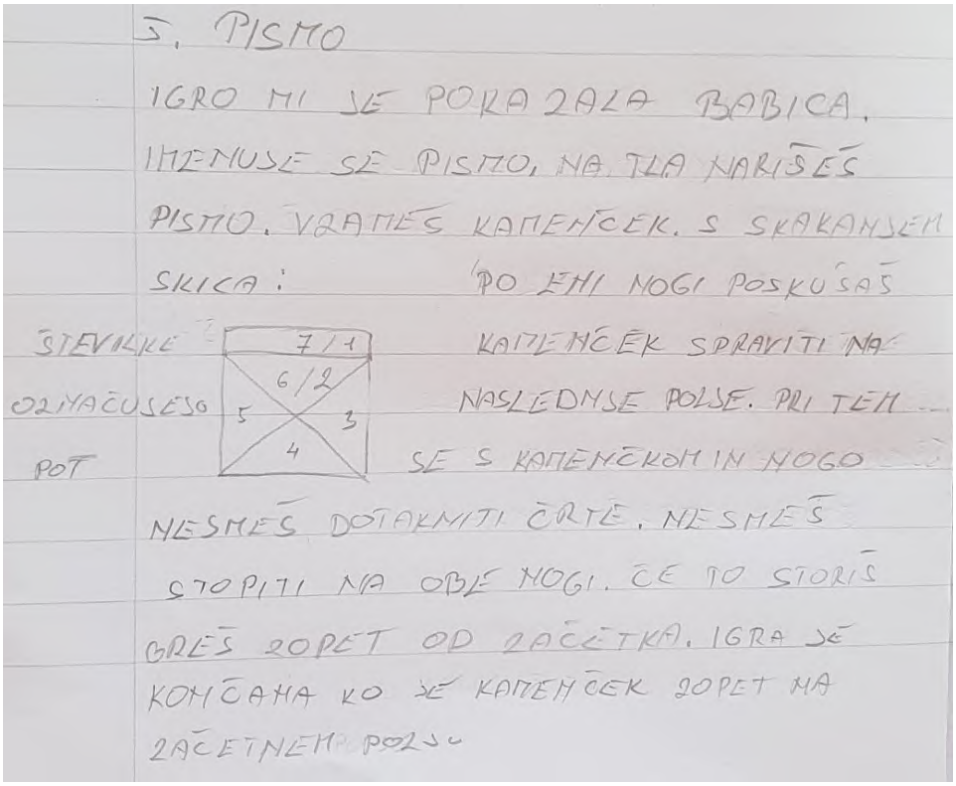

Slika 1: Igra Pismo (foto: Tina Sušek).

Slika 2: Igra Fuč (foto: Gašper Žvikart).

Originalni zapis igre Fuč je bil računalniški in se je glasil: »Doma se igram zabavno igro 'Fuč', nekoč mi jo je zaupala babica. Na zemlji si zarišemo štirikotnik v velikosti cca. 1 x 1 m (prilagam sliko) s polji .. Mečemo kamen v prvo polje, ki ga je potrebno zadeti, nato s skakanjem po eni nogi premikamo po vseh poljih, v kolikor ga zgrešimo ali brcnemo izven polja smo fuč« (Gašper Žvikart).

Najbolj vesela pa sem bila na pisalni stroj natipkanega starega zbornika družabnih iger za odrasle, ki mi ga je v prinesla mama učenca Osnovne šole Vuzenica. Zbornik ima na 33 straneh opisanih kar 70 ljudskih iger, razdeljenih po kategorijah, od miselnih, besednih, gibalnih, pevskih, slušnih, spominskih do šaljivih iger in tekmovanj. Veliko iger za odrasle bom lahko prilagodila delu z otroki in jih uporabila tako v glavnem delu učnih ur športa, ko je potrebna večja aktivnost, kot tudi ob zaključkih učnih ur za umirjanje. Iz zbornika sta v nadaljevanju (Slika 3) predstavljeni dve igri, kjer je v ospredju menjava prostora.

Kralja ni doma

Pravijo, da ta igra izvira iz časov danskega kralja Frederika II, ki ga je jezila prisiljenost njegovih gostov, tako v kretnjah kot v besedah. Kadar je vladar objavil:"Kralja ni doma!", se gostom ni bilo treba več ozirati na strogo dvorno etiketo.

Igralci sedijo na svojih prostorih in hlinijo "resna opravila". Postranska stvar je, ali je to branje, pletenje, piljenje nohtov, pudranje nosu, pogovor ali premišljevanje. Sredi sobe stoji "kralj", dostojanstveno odet v plašč, s papirnato krono na glavi in z žezlom v roki. Ko udari z žezlom ob tla in zakliče: "Kralja ni doma!", vsi poskočijo, tekajo naokrog, se neprisiljeno vedejo in se ne menijo za Njegovo Veličanstvo, dokler ne zakliče: "Zdaj je kralj spet doma!". Na ta ukaz morajo igralci hitro poiskati svoje sedeže in začeti z "opravilom". Kdor je zadnji, plača kazen ali postane novi kralj.

Pomežikovanje

Ta starinska igra se je ohranila do današnjih dni, ker omogoča sedanjim mladoletnikom prav toliko zabave, kot jo je leta 1880 teti Fridi. Imenujemo jo tudi spogledovanje. Ženske sedijo v krogu, za vsakim stolom pa stoji moški. En stol mora biti prost, toda tudi za njim mora stati moški, ki poskuša z bolj ali manj vsiljivim pomežikovanjem opozoriti eno izmed žensk nase. Če mu to spodleti, se pravi, če ženska tega ne opazi ali pa noče opaziti, poskuša pomežikovalec pri drugi. Če pa ženska "prime", mora hitro poskočiti in se usesti na prazni stol. Zdaj mora pomežikovati moški, ki ga je nezvesta spremljevalka zapustila. Če moški opazi, da mu hoče njegova spremljevalka pobegniti, jo lahko prime za ramena. Ta igra je primerna tudi kot vložek med plesnimi odmori.

Slika 3: Igri menjavanja prostora (Omerza, 1983).

Igro Pomežikovanje sem se s svojimi učenkami že poskusila igrati in sicer tako, da so v krogu v parih stale ena za drugo na koraku razdalje, zadnja v paru je gledala v tla in imela roki prekrižani za hrbtom, prednja pa je gledala učenko brez para, ki je mežikala. Če je pomežiknila njej, je zbežala svoji partnerici, ki pa jo je poskušala zadržati z dotikom, in se postavila za učenko brez para. Igra je ravno prav zabavna in ob večjem premeru kroga vključuje tudi tek, zato je bila za pouk atletike zelo primerna, učenke so jo rade izvajale in se ob njej tudi zabavale. Hkrati pa smo dosegle osnovni cilj, vadbo teka na krajše razdalje.

Nekaj zbranih iger smo se torej na prilagojen način, upoštevajoč epidemiološka priporočila, že igrale z učenkami pri pouku športa. Razložila sem jim, zakaj sem izbrala takšen način dela na daljavo in kako lahko to uporabimo pri pouku ter jih preko anketnega vprašalnika povprašala o njihovem mnenju glede izvedenega dela in željah za prihodnje šolsko leto.

2.3 Evalvacija dela

Za evalvacijo dela sem uporabila anketni vprašalnik. V nadaljevanju so predstavljeni rezultati raziskave, pridobljeni iz anket, izvedenih junija 2020 na Osnovni šoli Radlje ob Dravi in na Osnovni šoli Vuzenica. V anketah so sodelovale učenke, ki jih poučujem šport. Skupno je anketni vprašalnik izpolnilo 79 učenk, in sicer 36 učenk Osnovne šole Vuzenica (7 deklet, starih 11 let, 10 deklet 12 let, 9 deklet 13 let in 10 deklet 14 let) in 43 učenk Osnovne šole Radlje ob Dravi (9 deklet, starih 11 let, 10 deklet 12 let, 12 deklet 13 let in 12 deklet 14 let).

Za izvedbo ankete sem se odločila zaradi ugotavljanja realizacije ciljev dela na daljavo in ker me je zanimalo, kaj učenke mislijo o ljudskih igrah in koliko jih poznajo. Vsebina uporabljene ankete je predstavljena v Prilogi 1, rezultate pa sem podrobno predstavila tudi v grafični obliki v Prilogi 2, kjer sem povzela skupne rezultate vseh učenk obeh šol, ki sem jih poučevala v lanskem šolskem letu.

Anketni vprašalnik je vseboval več sklopov vprašanj. Prvi sklop se je nanašal na osnovne podatke sodelujočih učenk, drugi sklop na njihov odnos in mnenje o ljudskih igrah, v tretjem sklopu vprašanj pa sem želela izvedeti, kakšno je bilo mnenje učenk o zbiranju starih iger pri delu na daljavo, in iz tega zaključiti, ali so bili zadani cilji realizirani. Na osnovi rezultatov ankete sem pripravila načrt dela pri pouku športa in interesnih dejavnosti v prihodnje.

Pri drugem sklopu vprašanj sem ugotovila, da sodelujoče učenke v veliki večini poznajo ljudsko izročilo, malo manj pa se jih je, po njihovem mnenju, ljudske igre že igralo. Poznajo veliko večino v anketi naštetih iger, igri Skrivalnice in Telefon poznajo vse učenke, zelo velika večina pa pozna tudi igre Ime, priimek, žival, Ristanc in Trden most. Dobra polovica učenk pozna ljudsko igro Zemljo krast, medtem ko igre s pirhi, kljub temu da sem jih podrobno opisala pri delu na daljavo, pozna le slaba tretjina učenk. Večinoma so med gibalnimi in miselnimi rajši izbirale gibalne igre, pri dilemi, ali so moderne igre zanimivejše in so izpodrinile ljudsko igralno izročilo, pa je pri učenkah rahlo prevladovalo pritrdilno mnenje.

Tretji sklop vprašanj je ugotavljal mnenje učenk o zastavljenem načinu zbiranja starih iger na daljavo. Učenke so v veliki večini označile kot zelo pomembno igro s prijatelji oziroma družino. Dejstvo, da so pri delu na daljavo tedensko prejemale predloge za igre in da so s sorodniki govorile o starih igrah, ki so se jih igrali oni, so označile večinoma kot srednje pomembno. Pri sugestijah za delo vnaprej bi povzela dejstvo, da si anketirane učenke večinoma želijo, da bi z zbiranjem iger nadaljevali in uporabljali zbirnik pri pouku športa.

2.4 Nadaljevanje dela v prihodnjih šolskih letih

Na podlagi rezultatov anketnega vprašalnika in mnenja oziroma želja učenk, ki jih poučujem, sem se odločila z delom zbiranja starih iger in pripravljanja zbirnika iger nadaljevati tudi v šolskem letu 2020/2021 pri delu v šoli ali na daljavo. Pri pouku športa bomo zadolžili vsako učenko, da bo vsaj enkrat letno vodila ogrevanje z gibalno igro v uvodnem delu učne ure športa in na koncu učne ure izvedla še igro za umirjanje. Imele bodo nalogo, da izbrskajo igre, ki jih še ne poznamo, in jih tudi zapišejo. Pri iskanju iger bodo lahko uporabile spletne vire, lahko bodo v knjižnici poiskale pisne vire, ali pa bodo, kar je najbolj zaželeno, igre poiskale preko ustnega izročila svojih sorodnikov oziroma znancev. Ob zapisu iger bodo morale navesti vir in datum pridobitve. Tako bomo preko šolskega leta dopolnjevale naš igralni zbirnik in ga bomo nato v okviru možnosti, oziroma kolikor bo čas dopuščal, uporabljale tudi pri ostalih urah športa.

Pomembno se mi zdi, da učenci razumejo soodvisnost in prepletenost ljudskih iger z drugimi komponentami ljudskega izročila, ki jih srečujejo v okviru drugih šolskih predmetov, zato sem se odločila, da se bom z novim šolskim letom medpredmetno povezala tudi z učitelji učnih področij, kot so glasbena in likovna umetnost, slovenski jezik, zgodovina in geografija. Dosti miselnih iger je namreč povezanih z besedami in rimami, veliko iger nakazuje bogato kulturno dediščino in ponazarja način življenja in mišljenja v preteklosti. Žal je ta del mojih načrtov zaenkrat zaradi jesenske razglasitve epidemije ostal neizpolnjen.

Z učenkami nameravam v nadaljevanju tekočega šolskega leta poleg ljudskih raziskati tudi modernejše izpeljanke iger, saj so mi preko ankete nakazale, da vseeno mislijo, da so moderne igre zanimivejše in počasi izpodrivajo ljudske igre. Do tega spoznanja so prišle preden smo zbrane ljudske igre uspele spoznati v celoti, zato dopuščam možnost, da se bo njihovo mnenje v tej točki sčasoma tudi spremenilo.

Pri zbiranju ljudskih in drugih manj poznanih iger bomo torej poskušali povezati tradicijo s sodobnostjo, kar je dobra spodbuda otrokom tako za gibanje kot tudi za raziskovanje in odkrivanje slovenskih ljudskih običajev.

V prihodnje imam v načrtu, če bo nabirka ljudskih iger primerna, z učenci plesnega krožka druge triade najzanimivejše in po možnosti lokalne ljudske igre predstaviti v okviru projektnega dela Bilo je včasih. S tem lahko tudi mlajše učence navdušim za ljudske igre in naš nabor lahko nato predstavimo v obliki šolskega ali javnega nastopa učencem šole in krajanom.

3 Zaključek

Kot učiteljica športa opažam, da se učenci, mlajši in tudi starejši, zelo radi igrajo. Igra je zanje sprostitev, pomeni druženje z vrstniki, pri igri morajo upoštevati pravila, torej pripomore tudi k socializaciji, med igro se gradijo medsebojni odnosi in otrok preizkuša ter spoznava svoje zmožnosti in omejitve. Žal pa je učni načrt predmeta šport obsežen in sploh učencem tretje triade dopušča le malo prostora za neusmerjeno igro.

Pri evalvaciji dela na daljavo sem ugotovila, da je program dela pri predmetu šport zanimiv takrat, ko ni preobsežen in je dovolj sproščujoč, hkrati pa omogoča občutek uspeha in osebnega napredka. Otroke lahko za delo, ki jih na začetku ne zanima preveč, motiviramo predvsem z zanimivimi razlagami, v mojem primeru o oblikah in načinih različnih iger v preteklosti v primerjavi z igrami današnjega časa.

Glede na rezultate ankete lahko sklepam, da zgolj opisi ljudskih iger, ki sem jih učenkam pošiljala na daljavo, ne pomenijo dosti. Igre se je treba tudi igrati, da jih otroci res spoznajo in ozavestijo. Torej se bo moje delo v novem šolskem letu nadaljevalo z zbiranjem in uporabo zbranih iger v praksi. Pri pouku športa pridejo v poštev predvsem gibalne igre, miselne igre pa lahko občasno uporabimo v zadnjem delu učne ure. Za večjo motivacijo učenk pa imam namen v nabirko iger, ki jih bom uporabila pri pouku, vključiti tudi moderne igre, ki jih bom poskušala povezati s starimi oziroma z ljudskim izročilom. Tako bodo učenke še bolj zavzeto in raje sodelovale.

Epidemija nam je poleg slabega dala tudi kar nekaj dobrega. Povezala nas je ter porodila nove ideje in načrte za prihodnost. Sama, in upam da tudi učenci, sem dojela povezovalno vrednost starega, možnost prepletanja z novim in možnost uporabe prilagojenih rekvizitov, kot so to pred davnimi časi že počenjali naši predniki. Njihove »igrače in igrala, ki so jih uporabljali za igro, so bile izdelane iz

kamenčkov, vej, kosov blaga, lesa, krede. Igrače so bile preproste in lahko dostopne« (Uredništvo Ringaraja.net, 2011).

Kot se ljudska igra »prenaša iz roda v rod, iz generacije v generacijo in se pri tem spreminja, se z njo vred spreminjajo tudi igrače. V današnjem času odrasli ugotavljamo in se sprašujemo, katere igrače so za otrokov razvoj dobre in katere ne, včasih pa so bili otroci veseli vsake malenkosti, ki jim je bogatila življenje. Marsikateri kamenček in palico so znali spremeniti v igračo. Ker ni bilo denarja, da bi igrače kupovali, so jih pogosto izdelovali kar doma« (Pupaher in Tinauer, 2011: 174, 175).

Kaj pa danes? V času preobilja preproste igrače in »ljudske gibalne igre tonejo v pozabo. Vendar ne pozabimo, da računalniške igrice in plastični junaki ne morejo nadomestiti izkušenj, pridobljenih z igro na prostem v družbi vrstnikov, staršev, dedkov in babic.« (Uredništvo Ringaraja.net, 2011).

Učitelji s poučevanjem otrok preko praktičnega dela, v mojem primeru preko prijetne in sproščujoče igre, lahko največ naredimo, da ohranimo in nadaljujemo ljudsko izročilo, ki se med drugim skriva tudi v starih igrah.

4 Viri in literatura

Kastelic, Petra (2019): Otroška igra. *Zmajček*, priloga za starše, letnik 25, št. 5. Pridobljeno 19. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zmajcek.net/otroska-igra/.

Kovač, Marjeta; Markun Puhan, Nives; Lorenci, Breda idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Športna vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 8. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_sportna_vzgoja.pdf.

Kunaver, Dušica; Lipovšek, Brigita (2006): *Ali je kaj trden most*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ljudske igre (2010). OŠ Jurija Vege Moravče, 7. 11. 2010. Pridobljeno 19. 8. 2020 s spletne strani: http://www.osmoravce.si/2010/11/07/ljudske-igre/.

Omerza Anton (1983): *Družabne igre za odrasle*. Ljubljana: Interni priročnik.

Pupaher, Viktorija; Tinauer, Tija (2011): Ljudske otroške igre pri pouku. Izkušnje iz Osnovne šole Selnica ob Dravi. V Bojan Knific (ur.): *Folklornik* (str. 174,175). Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Uredništvo Ringaraja.net (2011): *Še poznate stare igre? Se jih še igrate?* Ringaraja.net, 6. 8. 2011. Pridobljeno 19. 8. 2020 s spletne strani: www.ringaraja.net/clanek/se-poznate-stare-igre-se-jih-se-igrate_4721.html.

Vogelnik, Marija (1989): *Ura je ena, medved še spi.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Priloga 1

ANKETNI VPRAŠALNIK – LJUDSKE IGRE

Draga učenka!

Na Osnovni šoli Vuzenica in Osnovni šoli Radlje ob Dravi je v času dela na daljavo potekalo tedensko zbiranje in objavljanje iger iz otroškega ljudskega izročila. Z vašim sodelovanjem pri odgovarjanju na anketna vprašanja skušam ugotoviti, koliko je bil skupen projekt uspešen in kakšne so vaše želje za prihodnja šolska leta. Z odgovori na anketna vprašanja mi boste posredovale koristne podatke za nadaljnje delo. Anketa je anonimna. Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujem.

Učiteljica ŠPO Lucija Bivšek

Osnovna šola: _____ Starost: _____

1) Ali si kdaj že slišala za ljudsko izročilo? a) Da. b) Ne.

2) Si se že kdaj igrala igre, ki so del ljudskega izročila? a) Da. b) Ne.

3) Poznaš navedene igralne igre? a) Trden most DA NE

b) Skrivalnice	DA	NE	c) Zemljo krast	DA	NE
d) Telefon	DA	NE	e) Ristanc	DA	NE
f) Igre s pirhi	DA	NE	g) Ime, priimek, žival …	DA	NE

4) Katere igre se rajši igraš? a) Gibalne b) Miselne

5) Ali misliš, da so moderne igre zanimivejše in so izpodrinile ljudsko igralno izročilo?

a) DA b) NE

6) Razvrsti od 1–3 (3 pomeni zelo pomembno,1 ni pomembno) Koliko ti je pomembno, da …

… se igraš razne igre na prostem ali noter s prijatelji/družino _____

… si pri delu na daljavo tedensko prejemal predloge za igre _____

… si s sorodniki govoril o starih igrah, ki so se jih igrali oni _____

… bi še naprej zbirali igre in uporabljali zbirnik pri pouku športa _____

Priloga 2

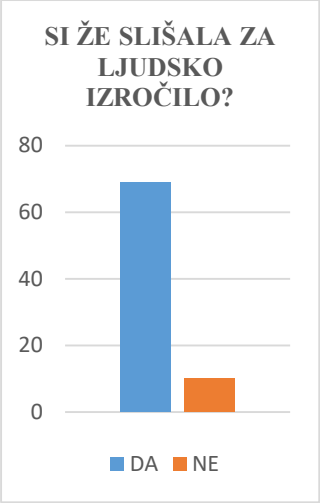
SI ŽE SLIŠALA ZA LJUDSKO IZROČILO?
80
60
40
20
0
DA
NE

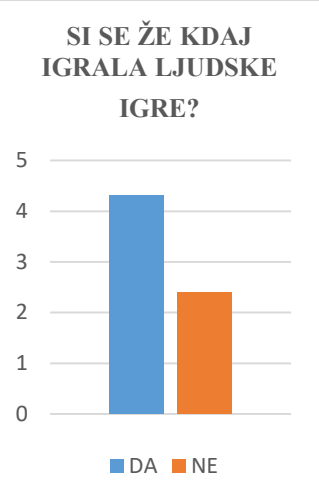
SI SE ŽE KDAJ IGRALA LJUDSKE IGRE?
5
4
3
2
1
0
DA
NE

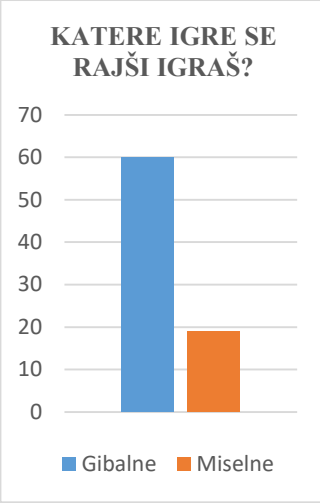
KATERE IGRE SE RAJŠI IGRAŠ?
70
60
50
40
30
20
10
0
Gibalne
Miselne

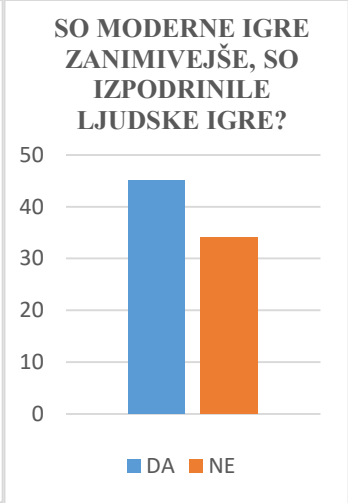
SO MODERNE IGRE ZANIMIVEJŠE, SO IZPODRINILE LJUDSKE IGRE?
50
40
30
20
10
0
DA
NE

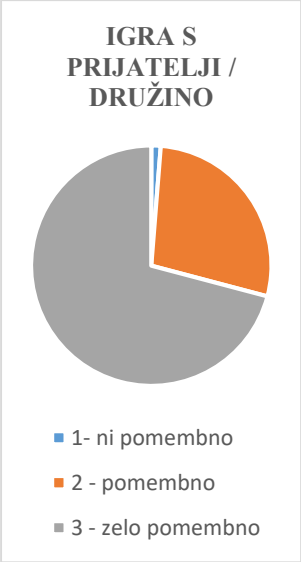
IGRA S PRIJATELJI / DRUŽINO
1- ni pomembno
2 - pomembno
3 - zelo pomembno

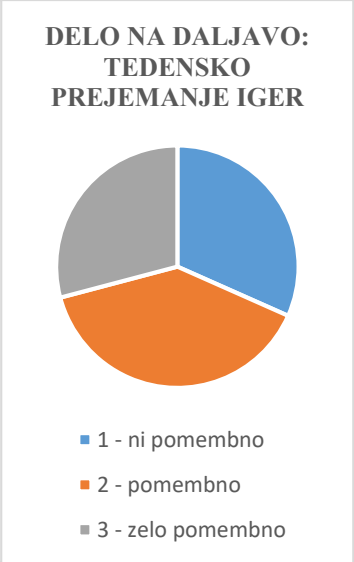
DELO NA DALJAVO: TEDENSKO PREJEMANJE IGER
1 - ni pomembno
2 - pomembno
3 - zelo pomembno

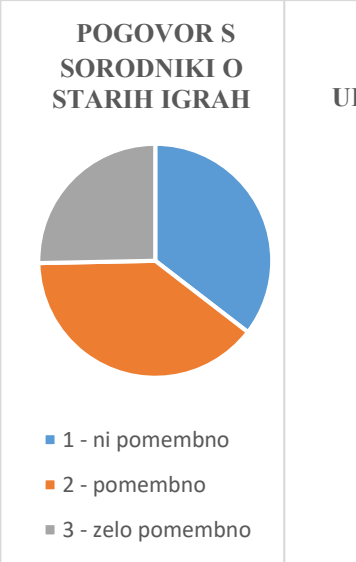
POGOVOR S SORODNIKI O STARIH IGRAH
1 - ni pomembno
2 - pomembno
3 - zelo pomembno

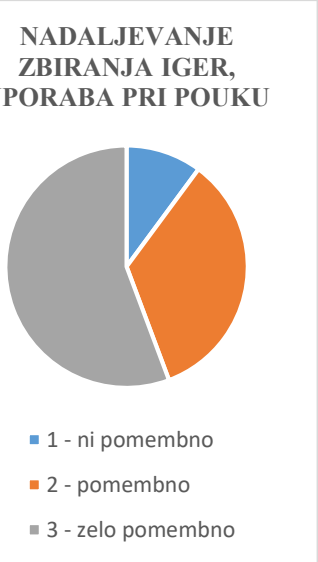
NADALJEVANJE ZBIRANJA IGER, UPORABA PRI POUKU
1 - ni pomembno
2 - pomembno
3 - zelo pomembno

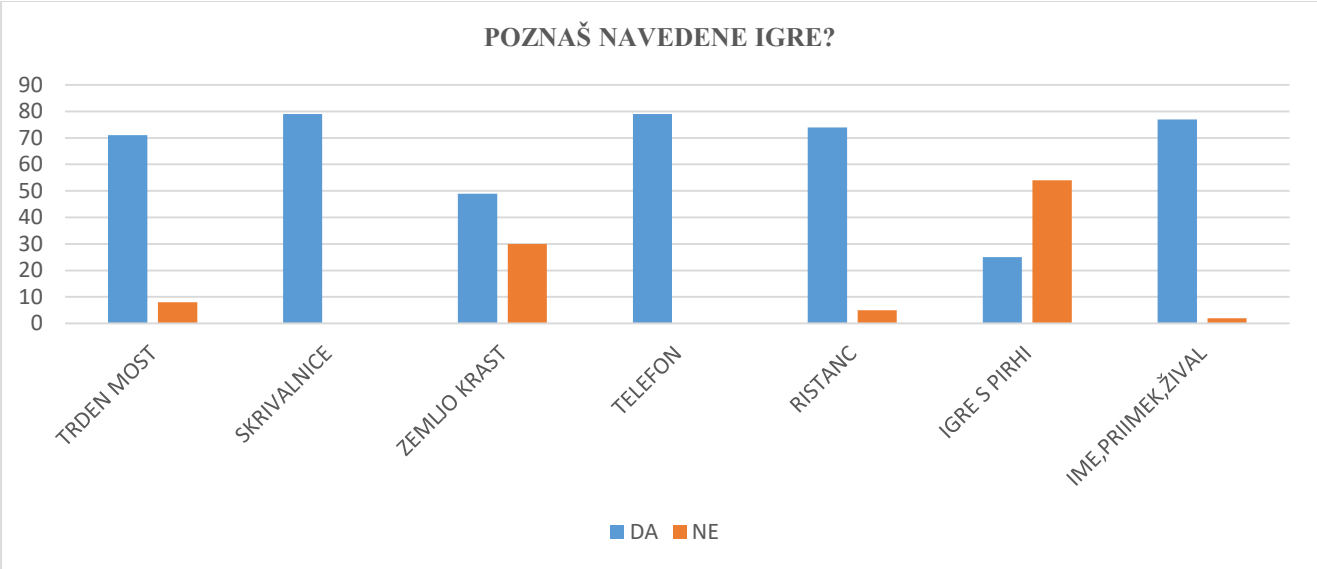
POZNAŠ NAVEDENE IGRE?
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
TRDEN MOST
SKRIVALNICE
ZEMLJO KRAST
TELEFON
RISTANC
IGRE S PIRHI
IME,PRIIMEK,ŽIVAL
DA
NE

LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI OČI MARTINA KRPANA

LOVE FOR THE HOMELAND THROUGH THE EYES OF MARTIN KRPAN

✍ ***Tamara Vomer*** *(tamara.vomer@guest.arnes.si), prof. slovenščine, poučuje slovenščino ter domovinsko in državljansko kulturo in etiko na Osnovni šoli Koper.*

Povzetek

Slovenija spada med površinsko majhne države, a je v marsičem zelo velika in močna ter je že marsikaj hudega doživela, pretrpela, vendar se nikoli ni vdala. Kot učiteljica slovenščine ter domovinske in državljanske kulture in etike učence ozaveščam o pozitivnem odnosu do Slovenije, državnih simbolov, oseb in junakov.

Eden izmed pomembnih junakov slovenske literature, ki prikazuje preprostega, dobrega, kmečkega človeka, a obenem tudi zelo pogumnega in inteligentnega, je Martin Krpan.

Na Osnovni šoli Koper, kjer poučujem, smo pred leti izvajali projekt Martin Krpan z Vrha, kjer smo v okviru različnih predmetov ustvarjali na temo Martina Krpana. Pri domovinski in državljanski kulturi in etiki smo s pomočjo risanja stripov razpravljali o tem, kako Martin Krpan čuti in izkazuje pripadnost ter ljubezen do svoje domovine, ga v vlogi tihotapca postavili v sodoben čas ter izpostavili prednosti in slabosti Slovenije v Schengenskem območju. Pri predmetu slovenščine so učenci pripravili dva intervjuja z Martinom Krpanom, hkrati pa smo Levstikovo delo Martin Krpan z Vrha predelali v dramsko igro, ki je bila predstavljena na zaključni šolski prireditvi.

Abstract

Slovenia belongs to small countries with respect to the area, but is in many perspectives also a great and strong country which has already experienced and suffered many difficulties, but has never given up. As a teacher of Slovene language and homeland and civic culture and ethics, I try to acquaint pupils about the positive attitude towards Slovenia as a country, national symbols, people and heroes.

One of the important heroes of Slovene literature, which presents a simple, good, peasant man, but also very brave and intelligent, is Martin Krpan.

Years ago, at the Primary School Osnovna šola Koper, where I teach, we carried out the project entitled Martin Krpan z Vrha, where we considered the topic of Martin Krpan within various subjects. Within the subject homeland and civic culture and ethics, we discussed and drew strips how Martin Krpan feels and shows belonging and love for his homeland, how he would be placed as a smuggler in modern times and highlighted the strengths and weaknesses of Slovenia in the Schengen area. Within the subject of Slovene language, the pupils prepared two interviews with Martin Krpan, and at the same time we transformed Levstik's work Martin Krpan z Vrha into a drama play, which was presented at the final school event.

Ključne besede: Martin Krpan, patriotizem, pripadnost domovini, učni načrt, strip.

Keywords: Martin Krpan, patriotism, belonging to the homeland, curriculum, strips.

1 Uvod

Leti 2020 in 2021 sta za Slovenijo pomembni letnici, saj obeležujemo 30 let plebiscita. Dne 23. 12. 1990 so se slovenski volivci odločali o vprašanju, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, 26. 12. 1990 pa so bili razglašeni rezultati plebiscita. Poleg tega obeležujemo tudi 100 let od koroškega plebiscita, saj je 10. 10. 1920 koroški plebiscit določil državno mejo med tedanjo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Avstrijo. Velik delež Slovencev se je takrat žal odločil za Avstrijo. Prav tako bomo 25. 6. 2021 praznovali 30 let, odkar je Slovenija uradno postala neodvisna država.

Slovenci smo ponosni na svojo lepo deželo. O njeni lepoti se širi glas v različne države po svetu. Ponosni smo na svoj jezik, kulturo, naravo, znamenitosti in ljudi, ki pripomorejo k prepoznavnosti naše male države. Za marsikoga pa je Slovenija le varno zatočišče, pribežališče ali pa odskočna deska. Gre za različne tipe ljudi. Nekateri priseljenci kar hitro sprejmejo Slovenijo za svojo, se prilagodijo kulturi, jo vzljubijo. So pa tudi taki, ki se za nobeno ceno niso pripravljeni prilagoditi našim običajem.

Sem učiteljica slovenščine ter domovinske in državljanske kulture in etike. V okviru pouka se z učenci veliko pogovarjamo o pripadnosti svoji domovini Sloveniji. Pomembno je, da svoje države ne zatajimo in se je ne sramujemo, ampak da smo ponosni, da smo Slovenci in da živimo v Sloveniji.

V Sloveniji je živelo in živi veliko ljudi, ki so pripomogli k prepoznavnosti Slovenije. Od športnikov, znanstvenikov, kulturnikov, politikov … Veliko pisateljev in pesnikov je pisalo in opevalo lepote Slovenije in izpostavljalo takšne in drugačne junake.

V nadaljevanju prikažemo, katera znanja veljavni učni načrt domovinske in državljanske kulture in etike pričakuje od učencev glede življenja slovenskega naroda znotraj Habsburške monarhije pa vse do samostojne in neodvisne države Slovenije skozi zorni kot patriotizma, ki je ena ključnih lastnosti, ki jo zasledujemo v nadaljnjih poglavjih v kontekstu Martina Krpana.

Tretje poglavje predstavlja jedrni del članka. V njem predstavim šolski projekt Martin Krpan z Vrha. Sprva opišem glavne značilnosti projekta, nato pa prikažem, kako so učenci spoznavali in doživljali osebo Martina Krpana preko raznih aktivnosti, in sicer ustvarjanja stripov, pisanja intervjujev in igranja dramske igre. Končne misli strnem v zaključku.

2 Učni načrt domovinske in državljanske kulture in etike

Učni načrt (Karba, Šumi in Jesenko, 2011: 9) v vsebinskem sklopu Skupnost državljanov Republike Slovenije navaja, da je med operativnimi cilji zapisano, da si učenci pridobijo osnovna spoznanja o nastanku Republike Slovenije.

V učbeniku za domovinsko in državljansko kulturo in etiko v 7. razredu osnovne šole je zapisano:

»Prebivalstvo ozemlja današnje Slovenije je v preteklosti živelo v različnih državah. Od konca 15. do začetka 20. stoletja je večina slovenskega ozemlja spadala pod oblast Habsburžanov. Država se je najprej imenovala Habsburška monarhija, kasneje Avstrijsko cesarstvo, v drugi polovici 19. stoletja pa Avstro-Ogrska. Po prvi svetovni vojni je Avstro-Ogrska razpadla. Nastala je Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, kasneje pa je večina slovenskega ozemlja pripadala Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, kasneje preimenovani v Kraljevino Jugoslavijo. Po 2. svetovni vojni je država dobila novo oblast in ime – Socialistična federativna republika Jugoslavija.

V 80. letih 20. stoletja je zaradi politične in gospodarske krize v Jugoslaviji, kršenja človekovih pravic ter totalitarnega režima med prebivalci Slovenije dozorela misel na samostojno slovensko državo. Slovenski politiki so se odločili, da izpeljejo plebiscit – splošno ljudsko glasovanje o samostojnosti. Plebiscit o samostojnosti Slovenije je potekal 23. decembra 1990 in predstavlja temelj za kasnejšo osamosvojitev Slovenije.

Udeležba na plebiscitu je bila visoka. Za samostojno in neodvisno državo Slovenijo je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Po plebiscitu so stekle priprave na osamosvojitev.

25. junija 1991 je Slovenija postala samostojna in neodvisna država. Jugoslovanska vlada je želela samostojnost Slovenije preprečiti z vojaškim napadom. Jugoslovanska ljudska armada je z oklepniki zasedla mejne prehode Slovenije in izvajala vojaške akcije. Vojna za Slovenijo je trajala deset dni. Sočasno so potekala pogajanja, ki so privedla do tega, da je Jugoslovanska ljudska armada končala agresijo.« (Mahmoud, Tawitian in Zupančič, 2018: 26, 27)

Učenci razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti – patriotizem (ljubezen do domovine, naroda, države).

V istem učbeniku je zapisano tudi:

»Slovenci v zamejstvu in slovenski izseljenci izražajo svojo narodno pripadnost z uporabo slovenskega jezika ter povezovanjem s Slovenijo na gospodarskem, kulturnem in drugih področjih. Slovenski jezik in običaje gojijo tako, da se povezujejo v društva.

Državljani običajno do svoje države gojimo čustva. Ljubezen do domovine, naroda, države se imenuje domoljubje ali patriotizem. Iz zgodovine poznamo primere, ko je domoljubje pripomoglo k temu, da so se pripadniki naroda v težkih trenutkih povezali in si pomagali. Danes pogosto kažemo ljubezen do domovine ob uspehih športnikov.« (Mahmoud, Tawitian in Zupančič, 2018: 32, 33)

V tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju se cilji in vsebine predmeta domovinske in državljanske kulture in etike povezujejo predvsem s predmeti, kot so zgodovina, geografija, slovenščina, likovna umetnost …

V okviru šolskega projekta, opisanega v naslednjem poglavju, se je učencem poskušalo posredno približati čimveč izmed zgoraj navedenih znanj in usmeritev.

3 Šolski projekt Martin Krpan z Vrha

Martin Krpan z Vrha je slovenska umetna pripovedka, ki jo je napisal Fran Levstik leta 1858. Martin Krpan z Vrha pri Sveti Trojici je eden izmed pomembnih junakov slovenske književnosti. Je močan, preprost kmečki človek, tihotapec, iznajdljiv, ni mu mar za neumnosti, problemov se loti z vso resnostjo, je pošten, naravno bister, razsoden, prebrisan, zgovoren, samosvoj. Samozavesten silak, ki mu ni do zunanjih uspehov, ampak se zadovolji z moralnim ponosom in zavestjo svoje pravičnosti.

V okviru šolskega projekta Martin Krpan z Vrha smo zasledovali naslednje cilje, ki so povzeti iz Letnega delovnega načrta Osnovne šole Koper za šolsko leto 2013/2014:

- povezovanje in skupni nameni različnih predmetnih področij,
- celosten didaktični pristop s horizontalnim in z vertikalnim povezovanjem znanj, vsebin in učnih spretnosti,
- uporabnost znanja,
- celovitejše znanje učencev,

- večji interes in motivacija za učenje,
- sodobna didaktična organizacija (timsko delo, projektno delo, sodelovalno učenje …),
- ustvarjanje pozitivnega učnega okolja, ki upošteva učenčeve potrebe, njegove izkušnje, raven motivacije in predznanje …
- povezanost ter prepletenost vseh predmetnih področij in vseh treh triletij.

Učenci so ustvarjali na temo Martina Krpana v okviru različnih predmetov. Med drugim so pri predmetu domovinske in državljanske kulture in etike risali stripe na temo Martina Krpana in patriotizma, pri predmetu slovenščine so napisali dva intervjuja in eno črno kroniko, pri gledališkem klubu pa so pripravili dramsko igro, ki so jo uprizorili na zaključni prireditvi. Zaključna prireditev je bila plod celoletnega dela posameznih predmetnih področij, prepletena z glasbo, plesom, deklamacijami, projekcijami, deli sodobnega Krpana (predelava Jane Kolarič) in Levstikove povesti. Projekt je povezoval učence in učitelje celotne Osnovne šole Koper. Učenci vseh razredov so pripravljali izdelke, ki so bili razstavljeni na tej zaključni prireditvi.

Projekt je trajal eno šolsko leto. Vodja projekta je bil Anton Baloh, prof., koordinatorica projekta pa Vanja Klančnik Kišasondi, prof.

3.1 Risanje stripov o Martinu Krpanu

Pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika je v okviru projekta Martin Krpan z Vrha ena skupina učencev risala stripe na temo Martin Krpan in patriotizem. Poiskati in razložiti so morali pojem patriotizem, razmisliti, zakaj naj bi bil Martin Krpan patriot. Učenci so povedali, da mislijo, da je bil patriot, ker po boju z mogočnim velikanom Brdavsom ni ostal na Dunaju, čeprav mu je bila obljubljena cesarjeva hči, ogromno denarja, hrane in pijače. Martin Krpan ni pozabil svojih korenin in se je vrnil nazaj na Vrh pri Sveti Trojici. Za boj proti Brdavsu si je tudi sam izdelal orožje – posekal je cesaričino lipo. Razmišljali so o tem, da si je naredil orožje iz lipe, ki je še danes simbol Slovenije, in da mu je le-to dalo moč in prineslo srečo, da je premagal Brdavsa. Ponosen je bil sam nase, kot Slovenec, da je cesar izbral njega za pomoč pri boju proti Brdavsu. Narisali so tudi sprejem Martina Krpana, ko se vrne v rodno vas in kako so vsi veseli in ponosni nanj.

Druga skupina učencev pa je risala stripe na temo Martin Krpan – tihotapec. Učenci so Martina Krpana postavili v sodoben čas in spoznali, kaj pomeni izraz Schengensko območje. Martin Krpan je iz Trsta tovoril angleško sol, ki naj bi po nekaterih teorijah bila soliter. Soliter je sestavina smodnika, smodnik pa je orožje. Tako naj bi bil Martin Krpan prvi slovenski trgovec z orožjem in naj bi pomagal pri osamosvajanju. Narisali so Martina Krpana, kako na svojo kobilico nalaga vreče soli in se sprašuje, kako bo vse to prenesel čez mejo. Ko je prišel na mejo, pa je zagledal znak EU in je bil zelo presenečen, ker nikjer ni videl carinikov in policije. Nato mu je sam cesar pojasnil, da je čez italijansko mejo prost prehod.

V nadaljevanju so prikazani trije primeri stripov učencev Osnovne šole Koper.

Slika 1: Strip, ki prikazuje Martina Krpana kot patriota, ki se vrne v svojo domovino (avtorica: Goa Gaser, 7. a).

Slika 2: Strip, ki prikazuje Martina Krpana, kako premaga Brdavsa (avtorica: Naja Šukljan, 7. b).

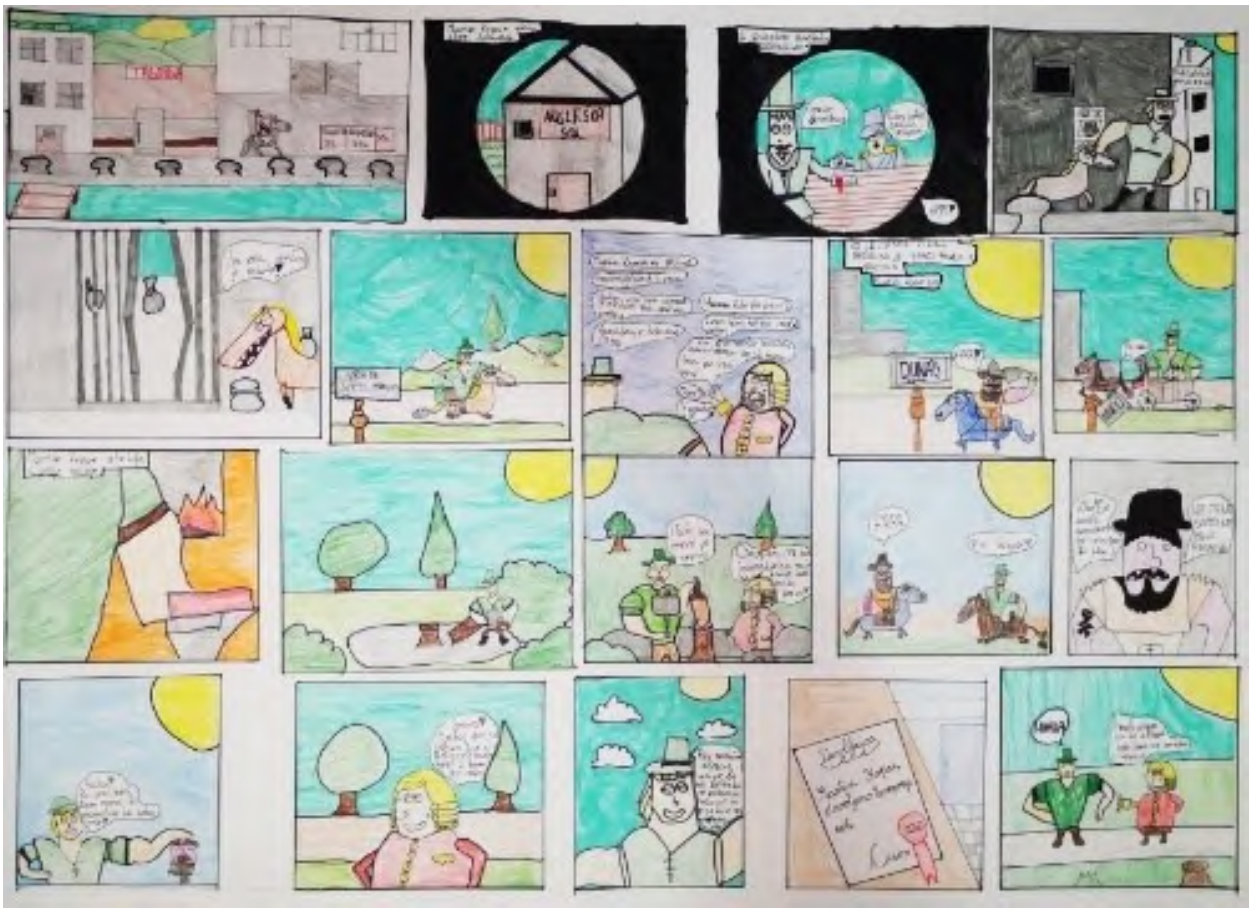

Slika 3: Strip, ki prikazuje Martina Krpana, ki pridobi dovolilnico za prevažanje soli (avtorica: Neila Tatar, 7. e).

Risanje stripov je potekalo individualno. Večina učencev je pri risanju stripov lepo sodelovala. Bili so zelo motivirani za delo. Delo Martin Krpan so obravnavali pri slovenščini, zato so vsebino dobro poznali in so jo nato združili s pojmom patriotizem, ki so ga spoznali pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika.

3.2 Intervjuja z Martinom Krpanom in zapis črne kronike

Pri pouku slovenščine so učenci napisali dva intervjuja z Martinom Krpanom, in sicer intervju pred bojem ter intervju po boju. V prvem delu so ga spraševali, kako gleda na sam boj, kako je nanj pripravljen, ali verjame v zmago ter mu v drugem delu izkazali občudovanje. Napisali so tudi črno kroniko, ki govori o smrti Brdavsa.

3.2.1 Intervju 1: Intervju pred bojem

Kmetje veliko boljši vojščaki od vse mestne gospode

Strašni silak Brdavs že dolgo mori vojake na Dunaju. Naš presvetli cesar je Dunaju v bran poklical Slovenca Martina Krpana. Ta naj bi bil silen mož.

O njegovih pričakovanjih smo se z njim pogovarjali pred bojem. Po veličastni zmagi pa smo skupaj strnili vtise.

Ali ste kaj na trnih pred bojem?

Čisto nič nisem živčen. Prepričan sem, da bo to zame mačji kašelj, saj ga ni velikana, ki ga sam ne bi mogel obvladati.

Imate kakšno posebno taktiko?

O taktikah sploh ne razmišljam. Sem človek dejanj in ukrepal bom, kot se mi bo zdelo tisti trenutek primerno.

Kaj če se vam ponesreči? Če Brdavs zmaga?

Prepričan sem, da ne bo, saj, kot sem že povedal, ga ni velikana, ki ga sam ne bi obvladal. Pa tudi, če me premaga. Vsi bomo nekoč umrli, tako vi, kot jaz in kot Brdavs.

Kako to, da ste se v boj pripravljeni podati s tako neznatno kobilico?

Svoje kobilice ne dam za sto žrebcev. Kljub svoji neznatnosti je zelo močna. Na njej bi lahko jezdil tri dni in tri noči brez postanka, če bi hotel, tako je vzdržljiva. Poleg tega sem pa prepričan, da Brdavsov konjič proti moji kobilici nima niti najmanjše možnosti.

Brdavs ima samo meč, vi pa kij in mesarico. Boste imeli zato kaj več možnosti za zmago?

Menim, da količina orožja tukaj nima pomena, šteje samo spretnost, odločnost in znanje ter pogum. Menim tudi, da bi se sam lahko z Brdavsom pomeril povsem neoborožen, pa bi mu bil vseeno brez težav kos.

Torej ste prepričani, da boste zmagali?

Popolnoma. Brdavs bo ostal brez glave.

Srečno torej v boju.

Hvala vam.

3.2.2 Intervju 2: Intervju po boju

Fantastično, Martin! S kakšno lahkoto ste porazili Brdavsa!

Tako kot sem napovedal. Rekel sem, da se mi ne zdi neobvladljiv, a bil je še slabši nasprotnik kot sem si bil mislil.

Tako slab bojevnik pa Brdavs spet ni mogel biti. Saj je vendar porazil več sto dunajskih vojščakov.

Od nekdaj se mi je zdelo, da Dunaj nima kaj prida vojščakov. To je samo še dokaz tega.

Gotovo ste zelo zadovoljni, ker ste zmagali. Morda pričakujete kakšno nagrado s cesarjeve strani?

Res sem zelo zadovoljen, ker sem zmagal. Dokazal sem, da smo kmetje, čeprav neuki, še vedno dosti boljši vojščaki od vse mestne gospode. Kar se pa tiče nagrade. To, kar sem storil za Dunaj, ni mogoče poplačati ne z denarjem, ne s čim drugim.

Če bi vam cesar ponudil službo za visoko plačo, kot njegov osebni svetovalec, bi jo sprejeli?

Nikdar je ne bi sprejel. Veliko raje živim v mirni vasici na Slovenskem, kot v velikem mestu kot je Dunaj. Sploh se ne bi znašel. Menim tudi, da je na dunajskem dvoru preveč spletk in laži. V takem okolju pa ne maram delati. Poleg tega pa je na dvoru še tisti magister Gregor. Zvitorepec mi ni bil nikoli kaj prida všeč.

Se boste vrnili na Dunaj, če bo prišel še en Brdavs?

Kakopak. Vedno sem pripravljen pomagati. Upam, da se bodo na dvoru spomnili name in me poklicali na pomoč.

Prepričan sem, da se bodo spomnili na vas. Vaši prijatelji se bodo zdaj zagotovo želeli pomeniti z vami, zato vas ne smem več zadrževati. Na svidenje, Martin! Upam, da se bova še kdaj srečala.

Tudi sam upam.

3.2.3 Zapis črne kronike

Eksplozivna novica

Naš najbolj znan kurir Stas Petrič je pred minuto pridrvel na svojem belem konju z imenom Črni vranec. Prispel je iz zahrbtne Avstrije. Naš heroj, ki je kot general Brdavs zmagal 250 bitk, je bil umorjen. Nemočni Avstrijci so potrebovali slovenskega kmeta. Ta ga je ukanil. Ko sta se rokovala, mu je zlomil prste, zato Brdavs ni mogel držati ščita in je poskušal z enim zamahom zmagati.

A kot veste, ne gre vedno vse po načrtih. Slovenski kmet po imenu Krpan je z zdravimi rokami s kijem obranil zamah meča. Zaradi silovitega udarca je kmet padel s konja in zaradi svoje teže potegnil za seboj še generala. Ta kmet je s tal pograbil mesarico, vstal in ga nehumano ubil.

Pisanje intervjujev in črne kronike je potekalo v skupini. Učenci so se sami povezali v skupine in izbrali, o čem bodo pisali. Učitelji smo jim bili na razpolago z nasveti. Pisanje jim je vzelo kar nekaj časa, saj so si najprej naredili osnutek, šele nato, po večkratnem popravljanju, je nastal končni izdelek. Tisti, ki so želeli pisati, so imeli zanimive ideje in so ob pisanju uživali. Vsebino dela so poznali, saj je bila obravnavana pri pouku slovenščine.

3.3 Uprizoritev dramske igre o Martinu Krpanu

Pri gledališkem klubu so Martina Krpana dramatizirali in pripravili dramsko igro, ki je bila uprizorjena na zaključni šolski prireditvi. Učenci so se na gledališko igro pripravljali tekom celotnega šolskega leta.

Prikazane so tri fotografije, ki prikažejo uspešno izvedbo same igre.

Slika 4: Martin Krpan in njegova kobilica (levo) ter Martin Krpan pri cesaričini lipi (desno) (foto: arhiv avtorice).

Slika 5: Boj med Martinom Krpanom in Brdavsom (foto: arhiv avtorice).

Pri izvedbi dramske igre so sodelovali učenci cele šole. Za glavne igralce smo naredili avdicijo, saj je bilo kar veliko kandidatov, ki si je želelo sodelovati v igri. Kolikor se je le dalo, se je večini prijavljenim ugodilo, da so v igri lahko nastopali. Vsi sodelujoči so bili zelo motivirani za delo. Ni jim bilo težko priti na vaje preduro ali ostati po pouku, da so lahko utrjevali besedilo in odigrali različne prizore. V like so se zelo vživeli in z navdušenjem nastopili pred občinstvom ter igro odigrali.

4 Zaključek

Celotno Levstikovo besedilo Martin Krpan se sicer obravnava šele v sedmem razredu, vendar so ga v okviru projekta Martin Krpan z Vrha spoznali učenci vseh treh triad. Projekt je bil zelo dobro sprejet in uspešno realiziran. Učenci so se med letom zelo udejstvovali pri številnih predmetih, pridno sodelovali, se pripravljali ter se mnogo novega tudi naučili. Tekom celotnega šolskega leta so zavzeto vadili tudi dramsko igro, ki so jo uprizorili na zaključni šolski prireditvi. Spoznali so enega izmed pogumnih junakov slovenke literature. Slovenca, ki je pripravljen pomagati drugim in se na koncu ponosno, patriotsko vrniti v svojo domovino Slovenijo. S tem so uspešno spoznali in ponotranjili pojme, kot so ponos, ljubezen do domovine in patriotizem. Odzivi učiteljev, učencev in staršev, ki so si ogledali zaključno prireditev, so bili zelo pozitivni.

5 Literatura

Ganna Mahmoud, Daša; Tawitian, Elissa; Zupančič, Mateja (2018): *Jaz, midva, mi 7. Učbenik za domovinsko in državljansko kulturo in etiko v 7. razredu osnovne šole.* Ljubljana: Rokus Klett.

Hladnik, Miran (2002): *Pa začnimo pri Krpanu.* Sodobnost, številka 2. Pridobljeno 10. 9. 2020 s spletne strani: http://lit.ijs.si/krpan.html.

Karba, Pavla; Šumi, Irena; Jesenko, Nataša idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Državljanska in domovinska vzgoja ter etika.* Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 9. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Letni delovni načrt OŠ Koper za šolsko leto 2013/2014.

Levstik, Fran (2008): *Martin Krpan.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

DOMOVINSKA TEMATIKA PRI SLOVENŠČINI V POKLICNIH ŠOLAH

TOPIC OF MOTHERLAND IN THE SLOVENE CLASSES IN VOCATIONAL EDUCATION

✍ ***Nežka Černe Gec*** *(nezkagec@gmail.com), prof. slovenščine in francoščine, poučuje slovenščino na Biotehniški šoli Šolskega centra Nova Gorica,. Sedem let je poučevala na osnovni šoli, 23 let pa na Srednji biotehniški šoli. Je mentorica dijakom na tekmovanjih iz slovenščine. Vodila je pevski zbor učiteljic in dijakinj ter sooblikovala različne prireditve.*

Povzetek

V referatu predstavljam svoj način obravnave besedil z domovinsko tematiko v triletnem poklicnem izobraževanju. Ta besedila obravnavamo predvsem v drugem letniku, nekaj pa tudi v prvem in tretjem. Poleg obveznih oz. priporočenih besedil je v učbenikih še veliko izbirnih besedil, ki nudijo veliko možnosti pogovora. Pri nekaterih besedilih je potrebne veliko razlage, da dijaki razumejo zgodovinske in prostorske okoliščine. Sodobnejša besedila načeloma bolje sprejemajo. Nekaj je besedil slovenskih zamejskih avtorjev. Pogrešam več besedil, ki bi dijakom približala osamosvajanje Slovenije.

Abstract

In this presentation, I will show how I approach the topic of the motherland in the three-year vocational education. Texts with this topic are taught primarily in the second year, with some being taught in the first and third year. In the textbooks, there are many texts, in the addition to the obligatory and recommended ones, which offer the opportunity for discussion. Some require a lot of explanation in order for the pupils to grasp the historical and environmental factors. There are a few texts from authors of Slovene minorities in the neighboring countries. I note the absence of texts that would bring the topic of Slovene independence closer to the pupils.

Ključne besede: domovinska tematika, pesniški slog, poklicna šola, sporočilo, zgodovina.

Keywords: topic of motherland, poetic style, vocational school, message, history.

1 Uvod

Namen tega prispevka je osvetliti književna besedila z domovinsko tematiko, ki jih obravnavamo v triletnih poklicnih šolah, v katerih so sicer v ospredju strokovni predmeti in praktični pouk. Kljub temu skušam dijakom približati leposlovna dela, jim pokazati lepoto slovenskega jezika, bogastvo pesniških metafor in pestrost neštetih zgodb iz slovenske zgodovine.

Po kratkem teoretičnem uvodu se bom osredotočila na obravnavo predpisanih in izbranih pripovednih ter izpovednih besedil z domovinsko tematiko. Osvetlila bom v splošnem manj znana besedila ter besedila avtorjev iz zamejstva in izseljenstva.

2 Predstavitev

Po izobrazbi sem profesorica slovenščine in francoščine in že več kot 23 let poučujem slovenščino na Biotehniški šoli v Šempetru pri Gorici. Enajst let sem vodila pevski zbor, ki je združeval učiteljice in dijakinje, včasih so se nam pridružili še dijaki. Med drugim sooblikujem proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti, ob dnevu državnosti ter ob evropskem dnevu jezikov.

Na Biotehniški šoli izobražujemo za poklice s področja kmetijstva, živilstva in naravovarstva. Šola je ena od sedmih enot Šolskega centra Nova Gorica (ostale enote so še Strojna, prometna in lesarska šola, Elektrotehniška in računalniška šola, Gimnazija in zdravstvena šola, Srednja ekonomska in trgovska šola, Višja strokovna šola in Medpodjetniški izobraževalni center).

3 Učni načrt

Po učnem načrtu pouk slovenščine v triletnem poklicnem izobraževanju obsega 213 ur. Delu z neumetnostnimi besedili je namenjenih 60 % ur, delu z umetnostnimi besedili pa 40 %, to je približno 85 ur v vseh treh letih. Po letnikih so ure razdeljene približno tako: v prvem letniku 105, v drugem in tretjem pa po 54 ur. V drugem letniku so dijaki tri mesece na poklicnem usposabljanju pri delodajalcu, v tretjem letniku pa štiri mesece. V tretjem letniku programa slaščičar in vrtnar je še 33 ur slovenščine v stroki, ki spada v odprti kurikul.

Obravnavi literarnih besedil je torej namenjenih zelo malo ur – 85 v vseh treh letih.

3.1 Katalog znanja

Katalog znanja za predmet slovenščina v triletnih strokovnih šolah najdemo na spletni strani Zavoda za šolstvo (Križaj idr., 2007). V njem so priporočena besedila z domovinsko tematiko uvrščena v sklop V svoji deželi s svojo govorico: Župančič: Z vlakom; Kranjec: Režonja na svojem; Bevk: Kaplan Martin Čedermac. Obravnavajo se v 2. letniku.

Nekaj besedil z domovinsko tematiko je v 3. letniku: Krst pri Savici; Kostanj posebne sorte; Bosa pojdiva, dekle, obsorej; Sveti Pavel.

3.2 Učbeniki

Pri pouku književnosti uporabljam učbenike Jane Kvas: Mlada obzorja. Književnost 1, 2, 3 (Kvas, 2006a; 2006b; 2006c).

Učbeniki so razdeljeni po tematskih sklopih, v razdelkih Malo berilo so dodana še izbrana besedila iste tematike. V učbeniku za prvi letnik je v ljubezenski sklop uvrščeno tudi besedilo Marjana Rožanca Ljubezen, ki bi ga prav tako lahko uvrstili v domovinski sklop.

V učbeniku za 3. letnik si besedila sledijo po literarnozgodovinskih obdobjih, marsikatero je po tematiki domovinsko. V moderno sta v poglavju Malo berilo uvrščeni še Cankarjevi besedili Kurent (odlomek Hvalnica domovini) in Za narodov blagor (Cankar v Kvas. 2006c: 91). V poglavju Književnost med drugo svetovno vojno najdemo še besedila: Balantičevo Nečisti čas, Minattijevo V prostost, Štihov Sporazum o nenapadanju (Balantič, Minatti, Štih v Kvas, 2006c: 101–103). V poglavju Sodobna književnost je odlomek iz Zidarjevega romana Sveti Pavel (Zidar v Kvas, 2006c: 110).

4 Učni in vzgojni cilji pri pouku književnosti

Zbrala sem nekaj mnenj o vzgojnih ciljih pri pouku književnosti.

»Večina nas svojo identiteto začne graditi v družini (doma). Ob rojstvu smo namreč popolnoma odvisni od drugih, odraščanje v zdravih družinskih odnosih pa v nas zbudi občutke varnosti in pripadnosti. Potreba po pripadanju je tesno povezana z domom, družino, pa tudi z domovino. Navezanost na lastni narod in domovino povezujemo z domoljubjem. /…/ Slovenci smo svojo individualno, nacionalno in kulturno identiteto ohranjali z jezikom, literaturo in kulturo« (Golc idr., 2011: 7).

V Katalogu znanja je zapisano: »Dijaki se zavedajo, da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne in narodne identitete, pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine. V drugem letniku razvijajo domovinsko in narodno zavest ter občutek za socialno problematiko« (Katalog znanja, 2007: 2).

Profesorica in avtorica učbenikov Jana Kvas v predgovoru k poglavju *V svoji deželi s svojo govorico* pravi: »V obdobjih, ko so bili Slovenci politično nesamostojni in ogroženi, so prav naši besedni umetniki ozaveščali svoje sodobnike in številne poznejše generacije, tako da so pisali o tem, pa tudi o tistih pojavih med Slovenci, ki so razdiralno vplivali na življenje narodne skupnosti« (Kvas, 2006b: 10).

Po mnenju prof. Krakar Vogel so širši vzgojni smotri pri pouku književnosti pomembnostno sekundarni. Na prvem mestu je torej vzgoja za dejaven stik z leposlovjem, ne pa npr. moralno, versko, nacionalno itd. vzgajanje. (Krakar Vogel, 1995: 14)

»Vendar v literarni vedi, v didaktiki književnosti in v praksi naletimo na opozorila o nevarnostih ideologizacije, tj. postavljanja teh vrednot (pogosto celo predvsem ene izmed njih) za prvi cilj književnega pouka« (Krakar Vogel, 2004: 54).

»Tudi v novejšem času poznamo poskuse enostranskega prikazovanja književnosti – vzgajanje ekološke zavesti ob literarnih besedilih, pretiravanje v reduciranju nacionalne književnosti na račun interkulturne vzgoje in nasprotno ipd.« (Krakar Vogel, 2004: 54).

Metka Kordigel Aberšek je v knjigi Didaktika mladinske književnosti o vzgojnih ciljih zapisala naslednje: »Ljubezen in spoštovanje sta čustvi in ni dvoma: čustev se človek ne more naučiti. Čustva se rodijo iz poznavanja tistega, tiste reči, ki naj bi ga/jo cenili in spoštovali. Nihče se ne more naučiti ljubiti domovine, če se nauči na pamet citat ’O, domovina, ti si kakor zdravje!’, in tudi po tem ne, če na to temo napiše deset ali celo dvajset šolskih spisov« (Kordigel Aberšek, 2008: 32).

V nadaljevanju piše, da se bodo otroci naučili ceniti svoje korenine, če bodo spoznavali slovenske kraje, dela slovenskih slikarjev – »in pri književnosti se bodo naučili ceniti misli in čustva, ki so jih Slovenci prelili v besede« (Kordigel Aberšek, 2008: 32).

5 Obravnava besedil z domovinsko tematiko

V prvem letniku eno od uvodnih ur posvetim simbolom slovenske države: dijaki v zvezek narišejo slovensko zastavo, grb in napišejo slovensko himno. Zemljevid Slovenije je obvezni učni pripomoček. Vsi dijaki morajo znati deklamirati sedmo kitico Prešernove Zdravljice, tudi dijaki-tujci – seveda imajo na voljo malo več časa za učenje. Naslednjo uro obravnavamo državne praznike v Sloveniji. Doma poiščejo podatke o zgodovinskem ozadju teh praznikov. Poseben poudarek velja praznikoma dan državnosti in dan samostojnosti in enotnosti. Pri starših, starih starših in drugih se pozanimajo o tem, kako se spominjajo časa osamosvajanja in desetdnevne vojne za Slovenijo. Spodbujam jih, naj v počastitev teh dveh praznikov izobesijo slovensko zastavo. Pogovorimo se, kako je zastava pravilno izobešena. Pozorni smo na slovenščino v javni rabi: na imena podjetij, trgovin, oddaj; pa tudi na sodobna osebna imena, s katerimi starši poimenujejo svoje novorojenčke.

Za uvodno motivacijo pri obravnavi besedil dijakom pokažem slike, ki se navezujejo na določene motive iz besedil ali na književni prostor. Po obravnavi si včasih ogledamo odlomek iz filma (npr. Črni bratje).

Ko obravnavamo prozo, besedilo najprej preberem sama. Če ugotovim, da vsebine niso razumeli, določen odlomek preberejo boljši bralci. Vsakemu besedilu določimo zvrst, vrsto, obdobje, književni prostor in čas, glavne osebe. Sledi pogovor o vsebini, sporočilu, vrednotenju in aktualizaciji. Poiščemo metafore in druga slogovna sredstva. Lirska besedila prav tako preberem najprej sama, nato pesem še večkrat preberemo, da pridejo na vrsto vsi dijaki (npr. vsak eno kitico).

V nadaljevanju ne bom predstavljala celotne obravnave določenega besedila, temveč bom zapisala le nekaj poudarkov svojega načina interpretacije besedil. Ob odlomkih imam tudi nekaj pomislekov.

5.1 Pripovedna dela

5.1.1 Marjan Rožanc: Ljubezen

»Medtem ko sem čakal, sem med množico ljudi pred celjsko železniško postajo na vsem lepem zagledal Prekovega Jožeta, uklenjenega med dva miličnika, ki sta ga očitno prignala v mesto po sodnijskih opravkih iz bližnjega taborišča na Teharju. /…/ Skratka, konec je bilo moje otroške odprtosti in ljubezni, konec otroštva. Odrasel sem in postal mož« (Rožanc v Kvas, 2006a: 91).

Odlomek je iz zadnjega odlomka, v učbeniku so sicer trije daljši odlomki.

Pri obravnavi poudarim, da je to avtobiografski roman, natančno opredelimo književni čas in prostor ter pojasnimo naslov Ljubezen: ne gre le za ljubezen med moškim in žensko, ampak za ljubezen do vseh ljudi, ki jo občuti otrok.

V romanu se pogosto pojavljajo besede in besedne zveze, značilne za čas druge svetovne vojne: belogardistični, domobranci, internacija … Prepričana sem, da jih dijaki ne razumejo najbolje, tako kot ne poznajo dovolj zgodovinskega dogajanja.

5.1.2 Miško Kranjec: Režonja na svojem

»Vsak bi rad imel svoj dom, svojo zemljo, bogati bi bili radi. – In če ne bi bil vzel tistega, kaj bi imeli? /…/ Zemlje se je treba okleniti z obema rokama. Ne tako, kakor slišim, da delajo drugi: prodajajo in odhajajo v svet. To je: niso ljubili zemlje, temveč bogastvo. Kadar se boš peljal na njive, me moraš vzeti s seboj, da te bom videl orati. Rad bi videl, kako se rezilo zareže v zemljo, kako brazde valovijo, rad bi duhal tisto sparo, ki prihaja iz nove brazde« (Kranjec v Kvas, 2006b: 30).

V učbeniku sta dva daljša odlomka, pred njima pa kratek povzetek. Poudarimo književni čas in prostor: čas po 1. svetovni vojni, Prekmurje. Pomemben element v noveli je odnos vaščanov do Žida Bergmana (je osovražen, Režonja mu ukrade denar). Za Režonjo je najpomembnejša vrednota zemlja; zaradi njegove pretirane navezanosti na zemljo trpijo medosebni odnosi v družini. Režonja ceni le tiste, ki se ukvarjajo z zemljo, to se pokaže tudi pred njegovo smrtjo. Da je Bergmanu ukradel denar, ne pove nikoli nikomur.

5.1.3 France Bevk: Kaplan Martin Čedermac

»Kaj smo mi?« je slednjič spregovoril z rahlim drgetanjem v glasu. »Mi, ki prebivamo v teh krajih, po vsej dolini do Čedada?«
»Slovenci.« /…/
»Po čem spoznamo, da smo Slovenci?«
Otroci so se spogledali; nekemu dečku se je nenadoma poblisknilo v očeh.
»Ker govorimo po naše,« je povedal. »Slovenski,« je popravil.
»Prav.« Čedermacu je skoraj vzelo glas, premagala ga je ganjenost (Bevk v Kvas, 2006b: 34).

V učbeniku so najprej pojasnjene okoliščine nastanka: roman je izšel v Ljubljani (v Jugoslaviji) leta 1938, Bevk se je podpisal s psevdonimom Pavle Sedmak. Pogovorimo se o življenju na Primorskem v času fašizma, o prepovedi uporabe slovenščine v javnem življenju. Zelo zanimiv je podatek, da je bilo okrog leta 1930 v Beneški Sloveniji okrog 20.000 Slovencev, danes pa jih je okrog 6.000. V učbeniku sta dva odlomka: o verouku na vrtu in o Čedermačevem obisku pri nadškofu v Vidmu.

Zelo ganljiv je prvi odlomek, v katerem je čutiti, da se otroci zavedajo svoje narodnostne pripadnosti.

5.1.4 France Bevk: Črni bratje

Vsako leto dijaki preberejo tri knjige za domače branje: eno delo je klasično, starejše, drugi dve pa sodobni. V drugem letniku dijaki prebirajo Bevkovo povest Črni bratje, ki jo primerjamo z romanom Kaplan Martin Čedermac, saj sta književni čas in (širši) prostor ista. Po knjigi je bil leta 2010 posnet tudi film. Takrat je bil film za dijake še posebej zanimiv, saj so v njem igrali njihovi vrstniki in prijatelji.

5.1.5 Franjo Frančič: Pravljica o domu

»Komaj čakam, da se vrneva domov,« je vzdihnil sivi galeb.
»Vseeno pa je bilo dobro, da sva odpotovala v mesto, tako vsaj veva, da v resnici ni nikjer tako lepo kot doma« (Frančič v Kvas, 2006b: 38).

Pravljica o domu je izšla v zbirki *Pravljice, kje ste* leta 1995. Ker je besedilo sodobno in sporočilo jasno, ga dijaki zelo dobro sprejemajo. Poudarimo podobnosti in razlike s klasičnimi pravljicami in se pogovorimo o ekoloških problemih sodobnega sveta.

5.1.6 Boris Pahor: Mesto v zalivu

»Prosti moramo biti in prosti bomo. Imeli bomo knjige in šole, fante in dekleta pa bomo poslali na slovensko univerzo in na umetniško akademijo, da bodo spoznali naše pesnike in pisatelje in slikarje. Tedaj naj kdo pride in naj nas psuje.« (Pahor v Kvas, 2006b: 40)

Spregovorimo o pisatelju Borisu Pahorju in o njegovem prizadevanju, da bi tako Italijani kot drugi narodi spoznali resnico o trpljenju Slovencev v času fašizma. Dijaki pisatelja seveda poznajo zaradi častitljive starosti – letos je praznoval 107. rojstni dan.

Razložimo naslov: *Mesto v zalivu* je Trst v Tržaškem zalivu. Književni čas je leto 1943 po kapitulaciji Italije. V učbeniku je odlomek Pogovor o Lepi Vidi: glavna oseba Rudi Leban in Vida se v vasi Kontovel pogovarjata o ljudski baladi Lepa Vida in o hrepenenju po lepšem življenju. Rudi jo želi prepričati, da se Slovencem ni treba sramovati in da nismo manjvredni od Italijanov; po vojni bomo svobodni, imeli bomo svoje univerze in akademije, kjer bodo študentje spoznavali slovenske umetnike.

5.1.7 Lojze Kovačič: Prišleki

»A v šoli so me imeli za čistokrvnega Nemca. /…/ Drugače pa se je ves razred držal za trebuh od krohota, ko sem bil pred tablo vprašan sklanjatev ali spregatev.« (Kovačič v Kvas, 2006b: 45).

Zelo zanimiva je pisateljeva življenjska pot: pri desetih letih se je z družino preselil iz Švice v Slovenijo. Mati je bila po rodu Nemka in Francozinja, oče pa Slovenec. Kot otrok je s strani Slovencev doživljal poniževanje in posmeh, imeli so ga za Nemca, saj je slabo govoril slovensko.

Z dijaki se moramo pogovoriti o takratnem zgodovinskem dogajanju, Kraljevini SHS, sokolih … Lojze Kovačič je eden redkih slovenskih pisateljev, ki ni pisal v materinščini.

5.1.8 Janja Vidmar: Vsiljivka

V učbeniku je v razdelku Malo berilo v sklopu domovinske tematike besedilo Janje Vidmar Vsiljivka (Vidmar v Kvas, 2006b: 46). Menim, da besedilo po tematiki ni domovinsko, v ospredju so medosebni odnosi v družini. Zaradi jasne fabule in sodobnega jezika je dijakom dobro razumljivo.

5.2 Lirska dela

Navadno naročim dijakom, da si izberejo dve pesmi in se ju naučijo (na pamet) deklamirati. Običajno si izberejo najkrajše: Hišice, hiše ali Tržaška izštevanka. Vse pesmi razen Z vlakom, ki je zelo dolga, dijaki prepišejo v zvezek. V nadaljevanju bom zapisala pesmi v celoti – razen pesmi Z vlakom, iz katere bom navedla nekaj verzov.

5.2.1 Oton Župančič: Z vlakom

… Le v dalji planine!
Tam zemlja je naša zakipela,
zahrepenela, v nebo je hotela,
v višino pognala se kot val,
a v naletu pod zvezdami val je obstal …
/…/
Razširi, raztegni se, krog domovine,
razpni se kot morje
v brezbrežno obzorje,
dom moj!
/…/
in še danes v tuji slavi
neznanca me tuja zarja pozdravi … (Župančič v Kvas, 2006b: 14)

Ob pesmi razložimo pojma *notranje* in *zunanje* dogajanje. V pesmi poiščemo refren, primere, poosebitve … Izluščimo sporočilo, ki je izraženo z bogatim pesniškim jezikom. Osebno so mi zelo všeč zgornje metafore, ki jih natančneje razložimo.

5.2.2 Tone Pavček: Take dežele ni

Lepa je moja dežela. Bridkosti polna.
Sèm je stvarnik sejal nemir
in lepoto, ki je skoraj popolna,
in žalost, kot je ni na svetu nikjer.

Nikjer ni zemlja tako skromna in radodarna,
nikjer ne pride lastovka tako hitro na jug,
nikjer ni nikoli tako bledikava zarja
skozi stoletja ohranjala up.

Nikjer trave z Jurijem, svojim patronom,
ne veseljačijo tako dolgo v jesen
in nikjer ne kriče še pod betonom
o zelenem spominu svojim ljudem.

Nikjer niso hoste tako skrivnostne
z brezni in grapami, ki jih je zlo
polnilo s trupli, da njih belo okostje
sije potomcem v neprijazno temò.

Lepa je moja dežela. Lepa do muke.
Samo tu gruli prsteno grlo rim.
Samo tu so tudi groze manj hude.
Samo tu lahko živim. (Pavček v Kvas, 2006b: 16)

Motivacija: dijakom naročim, naj navedejo, kaj jim je všeč in kaj jih moti v Sloveniji. Kot pozitivno navadno navajajo: lepa narava, gozdovi, reke, morje, jame, čist zrak, ugodno podnebje, možnost izobraževanja, lep jezik, svoboda, varnost, mirna mladost, iskreni ljudje, podpora družinam, odlični športniki, dobra tradicionalna hrana … Motijo jih: onesnaževanje okolja, slabi javni prevozi, politika, nizke plače, premalo zaposlitev, premalo vlaganja v kmetijstvo, homofobija, rasističnost, neenakopravnost, kršenje zakonov, nepravilnosti v zdravstvu, preveč turistov, majhna država in dejstvo, da se ne zavedamo svoje preteklosti.

Nato pesem preberemo, najprej jaz, potem še dijaki.

V pesmi poiščemo nasprotja: kaj je v Sloveniji lepega, dobrega, kaj je negativnega, slabega, hudega …

Nato poiščemo slogovna sredstva: ponavljanje, pretiravanje, okrasne pridevke, poosebitve …

Osebno sta mi zelo všeč verza:
»Nikjer trave z Jurijem, svojim patronom,
ne veseljačijo tako dolgo v jesen …«

Zelo pomembna je predzadnja kitica, ki namiguje na zunajsodne povojne poboje, o čemer dijaki ne vedo popolnoma nič. Verjetno se pri zgodovini v osnovni in srednji šoli o tem niso nikoli pogovarjali. Na spletu poiščemo članke o povojnih pobojih in zemljevid grobišč. Želijo izvedeti, katera grobišča so v bližini njihovega kraja.

Kljub vsemu trpljenju, ki se je dogajalo v preteklosti, izpovedovalec/lirski subjekt lahko živi le tu – na Slovenskem.

5.2.3 Karel Destovnik – Kajuh: Slovenska pesem

Samo milijon nas je,
milijon umirajočih med mrliči,
milijon, ki pijejo mu kri biriči,
en sam milijon,
ki ga trpljenje krotoviči
in vendar ga nikoli ne uniči!

Nikoli in nikdar!

Zato, ker nismo trhle bilke, ki po toči ovene,
Ker mi nismo le številke,
smo ljudje!

Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi
in lajajo, da nas je malo,
da bi v uporu vse pobralo …
O, če ljudi bi ne bilo pri nas,
ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz,
tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz.

Tako pa še živimo,
čeprav nas je milijon samo,
zdahnili bi, da ne trpimo
z uporno, dvignjeno glavo! (Destovnik Kajuh v Kvas, 2006b: 18)

Spoznamo življenje pesnika Kajuha in njegovo angažiranje v partizanskem boju. Poiščemo metafore za upor, neuklonljivost in pogum (maloštevilnih) Slovencev v boju za obstoj. Primerjamo sporočili obeh pesmi; pogovorimo se o tem, zakaj so mnogi Slovenci kljub osvoboditvi morali zapustiti svojo domovino.

5.2.4 Tone Kuntner: Hišice, hiše

Hišice, hiše, vile, gradovi
so trdni in varni človeški domovi,
dokler v njih biva radost srca,

ki hrani, ohranja in utrjuje
življenje kamna, opeke, lesa
in življenje ljudi, ki jih povezuje.

In to je zmaga nad mrakom zla!
Skromno in tiho v njih gospoduje
nevidna svetloba upanja.

Hišice, hiše, vile, gradovi
pa se pogosto za vse večne čase
zrušijo in sesujejo vase. (Kuntner v Kvas, 2006b: 19)

Pesem poudarja trdnost, varnost, radost, upanje v družinah. Če teh vrednot ni, se domovi, bodisi hišice bodisi gradovi, porušijo. Z dijaki se pogovarjamo o temeljnih vrednotah v družinah.

5.2.5 Miroslav Košuta: Tržaška izštevanka

Štirje Slovenci
in dva Slovenca
je pet Slovencev,
sedem strank –
koliko časa
se bomo šteli
je še edina
od ugank:
z desne na levo
smo Italijani,
z leve na desno

nas več ni –
prejle še v petih
v igri izbrani,
zdaj pa preštejem:
en,
dva,
tri! (Košuta v Kvas, 2006b: 19)

Zelo zanimiva pesem; po eni strani lahkotna, zabavna, po drugi strani pa posreduje trpko resnico, da je v Trstu oziroma v Italiji Slovencev vse manj. Na to namigujejo verzi: *štirje Slovenci in dva Slovenca je pet Slovencev;* na koncu pa so le še trije Slovenci. Na strankarsko, politično razklanost kažeta verza: *»… pet Slovencev, / sedem strank …«*. Slovenci gledamo na zamejske Slovence kot na Italijane (z desne na levo smo Italijani), večinsko prebivalstvo – Italijani pa bi najraje trdili, da Slovencev (v Trstu) ni.

5.2.6 Rado Bordon: Rojstni kraj

Postavil te je, mesto, vrh obale
Jadrana v pradavnini trud človeka;
odtlej te niti plima ne oseka
ne burje vihra niso omajale.

Trdno so k naši zemlji prikovale
te pridne roke, in četudi steka
se skozte raznolikih ljudstev reka,
so tvoje žile našo kri vsesale.

Čemu prepir? Ko moj objem prižema
vas vse, Tržačane in Triestine,
poštene duše, anime oneste,

občutim, da iz ene smo družine,
da nas ljubezen skupna vse razvnema,
čeprav jaz ljubim Trst in vi Trieste. (Bordon v Kvas, 2006b: 20)

Tudi ta sonet malo znanega pesnika Rada Bordona je meni osebno zelo ljub. Je neke vrste hvalnica Trstu, ki ga je ustvaril trud človeka že v pradavnini. Poudarjena je njegova 'multikulturnost' in poseben pečat, ki so mu ga vtisnili Slovenci: *»… in četudi steka / se skozte raznolikih ljudstev reka, / so tvoje žile našo kri vsesale.«* Ljubezen do Trsta in Tržačanov obeh narodnosti pesnik izrazi dvojezično: *»Ko moj objem prižema / vas vse, Tržačane in* Triestine*, / poštene duše,* anime oneste, */…/ čeprav jaz ljubim Trst in vi* Trieste*.«* Opozorim na verzne prestope.

5.2.7 Pavla Gruden: Temna misel

Še ravnokar je na drevesu visel
namesto lista vsakega – zlatnik …
Iz mene pa prišla je temna misel,
predme postavila težak mejnik.

Zasenčila je evkalipta krošnjo,
sto sonc je ne bi pozlatilo zdaj.
Mejnik je zdrobil mojo zadnjo prošnjo,
izbrisana je zame pot nazaj.

Izseljenka, osamljena, šibka in tujka,
primorana v tavanje brez vsake smeri …
Nad tokom svojim vrba sem žalujka:
na gaj oddaljen misel me boli. (Gruden v Kvas, 2006b: 21)

Slovenska pesnica Pavla Gruden se je pri 27 letih izselila v Avstralijo, ki jo predstavlja evkalipt. Tako kot Župančič se tudi Pavla Gruden v novi domovini počuti kot tujka, osamljena in šibka.

6 Nižje poklicno izobraževanje

V ta program se vpišejo dijaki z nedokončano osnovno šolo in dijaki, ki so obiskovali šolo s prilagojenim programom. Precej je tujcev, dijakov, ki slovenščine ne znajo dobro. V prvem letniku je 64 ur slovenščine in 33 ur slovenščine v stroki (odprti kurikul), v drugem letniku pa 100 ur slovenščine (Katalog znanja, nižje poklicno izobraževanje, 2007).

6.1 Tematski sklopi in domovinska tematika

Z učnim načrtom so za drugi letnik določeni naslednji sklopi in besedila:

- V sklopu Narava so naslednja besedila: Srečko Kosovel: Pesem s Krasa; Matej Bor: Šel je popotnik skozi atomski vek; Prežihov Voranc: Boj na požiralniku.
- V sklopu Dom, domovina, družba, svet so predvidena besedila: France Prešeren: Zdravljica; Boris A. Novak: Vsi jeziki sveta; Marjan Tomšič: Šavrinke; Ivan Cankar: Za narodov blagor; Dušan Jovanovič: Generacije.

Pri pouku uporabljam Berilo – učbenik za 1. in 2. letnik nižjega poklicnega izobraževanja Jožice Jožef Beg in Dragice Debeljak (2008). V njem so sklopi enako poimenovani kot v učnem načrtu.

V razdelku Malo berilo pa so še naslednja besedila:

- Sklop Narava: Josip Murn: V drevoredu; Lojze Krakar: Vesel moj dom je; Franjo Frančič: Jutro v Istri; Tone Pavček: Čas duše, čas telesa: Dolenjska.
- Sklop Domovina: Janez Menart: Croquis; Andrej Kokot: Moji besedi; Ivo Zorman: V sedemnajstem; Feri Lainšček: Namesto koga roža cveti; Sonja Porle: Barva sladke čokolade.

Namenoma sem navedla tudi besedila iz sklopa Narava, saj so zelo povezana s spoznavanjem domovine. Vsa ta besedila (večkrat) preberemo in jih umestimo v slovenski prostor: na zemljevidu poiščemo vse pokrajine, o katerih besedila govorijo oziroma iz katerih prihajajo avtorji: Kosovel – Kras, Krakar – Bela krajina, Voranc – Koroška, Frančič in Tomšič – Istra, Pavček – Dolenjska, Lainšček – Prekmurje.

Po mojem mnenju Cankarjevo besedilo Za narodov blagor ni posrečena izbira, saj je za to stopnjo prezahtevno. Namesto interpretacije besedila spoznavamo Cankarjevo življenje in njegovo delo, pri tem poudarimo, katera dela so pripovedna in katera dramska.

Meni je zelo ljuba pesem *Moji besedi,* zamejskega Slovenca iz Avstrije, Andreja Kokota:

Ni ga vetra,
da bi razgnal
oblake moje skrivnosti.
Ni bliska, ki bi razklal
sklep moje ljubezni
do tebe,
plaha beseda.
Ni ga jezika,
da bi zasenčil
tvojo lepoto. (Kokot v Jožef-Beg in Debeljak, 2008: 84)

7 Tekmovanje za Cankarjevo priznanje

Dijake triletnih poklicnih šol je težko motivirati za sodelovanje na tekmovanju. Kljub temu nam vsako leto uspe pritegniti nekaj dijakov, predvsem dijakinj, ki so zelo uspešne tudi na državnem tekmovanju.

Že večkrat so na tekmovanju dijaki prebirali besedila z domovinsko tematiko, kar nekajkrat so bili izbrani zamejski avtorji: Marko Kravos, Dušan Jelinčič in Miroslav Košuta.

8 Zaključek

Pri svojem delu se srečujem z izzivom, kako dijakom, ki se izobražujejo za poklice s področja kmetijstva in živilstva, približati slovensko književnost, preko izbranih besedil pa spoznavati Slovenijo in njeno zgodovino ter poudariti lepoto slovenskega jezika.

Pri obravnavi besedil z domovinsko tematiko je poleg dobre motivacije potrebna tudi natančnejša osvetlitev književnega časa in prostora. Sodobnejša besedila z jasnim sporočilom so dijakom bližja, pogrešam pa besedila, ki bi se navezovala na novejšo slovensko zgodovino, npr. na čas osamosvajanja, ter več besedil slovenskih pesnic in pisateljic (npr. mladinski roman Savitri avtorice Silvestre Rogelj Petrič ali roman Dekle kot Tisa Sonje Merljak). Menim, da bi morali učne načrte nekoliko prevetriti in posodobiti.

Besedila z domovinsko tematiko delujejo večplastno, saj ne vzgajajo samo bralca in poznavalca književnosti, pač pa državljana in poštenega člana družbe, saj poudarjajo pomembne vrednote, kot so pozitiven odnos do doma in domovine, spoštovanje preteklosti, pomen družine.

V literarnih besedilih sta izraženi bolečina in trpljenje Slovencev v različnih obdobjih, zato naj zaključim z besedami, ki jih je izrekel Boris Pahor ob svojem 107. rojstnem dnevu*: »Pisal bom celo življenje, kolikor bom živ in kolikor bom mogel zaradi svojih moči, bom pisal o ponižanih in razžaljenih« (Zajc, 2020).*

9 Viri in literatura

Frančič, Franjo (1995): *Pravljice, kje ste?* Samozaložba.

Golc, Lidija; Kobal, Valentina; Žbogar, Alenka; Lah, Klemen; Perko, Janja; Lenaršič, Bernarda; Pezdirc Bartol, Mateja; Pavlič, Darja (2011): *Odkrivajmo življenje besed 3*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jožef-Beg, Jožica; Debeljak, Dragica (2008): *Berilo, učbenik za 1. in 2. letnik nižjega poklicnega izobraževanja*. Ljubljana: DZS.

Katalog znanja, nižje poklicno izobraževanje (2007). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 8. 2020 s spletne strani: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/drugi_del/NPI/KZ-IK/katalog.htm.

Kordigel Aberšek, Metka (2008): *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Krakar Vogel, Boža (1995): *Teme iz književne didaktike*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Krakar Vogel, Boža (2004): *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.

Križaj, Martina; Bešter Turk, Marja; Kvas, Jana idr. (2007): Katalog znanja, srednje poklicno izobraževanje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 8.2020 s spletne strani: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/SPI/KZ-IK/katalog.htm.

Kvas, Jana (2006a): *Mlada obzorja. Književnost 1*. Ljubljana: DZS.

Kvas, Jana (2006b): *Mlada obzorja. Književnost 2*. Ljubljana: DZS.

Kvas, Jana (2006c): *Mlada obzorja. Književnost 3*. Ljubljana: DZS.

Zajc, Neva: (2020): Boris Pahor praznuje 107. rojstni dan. *MMC RTV SLO*, 26. 8. 2020. Pridobljeno 27. 8. 2020 na spletni strani: https://www.rtvslo.si/kultura/knjige/boris-pahor-praznuje-107-rojstni-dan/534294.

RAZVIJANJE DOMOVINSKE ZAVESTI PRI POUKU KEMIJE

DEVELOPING HOMELAND CONSCIOUSNESS IN CHEMISTRY TEACHING

✍ ***Darja Gašperšič*** *(darja.gaspersic@os-smarjeta.si), prof. kemije in biologije, na Osnovni šoli Šmarjeta 22 let poučuje kemijo, biologijo in naravoslovje. Je tudi korepetitorka treh šolskih pevskih zborov. Poučuje tudi izbirne predmete: poskusi v kemiji, rastline in človek, organizmi v naravi in umetnem okolju; posveča se delu z nadarjenimi učenci.*

Povzetek

Z devetletko se je v osnovno šolo uvedel predmet državljanska vzgoja in etika. Domovinska vzgoja krepi narodno identiteto ter vzgaja spoštovanje, soodgovornost in ljubezen do domovine. Navzočnost državnih simbolov krepi domovinska čustva. Domovinska vzgoja bi v osnovnošolskem izobraževanju morala imeti mesto pri vseh predmetih. Prispevek obravnava, kako lahko domoljubje, poznavanje zgodovine lastne države ter zavest o nacionalni identiteti in državni pripadnosti poskušamo s pomočjo eksperimenta razvijati pri urah kemije.

Abstract

With the nine-year primary school, the subject of Civic education and ethics was introduced in primary school. Homeland education strengthens national identity and cultivates respect, co-responsibility and love for the homeland. The presence of state symbols strengthens patriotic feelings. Homeland education should have a place in all subjects in primary education. The article discusses how patriotism, knowledge of the history of one's own country and awareness of national identity and national affiliation can be developed through chemistry lessons with the help of an experiment.

Ključne besede: domoljubje, domovinska vzgoja, državni simboli, kemija, kemijski eksperiment.

Keywords: patriotism, homeland education, state symbols, chemistry, chemical experiment.

1 Uvod

Učni načrti, ki so bili posodobljeni leta 2011, predvidevajo več medpredmetnega povezovanja, več eksperimentalnega dela pri naravoslovnih predmetih in vključevanje elementov razvijanja domovinske in državljanske zavesti pri vseh predmetih. Z medpredmetnim povezovanjem nikoli nisem imela večjih težav, z eksperimentiranjem še manj, razvijanje domovinske zavesti pri pouku kemije pa mi je na začetku predstavljalo skoraj nerešljiv problem. Rešitve sem sprva začela iskati teoretično, kar mi je omogočilo, da sem zahtevo izpolnila formalno – v letni delovni pripravi sem označila, kaj naj bi pri mojih urah krepilo nacionalno zavest. Vendar se mi je zadeva ves čas zdela nekako prisiljena, tudi pri učencih ni zbudila željenega učinka. Zanimivo idejo sem dobila šele mnogo let kasneje, ko sem med jutranjim dežurstvom poslušala pogovor sedmošolcev, ki so imeli tisti dan ocenjevanje pri predmetu državljanska vzgoja in etika.

2 Domovinska in državljanska vzgoja

Da bi ugotovila pomen državljanske vzgoje v izobraževanju, sem najprej raziskala literaturo na to temo. V učnih načrtih za kemijo, biologijo in naravoslovje tudi po podrobnejšem pregledu nisem našla oporne točke za umestitev razvijanja domoljubja.

Dom povezujemo z družino, medsebojno pripadnostjo in varnostjo. Domovina pa je širši dom, povezana je z narodom in jezikom, ki ga govorimo. Upravlja jo država, do katere moramo biti vedno kritični in se spraševati, ali dela dobro za ljudi. Domovinska zavest vključuje občutek pripadnosti narodu in jeziku; to sta vrednoti, ki so ju gojili naši predniki in iz tega je nastala narodna zavest, ki je nujna za preživetje naroda. Domovinska vzgoja je spoštovanje in ljubezen do vsega domačega in to bi morali v šoli in doma ves čas poudarjati. Če si brez domovine, si brez korenin. (Sodnik, 2019)

Državljanska vzgoja učencem omogoča sistematično spoznavanje z delovanjem družbe na različnih ravneh ter jim omogoča pridobivanje veščin, ki bi jim omogočile aktivno vključenost v okolje, v katerem živijo. V evropskih državah so domovinsko vzgojo v šole začeli uvajati po 2. svetovni vojni. Francoski filozof Maritait, ki je soavtor Splošne deklaracije o človekovih pravicah iz l. 1948, piše o potrebi po uvedbi nove vede, ki bi združila različna znanja – narodovo zgodovino, zgodovino civilizacije, humanistiko in filozofijo. Domovinska in državljanska vzgoja nista isti. Domovinska mora biti pred državljansko. Biti del domovine pomeni istovetiti se s kulturo, v kateri imamo korenine. Samo na podlagi ljubezni do domovine se lahko zgradi tudi pripadnost državi (Meglič, 2006: 66–68). Domovinska vzgoja mora poleg ljubezni do domovine oblikovati tudi občutek odgovornosti za njen razvoj. Državljanska vzgoja pa naj bi mlade seznanjala z državljanskimi pravicami, pojmi ustavnega reda in delovanjem raznih vej oblasti (Jenko, 2007).

3 Predmetnik osnovne šole

S programom osnovne šole so določene vse obvezne in neobvezne aktivnosti, ki so jih šole dolžne zagotavljati učencem. Program osnovne šole določa obvezne in izbirne predmete z učnimi načrti ter usmerja delo strokovnih delavcev. Vsebuje tudi smernice za delo z učenci v šoli v naravi, v jutranjem in popoldanskem varstvu, interesnih dejavnostih, knjižničnem delu, informacijskem znanju ter drugih obveznih in neobveznih aktivnostih, ki jih zagotavljajo osnovne šole. Obvezni program, ki so ga dolžne izvajati vse osnovne šole, vsebuje obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti. Poleg obveznega programa šole izvajajo tudi dejavnosti, ki jih obsega razširjeni program: podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk, pouk neobveznih izbirnih predmetov in interesne dejavnosti (Programi in učni načrti v osnovni šoli, 2020).

Da bi cilje državljanske vzgoje lažje konkretizirala in prenesla na področje kemije, sem si pripravila nabor ključnih besed, ki so se mi zdele najpomembnejše: domovina, država, državljanstvo, volitve, politični sistem, delovanje države, zgodovina slovenskega naroda, slovenska zastava, himna, grb, slovenski jezik, slovenska kultura, patriotizem, pripadnost, domoljubje/ljubezen do domovine/odgovornost do domovine, nacionalna identiteta.

Izbrane ključne besede brez težav razvijamo znotraj družboslovno-humanističnih predmetov. Kako pa jih lahko umestimo v naravoslovne?

Po premisleku sem zaključila, da je največ, kar lahko naredim pri svojem predmetu za krepitev nacionalne zavesti, naslednje:

- razvijanje pravilnega izražanja, spodbujanje uporabe knjižnega jezika;

- spoznavanje slovenskih znanstvenikov in njihovih dosežkov;
- spoznavanje znanstvenikov, ki so se (ali se zdaj) politično udejstvovali.

V nadaljevanju bom opisala, kako sem se lotila spodbujanja pravilnega izražanja, saj se mi je to zdelo področje, na katerem bom najlažje uresničila zastavljeni cilj.

3.1 Spodbujanje uporabe knjižnega jezika

Materni jezik je pomemben tvorec domovinske zavesti, zato bi se morali vsi truditi, da bi bil priljubljen in cenjen. Slovenska nacionalna zavest se je v zgodovini slovenskega naroda prvič izrazito pojavljala in utrjevala v devetnajstem stoletju. Slovenci v tem obdobju niso imeli lastnega višjega sloja. Slovensko prebivalstvo je bilo večinoma kmečko, višji sloj pa so takrat tvorili plemstvo, cerkveni dostojanstveniki, trgovci, obrtniki in pripadniki laičnih intelektualnih poklicev, ki so pripadali tujim jezikovnim skupinam. Nemščina je bila državni jezik, slovenščina pa le jezik kmetov in deželni jezik. Z razvojem industrije se je začelo preseljevanje kmečkega prebivalstva v mesta. Tako se je začel v mestih uporabljati tudi jezik s podeželja. Predvsem pa se je začel boj za pravice slovenskega jezika in njegovo uveljavitev kot uradnega jezika (Govekar-Okoliš, 2002). Prav je, da ohranimo, kar smo si takrat s težavo priborili in za to se lahko trudimo tudi pri naravoslovnih predmetih. Zato sem začela v testih dosledno popravljati (ne pa tudi ocenjevati) pravopisne napake, tudi pri ustnem izražanju sem glede rabe jezika postavila jasna merila. Za narod je namreč pomembno, da neguje in spoštuje svoj jezik in je ponosen na lepe, izbrane besede svojega jezika.

3.2 Barbara Celjska

3.2.1 Povezanost med znanostjo in Barbaro Celjsko

Pozitiven odnos do domovine poskušam razvijati tudi tako, da učence spodbujam, da iščejo, spoznavajo in predstavljajo dosežke slovenskih kemikov in njihov pomen za širši prostor.

K delu jih pritegnem s tem, da jim poleg klasičnih virov informacij, kot so knjige in revije, dovolim tudi uporabo socialnih omrežij. Večina učencev v 8. in 9. razredu ima svoj profil na facebooku. Spodbudim jih, da postanejo sledilci kakšne raziskovalne ustanove, npr. Kemijskega inštituta in tako hitro pridejo do ogromnega števila zelo svežih, aktualnih novic, ki jih pri pouku predebatiramo.

Kaj pa znanost na slovenskih tleh v preteklosti? Pri tem ne morem zaobiti Barbare Celjske, ki je bila nosilka kar treh kron. Malokdo pozna njeno zgodbo, pa vendar bi lahko bili kot narod nanjo bolj ponosni, saj je poleg tega, da je vladala trem deželam, bila tudi ena prvih žensk, ki se je ukvarjala z naravoslovjem. Omenjeno grofico (kasneje kraljico) sem v pouk kemije umestila povsem naključno. Pred nekaj leti smo se z učenci pri uri oddelčne skupnosti pogovarjali o dobrih knjigah in ravno takrat smo v šolsko knjižnico dobili pentalogijo o Celjskih grofih. Beseda je tako nanesla na knjigo Kraljica s tremi kronami, v kateri pisatelj opisuje, kako je Barbara Celjska baker pretvarjala v srebro in zlato (Sivec, 2016). Danes njeno zgodbo uporabim pri obravnavi ionskih reakcij in zlitin, izkoristim pa jo tudi za pogovor o pomenu alkimije za razvoj kemije.

Slika 1: Barbara Celjska portretirana kot Venera, ki je bila ekvivalent bakru v njenih kemijskih poskusih (Južnič, 2017: 72).

Slika 2: Samoborski grad v današnjem stanju (Južnič, 2017: 73).

Barbarin oče, Herman II. Celjski, ni bil posebno izobražen, zato pa se mu je toliko bolj zdela pomembna učenost njegovih otrok. Posebno nadarjena je bila Barbara, ki je imela poleg daru za učenje tujih jezikov tudi talent za laboratorijske poskuse. V kleti Samoborskega dvorca si je uredila pravi alkimistični laboratorij, v katerem je baker s pomočjo arzena in živega srebra spreminjala v lažno srebro in zlato. Rudnik živega srebra v Idriji takrat še ni deloval, zato ji je živo srebro iz Španije dobavljal njen nečak Ulrik. Na tem mestu se z učenci malo pošalim, da rudnik tudi danes ne deluje in jih spodbudim, da poskusijo še sami baker spremeniti v srebro in zlato s pomočjo kakšnih manj strupenih reagentov. Učenci so postavljeni pred problem – najti morajo proces/reakcijo, s katero bodo pretvarjali baker v kovino s srebrnim in zlatim sijajem. Razdelim jih v skupine, pri iskanju rešitve pa smejo uporabljati tablice in pametne telefone. Iskanju namenim eno šolsko uro, pri tem pa morajo učenci med sabo sodelovati in le redko se zgodi, da kakšna skupina ne najde ustreznih informacij. S tovrstnim delom razvijamo sodelovanje in strpnost v skupini. V skupini se vedno znajde učenec, ki je dober v tem, da izlušči ključne besede, ki jih skupina vnese v iskalnik, nekdo je spreten v tipkanju, tretji obvlada hitro branje, četrti pa blesti v znanju angleščine, tako da tujejezični zadetki ne predstavljajo problema. Člani skupine so tako soodvisni, vsak je za nekaj odgovoren, učenci pa se urijo v sodelovanju in komunikaciji. Na koncu ure morajo predstaviti, katere potrebščine potrebujejo za reakcijo in kako bi jo izvedli. Reakcijo morajo tudi razložiti. Eksperimentalni del opravimo naslednjo uro.

3.2.2 Eksperiment

3.2.2.1 Kaj potrebujemo

Snovi	Pripomočki	
bakren kovanec (za 1, 2 ali 5 centov)	gorilnik	pinceta
cink v prahu	merilni valj	prijemalka
voda	2 čaši	papirnata brisačka
3 M raztopina NaOH	steklena palčka	

3.2.2.2 Potek dela

V 50 ml 3 M raztopine NaOH damo 2 g cinka v prahu in segrevamo. Preden zavre, dodamo bakren kovanec. Segrevamo še približno 30 sekund, nato pa čašo odstavimo in s pinceto odstranimo kovanec iz raztopine. Potopimo ga v čašo z vodo, da se ohladi in osušimo z brisačko. Kovanec ima srebrni sijaj. Nato ga segrejemo v plamenu, ponovno ohladimo v vodi in obrišemo. Zdaj se kovanec sveti zlato.

3.2.2.3 Razlaga poskusa

Cink reagira z vročo raztopino natrijevega hidroksida, da se tvori topni natrijev cinkat, Na_2ZnO_2 , ki se pretvori v kovinski cink, ko se dotakne površine kovanca.

$Zn + 2NaOH \rightarrow Na_2ZnO_2 + H_2$
$Cu + Zn^{2+} \rightarrow Cu^{2+} + Zn$

Kovancu srebrno barvo daje plast cinka, ki je prekrila baker. Ko kovanec segrevamo, se cink spoji z bakrom v zlitino, imenovano medenina, zaradi katere je kovanec videti zlat.

Slika 3: Bakren, 'srebrn' in 'zlat' kovanec (X880: Cu/Zn-Turning Pennies Into Gold, b. d.).

3.2.2.4 Odzivi učencev

Bralna kultura osnovnošolcev se mi, vsaj po lastnih opažanjih, ne zdi posebno visoka. Zato sem se uvajanja branja zgodovinskih knjig slovenskih avtorjev, ki osvetljujejo našo narodno preteklost, hkrati pa vključujejo tudi kemijsko tematiko, lotila s prav posebno vnemo. Težko ocenim, ali sem bila uspešna, ali ne. Še vedno je veliko učencev, ki ne berejo radi in vzroki za to so različni. Večina pa ima rada zgodbe. Zato jim v zadnjem času zgodbo o Barbari Celjski povem, knjigo pa pokažem in oznanim, da jo imamo v šolski knjižnici. Imam tudi spletno učilnico, v kateri sem predstavila zgodbo in eksperiment. Glede na obisk otrok v tej učilnici in kasnejši pogovor z njimi ocenjujem, da jih približno tretjina knjigo tudi sama prebere. Pravijo, da je zgodba dobra, jezikovni stil, v katerem ja napisana, pa težak. Večinoma so presenečeni, ko odkrijejo, kako imenitni so po svoje bili Celjski grofi. Pri nekaterih je opaziti tudi ponos na ta del zgodovinske preteklosti. Ti učenci blestijo, ko lahko pred vodičem pokažejo svoje znanje, kadar se na zaključni ekskurziji ustavimo na Celjskem gradu. Prav vsi pa si v spomin vtisnejo povezavo med Celjani in eksperimentom, s tem pa je tudi pomnjenje kemijskih vsebin boljše.

3.3 Državni simboli – eksperiment 'Domoljub'

3.3.1 Predstavitev

Zadnjo zamisel za povezovanje kemije z državljansko vzgojo sem dobila med jutranjim dežurstvom. Če med dežuranjem malo zaokrožiš med učenci, ima to početje več koristi – učenci ne upajo počenjati neumnosti, ki povzročajo materialno škodo šole, spoznaš njihovo razmišljanje, veselja in stiske, včasih spoznaš, česa kdo ne razume, kar je najboljše ogledalo lastnega dela v razredu, tu in tam se kot učitelj med njimi še sam naučiš česa novega. Nekoč sem ujela pogovor sedmošolcev, ki so se za ocenjevanje pri etiki učili državne simbole. Neverjetno, koliko težav lahko otrokom povzroči tako preprosta stvar. Katere barve so v zastavi, kako si že sledi njihovo zaporedje, kje je grb… Domovinska in državljanska čustva lahko gojimo skozi državne simbole, saj le-ti obudijo naša čustva na primer, ko slišimo himno ali vidimo zastavo in grb države. Državni simboli predstavljajo državo v vsakem trenutku in utrjujejo našo ljubezen do nje. Njihova navzočnost dvigne proslave na državno raven, saj krepijo nacionalno pripadnost v povezavi s športom, zgodovino, kulturo ter hkrati obudijo

narodno pripadnost. Poleg tega prisotnost državnih simbolov na podlagi dogodkov poenoti državljane, vzdržuje pozitiven odnos do države in vpletenim daje znak, do kod država seže, saj se s svojimi elementi na ta način fizično uteleša (Jagodič, 2006: 184–185).

Ravno tisti dan sem imela v devetem razredu predvideno obravnavo indikatorjev. Ideja se je porodila v trenutku – učence bom postavila pred izziv, kako bi s pomočjo indikatorjev, ki jih bom predstavila, izdelali slovensko zastavo. Nabor rezultatov, ki sem jih dobila, je bil kar pester – od zlepljenih lakmusovih papirčkov do napačnih barvnih zaporedij in tako nastalih tujih zastav. Presenetila pa je skupina fantov, ki je poleg zastave pripravila tudi načrt za izdelavo grba. Njihovo zamisel smo potem posneli na krajši filmček z naslovom Domoljub, s katerim smo se prijavili na tekmovanje, predstavili pa smo ga tudi na proslavi za dan državnosti.

3.3.2 Kaj potrebujemo

Snovi	Pripomočki	
kongo rdeče	4 čaše	pinceta
bromtimol modro	petrijevka	čopič
citronska kislina	2 stekleni palčki	stojalo z mufo in prižemo
natrijev hidrogenkarbonat	bela bombažna krpa	ščipalke
štirka	bel šeleshamer	
jodovica		

3.3.3 Potek dela

3.3.3.1 Izdelava zastave

V nižji čaši pripravimo vodno raztopino kongo rdečega. Vanjo do dveh tretjin potopimo belo krpo, da se obarva rdeče. Krpo ožmemo in obarvani del potopimo v raztopino citronke, da se obarva modro. Krpo ponovno ožmemo in spodnjo tretjino namočimo v raztopino sode bikarbone; potopljeni del se obarva rdeče. Tako dobimo osnovo za zastavo, ki jo obesimo na stojalo in počakamo, da se posuši.

3.3.3.2 Izdelava grba

Najprej pripravimo jodovico, tako da 3 g kalijevega jodida raztopimo v 100-mililitrski bučki v manjši količini destilirane vode. Ko se raztopi, postopno dodajamo jod (2 g) in vodo. Vsakič premešamo. Ko dodamo ves jod, dopolnimo z destilirano vodo do 100 ml. Tako pripravljeno raztopino jodovice lahko hranimo v temni steklenici na sobni temperaturi do enega leta. Na bel šeleshamer narišemo slovenski grb in ga izrežemo. S sveže pripravljeno raztopino bromtimol modrega s čopičem pobarvamo zvezde. Te so sprva modre, vendar zaradi CO_2 v zraku počasi prehajajo v rumeno. Grb nato podržimo nad čašo, v kateri smo pripravili raztopino citronke in sode bikarbone, in počakamo, da se zvezde dokončno prebarvajo iz modrega v rumeno. V petrijevko damo nekaj štirke in jo s

čopičem nanesemo na tiste dele grba, ki morajo biti modri. Iste dele nato premažemo še z jodovico. Rob grba pobarvamo s kongo rdečim. Grb pritrdimo na zastavo.

3.3.4 Razlaga poskusa

Kongo rdeče je barvilo, v katerem se belo blago obarva rdeče. Ker se kongo rdeče v kislinah obarva modro, se blago v raztopini citronke prebarva v modro. Indikator se v bazi obarva rdeče, zato spodnji del blaga potopimo v bazično sodo in na blagu dobimo barve zastave. V čaši pri reakciji sode in citronke v vodni raztopini nastaja ogljikov dioksid. Ko zvezde, obarvane z bromtimol modrim podržimo nad čašo, se zvezde dokončno obarvajo rumeno, saj indikator reagira z ogljikovim dioksidom in preide iz modre v rumeno barvo. Štirka pa vsebuje škrob. Ko jo premažemo z jodovico, se obarva modrikasto. Še lepšo modro barvo dobimo, če namesto škroba in jodovice uporabimo raztopino kobaltovega diklorida. Raztopina je rdeča, ko pa papir osušimo s sušilcem za lase, se obarva intenzivno modro. Pri poskusu smo se odločili za kombinacijo škroba in jodovice, saj sta okolju prijaznejša kot kobaltov diklorid.

Posnetek je na voljo na naslovu https://www.youtube.com/watch?v=UV0H9EZHT64.

Slika 4: Slovenska zastava in grb kot produkt kemijskih reakcij (vir: osebni arhiv avtorice).

3.3.5 Odzivi učencev

Domoljub je eksperiment, pri katerem učenci zares uživajo. Ker so v letih, ko jim je vse brez veze, uživam tudi sama, kadar opazim, kako skrbno izdelujejo zastavo in grb. Ob zaključku osnovne šole skorajda nimamo več devetošolca, ki ne bi poznal pravilnega zaporedja barv v zastavi ali ne bi znal razložiti simbolike grba. Učenci so velikokrat sposobni prav neverjetnega razmišljanja in povezovanja dejstev in s svojimi opažanji presenečajo. Lansko leto sem imela v devetem razredu učenko, ki je našla zanimivo povezavo med našim grbom in Empedoklejevimi razlagami snovi. Empedoklej je namreč trdil, da ves svet temelji na razmerjih med 4 osnovnimi elementi – ognjem,

zemljo, vodo in zrakom. Lastnosti, kot so mrzlo, suho, vroče in vlažno, nastanejo z združevanjem ali ločevanjem teh štirih elementov. Ljubezen je tista sila, ki združuje, sovraštvo razdvaja. Kadar prevladuje sovraštvo, je življenje težavno (O štirih korenih vsega, b.d.). Omenjena učenka je vse štiri elemente odkrila na našem grbu – vodo predstavljajo valovi, zemljo Triglav, zrak prostor nad Triglavom, ogenj pa naj bi po njenem predstavljale zvezde. Morda bi kdo od strokovnjakov temu oporekal, sama pa sem jo v njenem razmišljanju podprla, saj menim, da bi morali učence bolj napeljevati k samostojnemu razmišljanju in argumentiranju.

4 Zaključek

Domovinska vzgoja je spoštovanje in ljubezen do vsega domačega in to bi morali v šoli in doma ves čas poudarjati. Sprva se sliši nenavadno, ampak iz opisanih primerov je videti, da jo lahko krepimo tudi pri eksperimentalnem delu. Prednosti tovrstnega načina dela so:

- spoznavanje slovenske zgodovine preko eksperimenta in razvijanje pozitivnega odnosa do nje;
- spodbujanje branja slovenske besede in spoznavanje domačih pisateljev;
- povezovanje kemije z drugimi predmetnimi področji (zgodovina, književnost, tuji jezik);
- razvijanje sodelovanja, strpnosti, medsebojne komunikacije in pripadnosti skupini – če učenec ne čuti pripadnosti manjši skupini, ne more čutiti niti pripadnosti državi;
- učenje koristne uporabe sodobne tehnologije in socialnih omrežij;
- aktivnost in ustvarjalnost učencev v učnem procesu;
- urjenje v eksperimentalnih veščinah.

Učenci so za takšen način dela večinoma motivirani. Ker pri kemiji vsako leto tekmujemo, kar imajo še posebno radi, dobro vedo, da tekmovalno ekipo izberem glede na trud, ki ga vložijo pri teh urah. Tak način dela je na naši šoli pri kemiji že utečen, šola pa je majhna, mlajši učenci komunicirajo s starejšimi, zato vedo, da se je za uvrstitev na državno tekmovanje treba kar dobro potruditi. Zavedajo se, da poleg sebe zastopajo tudi šolo, kraj in občino, na kar so ponosni in se jim zdi častno, zato se še bolj potrudijo. Tudi to je del domovinske vzgoje, saj se patriotizem začne s spoštovanjem domače okolice in sebe, kot pripadnika le-te.

Naj zaključim z eno najlepših misli, ki sem jih nedavno zasledila: domovinske zavesti ne moreš ukazati, lahko pa jo gojiš.

5 Literatura

Govekar-Okoliš, Monika (2002): Vpliv izobraževanja na prebujanje nacionalne identitete v 19. stoletju. *Andragoška spoznanja*, *8*(1), 38–46. Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: https://doi.org/10.4312/as.8.1.38-46.

Jagodič, Gregor (2006): Državljanska vzgoja ter vloga glasbe in simbolov v šoli. V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljanska in domovinska vzgoja* (str. 182–186). Slovenska Bistrica: Beja.

Jenko, Romana (2007): Domovinska vzgoja v kurikularnih dokumentih slovenskega osnovnega šolstva. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Jenko-Romana.PDF.

Južnič, Stanislav (2017): Kemijski laboratorij celjske kraljice (Ob 580 letnici kronanja celjske kraljice Barbare Celjske). *Acta Chimica Slovenica, 64*(2), 67–75. Pridobljeno 20 7. 2020 s spletne strani: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XRFG5WBN/e9090d48-6421-4368-a464-997215fcc2f9/PDF.

Meglič, Andrej (2006): Zakaj domovinska vzgoja? V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljanska in domovinska vzgoja* (str. 66–69). Slovenska Bistrica: Beja.

O štirih korenih vsega (b. d.). Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: https://issuu.com/emka/docs/znanost_listalnik/s/11052669.

Programi in učni načrti v osnovni šoli (b. d.). Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/.

Sivec, Ivan (2016): *Kraljica s tremi kronami*. Mengeš: Ico.

Sodnik, Ivka (2019): Domovinska vzgoja v šoli. *Gorenjski glas*, 27. 12. 2019. Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: http://www.gorenjskiglas.si/article/20191227/C/191229794/1122/1039/domovinska-vzgoja-v-soli/May.

X880: Cu/Zn- Turning Pennies Into Gold (b. d.). Lecture Demonstration Manual General Chemistry. Pridobljeno 20. 7. 2020 s spletne strani: https://www.colorado.edu/lab/lecture-demo-manual/x880-cuzn-turning-pennies-gold.

IZDELOVANJE KRAJEVNIH GRBOV IZ LIPOVEGA LESA

MAKING LOCAL COAST-OF-ARMS FROM LINDEN TREE WOOD

✍ ***Barbara Planinšič*** *(barbara.planinsic@osradlje.si), univ. dipl. PTHV in matematike, poučuje na Osnovni šoli Radlje ob Dravi.*

Povzetek

Imamo svojo državo, imamo svoje kraje ... Premalo ljudi se zaveda pomena svoje države, svojega kraja in grba, ki simbolizira njihov kraj, ne nazadnje tudi njihove avtomobile. Tako smo se z učenci pri tehniki in tehnologiji odločili, da vzamemo pod drobnogled grbe krajev, ki jih obiščemo v okviru dnevov dejavnosti. Pri uri tehnike in tehnologije (šesti, sedmi in osmi razred) smo s pomočjo programa Inkscape in RDworksV8 izrisali grbe obiskanih krajev ter jih s pomočjo laserja izdelali. V predprostor šole smo namestili izrezan panel, ki ima obliko naše države z že označenimi njenimi pomembnimi točkami. Tako panel kot grbi so izdelani iz lipovega lesa, ki doda še dodatni pomen pripadnosti Slovenije. Panel se je dopolnjeval skozi vse šolsko leto z izdelanimi grbi. S pogledom na naš izdelek prikazujemo pestrost obiskov po Sloveniji, obujanje spominov, spoznavanje značilnosti, lokacijsko zaznavanje, zavedanje pripadnosti svoje domovine, spoznavanje pomena grbov, prav tako pa krepimo medsebojno zaupanje, saj je izdelek dostopen vsakemu. Hkrati omogočamo medvrstniško sodelovanje, saj panel dopolnjujejo vsi učenci naše šole.

Abstract

We have our own country, we have our towns … And there are too little people who are aware of the meaning of their country, town and coat-of-arms which symbolizes their town and is also a part of their car registration plate. Together with our Technology students, we decided to take a look at the coat of arms of the towns we visit on our activity days. With the help of Inkscape and RDworksV8 programs, we drew coats-of-arms of the towns we visited and made them with a laser. We placed a Slovenia-shaped panel, marked with important points into the school hall. Both the panel and the coats-of-arms were made of linden tree, which is also one of the symbols of Slovenia. We were filling up the panel with coats-of-arms throughout all school year, so with just taking a glimpse of the panel, one can see the variety of our visits around Slovenia. Not just that, we also bring back memories, get to know the town characteristics, students perceive places, they are aware of their homeland, get to know the coats-of-arms and build trust because the panel is accessible to everyone. At the same time, we enable peer cooperation.

Ključne besede: izdelava lesenih grbov, krajevni grb, lipov les, Slovenija.

Keywords: linden wood, local coat-of-arms, making wooden coats-of-arms, Slovenia.

1 Uvod

Slovenija je od vseh nas, a vsak ima svoj košček, ki si ga deli z ostalimi sovaščani, sokrajani, someščani ... Tako si ne delimo samo Slovenije, ampak tudi regije. Vsak ima svojo regijo in v regiji svoj kraj, vsakemu kraju pa pripada svoj grb ...

Skozi poučevanje in spremljanje učencev na dnevih dejavnosti sem ugotovila, da učenci ob prihodu na cilj nimajo občutka, kje v Sloveniji se nahajajo. Prav tako o krajih vedo zelo malo in še manj o njihovih grbih. Tako sem se odločila, da skupaj z drugimi predmeti in po vertikali učencem predstavimo kraj in grb, ki ga bodo obiskali oziroma so ga spoznali. Na izdelano Slovenijo iz lipovega lesa pritrdijo izdelan grb obiskanega kraja, ki ga izrežemo s pomočjo laserja. S tem se lahko učenci ob pogledu na grbe pogosto spominjajo svojih prijetnih izletov.

2 Slovenija

Tam, kjer se Panonska nižina sreča s kraškim svetom in Alpe s Sredozemljem, leži Slovenija. Majhna zelena država se razprostira na 20.273 km² površine. 1. aprila 2020 je štela 2.097.195 prebivalcev. Razdeljena je na 12 statističnih regij in na 212 občin, kar nam predstavlja prav tako 212 občinskih grbov. Srce Slovenije je v Spodnji Slivni pri Vačah v občini Litija in predstavlja geometrično težišče oziroma središče Slovenije (GEOSS). Naša dežela ima še ogromno znamenitosti – Triglav, Postojnska jama, Lipica, Blejsko jezero …

3 Grbi in drugi simboli

Uporabo grba in drugih simbolov urejajo različni odloki o grbu, zastavi ... Med drugimi zapisujejo njihovo uporabo (Odlok o grbu in zastavi …, 1996):

- v pečatu, žigu in štampiljki občine ter kot oznaka na uradnih dokumentih občine;
- na poslopju in v uradnih prostorih občine;
- v poročnih prostorih;
- na neprometnih znakih, ki označujejo območje občine;
- na prireditvah, ki jih organizira občina, se jih udeležuje občina ali ki predstavljajo občino;
- na vabilih, čestitkah, vizitkah in podobnih uradnih izkazih, ki jih v službene namene uporabljajo funkcionarji in uslužbenci občine ter člani občinskega sveta;
- v vseh drugih primerih, ko občinski svet ali župan tako ocenita.

3.1 Krajevni grbi

Krajevni grbi ali barvni znaki nadomeščajo ime in so del naše preteklosti. Razne stare ljudske pripovedi, ki govorijo o nastanku kraja, so na slikovit način prikazane v grbih mnogih slovenskih krajev. Tako lahko rečemo, da je krajevni grb naslikano ime kraja.

Za lažje razlikovanje oziroma zaradi izkazovanja pripadnosti bojevitih vitezov v križarskih vojnah so si najprej na ščite risali znake. Sprva so risali križe, ki so jih tudi pobarvali z različnimi barvami. Kasneje so se na ščitih pojavile razne mitološke figure. Prvi grbi so nastali s pogostim risanjem simbolov na ščite, čelade, konjsko opremo, obleko plemičev ... V preteklosti so bili bojevniki na svoje grbe zelo ponosni in so jih razkazovali predvsem na viteških turnirjih že leta 1150. (Kunaver, 1999)

Sprva so si plemiči lahko sami izbirali simbole, a kar kmalu je prišlo to v roke poklicnih heraldov. Njihova naloga je bila predvsem postavljanje pravil, po katerih je moral biti sestavljen vsak grb. Postali so trajni simbol in dedni znak za aristokratske družine. Grb je imel z leti vedno večjo veljavo, saj so grbe tudi podelili v znak priznanja zaslug. Prav tako se je uporaba grbov razširila v samostane, razne ustanove … Uveljavljati so se začeli tudi grbi držav, dežel, mest … (Kunaver, 1999)

V 13. stoletju so se pojavili prvi mestni grbi, ki pa poudarjajo predvsem krajevne posebnosti. Tako v teh grbih ni več fevdalno-vazalnih znakov (plaščev), ampak se pojavijo utrdbe in obzidja (podoba srednjeveških mest). Prav tako poznamo govoreče grbe, saj pogosto razlagajo ime kraja in se povezujejo s krajevno pripovedjo kraja. (Kunaver, 1999)

Oblika grba se je spreminjala in prilagajala modi takratnega časa, a sprva je bila oblika grba podobna ščitom oziroma bojni opremi vitezov. Danes so grbi vedno postavljeni v pokončni (navpični) legi v razmerju višine proti širini (6 : 5), tako da se še vedno upošteva tradicija, da je višina grba večja kot širina. Prav tako je v heraldiki pomembna tudi barva, saj lahko razpolagajo le s šestimi barvami: bela, rumena, rdeča, zelena, modra in črna. Dandanes se so na zastavah pojavile še druge barve, kot so oranžna, svetlomodra in siva. V preteklosti je imela velik pomen tudi vijolična barva, ki je pomenila moč in dostojanstvo, najdemo pa jo v prenekaterih kraljevih barvah. (Gogala, 2002)

3.2 Grb Slovenije

Avtor grba Slovenije je akademski kipar Marko Pogačnik. Grb Slovenije ima obliko ščita, v njem so zajete vse tri barve slovenske trobojnice in zlata barva, ki ohranja spomin na zgodovinsko zastavo dežele Kranjske. V grbu zasledimo lik Triglava, ki predstavlja vertikalnost Alp. Pod njim sta dve valoviti črti, ki predstavljata morje in reke, ter nad njim šestkrake zvezde. Srednji del grba simbolizira slovensko pokrajino, ki jo obkrožajo alpski vrhovi na severozahodu, na vzhodu Panonska nižina in na jugu primorska regija. Slovenski grb se uporablja za uradne oznake državnih institucij, s katerimi se navzven predstavlja država, za uporabo pečatov in dokumentov. (Simboli, b. d.)

3.3 Grb Radelj ob Dravi

V grbu Radelj ob Dravi je naslikan sv. Mihael, ki se z mečem bori z zmajem. V ljudskih krščanskih legendah nastopa kot krotilec zlih duhov in kot borec proti peklenskemu breznu. V izročilih je tudi zapisano, da je njegov namen reševati nekatere duše pred pogansko pogubnostjo.

3.4 Lipa

Lipa je že v antiki starim Grkom in Rimljanom simbolizirala prijateljstvo in zvesto ljubezen. Tudi številna evropska ljudstva, predvsem slovanskega izvora, so lipo določila za obredno drevo. Takšen odnos do lipe lahko zasledimo v slovenskih ljudskih pesmih. Zasledimo pa lahko tudi ljudsko prepričanje o zdravilnosti lipe, še posebej čaj iz lipovega cvetja in lipovo oglje.

3.4.1 Ljudsko izročilo

Čeprav ni prave utemeljitve, velja lipa za nekakšen simbol slovenstva. Vloga in pomen lipe segata v obdobje, ki je daleč pred kakšnim nacionalnim samozavedanjem. V Sloveniji naj bi bile najstarejše

lipe, ki rastejo ob vaških cerkvah, na grajskih dvoriščih, na mestnih trgih, stare že okoli 700 let in zrastejo do 40 m visoko. V premer debla dosežejo tudi do 5 m. Že od nekdaj to drevo označuje prostor družabnega srečevanja in druženja vaške skupnosti ter hkrati prostor skupnega odločanja o skupnih zadevah. Pod senčnimi krošnjami so bile pogosto lesene ali kamnite mize s klopmi, kjer so se zbirali vaščani in vaški veljaki. Lipe so že od nekdaj radi sadili ob posebnih priložnostih, npr. v času turških vpadov na krajih, kjer so premagali Turke, zato so te lipe med ljudmi še danes znane kot 'turške lipe'. Ohranjenih je tudi lepo število drevoredov in parkovnih nasadov. Enega izmed najlepših, sestavljenega iz 290 dreves, dolgega skoraj dva kilometra, najdemo pred krajem Logatec ob cesti, ki je bila nekdaj glavna prometnica med Ljubljano in Trstom. Dobršen del drevoreda je že pomlajen, saj je bil zasajen okoli leta 1810 v čast in spomin na poroko cesarja Napoleona z avstrijsko princeso Mario Luizo. Veliko drevoredov in lipovih dreves je po Sloveniji spomeniško zaščitenih. (Kos, 2011)

3.4.2 Simbol Slovenije

Ob narodnostnem prebujanju Slovencev oziroma ob rastoči narodni zavesti je postala lipa eden od simbolov slovenstva. Hrast je simbol germanstva, breza pa simbol Rusije. Lipa v slovenski nacionalni ikonografiji nikoli ni bila izpostavljena, razen lipovih listov, ki so ovijali žitno klasje v slovenskem pred osamosvojitvenem socialističnem grbu v obdobju Ljudske oziroma kasneje Socialistične republike Slovenije kot federalne enote nekdanje Jugoslavije.

Lipovi listi, ki so nepravilne srčaste oblike, na koncu zašiljeni ter na robu nažagani, so postali simbol Slovenije predvsem v osemdesetih po veliki oglaševalski akciji »Slovenija, moja dežela« za potrebe promocije slovenskega turizma. Oglas se je vrtel po televiziji in bil na številnih velikih plakatih ter spontano postal znanilec samozavesti, ki je nato vodila v slovensko osamosvojitev. (Kos, 2011)

Simbol Slovenije pred osamosvojitvijo je bila tudi lipa, ki je bila zasajena eno leto pred postavitvijo točke GEOSS pri Vačah nad Litijo leta 1982. Pred osamosvojitvijo Slovenije je bil poizkus uveljavitve lastne slovenske denarne valute, poimenovane lipa, ki pa ni uspel.

Največji simbolni pomen, povezan z nastankom slovenske državnosti, pa predstavlja lipa, ki je bila zasajena na Trgu republike pred Slovenskim parlamentom. Zasajena je bila na dan razglasitve neodvisnosti in državne suverenosti Republike Slovenije. Takrat je bilo zasajenih ogromno spominskih lip na različnih koncih Slovenije. (Simboli, b. d.)

4 Izdelava panela in krajevnih grbov

4.1 Panel Slovenije

Panel Slovenije je bil izdelan iz lipove vezane plošče. Sestavljen je iz več delov, izrezanih s pomočjo laserja. V njem so izrezane večje reke, ki imajo v ozadju modro podlago. Da se bodo učenci lažje orientirali, smo na njem izrezali glavno mesto Slovenije, ki ima rdeče ozadje. Označili smo tudi večja mesta, točko GEOSS, Postojnsko jamo, Triglav, Blejsko jezero, presihajoče Cerkniško jezero …

Na nekaterih mestih so na panelu nameščene kovine, tako da privlačijo magnet. Na nekaterih mestih pa smo sproti zalepili magnetni trak ene polaritete, na izdelek (grb) pa trak druge polaritete. V prihodnosti se bomo poslužili magnetne barve in tako premazali panel Slovenije. S tem bodo lahko izdelek z magnetnim trakom pritrdili kamorkoli.

Učenci (tudi iz prve in druge triade) ta panel dopolnjujejo celo šolsko leto. Ob začetku novega šolskega leta vse izdelke odstranimo, shranimo in ko pride čas dnevov dejavnosti in s tem potovanja po Sloveniji, začnemo panel Slovenije ponovno polniti.

Panel je nameščen v predprostoru šole, tako si ga lahko otroci ogledujejo ob čakanju na pouk in ob odhodu domov ter prav tako med malico, čeprav sedaj v času korone to ni mogoče. Tako jih opominja na domovino, njene simbole in lokacijsko predstavljivost, kje se kateri kraj nahaja.

V prihodnjem šolskem letu se bomo posvetili izdelavi grbov (kot smo se tudi v preteklem šolskem letu). Želimo si, da bi s pomočjo prve in druge triade panel Slovenije dopolnili z izdelavo raznih znamenitosti.

4.1.1 Težišče Slovenije

Kot zanimivost sem učencem s pomočjo laserja natančno po državnih mejah izrezala lik Slovenije, na katerem smo označili težišče Slovenije. Tako lahko otroci s pomočjo lesene ošiljene palice naredijo preizkus lokacije težišča naše domovine.

4.2 Izdelava grbov

Kot najdemo v zapisih, so se zastave oziroma 'prazastave' v starih časih izdelovale iz lesa in so ne glede na material služile svojim namenom. Tako sem se odločila, da pogledamo v preteklost in grbe krajev izdelamo iz lipovega lesa, kar bo vrednost grbov povečalo, saj lipa velja za simbol slovenstva.

Z učenci od šestega do osmega razreda iz lesa izdelujemo grbe krajev, ki so jih obiskali ali jih bodo obiskali oni oziroma drugi učenci naše šole v okviru dnevov dejavnosti.

Pred odhodom na dan dejavnosti se pri pouku predmeta, ki se ga ta dan dejavnosti tiče, pogovorimo, kam gremo in kakšen je namen obiska. Tako so si oziroma si bodo pri uri zgodovine poiskali grbe obiskanih krajev in si prebrali zgodbo tega grba. Njihova naloga je, da na tej dejavnosti poleg drugih obveznosti poiščejo tudi grb kraja, v katerem se nahajajo in naredijo njegovo fotografijo. Pri uri tehnike in tehnologije ta grb po prihodu domov izdelamo s pomočjo programa Inkscape in RDworksV8.

Zaradi izredne situacije v tem letu nam je uspelo izdelati bore malo občinskih grbov.

V šestem razredu smo v okviru naše šole izvedli tehniški dan v Prekmurju, kulturni dan v Celju ter šolo v naravi na Rogli. V okviru teh dni smo obiskali Muzej Murska Sobota (občina Murska Sobota), grad na Goričkem in Vulkanijo (občina Grad), Filovce v občini Moravske Toplice, mesto Celje in gledališče v njem (občina Celje) in smučišče Rogla (občina Zreče).

V sedmem razredu smo uspeli izvesti naravoslovni, tehniški, kulturni in športni dan. Obiskali smo naslednje kraje oziroma občine: Piran, Celje, Ravne na Koroškem in Zreče. Tako smo si pogledali naslednje znamenitosti Slovenije: Sečoveljske soline, akvarij v Piranu, Prežihovino …

V osmem razredu smo izvedli tehniški dan, kulturni dan in športni dan. Tako smo obiskali naslednje kraje: grad Bogenšperk (občina Šmartno pri Litiji), Tehnični muzej Slovenije (občina Borovnica), Cankarjevo domačijo (občina Vrhnika), v Ljubljani smo si ogledali predstavo (občina Ljubljana), na Rogli pa smo smučali (občina Zreče).

V devetem razredu tehnike in tehnologije ni več na urniku, tako sem se odločila, da se v prihodnosti tudi zanje izdelajo grbi in da bodo lahko ob vrnitvi pritrdili grb na naš panel Slovenije. Izdelali se bodo grbi občin Hoče – Slivnica, Ljubljana, Ravne na Koroškem …

5 Zaključek

Naš panel domovine Slovenije tako dobiva končno podobo z dodanimi grbi. Učenci so panel Slovenije z veseljem dopolnjevali. Ob poslušanju njihovih pogovorov in kazanjem s prstom na našo domovino in naše kraje je bilo prav prijetno. Vsaki dan so tako obudili spomin na 'izlet' in si hkrati prostorsko predstavljali, kje so se nahajali. Tako se bodo učenci ob vsakem začetku šolskega leta spoznali s prazno podobo Slovenije na panelu in bodo to podobo dopolnjevali. S tem, da naslednje leto ne bomo več izdelovali grbov, ampak jih le pritrdili. Naša naloga pa bo, da bomo panel s podobo Slovenije dopolnili s simboli znamenitosti krajev, ki jih bomo obiskali.

Lepo je živeti v svojem kraju, ki ima svoj grb.

6 Literatura

Občine v številkah (b. d.). *Republika Slovenija gov.si*. Pridobljeno 28. 7. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/teme/obcine-v-stevilkah/.

Geometrično središče Slovenije – GEOSS (b. d.). *Srce Slovenije*. Pridobljeno 28. 7. 2020 s spletne strani: http://www.srce-slovenije.si/turizem/ponudniki/Geometricno-sredisce-Slovenije---GEOSS.

Kunaver, Dušica (1999): *Grbi slovenskih krajev v ljudskem izročilu*. Ljubljana: samozaložba D. Kunaver.

Gogala, Roger (2002): *Tisočletna govoric zastav*. Ljubljana: Forma 7.

Organiziranost dela (2019). *Osnovna šola Radlje ob Dravi*. Pridobljeno 17. 7. 2020 s spletne strani: http://www.osradlje.si/sola/organiziranost-dela/.

Odlok o grbu in zastavi Občine Gorišnica (1996). *Uradni list RS*, št. 39/1996 (27. 7. 1996). Pridobljeno 31. 8. 2020 s spletne strani: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1996-01-2555/odlok-o-grbu-in-zastavi-obcine-gorisnica.

Simboli (b. d.). *25 let samostojnosti Republika Slovenija, Simboli Slovenstva*. Pridobljeno 17. 8. 2020 s spletne strani: http://www.slovenija25.si/simboli-slovenstva/index.html.

Grb Republike Slovenije (b. d.). *25 let samostojnosti Republika Slovenija. Simboli Slovenstva*. Pridobljeno 17. 8. 2020 s spletne strani: http://www.slovenija25.si/simboli-slovenstva/grb/index.html.

Lipa (b. d.). *25 let samostojnosti Republika Slovenija. Simboli Slovenstva*. Pridobljeno 18. 8. 2020 s spletne strani: http://www.slovenija25.si/simboli-slovenstva/lipa/index.html.

Kos, Albert (2011): Slovenci in lipa, nekdaj in danes. *20 let samostojnosti Republika Slovenija*. Pridobljeno 18. 8. 2020 s spletne strani: http://www.dvajset.si/prvih-20/pregled/prej-in-zdaj/slovenci-in-lipa/.

Razpotnik, Barica (2020): Prebivalstvo, Slovenija, 1. april 2020. *Republika Slovenija Statistični urad*, 30. 7. 2020. Pridobljeno 23. 8 2020 s spletne strani: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8974.

Lipa (b. d.). *Gozd in gozdarstvo*. Pridobljeno 18. 8. 2020 s spletne strani: https://www.gozd-les.com/slovenski-gozdovi/drevesa/lipa.

Spoznajte Slovenijo (b. d.). *I feel Slovenia*. Pridobljeno 26. 8. 2020 s spletne strani: https://www.slovenia.info/sl/potovalni-nacrt/spoznajte-slovenijo.

POGLED V ZGODOVINO SLOVENSKE ZNANOSTI VEČA NAŠO SAMOZAVEST

INSIGHT INTO THE HISTORY OF SLOVENIAN SCIENCE BOOSTS OUR SELF-CONSCIENCE

✍ ***Boris Kham*** *(astroboris@khamikaze.net), prof. fizike, upokojen, ima naziv svétnik. 40 let je poučeval matematiko in fiziko na osnovni in srednji šoli, bil je pomočnik ravnatelja na Gimnaziji Jožeta Plečnika, 25 let je bil član komisije za mladinsko raziskovalno delo v Ljubljani. Je avtor strokovnih razstav, vrste strokovnih člankov ter že 20 let avtor oddaj Zanimivosti nočnega neba na Radiu Ognjišče. Je amaterski astronom, organizator medpredmetnih taborov za mlade. Za svoje strokovno delo je prejel številna priznanja.*

Povzetek

V pestrost poučevanja naravoslovnih predmetov lahko dodamo utrinke različnih pomembnih znanstvenikov iz domačih logov, kot so npr. Josef Stefan, baron Jurij Bartolomej Vega, Ferdinand Avguštin Hallerstein, Herman Potočnik ali Josip Plemelj. Tako pokažemo, da imamo svojo zgodovino znanosti; zavemo se, da moramo biti ponosni na to, da se je tudi pri nas razvijala znanost, iz katere črpamo motiviranost in energijo za sedanjost. Predstaviti velja pomembne in zanimive arhivske knjige, ki pripovedujejo, kaj se je z znanostjo dogajalo na naših tleh, ta dela hranijo naše knjižnice (npr. originalna knjiga Nikolaja Kopernika *Kroženje nebesnih sfer* iz leta 1543). Pri tem ne smemo biti zazrti samo v preteklost, temveč moramo imeti vpogled tudi v sedanjost. Izhajal bom iz štiridesetletne pedagoške prakse pri poučevanju matematike in fizike na osnovni šoli in na gimnaziji.

Abstract

Introducing snapshots from the lives and works of different important Slovenian scientists, such as Jozef Stefan, baron Jurij Bartolomej Vega, Ferdinand Avguštin Hallerstein, Herman Potočnik or Josip Plemelj, can contribute to the diversity of teaching science. Alongside pointing out that we have a science of our own, from which we draw motivation and energy for the present, we thus raise awareness that this should be a source of pride. It is right to present important and interesting books from our archives which testify to what has been happening to science in our country. These works are kept in our libraries (e.g. an original copy of On the Revolutions of the Celestial Spheres from 1543 by Nicolaus Copernicus). We should not, however, look only into the past, we must also give insight into the present. I will proceed from my 40-year practice as a teacher of mathematics and physics at primary and secondary schools.

Ključne besede: metodika poučevanja fizike, pedagoška praksa, zgodovina znanosti, znanstveniki.

Keywords: the methodology of teaching physics, pedagogical practice, history of science, scientists.

1 Uvod: Pogled v prakso

Pozitiven (ljubeč) odnos do države, njenih simbolov, naroda in domovine lahko vzpodbujamo tudi pri pouku naravoslovnih predmetov. Za samobitnost naroda, države ni dovolj biti navdušen ob športnih uspehih, se zbrati v Planici ali ob sprejemu športnikov na Kongresnem trgu in navdušeno dvigovati zastave. Zavedati se moramo, da uspehe dosegamo tudi v znanosti in kulturi, da imamo pozitivno preteklost, ki nas bogati, ki nas navdaja s samozavestjo in ponosom, iz katere lahko črpamo voljo in energijo za vsak dan.

Poglejmo nekaj primerov iz moje štiridesetletne prakse v osnovni in srednji šoli, kako lahko pri pouku matematike in fizike predstavimo pomembne in zanimive znanstvenike iz domačih logov in (arhivske) knjige, ki pripovedujejo, kaj se je z znanostjo dogajalo na naših tleh (ta dela hranijo naše knjižnice). Če brskamo po zgodovini slovenske znanosti, bomo odkrili veliko zanimivih osebnosti in dogodkov, ki so pomembno vplivali na znanstveno misel v slovenskem prostoru. V nadaljevanju je le nekaj idej in primerov, kako to naše bogastvo vpeljati v pouk fizike in s tem krepiti našo samozavest.

2 Kopernikova ideja na Slovenskem v 16. stoletju

Pri fiziki (posebno še pri izbirnem predmetu Astronomija) obravnavamo gibanje planetov okoli Sonca (osončje). Tu lahko vključimo krajšo razlago o Nikolaju Koperniku (1473–1543) in njegovi knjigi *Kroženje nebesnih sfer (De revolutionibus)*, ki je izšla l. 1543. V njej avtor poda nov pogled na gibanje planetov okoli Sonca. To je bila revolucionarna trditev, saj sedaj postane Zemlja le majhno telo, ki kroži okoli Sonca. Zemlja ni več središče sveta. To spoznanje je vplivalo tudi na družbeno dogajanje. Ob tem moramo povedati, da je knjiga – in z njo nova teorija – naletela na odpor, da so jo prepovedali in da je marsikateri izvod šel v uničenje.

Za slovensko zgodovino je pomembno, da je pred leti dr. Stanislav Južnič v Narodni in univerzitetni knjižnici našel to znamenito Kopernikovo knjigo (*Kroženje nebesnih sfer*, druga izdaja l. 1566), ki se je dvesto let skrivala očem slovenskih naravoslovcev. Nihče ni vedel zanjo, ker je sicer prvovrstni in natančni knjižničar Matija Čop zagrešil napako – žal ni dobro prebral rimskih letnic. Zelo verjetno so ljubljanski jezuiti Kopernikovo knjigo pridobili že kmalu po natisu, vendar so jo morali zaznamovati kot prepovedano in je niso direktno kazali svojim študentom. V Ljubljani je še en izvod tega istega Kopernikovega dela – hrani ga knjižnica frančiškanskega samostana na Tromostovju. Tudi ta knjiga je bila 'skrita', ponovno je nanjo opozoril dr. Jaro Dolar v zborniku *Frančiškani v Ljubljani* leta 2000. Najdena je bila v knjižni zbirki patra Žiga Škrbina in nosi letnico 1566. Oba najdena izvoda Kopernikove knjige dokazujeta, da so bili na Kranjskem seznanjeni z novimi tokovi v znanosti. Da imamo na Slovenskem kar dva izvoda, je pravo narodno bogastvo za zgodovino znanosti v naših krajih. Pri tem moramo poudariti, da je na svetu ohranjenih le okoli 2000 izvodov knjige *Kroženje nebesnih sfer*, obeh izdaj skupaj – in od tega imamo na Slovenskem dve. Kar dokazuje mojo zgornjo trditev, da naši kraji niso bili zatohli v spoznavanju novih tokov v znanosti, da so nekateri spoznali vrednost novih spoznanj in so v tem primeru knjige shranili (skrili) in jih seveda tudi študirali.

Slika 1: Vabilo na razstavo (spletni vir).

Ob predstavitvi Kopernikove knjige *Kroženje nebesnih sfer* še omenimo, da je bil Kopernikov sodobnik Andrej Perlah (1490–1551) prvi astronom z današnjega slovenskega ozemlja, ki je zapustil tiskane knjige; deloval je na dunajski univerzi. Sestavil je nekaj instrumentov, med njimi tudi *astrolabium arithmeticum*, ki ga kratko imenujemo astrolab. S svojim astrolabom je opazoval planet Merkur, kar se je tedaj posrečilo le redkim. Zaradi njegovega matematičnega in medicinskega znanja ga včasih imenujejo slovenski Evklid in slovenski Hipokrat. V njegov spomin v Mariboru organizirajo Perlahov astronomski tabor.

3 Slovenski astronom na Kitajskem v 18. stoletju

Ko pri rednem pouku govorimo o pojavu luninega ali sončnega mrka, lahko učno uro popestrimo z omembo Avguština Hallersteina DJ (1703–1774), kitajskega astronoma iz Mengša, ki je bil ne le astronom, ampak tudi fizik, botanik, kartograf in celo krasoslovec kitajskega krasa. Še ena njegova zelo pomembna vloga je bila diplomacija. Pri obravnavi Hallersteina je smiselno, da se povežemo z učitelji geografije in zgodovine, ker ga lahko tako prikažemo celoviteje. Astronomi na Kitajskem so imeli namreč zelo pomembno vlogo, saj so morali natančno napovedati vse lunine in sončne mrke. Če je prišlo do napake, so odgovorni plačali tudi s svojo glavo. V njegovem času so v astronomskem observatoriju opravljali opazovanja navideznih prehodov planetov (Merkur, Venera) čez Sončevo ploskev, satelitov planetov, Luninih okultacij planetov ali zvezd …

Hallerstein je pripravil zvezdno karto; opravljal je poskuse z elektriko in magnetizmom, ki so kasneje koristili tudi Aleksandru Volti in njegovim odkritjem. Zbiral je podatke o kitajskem živalstvu in rastlinstvu; iz znanih podatkov je izračunal število Kitajcev in njihovo tedanjo nataliteto; pod njegovim vodstvom so nastali zemljevidi Macaa in zahodnih Tatarov, narisal je kitajska kraška področja. Pripravil je tudi srečanje portugalskih politikov na Kitajskem. Dopisoval si je s Kraljevo družbo v Londonu, Akademijo nauka v Peterburgu in Cesarskim observatorijem na Dunaju. Leta 1774 je postal predstojnik matematičnega oddelka, ki mu je bila pridružena astronomija, za svoje zasluge je bil povišan v mandarina tretje stopnje – to je največ, kar je lahko dosegel kak zahodnjak (v današnjem merilu minister za znanost). Po njegovem prevzemu funkcije so postala astronomska opazovanja sistematična. Pomembno je, da je pisal svoji sestri in bratu in v pismih popisal dogajanje

na Kitajskem. Teh pisem sestra Marija ni ohranila samo zase, temveč so jih prebirali ob srečanjih krožkov in tako so bili na Kranjskem seznanjeni z dogajanjem na daljnem Kitajskem. Lahko rečemo, da so imeli širši pogled na dogajanje po svetu, na neki način so bili pravi svetovljani. Ponosni smo lahko, da je na Daljnem vzhodu uspel znanstvenik s Kranjskega v 18. stoletju narediti vrhunsko kariero.

Slika 2: Znamka – Hallerstein (spletni vir).

4 Slovenski znanstveniki v Avstro–Ogrski

Ne pri matematiki ne pri fiziki ne smemo obiti, spregledati barona Jurija Bartolomeja Vega (1754–1802). Pri matematiki v osnovni šoli lahko spregovorimo o Vegi, ko se učenci prvič srečajo s številom Π, saj je Jurij Vega podal metodo, kako vrednost števila Π izračunamo na 140 decimalk natančno. Metodo je predložil petrograjski akademiji. Tu ne smemo pozabiti, da je izdal priročnik *Zakladnica vseh logaritmov* (leta 1793). Smiselno je povedati, da smo v časih pred računalniki in kalkulatorji v šoli uporabljali Vegove tablice za razbiranje vrednosti števil na kvadrat ali na tretjo potenco, v srednji šoli pa tudi vrednosti kotnih funkcij in logaritmov.

Pri fiziki lahko napeljemo pogovor o Juriju Vegi, ko obravnavamo vodoravni met (poševni met, srednja šola). Bil je topniški časnik in je s svojim znanjem odločilno pripomogel, da je avstro-ogrska vojska odločno premagala Turke pri Beogradu. Ukvarjal se je z gravitacijo in nihanjem matematičnega nihala. Leta 1800 je na Dunaju izšla njegova razprava *Poskus razkriti neko skrivnost v znanem nauku splošne gravitacije*, kjer je opisal prosti pad telesa s površine proti središču Zemlje, če ni zračnega upora.

Pri obravnavi Jurija Vege je pomembno poudariti, da je naše gore list, da je izhajal iz majhne slovenske vasi in uspel v tedanji Avstriji. Osnovno znanje je dobil pri domačem župniku v Moravčah, potem pa je študij nadaljeval v Ljubljani pri jezuitih. Po končani gimnaziji je dve leti študiral filozofijo na liceju v Ljubljani. Po koncu študija se je zaposlil kot inženir za rečno plovbo pri regulacijskih delih na Savi in Ljubljanici. Domneva se, da je sodeloval z Gruberjem pri zasnovi kanala med gradom in Golovcem. Po službovanju v Ljubljani se je 1780 vpisal med topničarje cesarske armade na Dunaju.

Po osnovnem usposabljanju je postal podporočnik in kmalu tudi učitelj matematike na topničarski šoli. Leta 1784, po izidu prvih dveh delov matematičnih predavanj, je napredoval v poročnika. Vega je napisal učbenik v štirih knjigah *Predavanja o matematiki* (*Vorlesungen über die Mathematik*), vsebovali so zanimive tabele in npr. izraze v zaprti obliki za sinuse mnogokratnikov 3. stopnje. Leta 1794 je postal dopisni član Velikobritanske kraljeve znanstvene družbe v Göttingenu, leta 1797 član akademije v Mainzu, leta 1798 član Fizikalno-matematične družbe v Erfurtu, leta 1800 pa član Kraljeve družbe znanosti v Pragi in akademije v Berlinu. Po najvišjem vojaškem odlikovanju za zasluge je 22. avgusta 1800 dobil dedni baronski naslov, pravico do lastnega grba in čin podpolkovnika.

Po Vegi je poimenovanih veliko stvari, npr. krater na Luni, asteroid glavnega pasu 14966, ki ga je 30. julija 1997 odkril Herman Mikuž na Observatoriju Črni vrh, Astronomsko društvo Vega, Vegovo priznanje, Gimnazija Jurija Vege v Idriji, osnovna šola v Moravčah, Elektro-računalniška šola in gimnazija Vegova, Vegova ulica.

Pri fiziki pri poglavju Sevanje segretih teles obravnavamo sevanje črnega telesa, srečamo se s Stefanovo konstanto in ob tem s Stefan-Boltzmannovim zakonom, kar je del klasične fizike. Stefanova konstanta (in z njo povezan zakon sevanja črnega telesa) je edina, ki nosi ime po slovenskem znanstveniku. Poudariti moramo, da je Stefan prvi, ki je predpostavil, da Sonce seva kot črno telo, in z uporabo Stefan-Boltzmannovega zakona ocenil temperaturo Sonca na površju.

Josef Stefan (1835–1893) ni le fizik svetovnega slovesa – utiral je pot sodobni fiziki –, ampak tudi literat, ki je pisal slovenske pesmi in poljudnoznanstvene članke. Cesarska Akademija znanosti je 27. aprila 1865 Stefanu podelila Leibnovo nagrado za razpravo *Poskus o naravi polarizirane svetlobe in o dvojnem lomu kremena v smeri optične osi*. 20. junija 1865 je postal Stefan redni član cesarske Akademije znanosti. Leta 1865 je postal tretji ravnatelj fizikalnega inštituta dunajske univerze (imel je le 30 let). V študijskem letu 1869/70 je bil dekan filozofske fakultete, v študijskem letu 1876/77 rektor dunajske univerze, od leta 1885 naprej pa podpredsednik cesarske Akademije znanosti na Dunaju. Rodil se je 24. marca 1835 v Šempetru pri Celovcu. Otroštvo je preživel v pomanjkanju in ob trdnem delu. Ne mati ne oče nista znala pisati in brati, kljub revnim razmeram pa sta omogočila mlademu Josefu šolanje na celovški gimnaziji.

Pri predstavitvi življenja in dela Josefa Stefana moramo poudariti, da je slovenski mož postal pomemben svetovni znanstvenik, ki je delal in živel v tedaj mogočni avstro-ogrski monarhiji, ki v splošnem ni bila zelo odprta za druge narodnosti. Zavedati se moramo, da Stefan pri tem ni pozabil na slovenske korenine. Jeseni leta 1848 so po reformi šolstva poklicali slovenskega jezikoslovca Antona Janežiča (1828–1869) na celovško gimnazijo. Mladi Josef_ Stefan se je tako navdušil za pouk slovenščine, da je skupaj z drugimi navdušenci ustanovil literarni krožek (dijaški list Celovška Slavija). Za njegove dosežke ga je odlikoval cesar, kar mu je prineslo pravico do plemiškega naslova, ki pa je ni izkoristil. Odkritje spomenika v Stefanovo čast je bilo 8. decembra 1895 v arkadnem hodniku dunajske univerze. Slavnostni govornik na dogodku je bil Ludwig Boltzmann (svetovno znani fizik, 1844–1904), Stefanov najpomembnejši učenec.

Slika 3: Znamka – Stefan (spletni vir).

Josef Stefan je pisal pesmi ...

Hrasti

Na sredi tamnih gojzdov
stojijo mični hrasti,
razpenjajo tam veje
v samotnej veličasti.

Vse tiho je okoli,
le hrasti šepetajo.
Bog ve, kaj'si toliko
povedati imajo.

Si pravijo povesti
iz časov starodavnih,
od kuge, od nesreče,
od bitev pokončavnih.

Si pravijo povesti
iz časov nam neznanih,
od starih mest razsutih,
od gradov že razdjanih.

In kader bi vi tudi
njih jezik razumeli,
bi slišali, koliko
Slovenci smo terpeli.

Avtokritika

Kaj hudirja na Parnasu
matematičar počenja
in o tako dragem času
krati pesnikom življenja?

Kako misli so okorne,
brez potrebne politure,
kakor tudi so osorne
matematične figure.

Tudi slog ni prav oglajen,
jezik nema prav'ga dona,
saj se vidi, da navajen
je le iksa ipsilona.

Pesmi kdo bo bral njegove?
Špičaste so in oglate,
zapeljive in surove,
na vse kraje so zobate.

Varujmo, da ne omaže
naše kranjske poezije,
ker je še, kakor se kaže
c'lo doma blizo Nemčije.

Pri poglavju o gravitaciji lahko opozorimo na Hermana Potočnika Noordunga (1892–1929), ker je prvi, ki je razmišljal o krožni vesoljski postaji, ki bi s kroženjem ustvarjala umetno težnost in tako omogočala daljše in učinkovitejše bivanje v vesolju brez stranskih učinkov brezteže na telo. Z izdajo knjige je Potočnik postal eden izmed najpomembnejših svetovnih utemeljiteljev potovanja in bivanja v vesolju. V knjigi je predstavil izvirno zamisel za navidezno nepremični satelit nad Zemljo,

ki se vrti z enako hitrostjo kot Zemlja, in za komunikacijo tega satelita z Zemljo preko radijskih valov. Poznavalci knjigo *Problem vožnje po Vesolju* razumejo kot temeljno delo z veliko rešitvami, ki omogočajo bivanje človeka v vesolju, saj je Herman Potočnik že načrtoval proizvodnjo elektrike s pomočjo Sonca, kar priča o njegovi izjemni nadarjenosti. Njegova knjiga je vplivala tako na nemški kot na ameriški vesoljski razvoj. Von Braun, oče V2 in kasneje eden vodilnih v ameriških odpravah na Luno z Apollom, je celo izjavil, da mu je knjiga služila kot učbenik. Knjiga naj bi vplivala že na ruski film Pot k zvezdam režiserja Pavla Klišanceva, posnet leta 1958, pozneje pa še na veliko slavnejši izdelek režiserja Stanleya Kubricka, ki je leta 1968 v filmu 2001: Vesoljska odiseja za prikaz vesoljske postaje uporabil Potočnikove zamisli. Pri 36 letih je na Dunaju umrl zaradi tuberkuloze, tam so ga tudi pokopali. Osmrtnica z navedbo čina in bolezni, ki pa ni omenjala njegovega dela o vesoljski tehnologiji, je bila objavljena v mariborskem časopisu.

Herman Potočnik se je leta 1892 rodil v Pulju. Tu je njegov oče umrl, zato se je mati, ki je bila doma iz Vitanja, preselila v Maribor, kjer je Herman dobil osnovno izobrazbo. Šolanje je nadaljeval na Dunaju, kjer je obiskoval realko, kasneje se je izobraževal na visokih avstrijskih vojaških šolah. Ko se je iz vojne vrnil bolan, imel je tuberkulozo, je nadaljeval študij na Tehnični univerzi na Dunaju in postal inženir – strokovnjak za raketno tehniko. Pri Hermanu Potočniku moramo poudariti, da je sin slovenskih staršev, da je uspel v astro-ogrski monarhiji in da je vplival na svetovni razvoj vesoljske tehnologije. Ker je bila njegova mati iz Vitanja, so tam v njegov spomin postavili Center Noordung (Center vesoljskih tehnologij Hermana Potočnika Noordunga, Vitanje).

5 Slovenski znanstveniki po prvi svetovni vojni

Nekoliko teže je ob snovi spregovoriti o matematiku Josipu Plemlju (1873–1967), ker z njegovim raziskovalnim delom učna snov ni neposredno povezana. Najlaže je o njem spregovoriti, ko se v srednji šoli srečamo z integrali. Plemljevo najoriginalnejše in najpomembnejše delo je nedvomno elementarna rešitev Riemann–Hilbertovega problema, ki govori o obstoju diferencialne enačbe s podano monodromsko grupo. S tem problemom so se matematiki ukvarjali kar 50 let, pa vendar niso našli rešitve, ki bi bila dovolj splošna. Rešitev je Plemelj objavil leta 1908, temelji pa na treh formulah, ki še dandanes nosijo njegovo ime *Plemljeve formule* (včasih tudi *Šokotski-Plemljeve formule*). Josipov oče Urban je bil tesar in poljedelec, umrl pa je še preden je Josip dopolnil eno leto. Mati Marija je tako morala vzgajati in vzdrževati družino sama in čeprav je komaj zmogla, je svojega sina po končani osnovni šoli v domačem kraju poslala na šolanje v Ljubljano.

Aprila 1902 je Plemelj postal privatni docent na Univerzi na Dunaju, štiri leta kasneje pa asistent na Tehniški univerzi na Dunaju. 1907 je na Univerzi v Černovicah (Rusija) postal izredni, 1908 pa redni profesor. Na filozofski fakulteti v Černovicah je bil v letih 1912 in 1913 celo dekan, vendar ga je vlada v letu 1917 zaradi političnih pogledov prisilno izgnala iz države, zato se je zatekel na Moravsko (Češka). Po prvi svetovni vojni se je Plemelj vrnil v Slovenijo, najprej nazaj na Bled, ter pomagal ustanoviti Univerzo v Ljubljani. Postal je prvi rektor univerze, zaradi njega so na Univerzo v Ljubljani začeli prihajati ugledni znanstveniki. Istega leta mu je bil dodeljen tudi položaj profesorja na Filozofski fakulteti. Po drugi svetovni vojni je Plemelj postal član Naravo tehniške fakultete (NTF), nato pa se je leta 1957, po 40 letih poučevanja matematike, upokojil. Plemelj je za svoja dela prejel številne nagrade. Med drugim je dobil dve denarni nagradi društva kneza Jablonowskega in dunajske akademije znanosti Leibna, Prešernovo nagrado, prejel je tudi častni doktorat Univerze v Ljubljani.

Pri Josipu Plemlju moramo poudariti, da je odločilno pomagal pri ustanovitvi Univerze v Ljubljani (ustanovljena je bila leta 1919). V tedanji kraljevini Jugoslaviji v Beogradu ni bilo pravega posluha za ustanovitev samostojne univerze v Sloveniji, težnje so bile, da bi bila ljubljanska univerza podrejena zagrebški. Plemelj je bil eden izmed mnogih profesorjev, ki so se uveljavili na tujih univerzah – a se je vrnil v Ljubljano, da je zagrizel v kislo jabolko ustanavljanja ljubljanske univerze.

Dvakrat lahko pri fiziki opozorimo na Stanka Bloudka (1890–1959): ko obravnavamo vodoravni met in pri vzgonu. Pri vodoravnem metu lahko opozorimo na smučarske skakalnice v dolini pod Poncami in ob tem razložimo fiziko smučarskih skokov. Pri poglavju o vzgonu v zraku in vprašanju letenja lahko opozorimo na Stanka Bloudka kot sodelavca pri konstrukciji letal. Najpomembnejše Bloudkovo delo je projektiranje in izgradnja skakalnic: februarja 1934 je velika smučarska skakalnica v Planici (osemdesetmetrska) doživela premiero s prvo mednarodno tekmo. Rekordna dosežka Birgerja Ruuda (92 m) in njegovega brata Sigmunda (95 m s padcem) sta odmevala v športni javnosti kot »planiški senzaciji«. Od leta 1934 se je Bloudek posvečal projektiranju in izgradnji smučarskih skakalnic (velikank). Ko se pogovarjamo o smučarskih skokih in o Stanku Bloudku, ne smemo prezreti bratov Gorišek, kajti vsi trije so v evropskem in svetovnem merilu pomembni pri razvoju smučarskih skokov in gradnji smučarskih skakalnic (letalnic). Slovenijo so v svet ponesli kot zibelko smučarskih poletov. To je pomembno!

6 Republika Slovenija

Ko se pri fiziki lotimo elektromagnetnega valovanja, izpostavimo dve vprašanji: orientacijo vesoljskih plovil in kako odkrivamo planete izven sončnega sistema (eksoplanete). Tu moramo predstaviti dr. Marijo Strojnik (1950), ki je ena izmed 500 najpomembnejših znanstvenikov na svetu. Sedaj je profesorica na Optičnem raziskovalnem centru v Leonu v Mehiki, kjer usmerja študente na podiplomskem študiju, predava, opravlja temeljne in uporabne raziskave, mednarodno sodeluje v uredniških in organizacijskih dejavnostih na svojem specializiranem področju. Najbolj jo zanimata videnje in razvoj instrumentov za odkrivanje novih planetov zunaj našega Osončja (eksoplanetov). »Satelite smo naučili,« tako pravi, »da se znajo orientirati na osnovi slike, ki jo vidijo v svojem vidnem polju, in napisanih informacij, ki jih nosijo v svojem spominu. Takšen je bil prvi inteligentni instrument, ki je omogočil, da se je vesoljsko vozilo samo odločilo brez vtikanja inženirjev na Zemlji.« Za to svoje delo je dobila George W. Goddardovo nagrado – ta čast je bila takrat prvič podeljena ženski.

Slika 4: Marija Strojnik (spletni vir).

Pri poučevanju fizike (naravoslovnih predmetov) je pomembno tudi, da učence in dijake opozorimo na pomembne dogodke v Sloveniji – naj navedem dva primera: (a) Slovenska satelita Trisat in Nemo HD v vesolju in (b) prvi slovenski teleskop v Čilu.

Slovenska satelita Trisat in Nemo HD v vesolju. Vodja projekta Trisat je Iztok Kramberger z mariborske Fakultete za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. Med 53 sateliti je tudi Trisat, ki ima maso zgolj pet kilogramov in je v prvi vrsti namenjen testiranju robustnosti nove vesoljske elektronike. To je prvi nanosatelit na svetu s celovitimi tehnikami za zagotavljanje strpnosti do napak in njihovo blaženje, kot jih je pričakovati pri naprednih sistemih visokega cenovnega razreda. Nemo HD z maso 65 kilogramov pa je poseben v tem, da je možno z njim Zemljo opazovati interaktivno. To pomeni, da ob preletu zemeljske postaje v realnem času hkrati prejemajo sliko s satelita in ga vodijo z obračanjem okoli njegovih osi. Tako senzorje usmerjajo proti zanimivim območjem. Ta izstrelitev ni prelomna samo za slovensko znanost, ampak tudi za evropsko, saj je prvič na evropski raketi v vesolje poletelo toliko malih satelitov naenkrat. Gre za prvi preizkus koncepta za odprave malih vesoljskih plovil, imenovanega Small Spacecraft Mission Service (SSMS). Mikrosateliti so razporejeni na zgornji palubi. Za nanosatelite, ki so običajno desetkrat manjši, pa so na spodnji palubi nameščeni standardizirani razpršilniki.

Pri tem, ko dijakom podamo to zanimivo novico, je smiselno dodati še osnovne fizikalne zakonitosti, po katerih se gibajo sateliti (gravitacija, gibalna količina, vrtilna količina), in razložiti, kako deluje raketa, ki jih popelje v vesolje. Dijake in učence lahko ob tem spomnimo na inženirja – strokovnjaka za raketno tehniko Hermana Potočnika in na Center vesoljskih tehnologij. Na tem mestu je smiselno opozoriti, da imamo v Sloveniji nekaj podjetij, ki sodelujejo v projektih NASA, ESO, Ruske vesoljske agencije in Kitajske vesoljske agencije. Iz tega mednarodnega sodelovanja razberemo, da slovenske univerze dajejo dovolj znanja in da so vpete v mednarodne tokove, da ima Slovenija znanje in strokovnjake za visoko vesoljsko tehnologijo – kar pomeni, da se lahko mladi na domačih tleh uveljavijo v mednarodnem okolju in jim ni treba 'bežati' v tujino.

Univerza v Novi Gorici v okviru projekta GoChile v sodelovanju s slovensko astronomsko revijo Spika postavlja prvi slovenski teleskop v Čilu. Stal bo na odlični lokaciji na observatoriju Obstech – Observatorio El Sauce na jugu puščave Atacama na nadmorski višini 1560 metrov, v kraju z morda najboljšimi opazovalnimi razmerami na svetu, kjer stojijo tudi veliki svetovni observatoriji, kot so Gemini South, CTIO, La Silla, Las Campanas in drugi. To novico lahko povežemo s poglavjem o optiki in z optičnimi inštrumenti. Teleskop bo v prvi vrsti namenjen študentom študijske smeri Fizika in astrofizika na novogoriški univerzi, ki bodo tako v stiku z vrhunsko tehnologijo in raziskovalnimi projekti. Del opazovalnega časa na teleskopu bo na voljo tudi dijakom, ki bodo v projektu pridobivali praktične izkušnje z astronomskimi opazovanji in raziskovalnim delom, kakor je pojasnila astrofizičarka z Univerze v Novi Gorici Andreja Gomboc, ki je zasnovala projekt skupaj z Matejem Mihelčičem iz revije Spika. S tem projektom dokazujejo, da lahko v Sloveniji z dobro voljo, vztrajnostjo in znanjem izdelamo kvaliteten robotski teleskop, ki študente vpelje v astrofiziko. To mora vzpodbujati samozavest v naše znanje.

Ko pri pouku omenimo gibanje planetov okoli Sonca in ob tem razložimo Keplerjeve zakone, je prav, da učence opozorimo na odkrivanje eksoplanetov. Ena izmed metod odkrivanja eksoplanetov je opazovanje, kdaj planet prečka zvezdno ploskev. To je podobno sončnemu mrku, ko Luna zakrije Sonce, ali pojavu, ko Merkur ali Venera prečka Sončevo ploskev – to opazimo kot temno ploskvico, ki potuje preko Sončeve ploskve. Razlaga eksoplanetov je pomembna, ker je Slovenija v letu 2019 sprejela izziv, da izbere ime za zvezdo z oznako WASP-38 in za eksoplanet WASP-38 b, ki ga ima ta zvezda; priložnost nam je ponudila ESO, katere članica je tudi Slovenija. Na javnem natečaju je

bilo za zvezdo izbrano ime Irena in za planet ime Iztok z utemeljitvijo, da sta to junaka pomembnega dela slovenske književnosti, Finžgarjevega romana *Pod svobodnim soncem*. Ob tem dodamo, da sta dve skupini slovenskih amaterskih astronomov neodvisno ena od druge s fotometrijsko metodo posneli – in tako potrdili – prehod eksoplaneta Iztok preko matične zvezde Irena. Ena je ekipa Astronomskega društva Nanos (Andrej Rutar, Jernej Črnigoj, Luka Rahne in Sašo Žigon), druga pa dvojec Bojan Dintinjana in Krištof Skok. To kaže, da imajo tudi amaterski astronomi v Sloveniji znanje in opremo, da izpeljejo zahtevne meritve – izpeljava take meritve je namreč zahtevna ravno tako kot npr. triatlon.

7 Zaključek

Pomembno je, da pri pouku fizike (in drugih naravoslovnih predmetov) učence in dijake opozorimo na dosežke njihovih sovrstnikov na raznih mednarodnih srečanjih, kot sta npr. fizikalna in astronomska olimpijada, kjer so naši udeleženci dosegli velike uspehe v konkurenci velikih držav. To lahko da učencem in dijakom zgled in motivacijo za lastno angažiranost za razna domača tekmovanja (fizika, astronomija, matematika).

Ob tem, ko vključujemo v pouk zanimive znanstvenike in njihove dosežke, se pojavi vprašanje, kako je z zainteresiranostjo učencev in dijakov za te dodatke pri pouku. Pojavi se mnenje, kaj nam je še tega treba, kaj nas to briga. Sam izhajam iz misli, da če smo navdušeni in vsi evforični ob dosežkih športnikov, ki ogromno vložijo v svoj uspeh, moramo pokazati tudi, da naši znanstveniki prav tako vložijo ogromno energije in truda, da uspejo v mednarodnem okolju. In tudi na to moramo biti ponosni, kajti to nam vliva zaupanje, da smo dovolj bistri in konkurenčni v mednarodnem okolju.

Ko smo v razredu, imamo pred sabo paleto različnih učencev ali dijakov, ki vsi ne bodo enako pozorno prisluhnili raznim dodatkom k redni snovi in bo naš trud pri nekaterih zaman. Moje stališče je vedno bilo: »Vse, kar bom razložil in povedal, si morate zabeležiti in potem znati.« To sem povedal na začetku pouka. Naslednji korak je bil, da sem v preizkus znanja vključil tudi osnovna vprašanja (navadno tri do štiri) o snovi, ki smo jo obravnavali ob redni snovi (npr. o Jožefu Stefanu ali Juriju Vegi). Seveda sem učencem (dijakom) prej povedal, da bo to v preizkusu znanja. To niso bila dodatna vprašanja. Pri analizi rezultatov preizkusa znanja se je pokazalo, da je približno tretjina učencev (dijakov) preslišala razlago (npr. o Jožefu Stefanu), tretjina je povprečno poslušala, ostali pa so si vse zapisali in polno odgovorili. Seveda je tu smiselno vprašanje, ali vztrajati v tem ali ne. Moje mnenje je, da je pomembno, da učencem (dijakom) širimo obzorje z dosežki slovenskih znanstvenikov in z zgodovino znanosti na Slovenskem. S tem vzpodbujamo odnos do domovine in ponos. Pri podajanju teh vsebin pa moramo biti pozorni, da ne pretiravamo. Bolje je dve taki poglobljeni temi v enem šolskem letu kot pa množica različnih površnih podatkov. V podajanje zanimivih tem iz zgodovine znanosti na slovenskem lahko vključimo dijake (učence) s seminarskimi ali raziskovalnimi nalogami, ki jih morajo predstaviti ostalim dijakom (učencem). Predlagam, da dobre naloge učitelj nagradi z oceno, ki je enakovredna ostalim – s tem lahko slabšega dijaka pri redni snovi motiviramo, da se bo bolj potrudil. Meni se je ta metoda obnesla.

Pomembno je, da vztrajamo, ker to rodi uspeh.

8 Viri in literatura

Jurij Vega (b. d.). Pridobljeno 12. 7. 2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jurij_Vega.

Kham, Boris (2019): Učitelj naravoslovja. *Vzgoja,* letnik XXI, št. 83, str. 25–26.

Kham, Boris (2019): Popestrimo poučevanje naravoslovja. *Vzgoja*, letnik XXI, št. 84, str. 24–25.

Ottowitz, Niko (2010): *Jožef Štefan, fizik/physiker 1835–1893. Utrinki/Streiflichter.* Klagenfurt/Celovec: Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence.

Prosen, Marijan (2016): *Marija Strojnik – Scholl, naša astrofizičarka svetovnega slovesa.* Pridobljeno 12. 7. 2020 s spletne strani: https://www.rad.sik.si/wp-content/uploads/2016/02/Strojnik.-RAD.pdf.

Šumrada, Tanja (2008): *Iz Pekinga na Kranjsko: dopisovanje znanstvenika in misijonarja Avguština Hallersteina (1703–1774) s sestro Marijo Anno Hallerstein (1704–1783)*. Ljubljana: Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana.

III. VZGOJA ZA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

PRIVZGOJITI LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI ZGODBE

HOW TO CULTIVATE LOVE FOR THE HOMELAND THROUGH STORIES

✍ ***Bruno Vehar*** *(bruno.vehar@oslag.si), prof. zgodovine, poučuje na Osnovni šoli Louisa Adamiča, Grosuplje. Ima 17 let izkušenj s poučevanjem.*

Povzetek

Zelo pomemben cilj pri pouku zgodovine ter domovinske vzgoje in etike je posredovanje pozitivnega in odgovornega odnosa do lastne države. Težava nastopi, kako to udejanjiti in učencem privzgojiti ljubezen do domovine.

Učinkovita oblika je pripovedovanje zgodb. V sodobnem svetu pridobivamo ogromno informacij iz različnih virov. Vse te informacije pa so največkrat iztrgane iz širšega konteksta. Otroci in najstniki, ki še niso izoblikovane osebe, tako vsrkavajo samo drobce in so vedno bolj zmedeni.

Poučevanje z zgodbami omogoča, da posamezne razdrobljene koščke povežemo v smiselno celoto. Ljubezen do domovine in odgovornost do države se začneta s skupnimi zgodbami, ki poleg jezika najmočneje povezujejo posameznike v en narod.

Predstavitev je podprta z dvema primeroma. Prva zgodba opisuje, kako je Daniel Everett preučeval jezik ljudstva Pirahã in pri tem odkril pomen skromnosti. Druga zgodba opisuje življenjske lekcije pisatelja Antona Pavloviča Čehova in nas uči, kako lahko s spremembo svojega odnosa in prevzemanjem odgovornosti spremenimo svoje življenje.

Abstract

A very important goal in the teaching of history, homeland education and ethics is to convey a positive and responsible attitude towards one's own country. The problem is how to make this happen and cultivate love for their homeland in students.

An effective form is storytelling. In the modern world, we get a huge amount of information from various sources. All the information, however, is most often ripped out of a broader context. Children and teenagers who are not yet formed persons are thus absorbing only fragments and are becoming increasingly confused.

Teaching with stories allows us to connect individual fragmented pieces into a meaningful whole. Love for the homeland and responsibility for the country begin with common stories that, in addition to language, most strongly connect individuals into one nation.

The presentation is supported by two examples. The first story describes how Daniel Everett studied the language of the Pirahã people, discovering the importance of modesty. The second story describes the life lessons of the writer Anton Pavlovich Chekhov and how we can change our lives by changing our attitude and taking responsibility.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, motivacija, odgovornost, pouk, zgodba.

Keywords: active citizenship, motivation, responsibility, lesson, story.

1 Uvod

Učitelji družboslovnih predmetov imamo pomembno vlogo pri razvijanju aktivnega in odgovornega državljanstva pri učencih. Za dosego tega cilja lahko uporabljamo zelo različne pristope: učimo jih lahko o poteku nastanka samostojne države Slovenije, o temeljnih pravnih načelih (nastanek in razvoj človekovih pravic in svoboščin, nastanek ideje pravne države, pomen socialne države, pomen ustave, načelo delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno, pomen demokracije …), poučujemo o pomenu vrednot ali pa spodbujamo mlade k aktivnemu vključevanju v lokalno skupnost.

V svoji predstavitvi se osredotočam na pomen pripovedovanja zgodb, ki je zelo uporabno in učinkovito učno sredstvo pri vseh omenjenih vsebinah.

Kaj je zgodba? Je kronološko urejanje časa (Bagola, 2016: 75). Omogoča nam razvrstitev dogodkov v čas na tak način, da si jih zapomnimo; postavi jih v širši kontekst. Hkrati nam zgodba omogoči, da vse te dogodke še osmislimo.

Sodobni svet zaznamujejo družabna omrežja. Odrasli in otroci porabimo veliko časa za spremljanje vsega, kar se na njih dogaja. Težava je, da je ogromno informacij, ki jih tako dobimo, iztrganih iz širšega konteksta. Ves čas vsrkavamo samo drobce in postajamo vedno bolj zmedeni. To je velika težava za odrasle, še veliko hujša pa je za otroke in mladostnike. Naši možgani ne prenesejo kaosa (Bagola, 2016: 77), narejeni so za iskanje smisla. Za izhod iz tega kaotičnega stanja možgani potrebujejo zgodbe.

Vsak narod – tudi slovenski – se je oblikoval skozi zgodovinski razvoj. Poleg jezika in skupne države nas Slovence najbolj povezujejo skupne zgodovinske zgodbe. Predstavljene na pravilen način nam omogočajo, da razvijemo močna pozitivna čustva do lastne domovine in naroda.

Za predstavitev sem na prvi pogled izbral dve neobičajni zgodbi. Prva uči o skromnosti, druga o prevzemanju odgovornosti. Kaj imata skupnega z ljubeznijo do domovine? Učencem je treba privzgojiti ljubeč odnos do domovine in lastnega naroda. Vendar to ni dovolj, moramo jih naučiti tudi kritično razmišljati. In to je namen teh dveh zgodb.

2 Človeški možgani so narejeni za zgodbe

Obdržati pozornost je zelo težko (Mazzini, 2012: 74). Naši možgani so narejeni za hitro preskakovanje med različnimi signali iz okolja. Če bi se naši predniki lahko dolgo osredotočali na nekaj nepomembnega, bi že zdavnaj izumrli. Pozornost je nenaravno stanje, iz katerega se stalno umikamo.

Enota pozornosti, ki jo lahko naši možgani sprejmejo, traja tri sekunde. Odraščanje ni nič drugega kot nizanje teh trisekundnih enot pozornosti (Bagola, 2016: 75). Ko otrok odrašča, se nauči podaljševati pozornost z nizanjem trisekundnih enot pozornosti. Majhni otroci najprej gledajo samo sličice v otroških knjigah, nato lahko preberejo še malo besedila. Mnogo let kasneje to pripelje do resnega branja.

Za otroke in odrasle je to nizanje pozornosti zelo zahtevno. Sodobna tehnologija nam omogoča, da se temu izogibamo. Idealen sodoben potrošnik je sposoben le kratke pozornosti. Zato so Twitter, Facebook, Instagram in drugi spletni mediji tako uspešni. Od nas ne zahtevajo nobenega dodatnega truda.

Težava je, ker vsi sodobni internetni mediji, ki jim žal sledi tudi večina tradicionalnih medijev, prinašajo le delčke informacij (slike, izjave ob naravnih nesrečah, umorih … iztrgane iz konteksta). Zaradi tega imajo ljudje občutek, da v resnici ničesar ne razumejo, saj je vse iztrgano iz konteksta. Drobci informacij na ljudi slabo vplivajo, saj bi vsi radi razumeli svet, v katerem živimo. To ponujajo zgodbe, ki delčke sestavijo v celoto.

Tudi na nivoju širših skupnosti imamo težave z zgodbami. Sodobni zahodni svet izhaja iz idej individualnega bogatenja brez odgovornosti. Ena izmed posledic izrazitega individualizma je odsotnost skupnih zgodb, ki bi nas poleg skupnega jezika in države povezovale.

Upal bi si trditi, da brez skupnih zgodb narod ne more obstajati. Najpomembnejše zgodbe za posamezen narod so zgodovinske zgodbe. Le te povedo, kako in zakaj je narod nastal, s kakšnimi težavami se je pri tem soočil, hkrati pa te zgodbe ponujajo odgovore na vprašanji, kakšen ta narod je in kako si predstavlja prihodnost.

3 Aktivno državljanstvo

Besedna zveza 'aktivno državljanstvo' vsebuje besedo 'aktivno'. S tem hočemo poudariti, da ne gre samo za pasivno, ampak za sodelovalno državljanstvo. Aktivno državljanstvo pomeni, da izražaš svoja mnenja, sprejemaš odločitve in izvajaš druge dejavnosti kot odgovoren državljan.

Kako aktivno državljanstvo povezati s pripovedovanjem zgodb? V strokovni literaturi je pripovedovanje zgodb prepoznano kot učinkovit način vključevanja otrok pri državljanskih temah, vendar je bilo izključno na temo pripovedovanja zgodb v šolah narejenih malo raziskav (Phillips, 2010: 5).

Pri pripovedovanju zgodb otrokom v povezavi z aktivnim državljanstvom se pojavlja več vprašanj. Najpomembnejši sta, kakšne možnosti za dejavno državljanstvo sploh imajo otroci in kako jim odrasli lahko pri tem pomagamo. S pripovedovanjem zgodb lahko otrokom na njim razumljiv način predstavimo različne teme, vezane na državljansko vzgojo, in jim privzgojimo ljubezen do domovine. Popolnoma drugi vprašanji pa sta, ali pravni sistem dejansko omogoča aktivno državljanstvo otrok in ali je družba odraslih pripravljena sprejeti večjo vlogo otrok.

S temi vprašanji se je ukvarjalo več avtorjev, ki zagovarjajo možnost aktivnega državljanstva pri otrocih.

Profesor psihologije in geografije na Univerzi v New Yorku, Roger Hart, predlaga osemstopenjsko hierarhično lestvico za otroško participacijo (Phillips, 2010: 46). Trdi, da obstaja več stopenj otroške avtonomije. Na eni strani je manipulacija odraslih, ki na primer uporabljajo otroški glas, da bi vplivali na otroka, na drugi strani pa so otroci, ki izrazijo željo, da bi sodelovali pri odločitvi, ki jo sprejemajo odrasli. Hart priznava, da otroci predlagajo rešitve, ki jih sami ne morejo izvesti, ker presegajo njihove zmožnosti. Za sodobno družbo je po njegovem mnenju značilna delitev na odrasle in otroke in ta prisili otroke, da sodelujejo z odraslimi. Predlaga tudi, naj bo poudarek pri otroški participaciji v lokalni skupnosti.

Sociolog Tom Cockburn je razvil teorijo družbene soodvisnosti (Phillips, 2010: 47). Predlaga, da se otroke in odrasle obravnava kot recipročno soodvisne in da se prizna soodvisnost vseh človeških bitij. Zanj državljanstvo ter z njim povezane pravice in dolžnosti niso vezani na starost, ampak je državljanstvo kvaliteta, ki je obstajala že prej. Njegova teorija poudarja pomen povezovanja med ljudmi. Avtor podpira prakso državljanstva, v kateri odrasli in otroci sodelujejo. Cockburn priznava,

da bi njegova rešitev delovala le, če bi družba povsem spremenila pogled na otroštvo in odraslost. Meni, da bi se to lahko zgodilo.

Gerison Lansdown, velika zagovornica pravic otrok, trdi, da je širša družba mnenja, da otroci potrebujejo usmerjanje (Phillips, 2010: 47). Posledično so politično nevidni. Tak pogled na otroke onemogoča aktivno državljanstvo otrok.

Drugačen pogled na otroško participacijo zagovarja politologinja Jessica Kulynch, ki predlaga, da bi otroke videli kot politične igralce, priznali njihov družben pomen in jih vključili v politično kulturo (Phillips: 2010, 47). Zagovarja idejo, da je potencial otrok v javni sferi velik.

Kaj lahko učitelji v Sloveniji dejansko storimo glede aktivnega državljanstva otrok? Dejstvo je, da je v naši državi le malo možnosti, da bi otroci resnično prakticirali aktivno državljanstvo. Pravni sistem ni bil oblikovan z mislijo na otroke kot aktivne državljane. Največ, kar lahko storimo, je to, da učencem predstavimo teme, povezane z aktivnim državljanstvom, jim privzgojimo ljubezen do domovine in jih naučimo kritično razmišljati.

4 Zgodbe

V nadaljevanju predstavljam dve zgodbi, ki ju lahko uporabimo za učenje kritičnega razmišljanja pri temah, povezanih z državljansko vzgojo. Prva zgodba opisuje, kako je Daniel Everett preučeval jezik ljudstva Pirahã in se tako naučil skromnosti. Druga opisuje mladost pisatelja Antona Pavloviča Čehova in kako je s prevzemanjem odgovornosti spremenil svoje življenje.

4.1 Daniel Everett in ljudstvo Pirahã

Daniel Everett je v poznih šestdesetih letih obiskoval srednjo šolo. Živel je v mestecu Holtville na robu Kalifornije in se ni vključeval v lokalno kavbojsko kulturo. Očarala ga je mehiška kultura, ki so jo v njegovi skupnosti predstavljali migrantski delavci na robu mesta. Navdušili so ga njihov jezik, pesmi in rituali. Njihova kultura mu je dajala majhen vpogled v bolj zanimiv svet onkraj Holtvilla. Hitro se je pokazalo, da je zelo nadarjen za učenje jezikov – španščino se je naučil z izredno hitrostjo.

Ko je bil star sedemnajst let, je spoznal Keren Graham in vse se je spremenilo. Keren je svoje otroštvo preživela v Braziliji, kjer so bili njeni starši krščanski misijonarji. Rad se je družil z njo in poslušal njene zgodbe iz Brazilije. Občudoval je njihovo predanost misijonarskemu delu. Nekaj mesecev po tem, ko je spoznal Keren, je postal kristjan in leto kasneje sta se poročila.

Po zaključku študija sta se z ženo priključila Inštitutu za jezikoslovje – krščanski organizaciji za poučevanje bodočih misijonarjev, kjer so študentje pridobili potrebna jezikovna znanja za prevod Svetega pisma in za širjenje evangelijev (Greene, 2012: 72). Po zaključku študija sta bila z ženo poslana v južno Mehiko, kjer sta se morala samostojno naučiti jezik lokalnega plemena. Ker je bil Everett tako nadarjen za jezike, so se na Inštitutu odločili, da mu bodo ponudili najbolj zahtevno nalogo – živel bo pri plemenu Pirahã globoko v notranjosti Brazilije.

Pirahã so bili eni od najstarejših prebivalcev ob reki Amazonki. Ko so na to območje v 18. stoletju prišli Portugalci, se je večina plemen, ki so takrat živela na tem območju, naučila njihovega jezika in prevzela njihove običaje. Ne pa pleme Pirahã. Ti so se umaknili še globlje v džunglo. Živeli so v globoki izolaciji. Ko so po letu 1950 misijonarji prvič prišli v njihovo vas, je tam živelo samo še 350 članov plemena. Misijonarji se nikakor niso mogli naučiti njihovega jezika in tudi pri razumevanju

jezika ni bilo skoraj nobenega napredka. Everett je z veseljem sprejel izziv. Z ženo sta bila prepričana, da bosta razvozlala njihov jezik.

V vas sta prispela decembra 1977. V prvih mesecih je Everett uporabil vse strategije za razvozlavanje novega jezika, ki se jih je naučil. Na začetku je dobro napredoval pri osnovnih besedah. Ko pa je poskušal uporabiti te besede v novih kontekstih, so se mu člani plemena pogosto smejali. Počasi je začel dojemati, da v resnici z razumevanjem jezika ne napreduje. Frustriralo ga je, da so se otroci domačinov jezik z lahkoto naučili.

Začel je ugotavljati, da nekatere stvari v njihovem jeziku manjkajo (Greene, 2012: 73), kar je bilo v nasprotju z vsemi jezikoslovnimi teorijami. Niso imeli nobenih besed za številke, niso poznali koncepta za levo in desno, nobenih preprostih besed za barve ...

Ko je s plemenom živel že več kot eno leto, se je odločil, da bo šel z njimi na lov. Na svoje veliko presenečenje je ugotovil, da se na lovu drugače obnašajo in drugače govorijo. Drug z drugim so se pogovarjali z žvižganjem, ki je več kot očitno zamenjalo njihov jezik.

Nenadoma je Everettu postalo nekaj jasno: njegova odločitev, da se omeji na življenje v vasi, da bi se naučil njihovega jezika, je bila napačna. Njihovega jezika ni bilo mogoče ločiti od njihovega načina lova in dnevnih navad, jezikovne posebnosti so bile odraz njihove edinstvene kulture. S tem je odkril pleme na nov način, ki mu je bil prej skrit. Spoznal je, da je nezavedno ponotranjil občutek lastne večvrednosti glede teh ljudi in njihovega načina življenja in da mu ta onemogoča, da bi se od njih resnično kaj naučil. Med njimi je živel kot znanstvenik, če se bo hotel naučiti jezika, pa bo moral postati kot njihov otrok, popolnoma odvisen od njih, sodelovati pri njihovih vsakdanjih dejavnostih, se pridružiti socialnim krogom, se v bistvu počutiti manjvrednega. To strategijo je začel izvajati na vseh ravneh. Jezik je v njem zaživel in kmalu je začel napredovati.

Njegovo pripravništvo v džungli je bilo osnova, zaradi katere je kasneje postal eden izmed najpomembnejših jezikoslovcev na svetu. Odkril je resnico, ki ima aplikacijo daleč onkraj preučevanja jezikov. Kar ljudem onemogoča učenje, ni samo zahtevnost predmeta, ampak naša nepripravljenost za učenje. Ta vključuje previsoko mnenje o sebi in občutek večvrednosti, kadarkoli srečamo nekaj novega, kot tudi rigidne ideje o tem, kaj je resnično in pravilno. Če mislimo, da nekaj razumemo, se naš um zapre za nove možnosti. Takšni občutki večvrednosti so pogosto nezavedni in izhajajo iz našega strahu pred drugačnim in neznanim.

Zgodba o Danielu Everettu in plemenu Pirahã je odlično izhodišče za pogovor o pasteh narcisizma, ki ga lahko učenci odkrivajo pri sebi in lastnem narodu.

Slovenci smo bili dolga stoletja podrejeni drugim, številčnejšim in vojaško močnejšim narodom. Vodstvene položaje v družbi so zavzemali tuji plemiči, naši predniki so bili pretežno tlačani. Težko in skromno življenje brez realnih možnosti vzpenjanja po družbeni hierarhiji je vodilo k razvoju egalitarnega razmišljanja (Mazzini, 2014).

Tuji gospodarji so nam govorili, kakšni moramo biti. Posledično smo izgubljali lastno identiteto; sami sebi smo pripisovali najboljše lastnosti in tujcem najslabše. Zaradi zunanjega pritiska smo morali postati nekaj, kar v resnici nismo bili, svoj lastni jaz smo vsaj delno izgubili. Obdobje po osamosvojitvi bi nujno moral biti čas, ko bi ponovno razmislili, kaj pomeni biti Slovenec.

4.2 Anton Pavlovič Čehov in prevzemanje odgovornosti

Kot otrok se je Anton Čehov – bodoči slavni pisatelj – vsako jutro soočal z grozo: ali ga bo oče pretepel ali ne. Njegov oče ga je pogosto brez vsakega vzroka udaril z roko ali palico. Še posebej ga je zmedlo, ker ga oče ni tepel zaradi očitne zlobe ali jeze. Antonu je rekel, da ga tepe zaradi ljubezni.

Pretepanje ni bila edina stvar, ki se je je mladi Anton bal. Popoldne je pogosto slišal korake svojega očeta, ki se je približeval leseni hiši in Antonu ukazal, naj ga zamenja v trgovini s hrano, katere lastnik je bil. Večino leta je bila trgovina izredno mrzla. Ko je sedel pri blagajni, je poskušal pisati domačo nalogo, a so mu zaradi mraza pogosto otrpnile roke in zmrznilo črnilo (Greene, 2018: 203).

Za očeta ni bilo nobenega predaha. Ob nedeljah, ko je bila trgovina zaprta, je otroke zbudil že od štirih ali petih zjutraj, da so vadili pesmi za cerkveni zbor.

Ob redkih trenutkih, ko je bil prost, se je sprehajal po mestu. Razmišljal je, ali je bil zares tako ničvreden, da si je zaslužil pretepanje skoraj vsak dan. Mogoče. Ampak vseeno je bil njegov oče kontradiktoren – bil je len, odvisen od alkohola, nepošten do strank – navkljub verski vnemi.

Nato se je leta 1875 za Antona in njegovo družino vse spremenilo. Njegova starejša brata, Aleksander in Nikolaj, sta imela očetovega obnašanja dovolj. Odločila sta se, da se bosta preselila v Moskvo. Ob istem času se je tudi njegov oče moral soočiti s svojim neučinkovitim vodenjem trgovine – veliko let se je samo zadolževal in nastopil je trenutek, ko si ni več mogel izposojati denarja. Ko se mu je bližal bankrot, je naskrivaj pobegnil iz mesta in se tudi on preselil v Moskvo.

Mati je bila prisiljena prodati vso lastnino. Ko ni imela ničesar več, se je tudi ona odločila, da se bo z ostalimi otroki preselila v Moskvo. Samo Anton je ostal v Taganrogu, da bi zaključil šolo. Tako je, star le šestnajst let, ostal sam. Brez denarja in brez družine.

Za svojo žalostno usodo je krivil očeta. En dan je bil jezen in razočaran, naslednji dan depresiven. Hitro mu je postalo jasno, da nima časa za takšna čustva. Denarja ni imel, moral pa je preživeti. Začel je inštruirati druge otroke; ko jih ni učil, je bil pogosto lačen. Vendar se je bil sposoben sam preživljati.

Odločil se je, da bo postal zdravnik (Greene, 2018: 205). Da bi se lahko vpisal na medicinsko fakulteto, je moral več študirati. Pogosto se je učil v mestni knjižnici, saj je bil to edini prostor, kjer se je lahko v miru učil. S knjigami se ni več počutil ujetega. Njegov um je lahko potoval daleč onkraj njegovega mesta. Delo ni bilo več nekaj, česar bi se bal. Rad je študiral in poučevanje mu je dalo ponos in dostojanstvo.

Od njegove družine so prihajala pisma; pritoževali so se, da oče vsem greni življenje. Anton je pisal nazaj in svojim bratom govoril, naj vzamejo življenje v svoje roke. Še sam je bil presenečen nad svojimi pismi.

Nekaj mesecev kasneje je med sprehodom nenadoma začutil izredno empatijo in ljubezen do svojih staršev. Od kod je prišla? V dneh pred tem je intenzivno razmišljal o svojem očetu. Ali je bil res on kriv za vse njihove težave? Njegov oče, Antonov dedek, se je rodil kot podložnik, ki mu je kasneje uspelo, da si je kupil svobodo. Svoje tri sinove je določil za različne poklice; Antonovega očeta je določil za trgovca, vendar je bilo to zanj preveč. Imel je umetniški temperament, bil je zagrenjen zaradi svoje usode – trgovine in šestih otrok. Njegov oče je tepel njega in zato je on tepel svoje otroke. Čeprav ni bil več podložnik, se je priklanjal vsakemu zemljiškemu posestniku. V srcu je ostal

podložnik. Spoznal je, da se je oče čutil ujetega zaradi okoliščin, in zato je posledično postal alkoholik in družinski tiran (Greene, 2018: 210).

Anton je videl, da njegovi bratje sledijo vzorcu njihovega očeta – bili so zagrenjeni, počutili so se manjvredne in svojo jezo so hoteli stresati nad drugimi (Greene, 2018: 206). Anton se je želel osvoboditi svoje preteklosti in očeta. Na tej točki je začutil nova čustva. Njegov oče ni bil mogočen tiran, ampak dokaj nemočen starček. Ko je očeta razumel, ga je lahko sprejel in celo ljubil. Odločil se je, da ne bo dovolil, da ga prevzamejo negativna čustva. Ko se mu je uspelo osvoboditi negativnih čustev, je čutil, da se je z njegovih ramen dvignila velika teža.

Sam sebi je obljubil, da se ne bo več priklanjal in opravičeval; nobenega pritoževanja in obtoževanja, nobenega nesmiselnega življenja in zapravljanja časa. Odgovor na vse sta delo in ljubezen, ljubezen in delo. To sporočilo je želel prenesti svoji družini in nato preko zgodb in iger, ki jih je napisal kasneje v življenju, vsemu človeštvu.

Končno se je Anton leta 1879 preselil v Moskvo, da bi bil s svojo družino in da bi študiral medicino. Ni jim pridigal ali jih kritiziral, ampak je poskušal vplivati nanje z zgledom. Svoje brate in sestre, ki so obupali nad šolanjem, je poslal nazaj v šolo. Svojemu očetu je pomagal do boljše službe, svoje brate in sestro je prepričal, da so začeli brati knjige. Počasi mu je uspelo, da so se povezali na bolj globljem nivoju in začeli reševati nakopičene težave. Po zaključenem študiju medicine je postal slaven pisatelj.

Življenjska zgodba Antona Čehova nam pokaže, kako pomembno je spremeniti svoj odnos do sveta na tak način, da prevzameš odgovornost, ki je nujna za delovanje družbe. Že v Svetem pismu Bog vpraša Kajna: »Kje je tvoj brat Abel?«. Kajn odvrne: »Ne vem, sem mar jaz varuh svojega brata?« (Mz 4,9). Odgovor je seveda: da.

Slovenci smo z nastankom svoje države pridobili svobodo. Svoboda pa predstavlja tudi odgovornost. Predstavlja aktiven odnos do življenja. Biti neodgovoren pomeni biti pasiven, igrati žrtev.

Zgodba ponuja številna izhodišča za nadaljnji pogovor, tako o individualni kot družbeni odgovornosti in mogočih rešitvah (kdaj in kako se učenci izogibajo odgovornosti, kakšne izgovore iščejo, ali prepoznajo takšno vedenje tudi pri drugih družinskih članih, kaj bi morali storiti, da bi popravili neodgovorno vedenje ipd.).

5 Pomen zgodbe

Učitelji poskušamo vplivati na učence. Samo posredovanje podatkov in dejstev ni dovolj. Resnično vplivamo na učence, kadar jim omogočimo, da učno snov razumejo, si jo zapomnijo in predvsem, ko jih ta navdihuje (Boris in Peterson, 2018: 1). Z zgodbami lahko spremenimo način njihovega razmišljanja in delovanja.

Naši možgani so rojeni za zgodbe (Mazzini, 2012: 10). Človeški možgani sprejemajo in prevajajo informacije, ki jih sprejemajo v obliki zgodb. »Zgodba naredi, česar dejstva in statistika nikoli ne morejo: vrhunski pripovedovalci zgodb prevedejo kompleksne ideje v praktične primere in jih povežejo z močnimi čustvenimi povezavami. Poslušalci se vključijo, ker se vidijo vtkane v zgodbo.« (Taylor v Boris in Peterson, 2018: 1).

Ko slišimo novo zgodbo in nam je všeč, jo povežemo s svojimi čustvi. Postane naša neposredna izkušnja. S pomočjo novih in dopolnjenih zgodb absorbiramo nova dejstva, ustvarimo nove povezave

in odkrivamo nove pomene. Z njeno pomočjo lahko v svoji glavi ustvarimo večjo zgodbo, ki nam nudi širšo perspektivo.

Zgodbe učencem pomagajo na naslednji način: ustvarjajo čustvene povezave, angažirajo, usmerjajo, omogočajo lažjo obnovo znanja, natančnejše in trajnejše pomnjenje, eksperimentiranje, izmenjavo idej in osebno rast (Boris in Peterson, 2018: 2).

6 Zaključek

Namen pripovedovanja zgodb pri pouku zgodovine ter domovinske in državljanske kulture in etike je prepoznati domovinske in državljanske teme ter učencem privzgojiti ljubezen do domovine in lastnega naroda. Za razvoj pozitivnih čustev je pomembno predstavljati tiste zgodbe iz naše zgodovine, ki učence navdihujejo in jim omogočajo identifikacijo z lastnim narodom. Način interpretiranja teh zgodb igra pomembno vlogo pri vzgoji učencev.

Zgodbi, predstavljeni v prispevku, imata pozitivno sporočilo, hkrati pa dajeta učencem možnost, da kritično pogledajo nase, na lastno družino in širšo skupnost. Omogočata ozaveščanje vzorcev obnašanja, ki se jih večina niti ne zaveda, hkrati pa ponujata tudi rešitve. Učenci po predstavitvi obeh zgodb v vodenem pogovoru praviloma hitro odkrijejo te vzorce obnašanja pri sebi in drugih ter nanizajo kar nekaj idej, kako v različnih življenjskih okoliščinah odreagirati bolj premišljeno. Na vprašanje, ali bi bili tudi v resnični situaciji sposobni odreagirati bolj zrelo, pa so velikokrat skeptični. Zanimivo je, da učenci pri sebi in svojih bližnjih brez večjih težav prepoznajo pomanjkljivosti, ki jih zgodbi izpostavita, težje pa jih aplicirajo na širšo skupnost.

V vsakem razredu, kjer pripovedujem ti zgodbi, ali pa kakšno drugo, se vedno znova pokaže, da učenci zgodbe zelo radi poslušajo, a so šele skozi vóden pogovor sposobni dojeti pomen, ki ga določena zgodba skriva v sebi.

Pripovedovanje zgodb bi morali pri poučevanju pogosteje uporabljati, saj zgodbe ne prinašajo le znanja, ampak poslušalce motivirajo in v njih prebujajo čustva. Zgodbe prenašajo kulturo, zgodovino in vrednote, ki združujejo ljudi. Ko gre za našo državo, našo lokalno skupnost in za naše družine, intuitivno razumemo, da so naše skupne zgodbe močna vez, ki nas povezuje.

7 Viri in literatura

Bagola, Aljoša (2016): *Zgodba o zgodbi, Pomembnost pripovedovanja zgodbe v oglaševanju.* Diplomsko delo. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/bagola-aljosa.pdf.

Boris, Vanessa; Peterson, Lani (2018): *Telling Stories: How Leaders Can Influence, Teach, and Inspire*. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https:// www.harvardbusiness.org/insight/telling-stories-how-leaders-can-influence-teach-and-inspire.

Boris, Vanessa (2017): What Makes Storytelling So Effective For Learning. *Harvard Business Publishing*, 20. december 2017. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://www.harvardbusiness.org/what-makes-storytelling-so-effective-for-learning.

Greene, Robert (2012): *Mastery*. London: Profile Books Ltd.

Greene, Robert (2018): *The Laws of Human Nature*. London: Profile Books Ltd.

Mazzini, Miha (2012): *Rojeni za zgodbe*. Ljubljana: eBesede.

Mazzini, Miha (2014). Zakaj smo najboljši na svetu? *Siol.net*, 22. 5. 2014. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://siol.net/siol-plus/kolumne/zakaj-smo-najboljsi-na-svetu-11335.

Peterson, Lani (2017): The Science Behind The Art Of Storytelling. *Harvard Business Publishing*, 14. november 2017. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://www.harvardbusiness.org/the-science-behind-the-art-of-storytelling.

Phillips, Louise Gwenneth (2010): *Social justice storytelling and young children's active citizenship.* Doktorsko delo. Pridobljeno 2. 8. 2020 s spletne strani: https://www.researchgate.net/publication/266498430_YOUNG_CHILDREN%27S_ACTIVE_CITIZENSHIP_STORYTELLING_STORIES_AND_SOCIAL_ACTIONS.

ŠAH, POTENCE IN JURČIČ

CHESS, EXPONENTIATION AND JURČIČ

✍ ***Dragica Šteh*** *(dragica.steh@os-sticna.si), prof. matematike, je učiteljica matematike na Osnovni šoli Stična in ima 20 let delovnih izkušenj s poučevanjem. Je tudi ambasadorka občine Ivančna Gorica za področje kulture knjige.*

Povzetek

Vedno se začne z zgodbo. Z motivacijo. Z močjo asociacij, ki poslušalca pelje izven predvidljivega območja, ki izstopa iz znanih okvirjev in nas pričaka na razkošnem poligonu povezav, izkušenj, zgodovinskih spominov in čudenja. Ta zgodba nas vodi po šahovnici in odkriva lepoto matematike. V njenih številskih razsežnostih, v veličini matematičnih dognanj in lepoti geometrijskih vzorcev. Od tam, pa do domačega praga, do besede, ki vodi v te skrivnosti. Do iskrive, bogate, opisno duhovite in slovstveno dovršene slovenske besede in do človeka, ki je s prvim slovenskim romanom in s svojim delom na mestu urednika Slovenskega naroda to besedo postavil na žlahtno in častno mesto.

Abstract

In the beginning there is always a story and motivation. There is a power of associations the takes us outside of the world we know, the power which makes us look deeper and makes us see the connections, experiences, historical facts and memories. This story is leading threw chessboard and discovers the beauty of mathematics. There is a beautiful secret In numbers, shapes and science. And we cannot go there without words. There must be juicy and powerful language like we used to read in Slovenian first novelist Josip Jurčič.

Ključne besede: domovina, Josip Jurčič, matematika, potence, šah, vrednote.

Keywords: chess, exponentation, homeland, Josip Jurčič, mathematics, values.

1 Uvod

»Figura, ki so ji dovoljeni velikopotezni premiki, ponazarja domoljubni duh ljudstva.«

(Malba Tahan: Mož, ki je računal)

V prispevku želim prikazati povezavo med splošnim in konkretnim matematičnim znanjem in načini, da pri učencih spodbujamo željo po znanju. V razlago matematičnih zakonitosti vključujem zgodbe, ki vzbujajo zanimanje, hkrati pa krepijo preprosta in neizpodbitna domovinska čustva. V prispevku se navezujem na konkreten primer potenc.

2 Pouk matematike

2.1 Skrivnostni svet števil

Pouk pri matematiki na prvi pogled težko povežemo z ljubeznijo do domovine. Za nekatere dokaj suhoparna znanost drugim predstavlja znanstveno osnovo za raziskovanje in številna uporabna dognanja. In začne se že pri številih in štetju. »Nemogoče je ostati neopredeljen do števil. Nekateri jih razdraženo zavračajo, spet drugi pa se z njimi ukvarjajo z užitkom. Kako bi naj ne bili očarani ob njihovih skrivnostih in ugankah, še vedno nedognanih po dvajsetih stoletjih raziskovanja in proučevanja« (Guillemont, 1999: 9).

Prvi korak pri poučevanju matematike je torej vedno – zbuditi zanimanje. Zanimanje rodi čudenje in čudenje rodi spoštovanje. V čudenju in spoštovanju pa se poleg odkrivanja matematičnih zakonitosti in večno veljavnih resnic ponudi tudi priložnost za spoznavanje občih vrednot neke družbe in naroda. Tako kot se učenci pri pouku na videz enostavno, preko igre in simbolov, srečajo z različnimi številskimi sestavi, z razmišljanjem starih Grkov, Arabcev in Egipčanov, tako preprosto je v teorijo, iskrivo zanimivost števil in lepoto geometrijskih vzorcev vtkati spoštovanje do slovenskega jezika in kulture. In ravno spoštovanje do modrosti drugih narodov je temelj samospoštovanja. Opažam namreč, da je splošno vzdušje družbe, ki se preslikuje tudi na otroke in mladostnike, večkrat prepojeno z malodušjem in občutkom manjvrednosti. Anselm Grün v knjigi Razvijanje lastne vrednosti predstavlja pojem 'sebstvo' kot občutenje, doživljanje, izražanje in uveljavljanje lastne vrednosti: »Naše sebstvo vedno iščemo zunaj sebe, v zunanjih potrditvah, v zunanjih uspehih, v zunanji gotovosti. Najdemo pa ga lahko le v notranjem svetu naše duše, v naši resnični domovini« (Grün, 2015: 27).

2.2 Izkušnje

Vzgoja za ljubezen do domovine je pravzaprav vzgoja za zdravo samospoštovanje, za razvijanje čuta za prav in dobro, za vztrajno spodbujanje k plemenitim dejanjem in za rahločutno, a samozavestno gradnjo skupne narodne identitete. Zato vzgoja za ljubezen do domovine nikakor ne more biti samo poglavje v učnem načrtu družboslovnih predmetov ali bolj ali manj posrečeno izbranih obveznih in neobveznih predmetov, ampak mora postati kulisa, oder in scena za vse učne ure v slovenskih šolah.

V svoji dvajsetletni karieri poučevanja matematike – najprej na Srednji šoli Josipa Jurčiča v različnih programih, od poklicnih, tehničnih in gimnazijskih in zdaj na Osnovni šoli Stična, opažam zanimiv skupni imenovalec uspešnih, torej strokovno korektnih, didaktično ustreznih in vzgojno koristnih učnih ur. To je karizma učitelja, ki jo krepi razgiban, bogat, včasih celo nekonvencionalen jezik. Bolj kot je besedišče pestro, več kot je zanimivih citatov, zgodb, anekdot, legend, življenjepisov, toliko bolj se učenci trudijo za razumevanje zakonitosti in več si zapomnijo od razlage. Z lepo slovensko besedo in vključevanjem tem, ki pomagajo krepiti spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine, lahko torej tudi pri matematiki vzgajamo za ljubezen do domovine. In letošnje šolsko leto bo imelo še nekaj širši poligon za umeščanje domovinskih tem, saj je vlada Republike Slovenije leto 2021 imenovala za Jurčičevo leto.

2.3 Učna ura 'Potence'

6. razred osnovne šole, sredi šolskega leta. Na tablo napišem naslov Potence. Iz razreda se zasliši nekaj tradicionalnih vzdihljajev v pričakovanju nečesa nerazumljivega, pogled po učencih pa odkrije tudi nekaj iskric v očeh in skrivnostno pričakovanje.

Začnem z zgodbo:

»Nekoč je v Indiji živel bogat in zelo plemenit knez. V strašni vojni je izdelal sijajen vojaški načrt in porazil sovražnika. Toda potrebne so bile številne žrtve in življenje je v prvih bojnih vrstah izgubil tudi knezov ljubljeni sin edinec. Po koncu vojne si je kraljestvo opomoglo in se vsestransko utrdilo v moči, gospodarskem in kulturnem razcvetu. Vladar pa je dneve in noči razmišljal o svoji vojaški taktiki in postajal čedalje bolj žalosten zaradi izgube edinorojenca. V pesek na tleh je vrisoval položaj svojih in sovražnih vojakov in preigraval scenarije, po katerih bi lahko zmagal brez tako velikih žrtev. Dvorne svetovalce je vse bolj skrbelo vladarjevo zdravje. Nekega dne pa se je na obisk najavil mladi brahman[1] Sisa Ben Dahir. Vladarju je, tako kot se za obiskovalca spodobi, prinesel darilo. To je bila kvadratna tabla, razdeljena na 64 skladnih kvadratov, s skrbno razpostavljenimi figuricami, v dveh barvah – beli in črni. Figure so bile razpostavljene simetrično, po poljih pa so se lahko premikale po natančnih pravilih. Sisa Ben Dahir je knezu in dvorjanom razložil pravila. Igrata dva igralca, vsak ima po 8 najmanjših figuric, kmetov. Ti predstavljajo pehoto, ki počasi napreduje proti nasprotni ekipi in jo skuša izriniti iz igrišča. Napad podpirata trdnjavi, nepogrešljiva je konjenica, ki lahko preskakuje druge figure. Okrepitev prestavljata lovca. Figura pa, ki so ji dovoljeni velikopotezni premiki, ponazarja domoljubni duh ljudstva. To je kraljica. Zadnja figura je kralj, ki ima sam po sebi malo moči, oblast in moč pa dobi, če jo podpirajo druge figure. Knez je bil nad igro navdušen. Kmalu je obvladal pravila in premagal vse svoje vezirje. Med samo igro pa se ni samo zamotil in vsaj za hip pozabil na svojo žalost, temveč prišel do pomembnega spoznanja. Za zmago je bilo potrebno žrtvovati figure na šahovnici. Tudi zelo pomembne. Spoznal je tudi to, da bi sam v boju zoper sovražnika na bojnem polju ne imel nobene možnosti za zmago. Zato je žalovanje za izgubljenim sinom in velikimi vojnimi žrtvami zamenjal za hvaležnost vsem, ki ga podpirajo. Mlademu brahmanu pa je obljubil bogato nagrado. Mladi mož ni pričakoval ničesar. Na vladarjevo vztrajanje pa si je za plačilo izbral – pšenico. Rekel je, da naj na prvo polje igralne plošče položijo eno pšenično zrno, na drugo polje dve zrni, na tretje 4 in tako naprej do zadnjega 64. polja. Vladar se je čudil nesmiselni skromnosti mladega moža, vendar je bil odločen izpolniti obljubo. Sklical je modre može, vešče računanja in jim zaupal nalogo računanja in štetja pšeničnih zrn za plačilo nagrade.« (Tahan, 1998: 92)

Na tem mestu se tudi običajnim razrednim skeptikom rahlo svetijo oči. Razred se razdeli na dve skupini. Tista, ki se strinja, da je bil mladi mož, ki je kralju prinesel tako izjemno darilo, preveč skromen, če ne celo neumen, saj bi si lahko izbral mnogo bolj vredno plačilo. Da o polovici kraljestva in takih rečeh, ki jih srečamo v pravljicah, sploh ne govorimo. Drugo polovico pa bolj kot vse drugo zanima končno število pšeničnih zrn. Med njimi sta po navadi vsaj dva, ki obvladata šah in se navdušujeta še nad samo poanto igre, taktiko, smislom žrtvovanja figur in podobno – a do tam še pridemo. Pod naslov Potence zapišemo število 2. In ga množimo s samim seboj. Učenci so hitri, računajo na pamet.

[1] Brahman – indijski modrec

$2^0 = 1$

$2^1 = 2$

$2^2 = 4$

$2^3 = 8$

$2^4 = 16 \ldots$

In se čudimo, da se rezultat neverjetno hitro povečuje. Temu rečemo eksponentna rast. Razred, ki se je vrnil v šolske klopi po korona času šolskega leta 2019/20, je besedo eksponentno razumel bolje kot katerakoli prejšnja generacija. Rezultat pri sedmem koraku predstavlja število pšeničnih zrn na zadnjem polju prve vrstice, to je 128 zrn. Nič posebnega, komentira skupina skeptikov, ki še vedno zavija z očmi, češ da bi si nesrečnik lahko izbral vsaj mošnjiček dragih kamnov ali česa podobnega. Računamo naprej. Sposobnosti množenja ne olajšajo čedalje večjega napora pisanja velikih števil. Počasi nam postane jasno, da rezultati postajajo preveliki.

Na zadnjem, štiriinšestdesetem mestu šahovnice bi moralo biti 2^{63} pšeničnih zrn, kar predstavlja 9 223 372 036 854 775 808 zrn.

Nadaljujem z zgodbo: *»Modri možje so se z izračuni vrnili k vladarju. Bili so v veliki zadregi. Število pšeničnih zrn, ki bi jih morali položiti na šahovnico, je presenetilo tudi njih. Misleč, da bodo mladega brahmana odpravili z nekaj vrečami žita, so morali vladarju priznati, da nagrade ni moč izplačati. Bin Dahirju bi morali dati goro žita, katere osnovna ploskev bi morala biti enaka površini države Taligana*[1]*, njena višina pa bi morala biti stokrat višja od Himalaje. Kralj je osramočen spoznal, da ne more izpolniti obljube in spoznal tudi to, kako pomembno je, da ne sodimo vnaprej in da znamo skrbno premisliti svoje obljube. Brahmana je imenoval za svojega vezirja in svetovalca in legenda pravi, da se je kraljestvo krepilo v moči in slavi.«* (Tahan, 1998: 99)

Tista polovica razreda, ki je godrnjala nad skromnostjo in je legendo o šahu poslušala iz bolj leposlovnega in pravljičnega stališča, zaključek nekako pomiri. Sisa Bin Dahir dobi nagrado, pomemben položaj v kraljestvu in očitno tudi bogastvo in slavo ter vse ostalo, kar temu pritiče. Kar nekaj tistih iz druge polovice še vedno računa in se ne more sprijazniti z dejstvom, da številke dobesedno zbežijo v nepredstavljive dimenzije. In medtem ko razredna navdušenca za šah kujeta načrte za razredni turnir, omenim še nekaj zgodovinsko zanimivih matematičnih problemov, ki že stoletja burijo predvsem levo polovico človeških možganov. Na primer iracionalnost kvadratnih korenov in kvadratura kroga. A to je že druga snov. Toda, če se vrnemo na 'sebstvo' po Anselmu Grünu, je ravno radovednost in želja po odkrivanju lastnih možnosti in meja razuma ena od posebej svetlih poti, ki nam pomaga razvijati zdravo samozavest.

2.4 Vključevanje zgodb, ki jih poznamo

Tako smo se sredi matematične ure znašli na zanimivem poligonu učenja potenc, šahovskih pravil in vojaških taktik. Tu se nam pridruži še prvi slovenski romanopisec, Josip Jurčič, mojster fabule, zapletov, zarot, iskanja rešitev in za današnji čas skoraj nerazumne logike življenjskih prioritet. Kot na primer njegov Deseti brat, ki matematično povezavo ponudi že v naslovu. Le kaj je na številu 10, da ima tudi v ljudskih pripovedih tako posebno mesto? Poleg 'desetega brata' poznamo tudi

[1] Ena od pokrajin v Indiji

'desetnico'. Število 10 je osnova desetiškega sistema, ki ga večinsko uporabljamo ne samo pri matematiki, ampak tudi v vsakdanjem življenju, kjer se pojavljajo števila. Za desetiški sistem se imamo zahvaliti 10 prstom na roki, s pomočjo katerih še vedno marsikdaj računamo.

Kot zanimivost povejmo, da se število 10 v Svetem pismu pojavi sto šestindevetdesetkrat v 179 vrsticah. Najbolj znamenitih je seveda 10 božjih zapovedi ali dekalog, predpona deka, pa pomeni desetkratnik (dekagram = 10 gramov ipd.).

Jurčičev Deseti brat ima 25 poglavij. Hitro najdemo številsko povezavo: $10 = 2 \cdot 5$ in $5^2 = 25$. Ali se v številkah kaže Jurčičeva naklonjenost matematiki, je seveda skrivnost. Ni pa skrivnost zgodba junaka prvega slovenskega romana, ki mu je bilo ime Martinek Spak in sploh ni bil deseti brat. Ime si je nadel zato, ker je zaradi težke usode nezakonskega otroka moral po svetu. Iskal je zadoščenje za krivico, ki se je zgodila njemu in njegovi materi. Zgodba sama je dramatična pripoved o pohlepu, krivicah in prepletanju človeških usod. Zdi se, da tudi Jurčič v pripovedi skrbno prestavlja figure po šahovnici življenja. Da natančno določa pravila vedenja svojih junakov in jim dopušča, da spregledajo svoje napake in zadostijo pravici. Še ena matematična prvina se pojavi v romanu. Dvojnost. Dve okolji – grajsko in vaško. Celo jezik je dvojen – v grajskem okolju uporablja meščanski jezik tedanjega česa – druge polovice 19. stoletja, v vaškem pa izviren, slikovit narečni jezik, podkrepljen s humornimi elementi vaškega posebneža Krjavlja. Tudi s stališča literarne teorije je roman dvojen: romantično – realističen. Romantična je ljubezen med graščakovo hčerjo Manico in učiteljem Lovrom, realistični pa so opisi vaških dogodkov, stiska in žalostni zaključek s smrtjo desetega brata.

2.5 Vzgoja za spoštovanje doma, domovine, domačega

Ko se čudimo legendi o izvoru šaha, ki nas popelje na domišljijsko pot do Indije, z malo truda najdemo navdih tudi pri Jurčiču. Vzporednica z legendo o šahu je na dlani. V njej najdemo romantično zgodbo o boju in žrtvah ter realistično izpeljavo matematične zakonitosti. Dvojnost, ki jo ves čas odkrivamo, doživljamo in živimo tudi v sedanjem svetu. Dom na eni strani in svet na drugi. Odgovornost, trud in delo, ki ga moramo vložiti za ohranitev lastnega značaja in privlačnost modernega, posplošenega in globalno poenotenega sveta. Dvojnost jezika, s katerim se srečujemo in ga čedalje bolj uporabljamo v vsakdanjem življenju. Hitra sporočila, kratice, slengovski izrazi, ki niso več lastni samo mladostnikom, ampak jih zaradi vsesplošne uporabe elektronskih sredstev ter družbenih omrežij uporabljamo vsi. In jezik, ki bi ga vendarle morali ohraniti. V živi govorni obliki, ki se sproščeno drži slovničnih pravil, se trudi za besedno raznolikost in pestrost in tudi za zapisani jezik, ki mu vrednost dviguje še dejstvo, da imajo datoteke lahko zelo dolg rok trajanja. Še eno dvojnost lahko zasledimo na vseh ravneh človeškega bivanja. Tudi v šolskem okolju. Pogum in strah. V Trstenjakovi knjigi Biti človek beremo, da se pogum enači s srčnostjo, ki vsebuje tudi upanje. »Brez poguma se ne da živeti. Brez poguma ni obstoja« (Trstenjak, 1989: 163).

Pogum je gotovo zelo močna motivacija za iskanje drugačnih pedagoških pristopov in poti. Vzgajati za ljubezen do domovine bi moral biti eden od temeljnih ciljev vseh predmetov na šolskem urniku. Tako kot olika, bonton, skrb za zdravje, tudi domovinska drža, ki ni povsem samoumevna. In za katero vzgajamo preko zgodb, zgleda spoštovanja preteklosti ter preko spoznavanja in aktivnega ohranjanja kulturne dediščine.

3 Zaključek

Biti učitelj je v prvi vrsti izjemno poslanstvo. Stati pred razredom zvedavih ali brezbrižnih, vzgojenih ali vzgojno zahtevnih učencev je privilegij priložnosti, da prižgemo ali razpihamo iskre radovednosti in pripravljenosti na pustolovščino učenja. Četudi se učni načrt pri matematiki bistveno ne spreminja, pa se spreminjajo generacije, spreminjajo se časi in celo okoliščine. Zato se vsakemu razredu tančica pred neznano snovjo odpira drugače. Pri nekaterih se takoj prižgejo iskrice zanimanja, drugi brezbrižno preždijo učne ure in oživijo le v kampanjskem delu pridobivanja ocen. Tudi ti predstavljajo svojevrsten izziv. Zgodbe, legende, pripovedi in navidezno nelogične povezave z drugimi učnimi predmeti so vedno dobra motivacija in spodbuda za učenje nečesa novega.

V prispevku sem želela predstaviti svoj način podajanja matematike, ki temelji na želji, da bi vsaj malo zamajali stereotip o suhoparni in togi matematiki. Ob tem pa želim pri svojih učencih spodbuditi željo po raziskovanju vsega, kar nam v življenju dviga duha. Predvsem pa si želim, da bi kot učiteljica z lepo slovensko besedo, s spoštovanjem naravne in kulturne dediščine, z umeščanjem pomena znanosti in umetnosti za naš svet in čas, znala postaviti standard, ki bi mu učenci zaupali in sledili.

4 Viri in literatura

Grün, Anselm (2015): *Razvijanje lastne vrednosti.* Maribor: Slomškova založba.

Guillemont, Michel (1999): *Zgodovina matematike, zgodbe o problemih.* Ljubljana: DMFA.

Spletni vir: Biblija.net.

Tahan, Malba (1989): *Mož, ki je računal.* Ljubljana: Vale – Novak.

Trstenjak, Anton (1989): *Biti človek.* Ljubljana: Cankarjeva založba.

DEMOKRACIJA KOT DEL VZGOJE – ŠOLSKI PARLAMENT NA OSNOVNI ŠOLI VOJNIK

DEMOCRACY AS PART OF UPBRINGING –THE SCHOOL PARLIAMENT AT THE PRIMARY SCHOOL OF VOJNIK

✍ ***Simona Šarlah*** *(simona.sarlah@gmail.com) poučuje na Osnovni šoli Vojnik.*

Povzetek

Čeprav je naša domovina samostojna že skoraj tri desetletja, ugotavljam, da Slovenci še vedno ne izpolnjujemo svoje državljanske dolžnosti dovolj aktivno. Prepričana sem, da se vzgoja za aktivno državljanstvo začenja zelo zgodaj. Na Osnovni šoli Vojnik se trudimo učence vzgajati v družbeno odgovorne državljane, učimo jih pozitivnega odnosa do države, pomena demokracije in jim privzgajamo pripadnost do skupnosti, v kateri živimo.

Na naši šoli že skoraj 10 let izvajamo demokratične splošne volitve v šolski parlament, pri čemer volimo predsednika parlamenta (oziroma njegov program) in poslance, ki se aktivno udeležujejo akcij parlamenta skozi vse šolsko leto. Volitve na naši šoli predstavljajo zelo pomemben dogodek v življenju naših učencev, delovanje parlamenta pa posredno in neposredno vpliva tudi na (pozitivno) vzdušje na šoli. Učenci na ta način spoznavajo proces demokratičnih volitev in občutijo pomen aktivnega državljanstva ter pomemben doprinos vsakega posameznika.

Abstract

Despite the fact that our country has been independent for almost three decades I have come to the conclusion that the Slovenes still do not perform our civic duty actively enough. I strongly believe that the youth should be trained to actively participate in the civic affairs from an early age. At our school, *The Primary School of Vojnik*, we try our best to shape our pupils into responsible citizens with positive attitude towards the state. We try to make them grasp the importance of democracy and we try to instill into them the importance of loyalty towards community in which we live.

It has been almost ten years since we started annually practicing open democratic elections for the School Parliament. At the elections we choose the president (actually, we choose his or her agenda) and representatives who actively participate in the parliamentary activities throughout the year. The elections are an event of great significance for our pupils and the parliament has a direct and indirect influence on the (positive) school atmosphere. Thus our pupils get acquainted with the process of democratic elections and begin to see the importance of active citizenship and the significance of individual contributions.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, družbena odgovornost, šolski parlament.

Keywords: active citizenship, civic responsibility, school parliament.

1 Uvod

»Če hočeš hiteti, pojdi sam.
Če hočeš priti daleč, pojdi v skupini.«
(afriški pregovor)

Človek je kot družbeno bitje primoran bivati v skupini. Da si zagotovimo 'normalno' življenje v neki skupnosti, morajo zanjo veljati neka pravila. Zaželeno je, da posamezniki sodelujejo pri oblikovanju pravil, kar pomeni, da so pravila zasnovana demokratično. Vsak posameznik mora biti sposoben kritično presojati in samostojno razmišljati. »Položaj posameznika v družbi določajo temeljne pravice, ki ga ščitijo tako pred drugimi posamezniki kot tudi pred posegi oblasti« (Šipuš, 2019: 6). Tukaj je ključnega pomena kritično razmišljanje, ustvarjanje lastnega mnenja, delovanje v skupno korist in sposobnost sodelovanja v razpravi.

Na Osnovni šoli Vojnik se zavedamo, da lahko veliko naredimo za usposabljanje mladih za kasnejše aktivno državljanstvo, da jih lahko skupaj z družino, državo in okoljem 'sooblikujemo' v odgovorne in aktivne državljane, ki bodo kritično razumeli sodobne medije, znali oblikovati svoja stališča, jih argumentirati in podati v kulturnem dialogu. Pripravljamo jih na konstruktivno vključevanje v družbeno in politično življenje. Učimo jih delovati za skupno dobro, sprejemati kompromise, različnost, strpno sobivanje ter spodbujamo empatijo in solidarnost.

Cilj pričujočega članka je prikaz primera dobre prakse, ki ga na Osnovni šoli Vojnik izvajamo že skoraj 10 let. Menimo, da je odličen primer, kako se lahko šola tudi v obliki neformalnega izobraževanja vključi v vzgajanje aktivnega državljana.

Osnova mojega prispevka je praktičen primer, saj želim prikazati, kako na naši šoli izvajamo demokratične volitve, ki se jih aktivno in z veseljem vsako leto udeleži okoli 370 učencev. Volilna udeležba je vsako leto preko 95 %. Nadalje prikazujem, kako izvoljenim kandidatom privzgajamo čut do sočloveka in odgovornost, željo do delovanja v skupno dobro in kako jih spodbujamo h kritičnemu mišljenju ter konstruktivnemu in kulturnemu dialogu.

Namen prispevka je tudi spodbujanje kreativnosti pri pedagoških delavcih, da stopijo iz t. i. 'cone udobja' in si upajo biti izvirni in drugačni, saj bodo le tako vse to dosegli tudi pri svojih učencih.

2 Vzgoja in izobraževanje za aktivno državljanstvo

2.1 Kaj je aktivno državljanstvo?

»Aktivno državljanstvo ni le redno udeleževanje volitev in spremljanje političnega dogajanja, pač pa veliko več kot to. Zajema vsesplošno delovanje državljank in državljanov na različnih področjih za splošno družbeno korist in ne le za uresničevanje osebnih interesov. Temelji na medsebojnem spoštovanju, nenasilju in na zagotavljanju človekovih pravic in upoštevanju demokratičnih vrednot« (Cink idr., b. d.: 4). Aktivno državljanstvo predstavlja torej nekakšen odnos med posameznikom in državo. Državljanstvo omogoča pravice, ki so zapisane v Ustavi Republike Slovenije, in hkrati dolžnosti za spoštovanje zakonov. Vendar je aktivno državljanstvo povezano tudi s sodelovanjem v demokratičnih procesih. Ni mišljeno zgolj kot sodelovanje na volitvah in referendumih, ampak kot aktivno sodelovanje pri odločanju, dajanje pobud, vplivanje na odločitve v državnem, evropskem in na lokalnem področju.

Cilj demokratične družbe je, »da usposobi vse državljane, da bi čim bolj sodelovali v kulturnem, ekonomskem, političnem in družbenem življenju. Z drugimi besedami – cilj je, da se državljani preobrazijo v aktivne državljane. Aktivni državljani se ne rodimo, ampak smo v tem duhu (lahko) vzgajani in izobraženi« (Cink idr., b. d.: 7). Državljani bi morali poznati način delovanja lokalnih skupnosti, državnih institucij in Evropske unije, morali bi pridobiti znanje o pravicah državljanov in političnih procesih.

Cink meni, da namen vzgoje za demokracijo ni ukalupljanje mladih. »Ravno nasprotno. Proces izobraževanja aktivnega državljanstva namreč ni enosmerna avtocesta, preko katere učitelji in profesorji posredujejo podatke in definicije, kot bi nalagali programsko opremo na nov računalnik. Velik del učenja za aktivno državljanstvo pa lahko poteka izven šol in fakultet, preko neformalnega izobraževanja« (Cink idr., b. d.: 7).

Leta 2019 je Zavod Republike Slovenije za šolstvo izdal predlog treh učnih načrtov za predmet Aktivno državljanstvo, ki naj bi ga izvajali na srednjih šolah v Sloveniji. Socialna akademija[1] meni, da ima »predmet Aktivno državljanstvo v času sekundarnega izobraževanja lahko ogromen potencial pri krepitvi kompetenc mladih. Državljanske kompetence so v Sloveniji slabo razvite, ne le pri mladih, ampak v celotni družbi. To se kaže v šibkosti civilne družbe, manipulacijah v medijih in v svetu politike, šibkem poznavanju delovanja družbenih sistemov, okrnjenem občutenju narodne identitete, šibkem poznavanju domovine ipd.« (Cepin, 2019). Krepitev državljanskih kompetenc bi po njihovem mnenju okrepilo civilno družbo, nadzor posameznikov nad institucijami in posledično okrepilo tudi gospodarski sistem. Rešitev vidijo v uvedbi predmeta Aktivno državljanstvo v sekundarni šolski sistem.

Pripravljen je tudi predlog učnega načrta za splošne in strokovne gimnazije, katerega temeljni cilj je »spodbujanje aktivnega, informiranega in odgovornega demokratičnega državljanstva« (Šipuš idr., 2019: 4).

Učenci osnovnih šol spoznavajo pomen aktivnega državljanstva interdisciplinarno – pri pouku državljanske in domovinske kulture in etike, zgodovine, geografije, slovenščine … Posamezne osnovne šole pa vzgajanje za aktivno državljanstvo izvajajo tudi preko neformalnega učenja, v različnih projektih in s pomočjo mladinskih organizacij ter nevladnih institucij.

2.2 Vzgajanje za aktivno državljanstvo na Osnovni šoli Vojnik

V okviru Šolskega parlamenta Osnovne šole Vojnik, ki deluje pod okriljem Zveze prijateljev mladine[2], se trudimo dati učencem priložnost, da razvijejo svoje kompetence, predvsem tiste, ki jih nimajo priložnosti razvijati znotraj formalnega izobraževanja. Na ta način jih pripravljamo na to, da bodo postali odgovorni odrasli državljani naše države. Pomembno se nam zdi, da s tem ne pridobijo samo znanja za aktivno državljanstvo, temveč tudi kompetence, ki jim bodo koristile tudi, ko bodo vstopali na trg dela.

[1] Socialna akademija je izobraževalni center, v okviru katerega lahko posamezniki pridobijo državljanske kompetence in kjer lahko skupine in organizacije pridobijo prostor, opremo, svetovanje, mentorstvo, finančna sredstva in koristne povezave.

[2] »Otroški parlamenti so program vzgoje otrok za aktivno državljanstvo in demokracijo. Otroke spodbujamo k sodelovanju v družbenem življenju (participacija) in izobražujemo o človekovih in državljanskih pravicah. Kot oblike demokratičnega dialoga se izvajajo v večini osnovnih šol po Sloveniji, nadgradijo se s parlamenti na občinski in regionalni ravni in se zaključijo na nacionalnem otroškem parlamentu« (Otroški parlamenti, b. d.).

2.2.1 Volitve v šolski parlament

Na naši šoli že skoraj 10 let izvajamo demokratične splošne volitve v šolski parlament, pri čemer volimo predsednika parlamenta (oziroma njegov program) in poslance, ki se aktivno udeležujejo akcij parlamenta skozi vse šolsko leto. Volitve na šoli predstavljajo zelo pomemben dogodek v življenju učencev, delovanje parlamenta pa posredno in neposredno vpliva tudi na (pozitivno) vzdušje na šoli. Učenci tako spoznavajo proces demokratičnih volitev in občutijo pomen aktivnega 'državljanstva' ter pomen doprinosa vsakega posameznika.

Volitve na naši šoli potekajo na dveh ravneh – voli se predsednika šolskega parlamenta v prvem delu in poslance v drugem delu. Volitve razpišemo v mesecu septembru, in sicer preko šolskega ozvočenja, ko javno objavimo potek volitev, pomembne datume, roke prijave in točen datum volitev.

2.2.1.1 Predsednik šolskega parlamenta

Septembra torej začnemo zbirati prijave za *predsednika* šolskega parlamenta. Kandidirajo lahko vsi učenci in učenke osmega in devetega razreda (v praksi to pomeni okoli 150–160 učencev in učenk), ki do volitev niso prejeli nobenega vzgojnega ukrepa in/ali opomina. Kdor se odloči za kandidaturo, lahko v tajništvu šole dvigne prijavnico, na katero zapiše svoje osnovne podatke in na kratko napiše, zakaj želi postati predsednik/predsednica šolskega parlamenta. Običajno imajo od razpisa volitev do oddaje prijavnice 14 dni časa. V tem času že razmišljajo o programu, s katerim se bodo predstavili na volitvah.

Če je prijavljenih kandidatov več, najprej preverimo zanesljivost in resnost kandidatov ter njihove ideje, in sicer s pomočjo kratkega 'testa' o poznavanju šole, dela šolskega parlamenta in šolske skupnosti. Odgovori se točkujejo in najbolj uspešni kandidati se uvrstijo v drugi krog volitev. Sledi sestavljanje programa, s katerim se nato predstavijo na splošnih volitvah.

Program je stvar vsakega posameznega kandidata. Pozovemo jih, naj premislijo, kaj lahko spremenijo na šoli in kako lahko vplivajo na boljše (delovno) vzdušje na šoli. Program mora biti sestavljen v skladu z njihovimi zmožnostmi. Ne smejo na primer obljubiti manjšega števila pisnih ocenjevanj, daljših odmorov ali avtomata za prigrizke v jedilnici. Njihovi programi se morajo ujemati s pravili šolskega reda in hišnim redom.

Običajno kandidati v programih obljubljajo glasbo v času odmorov, organizacijo športnih tekmovanj med učitelji in učenci (seveda ob predhodnem dogovoru z učitelji športa), organizacijo šolskih plesov (po dogovoru in dovoljenju ravnateljice) … Vsako leto pokažejo kandidati izredno veliko mero izvirnosti in iznajdljivosti.

Ko je program napisan in preverjen s strani mentorice šolskega parlamenta, se lahko začne 'predvolilna kampanja'. Kandidati običajno izberejo tudi geslo/parolo, s katerim/katero se predstavijo ostalim učencem. Najbolj izvirni in zagreti kandidati pripravijo plakate, ki jih izobesijo na oglasne deske po šoli in delijo ključne točke svojega programa na socialnih omrežjih. Nekaterim kandidatom pomaga cela ekipa, ki skrbi za promocijo samega kandidata.

2.2.1.2 Volitve za poslance šolskega parlamenta

Z razpisom volitev v septembru se odprejo tudi prijave za *poslance* šolskega parlamenta. Za poslance lahko kandidirajo vsi učenci predmetne stopnje (od 6. do 9. razreda), in sicer tako, da se

na razredni uri prijavijo v 'prvi krog' volitev. V vsaki oddelčni skupnosti najprej poteka 'prvi krog', pri čemer sošolci glasujejo za najprimernejše kandidate za poslance v šolski parlament. Vsak oddelek tako izbere po 5 kandidatov, ki se kasneje uvrstijo na volitve. Tako do volitev pridobimo po 5 kandidatov iz vsakega oddelka, kar pomeni po 20 kandidatov iz šestega razreda, 20 iz sedmega, 20 iz osmega in 20 iz devetega razreda.

2.2.1.3 Izvedba volitev

Učenci, ki pridobijo 'volilno pravico' z vstopom v 6. razred, volijo predsednika parlamenta na podlagi njegovega programa. Svoj program nato izvoljeni kandidat izvaja v tekočem šolskem letu. Hkrati pa učenci volijo tudi poslance, ki se skozi vse leto udeležujejo srečanj parlamenta in organiziranih akcij.

Na dan volitev, ki so običajno v tednu otroka[1], se določi ena šolska ura, ko izvedemo volitve. V učilnice se predhodno razdelijo volilni lističi. Na zgornjem delu lističev so s številko in imenom predstavljeni kandidati za predsednika parlamenta, na spodnjem pa je seznam kandidatov za poslance. Preko šolskega ozvočenja se najprej preberejo vsi programi kandidatov za predsednika šolskega parlamenta in volivci najprej obkrožijo številko kandidata, za katerega glasujejo.

V drugem delu obkrožijo po dva predstavnika šestih, dva sedmih, dva osmih in dva predstavnika devetih razredov za poslance v parlamentu.

Volilni lističi so anonimni in učenci jih oddajo v volilno škatlico. Volilni listki, ki niso v celoti pravilno izpolnjeni, so neveljavni. Glasove prešteje volilna komisija in uradni rezultati so načeloma znani že naslednji dan. Kandidat za predsednika, ki je prejel največ glasov, postane predsednik šolskega parlamenta, vsi ostali pa so 'podpredsedniki', kar pomeni, da aktivno sodelujejo pri delu parlamenta skozi vse šolsko leto. Če je 'podpredsednikov' več, potem se lahko dogovorimo, kdo bo prevzel kakšno področje – 'resor', a načeloma vsi radi sodelujejo v vseh akcijah.

Na volitvah je izvoljenih po 5 poslancev iz vsake generacije, ki so dobili največ glasov. Tako dobimo torej 20 poslancev, ki se morajo tekom leta obvezno udeleževati srečanj šolskega parlamenta in po želji tudi drugih akcij, ki jih organizira parlament.

2.3 Delo šolskega parlamenta

Takoj po volitvah lahko šolski parlament začne z delom. Na uvodnem sestanku predsednika in podpredsednikov[2] se dogovorimo, kako se bo izvajal program zmagovalnega kandidata in kako bo potekalo delo skozi vse šolsko leto.

V zadnjih letih se osredotočamo predvsem na spodbujanje dobrega vzdušja na šoli in razvijamo dobrodelno dejavnost ter tako spodbujamo tudi k toplim človeškim odnosom in razvijamo empatijo do sočloveka in živali. Učence spodbujamo h kritičnemu mišljenju, aktivnemu poslušanju sogovornika, timskemu delu (izvoljeni predsednik parlamenta mora ves čas sodelovati z ostalimi kandidati, ki se aktivno vključujejo v delo) in k razumevanju človekovih pravic.

[1] Teden otroka je prvi teden v oktobru.
[2] Skupini, ki jo sestavlja predsednik šolskega parlamenta in podpredsedniki, rečemo 'parlamentarci'.

2.3.1 Spodbujanje dobrega vzdušja na šoli

V preteklih letih je december postal t. i. 'mesec prijaznosti', ki pa ga 'otvorimo' že nekoliko prej, in sicer na mednarodni dan prijaznosti, to je 13. novembra. Tako smo pred nekaj leti ustvarili t. i. 'tablo prijaznosti', na katero učenci zapisujejo prijazne in spodbudne misli.

Vsako leto se odločimo tudi, kako bomo z majhno pozornostjo polepšali dan vsem zaposlenim na šoli. Parlamentarci so na primer pred dvema letoma pobarvali prodnike in na njih napisali lepo misel ter jih razdelili vsem zaposlenim na šoli. Lansko leto pa so delili rdeče papirnate srčke z lepimi mislimi in citati. Tudi na učence niso pozabili. Delili so jim rumene emotikone s spodbudnimi mislimi, ki v času proti koncu redovalnega obdobja pozitivno vplivajo na vzdušje med učenci.

Preteklo leto smo se odločili za akcijo 'Deli dobro z drugimi', s katero smo želeli polepšati dan izbrani osebi (učencu ali drugemu zaposlenemu na šoli). Učenci so lahko pri mentorici šolskega parlamenta dvignili majhno ovojnico z listkom, na katerega so napisali kakšno sporočilo. Lahko so ga podpisali ali pa pustili anonimnega. Na ovojnico so napisali, komu je pismo namenjeno, in ga prinesli nazaj v 'nabiralnik'. Parlamentarci so nato dvakrat tedensko izpraznili nabiralnik in raznosili pošto naslovnikom. Akcija je doživela izreden odziv, saj smo razdelili preko 700 pisem. Pisma so si lahko pošiljali tako učenci kot tudi učitelji.

Vsako leto parlamentarci vsaj trikrat organizirajo tematsko zabavo z DJ-jem: ob noči čarovnic, ob božiču, valentinovem ali pa kakšni drugi priložnosti. Osmošolci in devetošolci se tako sprostijo in zabavajo vsaj dve uri.

Slika 1: Mesec prijaznosti na Osnovni šoli Vojnik v šolskem leto 2019/2020 (foto: arhiv avtorice).

2.3.2 Dobrodelna dejavnost na šoli

Zavedamo se, da se lahko empatija do sočloveka začne privzgajati že zelo zgodaj. Zato se vsako leto priključimo k vsaj dvema večjima humanitarnima akcijama ali pa ju organiziramo sami. V preteklih letih smo tako sodelovali pri humanitarnih akcijah Gimnazije Celje – Center – zbirali smo prispevke za varno hišo Palčica in Anino zvezdico.

Že dve leti zapored smo organizirali tudi veliko humanitarno akcijo za živali, pri čemer smo vsako leto zbrali preko 220 kg hrane za živali, ki so našle zavetje v Društvu za zaščito konj v Orovi vasi (konji, mačke, psi, kokoši, koze, ovce, race, zajci …).

Vsako leto sodelujemo tudi z društvom Humanitarček[1] iz Maribora. V sodelovanju z njimi smo zbirali volno in jo poslali ljudem, ki so iz njih pletli nogavice za starostnike, ki se zaradi izjemno nizkih pokojnin težko preživljajo na jesen svojega življenja. V Sloveniji je bilo po statističnih podatkih lani preko 36.000 starostnikov, ki so prejemali manj kot 300 € pokojnine. Najnižja znaša 250 €. Poleg pomanjkanja hrane jih najbolj muči mraz, saj pogosto nimajo dovolj denarja za ogrevanje. Zbrali smo veliko škatlo volne in prepričani smo, da smo s tem ogreli kar nekaj nog in src. Vsak posameznik ne more spremeniti sveta, če pa stopimo skupaj, lahko naredimo veliko dobrega.

Zadnja humanitarna akcija, ki smo jo izvedli v preteklem šolskem letu in je na nas pustila izjemen pečat, je bila akcija Stekleničke upanja. Leta 1999 je v ZDA Diane Gregoire, onkološka bolnica, dobila idejo, da bi izdelovala *Bottles of Hope*, stekleničke upanja. Rabljene stekleničke zdravil je reciklirala tako, da jih je 'preoblekla' v polimerno glino v poljubnih barvah, vzorcih in oblikah ter jih nato razdelila bolnikom, obolelim z rakom. Stekleničke upanja so tako postale simbol za upanje in vero v življenje, saj so bolniki vanje vstavili listek, na katerega so napisali svojo največjo željo. Verjeli so, da se jim bo na ta način zapisana želja izpolnila, ker so potrebovali nekaj, na kar se lahko oprejo in tako dobijo moč in upanje za ozdravitev.

Ideja se je začela širiti po vsem svetu in tako prišla tudi v Slovenijo. Ker je pred nekaj leti pri nas akcija zamrla, smo se v šolskem parlamentu odločili, da jo ponovno obudimo. Želimo si širiti vero v življenje, deliti pozitivno energijo in tako pokazati obolelim za rakom v Sloveniji svoje spoštovanje ter jim vliti upanja in moči za ozdravitev. Namen izdelovanja stekleničk upanja je tudi ozaveščanje ljudi, da rak ne prizadene samo starejših, ampak oboleva tudi vse več mladih. Če s to akcijo ozavestimo vsaj nekaj ljudi, da se znebijo slabih navad, ki lahko privedejo do rakavih bolezni, smo naredili veliko.

V stekleničkah upanja so združeni ljubezen in spoštovanje do sočloveka ter umetnost. Vsaka steklenička je namreč umetnina zase, predvsem zato, ker je narejena s srcem in željo, da v življenje nekoga drugega prinaša pozitivno energijo za uresničitev želja, predvsem želje po ozdravitvi.

V akcijo smo vključili veliko ljudi, ki si želijo pomagati tistim, ki upanje še najbolj potrebujejo. V akcijo so se vključili učenci naše šole, nekateri starši, učitelji in dijaki Gimnazije Celje – Center. Na popoldanskih ustvarjalnih delavnicah smo s pomočjo polimerne gline izdelovali stekleničke, ki pa smo jih decembra 2019 delili onkološkim bolnikom na onkološkem oddelku v UKC Maribor. Z njimi smo preživeli celo dopoldne, se z njimi pogovarjali, jim krajšali čas med čakanjem na izvide in dajali izjave za mnoge medije, ki so prišli posnet prispevek za lokalno okolje. Izkušnja, ki smo jo doživeli, nam bo pustila neizbrisen pečat, učenci pa so izkazali neizmerno toplino in sočutje do sočloveka. Osebje na oddelku in bolniki so bili izredno hvaležni za našo gesto in iz ordinacije so odhajali nasmejani in pozitivne volje.

[1] Humanitarček – društvo za promocijo humanitarne dejavnosti.

Slika 2: Dobrodelna akcija *Stekleničke upanja*, december 2019 (UKC Maribor) (foto: arhiv avtorice).

2.3.3 Spodbujanje h kritičnemu mišljenju

V okviru Šolskega parlamenta Osnovne šole Vojnik vsaj trikrat letno skličemo tudi srečanja za poslance. Vsako leto Zveza prijateljev mladine Slovenije določi temo, s katero se prednostno ukvarjamo šolski parlamenti[1]. Vsaj eno srečanje našega šolskega parlamenta namenimo tej temi. Na srečanja so vabljeni izvoljeni poslanci, ki v manjših skupinah razpravljajo o določenih temah.

[1] »Otroški parlamenti delujejo v obliki zasedanj (razprav), ki omogočajo sodelovanje vsem osnovnošolcem. Zasedanja potekajo v osnovnih šolah v razrednih skupnostih in na šolskem parlamentu. V vsaki šoli učenci izberejo delegacijo za občinski otroški parlament. Na občinskem otroškem parlamentu izberejo delegacijo za regijski otroški parlament, kjer predstavniki zastopajo interese vrstnikov na Nacionalnem otroškem parlamentu. Ta poteka enkrat letno, v Državnem zboru Republike Slovenije« (Otroški parlamenti, b. d.).

Udeležba je obvezna za vse izvoljene poslance. Vsa srečanja v celoti moderirajo parlamentarci, ki se predhodno pripravijo s pomočjo mentorice, oblikujejo vprašanja in pripravijo morebitne pripomočke. Trudijo se biti aktualni in motivirati poslance za konstruktivne razprave. Teme srečanj se vsakoletno razlikujejo in se prilagajajo aktualnim situacijam in zanimanju otrok.

Učence spodbujamo k aktivnemu poslušanju, h kulturnemu dialogu, debati z argumenti in k iskanju rešitev za težave. Poskušamo jih aktivirati do te mere, da sami poiščejo možnosti rešitev in se aktivno vključujejo v debato ter možnost reševanja določenih situacij, ki so povezane z njihovim življenjem in interesi.

Enkrat letno izvedemo tudi t. i. 'parlamentarni vikend'. Takrat učenci prespijo na šoli. Običajno je to v noči s petka na soboto. V tem času poskušamo pripraviti čim več delavnic na različne teme, pri čemer morajo biti poslanci ves čas aktivni. Razdelijo se v manjše skupine in aktivno sodelujejo v raznih razpravah, socialnih igrah (t. i. 'team-building' igrah), igrah vlog in iščejo načine, kako pomagati/svetovati tudi ostalim učencem šolske skupnosti. V petek zvečer si v zbornici šole ogledamo tudi film in potem na temo, ki nam jo ponudi film, izvedemo nekaj delavnic, na katerih problematiko filma podrobno predebatiramo.

Na dosedanjih parlamentarnih vikendih smo tako predelali teme:

- drugačnost – enakopravnost,
- spletna varnost,
- skrb za sočloveka,
- kakšno šolo si želimo,
- pasti odraščanja in podobno.

2.3.4 Delovanje parlamenta v času karantene

Tudi v času, ko nismo mogli biti prisotni v šolskih prostorih, Šolski parlament ni miroval.

Ob začetku karantene smo se aktivno lotili pozivanja učencev k doslednem upoštevanju ukrepov ob epidemiji Covid-19. Delovali smo predvsem preko socialnih omrežij. V tretjem tednu karantene pa smo se odločili, da naredimo še nekaj več. K sodelovanju smo povabili učence naše šole, nekdanje učence, učitelje, pa tudi ostale občane naše občine (tudi vodjo Civilne zaščite, priznanega zobozdravnika in župana naše občine). Prav vsi so se z veseljem odzvali. Sodelovalo je preko 40 ljudi. Začeli smo s projektom na daljavo.

Vsak od nas je naredil delček videa, ki smo ga nato 'zlepili' v zanimiv mozaik. Glavno sporočilo projekta je zahvala vsem, ki delajo v teh težkih časih, da lahko naša država kolikor toliko normalno funkcionira. Poskušali smo zajeti vse skupine ljudi, tudi tiste, ki so pogosto prezrti in imamo občutek, da je njihovo delo samo po sebi umevno. Hoteli smo jim sporočiti, da smo jim hvaležni za njihov prispevek k družbi in izraziti naše spoštovanje do njih in njihovega dela.

Vsak sodelujoči je svoj del video-posnetka posnel na svoj način. Med posamezniki 'teče' list, kar je zahtevalo kar nekaj organizacije, pogovorov preko video-konferenc in socialnih omrežij ter poskusnega snemanja. Ko smo dokončno dorekli pravila in spisali scenarij, je vsak od udeležencev posnel svoj del in mi ga poslal na elektronsko pošto. Ko smo imeli vse posnetke, je eden od učencev vse skupaj zmontiral v smiselno celoto in dodal glasbo. Na koncu smo posneli naš aplavz v znak spoštovanja in hvaležnosti in pozvali tudi vse ostale, naj upoštevajo ukrepe in opozorila s strani države.

Od začetka snemanja do končnega izdelka je minilo 3 dni. Po objavi na portalu YouTube se je začela intenzivna delitev videoposnetka, saj smo želeli, da posnetek doseže čim večje število ljudi, ki jim je le-ta namenjen. V samo enem tednu si je posnetek ogledalo preko 6000 ljudi.

Vsi sodelujoči so izkazali veliko mero srčnosti, iznajdljivosti in ustvarjalnosti.

Slika 3: Zaslonska slika videoposnetka, posnetega v času dela na daljavo (Šarlah, Preložnik, 2020).

3 Zaključek

V osnovnem šolstvu delam že preko 15 let in vsa ta leta sem od učiteljev pogosto slišala, da nas omejuje sistem, da se nič ne da spremeniti in da so generacije otrok vedno bolj zahtevne. Iz leta v leto ugotavljam, da nove generacije niso zahtevnejše, ampak drugačne. Silijo nas v nov način razmišljanja, nas vabijo iz 'cone udobja' in od nas pričakujejo veliko mero ustvarjalnosti. Predvsem pa pričakujejo svobodo, v kateri jih ne smemo ukalupljati, ampak je dovolj, da jim pokažemo smer, pravo pot. Dovoliti jim moramo, da se naučijo razmišljati, da se znajo postaviti zase, da si upajo biti drugačni, samozavestni, a hkrati spoštovati sočloveka. Dovoliti jim moramo, da se iz svojih napak nekaj naučijo. Naučiti se morajo tudi, da le s spoštovanjem drugega mnenja lahko sobivajo z drugimi. Ni nujno, da se z njimi strinjajo, pomembno je, da spoštujejo drug drugega in s sodelovanjem dosežejo skupno dobro. Le s skupnimi močmi lahko spreminjajo svet.

In če je to popotnica, ki smo jo dali najstnikom, smo naredili veliko.

4 Viri in literatura

Cepin, Matej (2019): Predmet Aktivno državljanstvo v slovenskem prostoru potrebujemo, *Časnik*, 19. 12. 2019. Pridobljeno 29. 8. 2020 s spletne strani: https://www.casnik.si/aktivno-drzavljanstvo/.

Cink, Borut; Kofol, Pika; Pušnik, Tomaž (b. d.). *Aktivno državljanstvo*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije. Pridobljeno 20. 8. 2020 s spletne strani: http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/AktivnoDrzavljanstvo.pdf.

Otroški parlamenti (b. d.).. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine. Pridobljeno 12. 8. 2020 s spletne strani: https://www.zpms.si/programi/otroski-parlamenti/.

Šarlah, Simona; Preložnik, Matic (2020): *Video Šolskega parlamenta Osnovne šole Vojnik, april 2020*. Dostopno na spletni strani: https://www.youtube.com/watch?v=0H9iskyM3gU&t=6s.

Šipuš, Klavdija idr. (2019): *Predlog učnega načrta Aktivno državljanstvo*. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

RAZVIJANJE ODGOVORNEGA DRŽAVLJANSTVA S POMOČJO PODJETNIŠTVA MLADIH

DEVELOPING RESPONSIBLE CITIZENSHIP THROUGH YOUTH ENTREPRENEURSHIP

✍ ***Maja Korban Črnjavič*** *(maja.korban1@guest.arnes.si), mag. znanosti, je učiteljica razrednega pouka na Osnovni šoli Ormož. Ima 18 let izkušenj z delom v šolstvu, je mentorica različnih projektov in interesnih skupin ter avtorica več člankov.*

Povzetek

Prizadevanja, povezana z razvojem lokalnega okolja ter razvojem ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetnosti med mladimi, predstavljajo poskus rekonstruiranja že uveljavljenih načinov poučevanja z določenimi idejami, ko vnašamo v izobraževalni sistem aktivnosti v bolj praktično in uporabno znanje. Podjetniško naravnano učenje ob tehtnem razmisleku napredka v lokalnem okolju omogoča oblikovanje novih šolskih praks, ki prinaša pozitivne spremembe v okolju, kjer mladi živijo. Ob tem se mladi zavedajo pomena okolja, v katerem živijo, iščejo spremembe in rešitve za boljše in kvalitetnejše življenje, predvsem s ciljem, da se v okolju dobro počutijo in s tem preprečimo izseljevanje mladih v druge države. Namen prispevka je prikazati, kako se lahko povezujeta razvijanje podjetništva v izobraževalnem šolskem sistemu in razvoj lokalnega okolja. Po izvedbi praktične aktivnosti ugotavljamo, da učence ob ustrezni spodbudi in motivaciji omenjena tematika zanima in da so učenci pri iskanju rešitev v domačem okolju zelo kreativni in sposobni oblikovati rešitve za napredek.

Abstract

The effort, connected with the development of local environment and the development of creativity, innovation and entrepreneurship among the youth, presents an attempt of reconstructing already established forms of teaching with certain ideas, where we enforce more practical activities in the education. Learning inspired with entrepreneurship, having the progress of local environment in mind, brings positive changes in the environment where the youth lives. They realise the importance of the environment in which they live, search changes and solutions for a better life, mostly with the goal of wellbeing, and by this we can prevent youth emigration. The purpose of this paper is to demonstrate how the development of entrepreneurship in the educational system and the development of local environment go hand in hand. After executing practical activities, we determine that students were interested in the mentioned topic accompanied with the right amount of motivation. Students were very creative in finding solutions in their local environment and were able to form solutions for progress.

Ključne besede: izobraževanje, kreativnost, lokalno okolje, podjetnost, učenci.

Keywords: education, creativity, local environment, entrepreneurship, students.

1 Uvod

Vzgajati mlade za aktivno in odgovorno državljanstvo je proces, ki zahteva celovito in poglobljeno razmišljanje od otroštva naprej. Privzgojiti pripadnost narodu in državi predstavlja kontinuiran proces, ki se mora začeti čim prej. Zaradi majhnosti našega naroda mora biti naš cilj uresničevati vizijo, s katero bomo mlade vzgajali v ponosne in samozavestne državljane. Razvijanje podjetništva med mladimi je za državo Slovenijo pomembno, saj si v prihodnosti želimo razvoj slovenskih podjetij. Podjetništvo predstavlja eno od možnosti razvoja v novem desetletju.

Da bi bili mladi kos številnim izzivom, ki jih prinaša razvoj družbe, bodisi pri ustvarjanju novih delovnih mest, pri razvoju lokalne skupnosti ali pri reševanju okoljskih problemov, potrebujejo izobraževanje, ki jim omogoča razvoj znanja, spretnosti, stališč in odnosov. Šolski sistem mora mladim odpirati perspektive, da se soočajo z izzivi in se urijo v sodelovanju med šolo in družbo, uporabljajo ustvarjalne in aktivne oblike učenja, raziskovanja in praktičnega dela (Cankar idr., 2015: 21).

V ta namen smo si v šolskem letu 2019/2020 na OŠ Ormož zadali cilj, da bi učence pritegnili k razmišljanju o lokalnem okolju. Občina Ormož se nahaja v SV delu Slovenije in sodi med manj razvite dele naše države. Ker si želimo, da mladi razmišljajo o razvoju svojega lokalnega okolja, smo pripravili projekt – Razvoj lokalnega okolja s pomočjo podjetnosti mladih, s katerim smo med učenci spodbujali ustvarjalnost, podjetnost in inovativnost. Izhajali smo iz aktualnih lokalnih problemov, preko katerih smo iskali rešitve in ideje za njihovo izboljšavo.

S projektom smo želeli doseči naslednje cilje:

- zagotoviti spodbujanje razvoja osebnostnih lastnosti, ki so pomembne za podjetnost: ustvarjalnost, samoiniciativnost, sprejemanje tveganja in odgovornosti ob krepitvi spodbujanja razvoja pozitivnega odnosa do samostojne države Slovenije, državnih simbolov, naroda, domovine;
- razvijati kritično mišljenje, stališča in vrednote, ki so pomembne za vsakega državljana Slovenije;
- razvijanje osebne odgovornosti za stanje v družbi in državi;
- oblikovati osnovna znanja in stike s poslovnim svetom;
- zagotoviti sodelovanje vseh deležnikov in celotne družbe, kar pomeni vključevanje osnovnošolcev, staršev, učiteljev, podjetij, subjektov podpornega okolja za podjetništvo in lokalne skupnosti;
- razvijati pozitiven odnos do naroda, predvsem v okolju, v katerem živijo;
- soustvarjati pozitivno vzdušje v lokalnem okolju.

V nadaljevanju bomo omenjeno tematiko razvili na podlagi določenih teoretičnih spoznanj in predstavili uporabnost v šolskem okolju na podlagi primera iz prakse.

2 Teoretična spoznanja in prikazan primer iz prakse

2.1 Razvoj lokalnega okolja kot del države Slovenije

Lokalno okolje je del domovine. »Oseba brez domovine ni mogoča, kot ni mogoča oseba brez družine. Določeni smo s svojo domovino, če se tega zavedamo ali ne. Domovina pomembno določa človeško identiteto« (Žalec, 2006: 77).

Kadar govorimo o razvoju lokalnega okolja kot del države Slovenije, se omejimo na območje, kjer živimo, delujemo in čutimo določeno pripadnost kraju. Vpetost šole v lokalnem okolju je eden od

pomembnih elementov učno-vzgojnega pristopa. Preko različnih učnih aktivnosti učenci spoznavajo zgodovino kraja, njegovo dediščino in kulturno tradicijo. Človek je na nek način določen s svojo kulturo, kultura pa določa človeško percepcijo, zato je še kako pomembno, da otroci aktivno s pomočjo odraslih – s pomočjo pomembnih drugih – učiteljev, staršev in vseh tistih, ki jih poznajo ali se z njimi samo srečujejo, spoznavajo, soustvarjajo in spreminjajo svet okoli sebe. Otroci v okolju spoznavajo neznano, spoznavajo drugačnost in s pomočjo druženja, povezovanja in sodelovanja razumejo, sprejemajo in se naučijo spoštovati najprej domače in nato tuje, neznano, drugačno in različno – to pa je še kako pomembno v našem tako raznolikem svetu. Svet pa se začne na domačem pragu (Devjak, 2013: 7).

Strukturne danosti v Ormožu zaznamujejo štiri ključne postavke:

- izjemno bogata kulturno-zgodovinska dediščina,
- pestra in dobro ohranjena naravna in kulturna krajina,
- šibko gospodarstvo in z njim povezana slaba ekonomska moč prebivalcev,
- neugodni demografski trendi.

Ker se omenjenih ključnih postavk dobro zavedamo, smo naredili korak naprej k razmišljanju mladih o lokalnem okolju. Ugotovili so, da jim okolje, v katerem živijo, ponuja naravne možnosti (reka, jezero, griči, nižine, gozdovi itd.) in določene gospodarske panoge, vendar jih ne znamo oz. ne zmoremo razviti tako, da bi domačini ostajali v svoji občini, da bi se v lokalnem okolju šolali, zaposlovali, razvijali turizem in gospodarstvo. Ugotovili so tudi, da se ljudje med seboj razlikujemo in se zavedajo, da so sodobne večkulturne družbe kulturno, versko in jezikovno raznolike. Sardoč (2003: 14) navaja, da državljani morajo negovati občutek pripadnosti in obenem spoštovati njihove legitimne kulturne razlike ter razvijati pluralnost kulturnih identitet brez slabljenja sprejete identitete, izvirajoče iz skupnega državljanstva.

Zavedati se pomena lastne identitete in se umestiti v lokalno okolje je bistvenega pomena za vsakega državljana. Razmišljanje o pomenu lokalnega okolja med mladimi je osnovna pravica mladih. Kaj nam naša okolica prinaša, v čem smo posebni, kaj bi si v okolju želeli, kako naše želje uresničevati, kdo nam lahko pri tem pomaga, kakšen poslovni model lahko razvijemo? Vse to so vprašanja, ki si jih mladi zastavljajo in iščejo rešitve in odgovore nanje.

2.2 Izobraževanje o podjetništvu med mladimi

Tematika podjetniških vrednot mladih je bila v preteklem obdobju relativno zanemarjena. Država mora zagotoviti pogoje za spodbujanje ustvarjalnosti mladih. V nasprotnem primeru je (glede na obseg slovenske ekonomije) slovensko gospodarstvo obsojeno v ekonomski in socialni propad naroda, ki povzroča razkroj slovenske družbe kot take. Iz tega vidika ključne družbene grožnje v Sloveniji ne izhajajo iz aktualnih svetovnih procesov, temveč iz odnosa države do razvoja znanja ter zagotavljanja ustreznih pogojev za vključevanje mlade generacije v svet podjetništva (Pinterič, 2016: 107–108).

Podjetništvo mladih ponuja veliko potenciala za mlade, vendar v primerjavi z drugimi regijami v Evropi ne izkoriščajo teh možnosti v tolikšni meri, kot bi jih lahko, saj je stopnja podjetništva med mladimi najnižja. Glavni razlogi za to so: neustrezno znanje, inspiracija in sposobnosti, nezadostna »start-up« podpora in pomoč pri vzdrževanju in širitvi, pomanjkanje stabilnosti in varnosti. Za večino mladih uresničitev poslovne ideje ostaja samo želja, ne nazadnje tudi zaradi pomanjkanja ustreznih finančnih sredstev (Poturica, 2013: 10).

»V procesu izobraževanja se je v zadnjih letih v svetu začela uveljavljati smer, ki v ospredje postavlja spodbujanje ustvarjalnega in inovativnega reševanja problemov kot univerzalno uporabne veščine. To je tudi bistvo podjetniškega razmišljanja in delovanja. Prevladalo je spoznanje, da je področje izobraževanja ključni dejavnik pri oblikovanju stališč in odnosov mladih, njihovih sposobnosti in kulture, zato je pomembno, da na vseh ravneh poudarja in spodbuja razvoj podjetniško naravnane miselnosti. Ni presenetljivo, da v to področje največ vlagajo najbolj razvite države in dosegajo najvišjo izobrazbeno raven zaposlenih. Hkrati smo priča intenzivnemu pretoku zlasti izobražene delovne sile in znanja tja, kjer so najboljši pogoji za delo. To pomeni, da je ustvarjanje ustreznega okolja, ki spodbuja usvajanje znanja in ustvarjanje novega znanja, eno od ključnih vprašanj. Številni mentorji napovedujejo, da bodo tudi šole v prihodnosti morale prevzeti več odgovornosti za oblikovanje družbe. Zato je izjemno pomembno, da mladim zagotovimo ustrezno izobraževanje, ki spodbuja razvoj njihove ustvarjalnosti in inovativnosti ter podjetnega ravnanja od mladih nog naprej. Kaj pomeni v šoli pridobljeno znanje, dobri dosežki v primerjavi z dosežki vrstnikov v drugih evropskih državah (ugotovljeni z raziskavami TIMS, PISA idr.), če jih posameznik ne zna uporabiti, če ni tudi podjeten? Pridobljeno znanje je torej le potencial, ki ni v zadostni meri vključen v ustvarjalne napore« (Cankar idr., 2015: 13).

»Odnos do podjetništva v družbi kaže splošno naklonjenost populacije do podjetniške kariere. V velikem številu gospodarstev je spodbujanje pozitivnega odnosa do podjetništva ter spodbujanje nagnjenosti prebivalstva k podjetništvu zelo visoko na lestvici ciljev ekonomske politike« (Rebernik idr., 2013: 10).

Za spodbujanje mladih k podjetništvu je potrebno razvijati tudi njihovo domišljijo, vzorce razmišljanja in predvsem inovativnost, saj bodo tako lažje prišli do dobre poslovne ideje.

2.3 Primer iz prakse – Izvedba dejavnosti z učenci

Razvijanje zastavljenih ciljev smo začeli uresničevati septembra 2019. Učenci od 6. do 9. razreda so se prostovoljno prijavili k projektu Razvoj lokalnega okolja s pomočjo podjetnosti mladih. Aktivnosti smo izvajali ob popoldnevih in ob sobotah. Lokacija delavnic se je spreminjala z namenom, da učenci izstopijo iz šolskih okvirjev in da jih okolje nekega podjetja dodatno motivira za ustvarjanje podjetniških idej. V vseh fazah delovanja so lahko uporabljali moderno tehnologijo.

Aktivnosti so potekale po metodologiji Z ustvarjalnostjo in inovativnostjo do podjetnosti.

2.3.1 Uvodno srečanje

Na uvodnem srečanju smo učencem predstavili načrt izvedbe aktivnosti s predvideno časovnico. Učenci so se seznanili s strukturo in potekom dela, kateri učitelji jim bodo pomagali pri njihovem podjetniškem izzivu ter s katerimi zunanjimi mentorji ter podjetji/ustanovami v lokalnem okolju bodo sodelovali. S pomočjo metode brainstorminga so učenci pričeli zaznavati probleme, ki jih zaznajo v lokalnem okolju, pozneje pa pričeli iskati možne podjetniške ideje glede na njihove težave v okolju, kjer živijo. Interes in udeležba učencev je bila presenetljivo velika.

2.3.2 Načini in tehnike pridobivanja informacij

Na drugem srečanju so učenci spoznali nekaj načinov in tehnik pridobivanja informacij, s katerimi so si lahko pomagali pri svojem nadaljnjem raziskovanju in ustvarjanju. Delavnico je vodila zunanja sodelavka – direktorica Mrežnega podjetniškega inkubatorja Ormož. Delavnice so bile zasnovane tako, da so učenci spoznali lokalne organizacije, ki se ukvarjajo s podjetništvom. Delavnica Načini in tehnike pridobivanja informacij je bila izvedena na enem od lokalnih Start-up podjetij. Tam so imeli učenci možnost aktivno sodelovati v pogovoru z vodjo podjetja.

2.3.3 Spoznavanje problemov

Prav tako je bila tretja delavnica izvedena na drugi lokaciji. Učenci so spoznali uspešno družinsko podjetje KEV Ormož. Po vodenju skozi podjetje z direktorjem, spoznavanju ustanove, organizacije dela, trženja in njihovih podjetniških izzivov so učenci v njihovi konferenčni dvorani pričeli spoznavati dodatne probleme v svojem lokalnem okolju. Na podlagi skupnih interesov so bili učenci razdeljeni v skupine, v okviru katerih so sodelovali v vsaki naslednji delavnici.

2.3.4 Pridobivanje znanj in veščin oblikovanja izvirnih idej

Na srečanju Pridobivanje znanj in veščin oblikovanja izvirnih idej so učence najprej čakali posebni kreativni izzivi, namen katerega je bil spodbuditi učence k iskanju izvirnih zamisli. Preizkušali so različne tehnike pridobivanja idej ter poskušali preseči običajne rutinske okvire razmišljanja. Izzivi so bili pripravljeni tako, da so morali v skupini delovati povezano, si znati pravilno razdeliti delo, se znajti v lokalnem okolju, iskati rešitve za opravljen izziv.

2.3.5 Iskanje rešitev podjetniškega izziva

V petem srečanju so učenci pridobili vse potrebne informacije za presojanje lastnih idej, zamisli in rešitev. Pri tem so imeli podporo zunanjega mentorja, zunanje sodelavke in učiteljic. Delavnice so bile izvedene v prostorih Območne obrtno-podjetniške zbornice Ormož, kjer jim je bila na razpolago tudi vsa potrebna telekomunikacijska struktura. Namen delavnice je bil, da poskušajo učenci svojo lastno idejo pripeljati čim dlje do zaključne faze. Delavnica je bila obsežnejša (5 ur). Ob tem jim je zunanja mentorica predstavila shemo poslovnega modela CANVAS. Učenci so bili po predavanju vodeni od koraka do koraka in so sestavili svoje modele.

2.3.6 Prototipiranje

Naslednja delavnica je bila praktična, saj je bila namenjena prototipiranju. Po potrebi so bili vključeni učitelji tehnike, likovne umetnosti, računalništva in nekaterih izbirnih predmetov. Učenci so na različne načine poskušali vizualizirati svojo idejno rešitev. Pri iskanju rešitev razvoja lokalnega okolja so učenci uporabljali IKT tehnologijo.

2.3.7 Praktično preizkušanje rešitev

Na srečanju Praktično preizkušanje rešitev so učenci presojali lastne ideje, zamisli in predstavili rešitve, produkte. Skupine so svoje delo oziroma ideje predstavile drugim skupinam. Po predstavitvi je sledila konstruktivna analiza z opredelitvijo morebitnih šibkih področij ter iskanju alternativnih rešitev.

2.3.8 Priprava pitchev[1]

Pri pripravi pitchev so bili učenci najprej seznanjeni s tem, kaj je pitch in kako se le-ta pripravi. Učenci so si znotraj svoje skupine razdelili vloge. Izdelali so diapozitive v PowerPointu ali podobni aplikaciji in si pripravili besedilo. Pri tem jih je usmerjala mentorica. Mlajši učenci so pri tem potrebovali še posebno pomoč. Pozneje so vadili in se pripravljali na šolsko tekmovanje.

2.3.9 Šolsko tekmovanje v pitchingu

Šolsko tekmovanje je bilo izvedeno v sodelovanju z ZRS Bistra Ptuj. Med izvedbo projekta je nastalo 9 zanimivih idej in rešitev težav v lokalnem okolju (Pod zvezdami, Fit Ormož, OZS, Kjatl, Kavalek, Brez težavko, Lepotci, Best Holermus in Dravaline). Tekmovalna komisija (v sestavi ravnatelja šole, direktorice Mrežnega podjetniškega inkubatorja Ormož, zunanje mentorice) je ocenjevala ustvarjalnost, izvedljivost podjetniške ideje in nastop. Prav tako je tudi publika (učenci) izbrala najboljši pitch. Najboljša podjetniška ideja (po oceni publike in strokovne komisije) je sodelovala na Podjetniškem izzivu za srednješolce na Ptuju, kjer sta dekleti s svojo lokalno podjetniško idejo Dravaline dosegli prvo mesto in se z isto idejo udeležili polfinala podjetniškega tekmovanja Popri v Velenju.

Učenke iz skupine Kavalek pa so se udeležile regijskega srečanja mladih raziskovalcev Spodnjega Podravja in Prlekije v šolskem letu 2019/20 in dobile zlato priznanje.

2.3.10 Zaključna predstavitev podjetniških idej

Zaključek aktivnosti smo izvedli s slavnostno in odmevno prireditvijo, na katero smo povabili širšo javnost, župana, sodelujoče mentorje, sodelavce in predstavnike podjetij, s katerimi smo sodelovali. Prav tako je bila prireditev primerno medijsko podprta. Predstavljeno je bilo delo v okviru aktivnosti po metodologiji Z ustvarjalnostjo in inovativnostjo do podjetnosti.

Zapisano nas napeljuje k sklepu, da so omenjene strategije poučevanja vse bolj potrebne v realnosti, v kateri mlada generacija slovenske postmoderne družbe živi.

[1] Pitch – samopredstavitev, s katero želimo kupca spodbuditi k nakupu določenega izdelka ali storitve v kratkem času.

3 Zaključek

Na podlagi teoretičnih spoznanj in primera iz prakse ugotavljamo, da se lahko na ravni osnovnošolskega izobraževanja uresničuje seznanjanje učencev s podjetništvom kot inovativen pristop k razvoju lokalnega okolja. Ob takšnem načinu dela vidimo priložnosti za napredek v družbi, za obstoj mladih državljanov Slovenije v lastni domovini, za inovativen pristop k poučevanju. Številne države so že začele posodabljati šolske sisteme z namenom pospešiti procese vpeljevanja sprememb, povezanih z uporabo sodobnega znanja, ustvarjalnosti in inovativnosti. Gre za osredotočenost na novo znanje in spretnosti, ki lahko prispevajo k prepričanju ljudi, da vidijo spremembo kot priložnost, da so odprti za nove ideje, ki lahko pomagajo k oblikovanju boljšega lokalnega okolja.

Prednost primera iz prakse je tudi izobraževanje mladih preko medpredmetnega povezovanja – likovni pouk, gospodinjstvo, računalništvo ter tehnični pouk, kjer so učenci lahko dodatno izkoristili pomoč učiteljev teh predmetov za boljši razvoj in nadgradnjo lokalne podjetniške ideje. Mlade državljane Republike Slovenije smo uspeli pozitivno pritegniti in spodbuditi k pozitivnemu odnosu do države in do lokalnega okolja, v katerem živijo. Prispevali smo k razvoju samostojnih in družbeno odgovornih mladih državljanov, ki bodo ponosni na svojo državo, svoj jezik, lokalno okolje in tudi na svojo kulturno identiteto.

4 Viri in literatura

Cankar, Franc; Setnikar Cankar, Stanka; Deutsch, Tomi (2015): Razvoj družbe in nove prakse učenja. V Franc Cankar; Tomi Deutsch (ur.): *Mladi, šola in izzivi prihodnosti* (str. 9–26). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Devjak, Tatjana (2013): Življenje v našem kraju. V Tatjana Devjak; Sanja Berčnik; Monika Ivančič Fajfar (ur.): *Vrtec in lokalno okolje* (str. 7–11). Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev za izvajanje elementov posebnih pedagoških načel koncepta Reggio Emilia na področju predšolske vzgoje v letih 2008–2013. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Pinterič, Uroš (2016): *Poslovne vrednote mladih v Sloveniji*. Novo mesto: Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu.

Poturica, Sabina (2013): *Podjetništvo med mladimi: odziv na slabo zaposljivost mladih*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.

Rebernik, Miroslav; Tominc, Polona; Crnogaj, Katja idr. (2013): *Spregledan podjetniški potencial mladih.* Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.

Sardoč, Mitja (2003): Kaj je danes »državljanska vzgoja«. V Janez Justin; Mitja Sardoč (ur.): *Državljanska vzgoja pri pouku zgodovine, geografije in slovenščine* (str. 13–17). Ljubljana: i2.

Žalec, Bojan (2006): Pomen domovinske edukacije. V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljanska ali domovinska vzgoja: zbornik* (str. 70–81). Slovenska Bistrica: Beja.

NARAVOSLOVNO-ZGODOVINSKA UČNA POT PO KRAŠKEM ROBU

NATURAL AND CULTURAL HERITAGE EDUCATIONAL TRAIL ON KARST EDGE

✍ ***Luka Ruter*** *(luka.ruter@gmail.com), mag. prof. geografije in zgodovine, poučuje geografijo, zgodovino in strokovne predmete na Gimnaziji, elektro in pomorska šola Piran (GEPŠ). Ima 3 leta delovnih izkušenj v srednji šoli tako s poučevanjem kot z vodenjem in organizacijo domačih in mednarodnih ekskurzij.*

Povzetek

Namen prispevka je bil zasnovati primer pouka izven učilnice s pomočjo GIS tehnologije. Izbrali smo učno pot, ki se osredotoča na lokalno zgodovino in spoznavanje lokalnega okolja. Trasa učne poti je postavljena na območje Kraškega roba in nižje ležeče Bržanije. Območje je s svojo naravno in kulturno dediščino kratko predstavljeno v prvem delu. Sledi kratka predstavitev pouka izven učilnice. Obiskovalci območja lahko preko geografskega informacijskega sistema na trasi učne poti dostopajo do informacij o lokalni naravni in kulturni dediščini. Predstavljena je izvedba pouka na učni poti in evalvacija učne poti. Prispevek poudarja pomen raziskovanja lokalne naravne in kulturne dediščine.

Abstract

The purpose of the paper was to design an example of class outside the classroom using GIS technology. We chose an educational trail that focuses on local history and the local environment. The route of the educational trail is set in the area of the Karst edge and the lower lying Bržanija. The area is briefly presented with its natural and cultural heritage in the first part. Following is a short presentation of the classes outside the classroom. Visitors to the area can access information on the local natural and cultural heritage via the geographic information system along the route of the trail. The first class performed on the educational trail and the evaluation of the educational trail is also presented. The paper emphasizes the importance of exploring the local natural and cultural heritage.

Ključne besede: Kraški rob, kulturna dediščina, lokalno okolje, naravna dediščina, zgodovina, učna pot.

Keywords: Karst edge, cultural heritage, local environment, natural heritage, history, educational trail.

1 Uvod

Učni načrti geografije in zgodovine predvidevajo v okviru pouka tudi spoznavanje domačega kraja in bližnje okolice. Prav s spoznavanjem pomena lokalnega okolja lahko učence spodbudimo k odkrivanju domovine. Učenci lahko na terenu neposredno spoznavajo lokalne posebnosti, učitelj pa lahko delo na terenu izkoristi tudi za obravnavo ostalih vsebin, določenih v učnih načrtih. Osebna

izkušnja učencem pomaga povezati že predelano teorijo z bolj konkretno stvarnostjo, ki jo opazujejo na terenu, kar jih z obravnavanimi tematikami bolj intimno poveže. Pouk izven učilnice lahko na pozitiven način prekine klasične pristope predajanja znanja in učence spodbudi k zanimanju za bližnjo okolico in nadaljnje terensko raziskovanje. Zaradi prepletenosti dejavnikov, ki vplivajo na pokrajino, in zaradi pomanjkanja ur, ki so učitelju na voljo, je smiselno terensko raziskovanje medpredmetno povezati v družbeno-naravoslovne dneve, kar je v slovenskem učnem prostoru ustaljena praksa.

Ena od možnosti za izvedbo takega družboslovno-naravoslovnega dneva je pohod po učni poti. Učne poti so sicer namenjene tako aktivnemu preživljanju prostega časa kot tudi izvajanju pedagoških dejavnosti. Učne poti so lahko osredotočene na določeno temo (npr. gozdne učne poti), lahko pa povezujejo več lokalnih posebnosti.

Območje Kraškega roba in pod njim ležečega Brega (tudi Bržanije) ima slikovite naravnogeografske značilnosti, zaznamuje pa ga tudi burna zgodovina, ki je tem krajem dodala še svoj pečat. Območje je tudi danes, kot je bilo že v preteklosti, pomembno zaradi prehodov iz Istre v notranjost Slovenije, ki so jih lokalne politične sile želele obvladovati. Tudi zaradi mešanja sredozemskih in celinskih vplivov, apnenčastega krasa na severu in flišnih gričevij na jugu spada območje med najbolj pestra območja v Sloveniji, deli območja Kraškega roba pa spadajo med zavarovana območja.

Zaradi omenjenih značilnosti smo se odločili po večjemu delu Kraškega roba zasnovati učno pot, ki bi bila namenjena tako pouku izven učilnice za lokalne osnovne šole, kakor tudi izobraževanju pohodnikov, med katerimi je Kraški rob priljubljena destinacija, predvsem v zgodnjih spomladanskih mesecih.

Zato je namen prispevka terensko analizirati naravnogeografske, družbenogeografske in kulturne elemente pokrajine Kraškega roba in Brega, jih podpreti z relevantno literaturo in s pomočjo priporočil sodobne pedagogike, didaktike in geografsko informacijskih sistemov pripraviti učno pot po območju.

Zastavili smo si tudi več specifičnih ciljev:

- Analizirati učne načrte za zgodovino in ostale relevantne predmete, povezane s tematiko poti za osnovno šolo, ter postaviti cilje učne poti.
- Na podlagi pridobljenih podatkov terenske analize in pregleda relevantne literature pripraviti traso poti in informativni del učne poti ter predstaviti naravno in kulturno dediščino območja.
- Zasnovati didaktične komponente poti za izobraževalne namene v skladu z načeli sodobne pedagogike.
- S skupino učencev izvesti didaktični del poti po Kraškem robu in jo ustrezno ovrednotiti.

2 Geografski in zgodovinski oris območja

2.1 Geografske značilnosti

Slikovito območje Kraškega roba je lahko prepoznavno vsem, ki potujejo iz notranjosti Slovenije v Istro. Kraški rob namreč ostro ločuje Koprsko primorje od preostale Slovenije z svojimi prepadnimi apnenčastimi stenami, pod njimi pa se območje Bržanije spušča v flišni dolini reke Rižane in Osapske reke. Številni manjši izviri so privabili prebivalce. Najpomembnejša med njimi sta izvir reke Osp in izvir reke Rižane, ta z vodo oskrbuje slovensko Istro.

Plitva prst in sredozemsko podnebje sta omogočila rast sredozemskemu rastlinstvu, med katerim sta najpomembnejša oljka in trta. Zaradi politično-ekonomskih dejavnikov se je v obdobju od prve svetovne vojne na območju začela depopulacija in hkratno opuščanje kmetijskih zemljišč, v zadnjih 25 letih pa kmetje ponovno obdelujejo več zemlje in obujajo avtohtone pasme živine. Te edinstvene geografske značilnosti so regijo obogatile z veliko biotsko pestrostjo (Žitko idr., 1990).

Slika 1: Kip Šavrinke v ozadju stene Kraškega roba (foto: Ferdo Kikelj).

2.2 Zgodovinske značilnosti

Lega in geografske značilnosti območja so v veliki meri oblikovale tudi človekovo dejavnost, na težko dostopnih točkah in ob izvirih so se razvila posamezna predantična gradišča, lokalne jame pa so ljudje izkoriščali za zavetje že pred pojavom teh gradišč. Območje je bilo kljub legi na robu Rimskega imperija močno romanizirano, o čemer pričajo nekateri ostanki rimske ceste in vile rustike. Po burnem obdobju preseljevanja ljudstev so prebivalci zaledja in mestnih komun našli možnosti za uspešno sobivanje kljub kulturnim razlikam (Žitko idr., 1990).

Srednjeveško obdobje je zaznamovalo tekmovanje obalnih mest (Koper, Izola, Piran, Trst) v trgovanju z zaledjem. Trgovanje je prekinil trk avstrijskih Habsburžanov in lokalne pomorske velesile – Benetk. Spor se je razplamtel v dveh večjih vojnah in pogostem ropanju. Nemirno obdobje zgodnjega novega veka so poleg avstrijsko – beneškega spora še dodatno razburkali turški vpadi,

humanizem in reformacijsko gibanje ter kužne bolezni. To obdobje je celotno območje Istre in tudi Kraškega roba pahnilo v gospodarsko krizo, ki jo je bilo čutiti vse do konca Napoleonovih vojn, ko je Istra prišla pod avstrijsko oblast in je bila prvič po rimski zasedbi združena v eni državi (Žitko idr., 1990).

Primat in razvoj Trsta znotraj Habsburške države je pozitivno vplival tudi na gospodarski in socialni razvoj Bržanije. Obdobje razvoja so prekinile vojne, italijanska okupacija in fašistični teror. Zadnji je sprožil močan odpor med lokalnim prebivalstvom. Za obdobje po vojni je bila na območju značilna stagnacija, depopulacija in celo propadanje vaške pokrajine, predvsem zaradi izgube trga v Trstu (Žitko idr., 1990).

Po razvoju Kopra v nov regionalni center pa je sledil tudi počasen, a vztrajen, razvoj njegovega zaledja, ki se je pričel v poznih sedemdesetih letih. Osamosvojitev in predvsem pridružitev Evropski uniji je dala regiji potencial za nov zagon, ki ga je začelo prebivalstvo počasi izkoriščati. Z razvojem modernih prometnih povezav je območje Kraškega roba spet postalo območje, ki povezuje Istro s celino in ne območje, ki ju ločuje (Žitko idr., 1990).

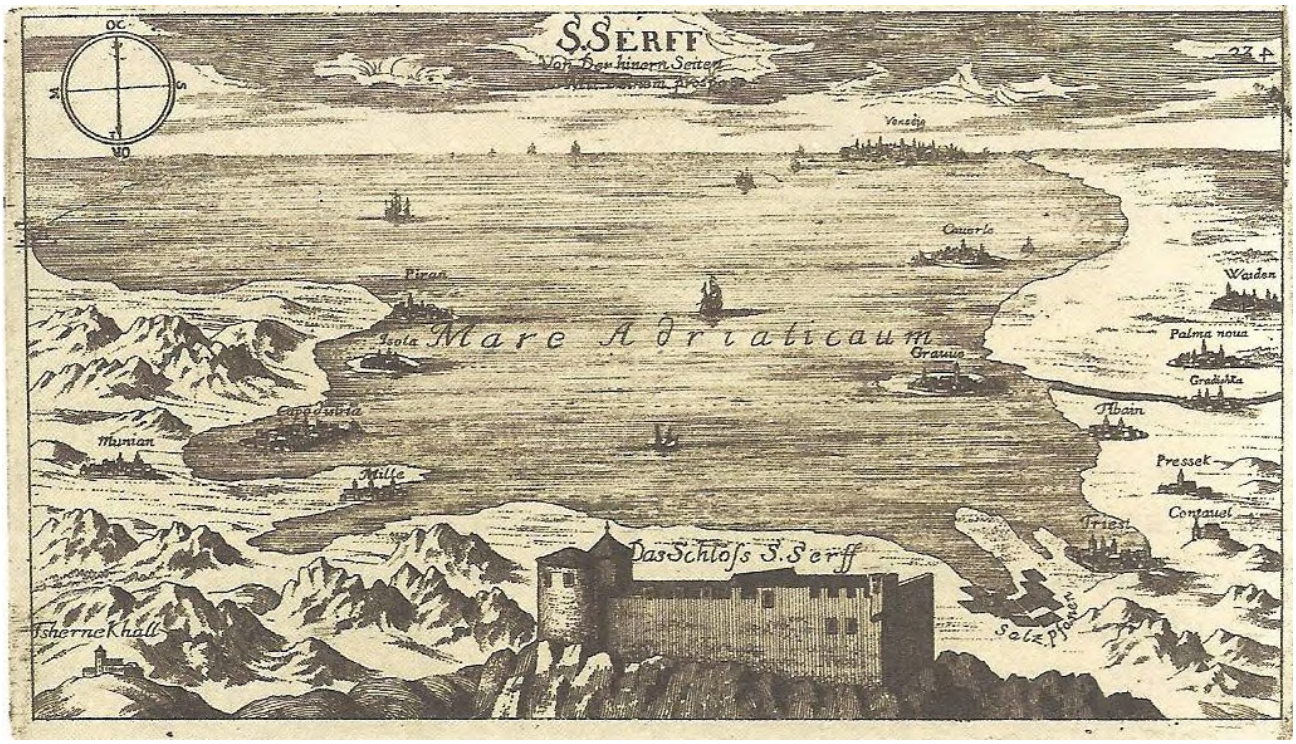

Slika 2: Grad Socerb na Valvasorjevi grafiki severnega Jadrana (Topographia Ducatus Carnioliae modernae, 1679).

3 Pouk izven učilnice

S pojmom pouk običajno opisujemo vzgojno-izobraževalno delo, ki se pretežno odvija v šoli, v zato namenjenih prostorih, in v koherentnih učnih skupinah. Vodijo ga za to usposobljeni ljudje (Blažič, 2003: 26). V preteklosti je bil najpomembnejši prav pouk v klasičnih učilnicah, nove pedagoške in didaktične paradigme pa želijo razširiti obseg pouka izven učilnic. Velikokrat se pouk namenoma izvaja izven šole v muzejih, gledališčih, v naravi (Šergan, 2009: 40). Spodbujanje pouka izven učilnice lahko v veliki meri pripisujemo težnji po oddaljitvi pouka od pridobivanja samo operativnih vsebinskih ciljev. V zadnjih desetletjih se namreč tudi v Sloveniji poudarja pomen aktivnega pouka,

predvsem izkustvenega učenja. Glavna značilnost izkustvenega učenja je težnja po povezanosti teorije in prakse, saj naj bi se največ naučili, ko nekaj počnemo sami (Marentič Požarnik, 1987).

Pouk izven učilnice je zaradi sprememb v pedagoški praksi danes del rednega in obveznega učnega dela. Najpogostejša oblika pouka izven učilnice je pouk v naravi, s čimer je mišljeno, da pouk ne poteka v izobraževanju namenjenim prostorih. Pouk na prostem je lahko kratka ura terenskega dela v bližini šole, lahko obsega ekskurzijo, ki lahko traja tudi več dni, šolo v naravi ali pa raziskovalno delo (Kolenc Kolnik, 2004). Terensko delo povezuje gibalno in miselno aktivnost, izkustveno učenje, razvijanje individualnih sposobnosti, povezovanje praktičnih in teoretičnih znanj in medpredmetne povezave, ki omogočajo povezavo že pridobljenega znanja v smiselno celoto (Kolenc Kolnik, 2004).

Torej je lahko prav raziskovanje lokalne pokrajine vir mnogih izkušenj in v njej lahko pridejo učenci do številnih novih ugotovitev, hkrati pa zaradi soočenja s stvarnostjo lahko popravijo napačne predstave, ki so si jih ustvarili med poukom v učilnici.

3.1 Učne poti

Učna pot je definirana kot označena pot, ki obiskovalca pri potovanju po naravno ali tematsko zaokroženem delu pokrajine spodbuja k opazovanju, raziskovanju in odkrivanju lokalnih posebnosti (Petrovič, 2016).

V Sloveniji je trenutno postavljenih več kot sto tematskih poti, ki so jih po večini ustvarile lokalne skupnosti in društva. Spreminja se tudi namen poti, ki so bile v preteklosti pretežno rekreacijske, danes pa pridobivajo močno izobraževalno komponento (Dačič, 2017).

Učne poti so namenjene širokemu krogu obiskovalcev, ki lahko na pot odidejo vódeno, lahko pa informacije dobijo v obliki informativnih tabel ali brošur. Informacije so običajno osredotočene na eno osrednjo temo, po drugi strani pa pokrajino sestavljajo naravni in družbeni dejavniki, kar nam omogoča veliko možnosti za medpredmetno povezovanje. Najbolj pogosti predmeti, ki jih lahko na poteh povežemo, so geografija, biologija in zgodovina. Z nekaj spretnosti pa lahko vključimo tudi ostale predmete, na primer kemijo z izvedbo analize kakovosti vode ali prsti; materni ali tuji jezik z vključitvijo književnosti, ki se nanaša na prostor ali književnikov, ki iz njega izhajajo itd.

3.2 Infrastruktura

Pri postavitvi trase za učno pot se moramo zavedati nekaterih pravnih ureditev, ki nas pri postavitvi omejujejo. Zakoni RS in direkcije EU so sicer naklonjeni prostemu dostopu do naravnih površin in podpirajo postavitev infrastrukture, namenjene rekreaciji in oddihu v naravi. Učna pot je z Zakonom o graditvi objektov (2004) in z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o graditvi objektov (2007) uvrščena v kategorijo enostavnih objektov (kmetijsko-gozdarski objekti) brez pogojev. Za ureditev »ozkega pasu zemlje, pripravljenega za hojo po gozdu, ki mora biti utrjen z naravnim materialom« in pripadajoče infrastrukture (table, ograje, smerokazi …) torej ne potrebujemo gradbenega dovoljenja. Čeprav za gradnjo ne potrebujemo gradbenih dovoljenj, moramo imeti izkazano pravico za ureditev učne poti. Pravico do urejanja zemljišča ima lastnik zemljišča in osebe, ki so pridobile pravico do gradnje in urejanja na zemljišču. Preveriti moramo tudi, ali trasa učne poti poteka v območju varovalnega pasu javne infrastrukture. V tem primeru moramo od upravljavca pridobiti ustrezna dovoljenja. Podobno velja za varovana območja, za katera moramo dovoljenje pridobiti od zanje pristojnih služb. Največji delež primernih poti v Sloveniji predstavljajo planinske

poti. Če želimo takim potem dodajati infrastrukturo (smerokaze in informacijske table), moramo pred tem pridobiti dovoljenje upravljalca (npr. PZS). Podobno velja za urejanje poti, po katerih je dovoljena služnostna pot. Te površine so sicer v zasebni lasti, a mora biti preko njih zagotovljen prehod. Če želimo kakorkoli uporabljati ali urejati take površine, je za to potrebno dovoljenje lastnika, v tem primeru največkrat zasebne osebe.

Pri postavitvi javne infrastrukture imejmo v mislih tudi problem vzdrževanja. Tudi če za postavitev infrastrukture pridobimo javna sredstva, ta običajno ne obsegajo še stroškov vzdrževanja. Zato je priporočljivo, da oskrbništvo nad potjo pridobi društvo ali neprofitna organizacija z možnostjo dodatnega financiranja za vzdrževanje poti preko javnih sredstev. Prav tako je priporočljivo infrastrukturo poti prilagoditi našim vzdrževalnim zmožnostim. Poleg manjših stroškov z manjšimi projekti tudi manj posegamo v naravno okolje.

3.2.1 Geografsko informacijski sistemi infrastrukture

Alternativni načini podajanja informacij obiskovalcem se nam poleg prej omenjenih informativnih tabel in tiskanih vodičev v razvijajoči se informacijski družbi ponujajo nove možnosti za informiranje obiskovalcev poti. En od načinov je postavitev geografskega informacijskega sistema (GIS) infrastrukture. Geografski informacijski sistemi so pripomočki, ki nam podatke o lokaciji pomagajo povezati z ostalimi podatki. Uporaba GIS sistemov se v sodobnem svetu hitro širi, zato je pomembno, da se učenci čim prej srečajo z različnimi oblikami te tehnologije in poznajo osnovno uporabo takih sistemov (npr. navigacija na Google zemljevidi, Google Zemlja, Geopedija, iObčina …). Spoznavanje teh sistemov in privajanje uporabi je smiselno vključiti v geografsko orientacijski del učne poti kot nekakšno medpredmetno pridobivanje kompetenc.

Dostop do teh sistemov danes omogočajo že osebne mobilne naprave, osnovni sistemi pa obsegajo zemljevid poti s točkami, na katere lahko navežemo tekstovno in/ali slikovno gradivo.

Sistem nudi veliko prednosti pred fizično infrastrukturo, saj ne posega v naravno okolje in nam prihrani velik del stroškov postavitve in vzdrževanja infrastrukture, poleg tega pa so spremembe ali nadgradnje sistema in gradiva možne iz katerekoli lokacije.

4 Priprava učne poti in ciljev

4.1 Učni načrti

Pri pripravi izobraževalnih vsebin za otroke in odrasle obiskovalce smo pregledali učne načrte, namenjene poučevanju zgodovine in spoznavanja družbe, pregledali pa smo še učna načrta geografije in biologije. Iz vseh učnih načrtov smo poizkusili izluščiti cilje in usmeritve, ki predvidevajo delo v lokalnem okolju ali spoznavanje lokalnega okolja. Pridobljene cilje smo primerjali z ugotovitvami terenske analize področja in s podatki, pridobljenimi iz literature. Z zbranimi informacijami smo si pomagali pri oblikovanju posebnih ciljev, ki naj bi jih dosegli z obiskom učne poti. Na podlagi pregledanih učnih načrtov ugotavljamo, da so vsebine, povezane s spoznavanjem lokalnega okolja, varstva naravne in kulturne dediščine, v učne načrte osnovnih šol široko vključene. Poleg tega so v učne načrte za osnovne šole vnesene tudi didaktične smernice, ki delo na terenu spodbujajo, priporočajo pa tudi medpredmetno povezovanje.

4.1.1 Cilji učne poti

Menimo, da je poznavanje lokalnega okolja, lokalnih problemov ter skrb za kulturno in naravno dediščino pomembna za vse prebivalce in obiskovalce območja. Cilje iz učnih načrtov smo prilagodili posebej za učno pot. Nekatere izmed ciljev naj bi dosegli vsi zainteresirani obiskovalci poti, ostale cilje pa naj bi usvojili le učenci s poukom na učni poti.

Preglednica prikazuje učne cilje, ki jih dosegajo obiskovalci poti in učenci na celotni učni poti po Kraškem robu z okolico.

Obiskovalci poti:	Učenci:
• spoznavajo naravno in kulturno dediščino Kraškega roba z okolico	• se urijo v uporabi že pridobljenih kompetenc in veščin pri raziskovanju lokalnega okolja
• razvijajo pozitiven odnos do lokalne naravne in kulturne dediščine	• spoznavajo in preizkušajo učne metode izven učilnice (predvsem terensko delo)
• spoznavajo lokalni in regionalni pomen Kraškega roba danes in v preteklosti	• pridobivajo razumevanje za občutljivo povezanost narave in človeka
• spoznavajo življenje lokalnega prebivalstva danes in v preteklosti	• razlikujejo med odgovornim in neodgovornim ravnanjem z naravno in kulturno dediščino
• spoznavajo pomen lokalnih naravnih in kulturnih dejavnikov pokrajine, njihovo povezanost in spremembe, ki jih je povzročil čas	• iz okolja razpoznavajo probleme lokalnega okolja, se urijo v iskanju rešitev
• spoznavajo pomembne dogodke iz lokalne zgodovine	• povezujejo dogodke in probleme iz preteklosti z aktualnim dogajanjem
• se koristno in zdravo gibljejo v naravi	

4.2 Analiza terena

Drugi del priprav je potekal na terenu, vključeval je iskanje najprimernejše trase poti, ki bi bila privlačna za rekreativne obiskovalce in hkrati dovolj varna za osnovnošolske skupine otrok. Traso smo postavili v veliki meri na Pot gradov (planinsko pot), ki jo ureja območno planinsko društvo (OPD) Koper. Z izbiro tega odseka smo pridobili dve pomembni prednosti, in sicer informacije, ki jih bomo izpostavili javnosti, bodo tako dosegle širok krog obiskovalcev, druga prednost pa je, da vzdrževanje poti zagotavlja OPD.

Na poti smo izbrali ključne točke, na katerih bomo lahko uresničili zastavljene cilje in postavili končno traso (14,2 km), ki jo lahko skupina prehodi v 3–4 urah hoje s postanki, pri vodenju skupine pa moramo v časovni okvir vključiti vsaj še dve uri terenskega dela.

V pot smo tako vključili štiri glavne točke (Socerb, Črni Kal, Podpeč, Hrastovlje) in dve pomožni točki v naravi (rastlinstvo na območju roba, vodne značilnosti), ki smo ju umestili med glavne točke. Točko na Socerbu smo razdelili na dva dela. Na vsako od sedmih točk je vezana tam obravnavana vsebina. Na vsakem postanku je predvideno krajše terensko delo (15–20 minut). Ker smo želeli nameniti velik del časovnega okvira hoji, smo morali nekatere tematike izločiti iz programa učne poti.

4.2.1 Predstavitev točk oz. postankov z vsebino

Prva postanka sta namenjena okvirni orientaciji v lokalnem prostoru, primerjavi bližnje pokrajine nekoč in danes ter spremembam v njej.

Tretja točka obravnava rastlinstvo na Kraškem robu, razlike med samorodnimi in kulturnimi rastlinami in uporabo lokalnih rastlin.

Četrta točka se osredotoča na primerjavo gospodarskih dejavnosti ter prometa čez Kraški rob nekoč in danes.

Peta točka je namenjena spoznavanju vodnih značilnosti območja ter s tem povezanih težav in priložnosti.

Šesta točka obravnava arhitekturne in urbanistične značilnosti naselij na robu.

Sedma točka je namenjena obisku cerkve, poslikane s freskami, in spoznavanju glagolice.

Spoznavanje lokalnih obrambnih sistemov iz različnih obdobij, ki so razpostavljeni po celotni trasi poti, naj bi potekalo vzdolž celotne poti.

Za utrditev znanja je dobro, da po končanem pouku izven učilnice izvedemo refleksijo ali celo evalvacijo dela z učenci. Poleg tega lahko učence še dodatno spodbudimo v poglobitev svojega znanja z dodatnimi nalogami (npr. igra vlog, priprav turističnega prospekta, priprava jedilnika z lokalno hrano …).

5 Izvedba in evalvacija

Pohod po poti smo izvedli le enkrat, s skupino skavtov iz Ankarana. Izvedba je potekala v poletnem času, zaradi poletne vročine je pot trajala dlje kot predvideno. 12 udeležencev smo razdelili v dve starostno heterogeni skupini, ki sta pot izbirali relativno samostojno. Ena skupina je pot iskala s klasičnim zemljevidom, ena pa s pomočjo GPS in GIS tehnologije. Obema skupinama smo pomagali pri reševanju nalog na postojankah. Žal pred izvedbo ni bilo časa za temeljito pripravo udeležencev na pot, kar se pri delu z učenci močno priporoča.

Prvo izvedbo učne poti ocenjujemo kot uspešno, kar je pokazala tudi evalvacija dela z udeleženci.

Termin za izvajanje je bil razmeroma primeren, ocenjujemo pa, da bi bili za obisk poti najprimernejši spomladanski in jesenski meseci, takrat ima območje Kraškega roba največ obiskovalcev. Dostop do lokacije je tako v Socerbu kot v Hrastovljah primeren za avtobuse (če bi pot želela organizirano obiskati večja skupina učencev ali pohodnikov). Razdelitev v starostno mešane skupine se je dobro obnesla, saj so udeleženci sodelovali med sabo. Izkazalo pa se je, da so skupine po šest učencev prevelike. Menimo, da bi bilo optimalno delo v trojicah. Kjer se je gradivo za delo izkazalo kot neustrezno, smo ga razširili in prilagodili. Pot se je izkazala kot dolga in nekoliko naporna, zato jo označujem kot primerno za fizično pripravljene obiskovalce. Menimo, da je bila tematika učne poti

sicer ustrezno izbrana, a je nastala težava pri umestitvi zelo raznolikih tematik v strnjeno celoto. To raznolikost pa smo lahko uporabili za močno medpredmetno povezovanje.

Zavedati se moramo tudi, da smo pot izvedli z dvema manjšima skupinama udeležencev (dvakrat po 6). Menimo, da je bila ta skupina otrok tudi precej bolj disciplinirana od povprečnega razreda, kar je vplivalo na uspešnost izvedbe.

Menimo tudi, da smo z izvedbo dosegli vse učne cilje, ki smo si jih zastavili v zgoraj navedeni preglednici.

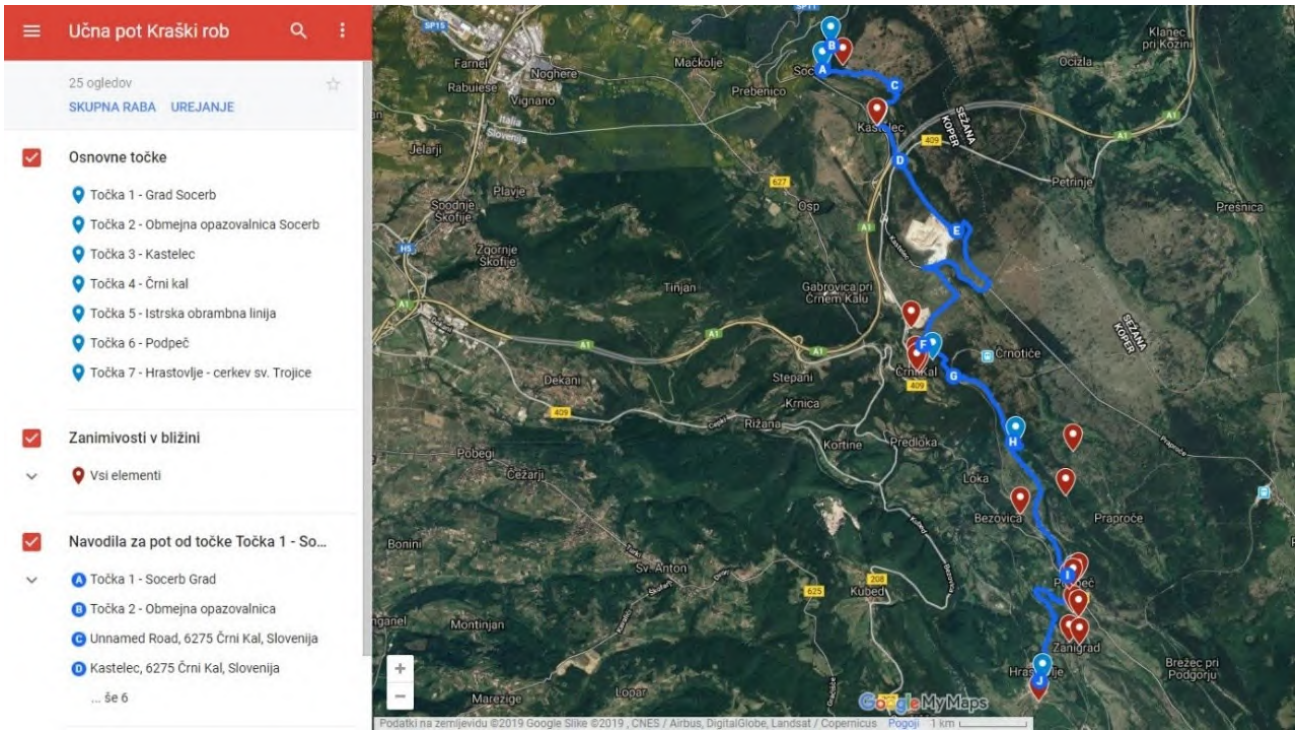

Slika 3: Zemljevid GIS sistema Google zemljevidi, s točkami na poti (foto: arhiv avtorja).

6 Zaključek

Namen prispevka je zasnova naravoslovno-zgodovinske učne poti po Kraškem robu, ki bi bila namenjena tako lokalnim osnovnim šolam kot tudi ostalim obiskovalcem območja. Učna pot je eden od možnih načinov izvajanja pouka izven učilnice – poleg ekskurzije, terenskega dela, projektnega učnega dela in izvajanja športnih, družboslovnih ali naravoslovnih dni. Prednosti pouka izven učilnice so izkustveno učenje, aktivnejša vloga učenca in večja fizična aktivnost. Zlasti učna načrta za zgodovino in geografijo poudarjata pomen spoznavanja lokalnega okolja in pomen gibanja v naravi, spoznavanja naravne in kulturne dediščine in osveščanje za varovanje lokalnega okolja. Postavljeni cilji in izvedena terenska analiza so nas vodili pri postavitvi trase, sedmih učnih točk na poti in izbiri obravnavanih tem. Glavna tema učne poti je sprva bila varovanje meje in utrdbe na učni poti, kar pa smo po pregledu terena in literature razširili.

Izvedba učne poti z lokalno skavtsko skupino je pokazala pozitivne rezultate, predvsem aktivnost in samostojnost učencev pri pouku izven učilnice. Izvedba nam je omogočila tudi evalvacijo pripravljene poti in gradiva. Pri pripravi podobnih projektov se je dobro povezati z lokalnimi društvi in občino ter se prilagoditi uveljavljeni praksi in zakonodaji. Predstavniki občine, vasi na območju in

lokalnih društev so bili projektu naklonjeni, opozorili pa so nas na nekatere morebitne zaplete pri postavitvi potrebne infrastrukture. Predvsem zaradi tega smo se odločili, da postavimo geografsko informacijski sistem GIS, ki poleg digitalnega zemljevida območja nudi tudi dostop do digitalnega gradiva za obiskovalce.

7 Viri in literatura

Blažič, Marjan. idr. (2003): *Didaktika*. Novo Mesto: Visokošolsko središče.

Dačič, Urška (2017): *Geografsko – zgodovinska učna pot po Kranju za osnovno šolo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Kolenc Kolnik, Karmen (2004): *Geografija za 6. razred*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS.

Marentič Požarnik, Barica (1987): *Nova pota*. Ljubljana: DZS.

Petrovič, Kika (2016): *Geografsko – zgodovinska učna pot po Ljubljani*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Šergan, Bojana (2009): *Delo na prostem v 1. razredu zasavskih osnovnih šol pri predmetu spoznavanje okolja*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru.

Zakon o graditvi objektov (ZGO-1-UPB1) (2004). *Uradni list RS*, št. 102/04 (21. 9. 2004). Pridobljeno 9. 4. 2019 s spletne strani: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2004-01-4398?sop=2004-01-4398.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o graditvi objektov (ZGO-1B) (2007). *Uradni list RS*, št. 126/07 (31. 12. 2007). Pridobljeno 9. 4. 2019 s spletne strani: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20076414.

Žitko, Salvator. idr. (1990): *Kraški rob in Bržanija: zbornik v počastitev 500-letnice fresk v Hrastovljah*. Koper: Obratovalnica IMO – Turistično posredovanje.

Priloge:

Primer gradiva za delo na terenu iz točke 6 – Podpeč – značilnosti vasi na robu.

PODPEČ

Podpeč je morda najbolj tipična vas pod Kraškim robom, saj se res stiska prav pod mogočno Kraško steno. Prve prebivalce je sem najbrž privabila težko dostopna lokacija in izvir pitne vode, ki se nahaja prav pod steno sredi vasi. Vas ima tudi ugodno podnebno lego, saj jo stena varuje pred burjo, zimsko sonce pa steno nekoliko segreje tudi v zimskih mesecih. Pod vasjo stoji stara srednjeveška cerkev. Prav skozi vas poteka železnica Koper-Kozina.

Stolp in obzidana jama

Stolp v Podpeči je poseben predvsem zaradi svoje povezave z obzidano jamo, ki leži pod njim. Vhod v jamo je obzidan, pred očmi pa ga skriva bujno zelenje, ki raste pod robom. Okrogla oblika stolpa, zahtevna pozicija, topovske line in konzolni renesančni venec dajejo stolpu nad Podpečem vtis zahtevnega projekta, ki je delo izkušenih kamnoseških mojstrov. V stolpu je bila še po času avstrijsko-beneških vojn nastanjena posadka za nadzor meje.

Stolp in jama sta nudila prebivalcem varno zatočišče pred napadalci, služila pa sta tudi kot skladišče orožja in shramba za pridelek in ostalo imetje. Posebno vrednost je imela tudi jama, v kateri je izvir pitne vode, pri kateremu so se lahko oskrbeli branitelji stolpa in jame.

Freske v cerkvi sv. Helene

Cerkev, ki je bila zgrajena še v srednjem veku, je bila večkrat prenovljena in dozidana. V svoji notranjosti skriva freske, ki so bila žal skozi stoletja poškodovane. Na ohranjenih fragmentih najdemo letnico 1489, po stilu pa lahko prepoznamo roko istrskega mojstra Janeza iz Kastva, ki je poslikal tudi freske v Hrastovljah.

Gručasta vas

Vas ima nekoliko razpotegnjeno gručasto obliko, zaradi lokacije pa so dvorišča še posebej majhna, hiše pa stisnjene ena ob drugo. Zbita gručasta naselja so tako nudila dodatno varnost in zavetje pred burjo. Naselja so odmaknjena od obdelovalnih površin, ki jih je bilo škoda za pozidavo,

Istrski tip hiše Prkičeva hiša

Stare Istrske hiše so zgrajene tako iz apnenca, kot iz peščenjaka, v preteklosti so jih verjetno prekrivale večinoma kamnite skrle, ki pa so danes nadomeščene z strešniki, nekatere od streh imajo korce z kamni še dodatno obtežene zaradi nevarnosti burje. Okna in vrata hiš so majhna da bi ohranili čim boljšo izolacijo zgradbe, pa tudi steklo je bilo v preteklosti drago. Ena od najstarejših ohranjenih kmečkih hiš v Sloveniji je Prkičeva hiša. Hišo sta zgradila kamnoseška mojstra Andrej in Benko iz Sočerge, ki sta zgradila tudi podobno Benkovo hišo v Črnem Kalu. Na hiši najdemo letnico 1547, ko je bila hiša

verjetno tudi zgrajena. Kamnita zunanjost priča o sposobnosti kraških kamnosekov, notranjost pa žal ni ohranjena, danes je v njej razstava posvečena Kraškemu robu.

Slika 1 Notranjost istrske hiše

Notranja oprema hiš je bila večinoma skromna. Poleg lesenega pohištva (postelje, klopi, mize in skrinje) je bila glavna oprema ognjišče za kuho. Večinoma gre za ognjišča z odprtim ognjem.

Prebivalstvo

Odmaknjenost in slaba infrastruktura sta prebivalstvo odmaknjenih istrskih vasi predvsem po koncu 2. sv. vojne pognali v svet. Večina mladega prebivalstva se je preselila v bližino Kopra, kjer so si poiskali zaposlitev. Z tem se je še pospešila deagrarizacija Istre in staranje prebivalstva v vaseh. Skrajen primer takega odseljevanja je bližnja vas Zanigrad, ki danes nima več stalnih prebivalcev.

Slika 2 Zanigrad, nekoč ena od večjih vasi na območju, je danes zapuščena.

Viri za pripravo gradiva:

- Bufon, M. et al. (2005), Podobe zaledja slovenskih obalnih mest. Koper: Združenje Mediterran.
- Brezovec, A. et al. (2007). Srce Istre: kulturna dediščina skozi oči turistične javnosti. Koper: Annales.
- Žitko, S. et al. (1990). Kraški rob in Bržanija: zbornik v počastitev 500-letnice fresk v Hrastovljah. Koper: Obratovalnica IMO - Turistično posredovanje: Skupščina občine Koper.

Viri slik:

1. Žitko, S. et al. (1990). Notranjost istrske hiše, str. 117.
2. Zanigrad. https://c1.staticflickr.com/5/4287/35309698461_e10bff9197_b.jpg (5. 9. 2018)

ZNAČILNOSTI VASI BRŽANIJE

Na zemljevidu poišči naslednje vasi:

☐ Zazid	☐ Črni Kal	☐ Bezovica	☐ Kastelec
☐ Loka	☐ Hrastovlje	☐ Zanigrad	☐ Podpeč

Vasem pripiši šifro pojma, ki ga ime vasi opisuje:

A	Vas pod steno	B	Rastlina v bližini	C	Utrjen kraj	D	Vodno zajetje

Iz imen vasi sklepaj, kateri so bili najpomembnejši razlogi za nastanek vasi prav na teh mestih.

_____

_____

Kateri obliki vasi pripada Podpeč ? Obkroži pravilen odgovor!

-obcestna vas (hiše so enakomerno razporejene na eni ali obeh straneh ceste)

-gručasta vas (hiše so stisnjene skupaj in neenakomerno razporejene)

-razloženo naselje (hiše so oddaljene ene od druge več deset ali sto metrov)

Zakaj so se v preteklosti odločali za tak način gradnje? Obkroži vse pravilne odgovore!

-ker so hoteli ohraniti čim več rodovitnih površin za pridelavo hrane;

-zaradi lažje in cenejše gradnje kanalizacijskih cevi;

-zaščitili so se pred mrazom (burja) in poletno vročino;

-ker so tako preprečili, da bi posamezniki v vasi imeli prevelika dvorišča;

-ker so tako varčevali z gradbenim materialom;

V vasi Podpeč poišči lokacijo vodnega vira, ki so ga uporabljali domačini v preteklosti.

Poiščite letnico prenove zajetja in jo zapišite._____

Kdaj je vas dobila vodovodno omrežje?_____

PRKIČEVA HIŠA

Oglejte si pročelje hiše in ga skicirajte, odgovorite na vprašanja:

Iz katerega materiala je sestavljena večina hiše?

Opiši okna hiše. Primerjaj jih z okni na novejših hišah v vasi. Pojasni zakaj se starejša okna razlikujejo od novejših.

S čim je streha krita? Zakaj so nekatere strehe v vasi še dodatno obtežene?

Navedi tri kose pohištva značilne za srednjeveške kmečke hiše.

Razmisli in pojasni zakaj hiša ni razdeljena v več prostorov.

KARTIRANJE VAŠKE ULICE
Navodilo za reševanje:

Kartiranje pomeni vrisovanje določenih podatkov v karto. Na tak način lahko prikažemo najnovejše podatke o naselju. Potrebuješ izsek karte vasi Podpeč 1:5000 in barvice. S kartiranjem prični ob zgornjem robu vasi in nadaljuješ po glavni ulici, ki se rahlo spušča. V karto vnašaj podatke o hišah z obeh strani ulice. Nalogo končaš, ko prideš do železnice.

a) V zemljevidu pobarvaj neometane in ometane zgradbe. Ob robu karte uredi legendo.

b) Katerih hiš je več ?

c) Na kaj bi po tvojem mnenju morali biti pozorni domačini, ko obnavljajo svoje zgradbe?

d) Zakaj se mnogi domačini ne odločijo za obnovo stavb v tradicionalni arhitekturi? Napiši svoje mnenje!

VZGOJA NACIONALNEGA DUHA SKOZI ŠPORT

EDUCATING NATIONAL SPIRIT THROUGH SPORTS

✍ ***Polona Rajher*** *(polona.rajher@gmail.com), univ. dipl. prof. športne vzgoje, je učiteljica športne vzgoje na III. Gimnaziji Maribor. Ima več kot petnajst let izkušenj z delom v šolstvu ter večletne izkušnje s spremljanjem dijakov na šolskih športnih tekmovanjih.*

Povzetek

Šola kot državna ustanova omogoča dijakom udeležbo na področnih in državnih športnih tekmovanjih. Nacionalna pripadnost dijakov se še dodatno povečuje ob nastopu na mednarodni ravni, saj dijak predstavlja svojo državo v tujini in ob tem čuti še večjo pripadnost, njegova nacionalna identiteta se na takih tekmovanjih še poglobi. Ena izmed oblik zastopanja države se kaže tudi preko športnih tekmovanj in pouka športne vzgoje. Namen prispevka je predstaviti priprave na državna šolska tekmovanja v individualnih in timskih športih, predstaviti pogled dijakov, ki se udeležujejo tekmovanj, in njihovo poistovetenje s pripadnostjo šole ali države na mednarodni ravni. Ugotovljeno je bilo, da dijaki na tovrstnih tekmovanjih čutijo veliko pripadnost, za njih ima zastopanje šole ali države čustveni naboj. Priprave na tekmovanje zajemajo dolgotrajen proces, vključujejo tudi vlogo učitelja, se pa bolj razlikujejo v individualnih kakor v ekipnih športih.

Abstract

Schools as institutions of the state enable students the participation at regional and national sport competitions. The national identity of the students is further strengthening when participating at international competitions, when this identity is even more emphasised. To represent one's own state means for the student a deeper connection with his/her country and awareness of a national identity. One of the forms of representing a country is also shown through sports' competitions and within classes of physical education (PE). The aim of this paper is to present preparation activities for national sports' competitions within individual and team sports, to present the viewpoints of students who participate at competitions and their identification with their school or country at international level. It was established that the students feel a connection resp. identity and for them representing a school or state means an emotional load. Preparations for competitions represent a long-term process, also the role of the teacher is included here, yet such preparations differ between individual and team sports.

Ključne besede: identiteta, pripadnost, športna vzgoja, tekmovanja.

Keywords: identity, identification, physical education, competitions.

1 Uvod

1.1 Identiteta

Grb, zastava in himna Republike Slovenije označujejo pripadnost Republiki Sloveniji in so osrednji predstavitveni simboli identitete naše države. Republika Slovenija je demokratična in suverena država. Ima tri veje oblasti: zakonodajno (državni zbor in državni svet), izvršilno (predsednika republike) in sodno (sodišče). 25. junija 1991 je bila Republika Slovenija slovesno razglašena kot samostojna in neodvisna – kot nova država na evropskem in svetovnem zemljevidu.

Smo sorazmerno mlada država in posledično še nimamo opazne prisotnosti na uveljavljenih športnih prireditvah in prvenstvih. Z vrhunskimi uspehi se ta prepoznavnost povečuje, krepi se tudi nacionalna identiteta. V športu ima identiteta veliko vlogo. Identiteto lahko razdelimo na osebno identiteto, ki se nanaša na posameznika in na skupinsko identiteto.

Osebna identiteta se v nas razvija že od najzgodnejšega otroštva, ko se začnemo istovetiti 's seboj' in se torej prepoznavamo kot posamezne, enkratne osebe. Kot vir skupinske identitete nam služijo številne družbene skupine, v katere smo vključeni, ena izmed teh je tudi nacionalna skupina oziroma narod ali nacija, katere del smo. Nacionalna identiteta je v tesni povezavi s pojmi etnija, narod in nacija. Pojmi so med seboj prepleteni in drug drugega nadgrajujejo. Uporabimo jih lahko za opredelitev skupine ljudi, ki jih veže zavest o skupni pripadnosti, skupni kulturi in jeziku. Beseda etnija izhaja iz grške besede ethnos, kar pomeni pleme, narod, pogansko ljudstvo (Verbinc, 1982). Pojmujemo jo skoraj kot plemensko skupnost, ki se kasneje preoblikuje v narod. Tako kot narod etnijo vežeta skupna zgodovina in želja po nadaljevanju enotnosti kot skupnost. Pri narodu že opazimo željo po politični nadgradnji in ima v primerjavi z etnijo poudarjeno ideološko in politično dimenzijo (Verbinc, 1982). Pojem nacija največkrat razumemo kot »politično organiziran narod«, torej narod, ki mu je uspelo ustvariti lastno nacionalno državo.

Nacionalna pripadnost je človeku dana z rojstvom, torej je ne moremo izbirati. Je primarna identiteta, temeljna skupinska identiteta, močno čustveno obarvana. Pripadnost se izraža na različne načine: od življenjskega stila, šeg in navad, ki se skupinsko določajo, jezika, komuniciranja in kolektivnega spomina, ki veže generacije (Južnič, 1993). Nacionalna pripadnost se čuti kot pripadnost državi in je kot subjektivni občutek istovetnosti in kontinuitete, ki ni le vsota vlog, ki jih posameznik opravlja, temveč vključuje tudi njegove sposobnosti ter doživljanje sebe, sveta in reakcij drugih. Pripadnost lahko opredelimo kot dinamično strukturo osebnosti, ki v sebi združuje določene navade in prepričanja.

Pojem identitete obsega zaznavanje in doživljanje sebe kot ločenega in različnega od drugih, kot doslednega samemu sebi, doživljanju celovitosti in kontinuiranosti sebe v času ter občutek psiho-socialne recipročnosti. Nacionalna identiteta ni nikoli dokončno oblikovana in se nenehno spreminja. Če govorimo o moderni nacionalni identiteti, jo lahko dojemamo kot skupnost, ki smo ji zavezani ne glede na to, da med ljudmi v njej ni stalnega neposrednega fizičnega stika ali medsebojnega poznanstva. Skupinska zavest daje občutek skupinske identitete. Zajema celotno predstavo o skupini, s katero se posameznik identificira in po kateri se skupina razlikuje od drugih.

1.2 Športniki in njihova usmerjenost v športu

Športnik je oseba, ki je usposobljena, da tekmuje ali se samo rekreativno ukvarja s športom, pri katerem uporablja fizično moč, hitrost ali vzdržljivost. Beseda športnik pomeni tudi nekoga, ki izvaja

športno aktivnost na način, ki kaže spoštovanje in poštenost do nasprotnega igralca ali ekipe (Lazar, 2003).

Pri športnikih v individualnih športih so v ospredju lastnosti, kot so dominantnost, visoka težnja po individualnosti, vztrajnost, sposobnost samokontrole, sebičnost, samozavest, motivacija in odgovornost (Tušak, 2001). V ekipnih športih tekmovalci ne nastopajo posamično, ampak so združeni v skupine (športnikov), ki si prizadevajo za dosego skupnega cilja (navadno zmaga). Športna ekipa je formalna skupina, ki ima predpisano organiziranost: določeni so njena struktura, vloge njenih članov, način sporazumevanja med njimi in norme vedenja znotraj skupine. Zato je takšna skupina razmeroma stabilna (Musek in Pečjak, 1995). Športniki kot osebnosti imajo zmožnost hitrejšega poistovetenja z ekipo, saj se s tem krepi vloga, v kateri nastopajo (Cecić, Doupona in Ličen, 2006). Tudi na šolskih tekmovanjih lahko opazimo pripadnost dijaka šoli, ki se ob uspehih še dodatno krepi. Pomembno vlogo ob tem ima tudi učitelj, saj s svojim znanjem, z izkušnjami in organiziranostjo pripomore k večji učinkovitosti in delovni vnemi dijakov. Opisali bomo primer poteka priprav na tekmovanje in odnos do državnih tekmovanj v šolskih športih skozi oči učitelja in dijaka. Primeri nakazujejo dobro uveljavljeno prakso, ki je sicer odvisna od primera do primera in je stvar določene situacije. Glede na zgodovino uspešnosti šole na državnih šolskih tekmovanjih imajo lahko primeri celotno aplikativno vrednost uporabe, lahko pa se vzame iz primerov le del in se ga ob prilagoditvi vnese v določeno situacijo priprav na tekmovanje.

2 Razvoj timskega duha na tekmovanjih

V šolskem prostoru Republike Slovenije je model šolskih športnih tekmovanj dobro razvit. Krovna organizacija je Zavod za šport RS Planica za programe športa otrok in mladine, ki s svojimi koordinatorji športnih panog izvaja tekmovanja na področnem in državnem nivoju. Gre predvsem za pokritost osnovnih ekipnih in individualnih športov, kot so odbojka, nogomet, atletika, judo, smučanje, košarka ..., in ki imajo predvsem vpliv na udeležbo širše populacije dijakov. Predstavili bomo primere praks iz teh športov, njihovo pripravo, udeležbo in vpliv na dijake in učitelje.

Šola kot institucija ima na podlagi udeležb na tekmovanjih različne motive za udeležbo. Nekatere šole so redne udeleženke in v tem vidijo smisel za dijake, ki se poistovetijo s šolo in tekmovanjem, nekatere šole pa se na tekmovanjih redko pojavijo. Ali gre v tem primeru za usmerjenost šole (neaktivnost na vseh tekmovanjih) ali pa za nemotiviranost učitelja, težko razberemo. Velikokrat se namreč zgodi, da so na šoli športniki, ki določen šport trenirajo, a učitelj ni dovolj motiviran, da bi dijake peljal na tekmovanje.

Tako lahko rečemo, da je za aktivno sodelovanje najprej potreben motiviran učitelj, ki vidi smisel in veselje do tekmovanj. Razmišljanje učitelja o 'izgubi časa' ali vnaprejšnji vdaji v neuspeh je ob njegovem poslanstvu velika krivica za dijake. Udeležba na tekmovanju mora biti za učitelja ponos, veselje in nova življenjska izkušnja. Kadar govorimo o ekipnih športih, nabor dijakov za določen šport vedno temelji na izbiri aktivnih športnikov v tej panogi. K temu naboru se kasneje dodajo dijaki, ki kažejo dobre motorične predispozicije ali pa so aktivni v sorodnih panogah. Predstavili bomo model postavitve ekipe za ekipno atletsko tekmovanje, ki velja za temeljno športno panogo in v kateri je možna vključitev širšega nabora dijakov. Atletika kot bazični šport pokriva celoten spekter motoričnih sposobnosti, zato lahko v njej tekmujejo dijaki, ki so aktivni v drugih športnih panogah, vendar je njihov gibalni vzorec možno uporabiti za določene discipline na tekmovanju. Športno vzgojni karton je dober pokazatelj osnovnega motoričnega stanja dijakov. Po pregledu le-tega je dijake najbolje

obvestiti o širšem izbranem seznamu za tekmovanje. Ker se velikokrat zgodi, da se dijaki prvič udeležijo določenega tekmovanja, je smotrno, da se z njimi opravi trening, na katerem se podrobneje spoznajo z disciplino in ostalimi udeleženci.

Slika 1: Dijaki III. gimnazije na obisku pri Goranu Dragiču, Miami Florida 2020, projekt #Podamdaigram (foto: arhiv III. gimnazije Maribor).

V današnjem času je najlažji način obveščanja preko e-pošte, preko katere jim pošljemo obvestilo o kraju in času treninga. Ko opravijo trening, določimo ekipo, ki bo zastopala šolo na tekmovanju. Kadar je šola uspešna na področnem tekmovanju, ji določeno število zadostnih točk omogoča udeležbo na državnem tekmovanju. Že sam nastop na tej ravni daje ekipi poseben naboj. Ob prihodu na tekmovanje čutimo vznemirjenost dijakov, motivacijo in čast ob zavedanju, da na tekmovanju predstavljajo svojo šolo, kraj, regijo in državo. Vsako tekmovanje na državni ravni je za nekatere dijake krovni dosežek v športu. Poseben ponos in privilegij občutijo ob odprtju tekmovanja, ko predstavijo ekipe in zaigrajo slovensko himno Zdravljico. Že sam potek predštartnega protokola je za dijake posebno doživetje. Igranje Zdravljice ob odprtju tekmovanja v njih vzbudi poseben ponos do svoje šole in države. Predstavitev ekip, ki sodelujejo na tekmovanju, poimensko izpostavljenje vsake sodelujoče šole preko glavnega govorca prireditve in aplavz gledalcev v dijakih vzbudijo prav posebna čustva. V danem trenutku je vsa pozornost, torej pozornost gledalcev in drugih udeležencev tekmovanja usmerjena samo in izključno vanje. Dijakom godi vsa ta pozornost in zelo dobro vpliva na njihovo samozavedanje, samopodobo in samozavest. Ko dijake opazujemo, vidimo, da iz njih vijejo ponos, zanos in poistovetenje z vrhunskimi športniki, ki jim ob zmagi zaigrajo himno. Že samo tekmovanje močno spodbuja razvoj timskega duha, ob spodbujanju svoje ekipe pa težijo k čim boljšemu ekipnemu rezultatu. Zavedajo se pomena timskega duha in navijajo drug za drugega.

Veselijo se tako svojih uspehov kot uspehov vsakega posameznika v ekipi. V teh situacijah je moč čutiti in opaziti njihovo povezanost, neizmerno veselje in skrb drug za drugega.

Dober poistovetni dejavnik so tudi šolski dresi, trenirke in ostali razpoznavni predmeti šole (zastava, logotip). Udeležba na ekipnih tekmovanjih po koncu tekme velikokrat vzpostavi novo mrežo poznanstev ne samo iz lastne šole (različni razredi), ampak tudi iz drugih šol. Primeri iz prakse nakazujejo močno poistovetenje z ekipo (slika 1), razvoj timskega duha in motivacijo dijakov za udeležbo na tekmovanjih tudi v prihodnjih letih. Gre tudi za dober primer gradnje kvalitetne ekipe za tekmovanja v prihodnje, saj se dijaki s ponosom in z veseljem vključijo v ekipo in ji pomagajo do najboljšega rezultata.

Slika 2: Državno prvenstvo v deskanju na snegu (foto: arhiv avtorice).

Nekoliko drugačen razvoj timskega duha se kaže v individualnih športih. Kot je že dokazano, so ti individualni športniki vestnejši, natančnejši in skrbnejši. Primer prikazuje oblikovanje ekipe za tekmovanje v deskanju na snegu (slika 2). Ta disciplina je zelo specifična in v slovenskem prostoru

zelo razširjena. Tudi v svetovnem merilu so naši športniki v samem vrhu uspešnosti. Zagotovo so k prepoznavnosti športa pri nas pripomogli uspehi naših vrhunskih športnikov. Vseeno gre za obliko športa, kjer je število dijakov omejeno na sorazmerno malo število na šoli. Učitelj najlažje pridobi informacije o njih, če jih poučuje sam ali po priporočilu sodelavcev ali drugih dijakov, ki se med seboj poznajo preko športa. Tak način pridobitve informacij je možno uporabiti tudi pri ostalih športih, ki so številčno manj zasedeni. Da gre za zelo discipliniran šport, lahko zaznamo že v pripravi in odhodu na tekmovanje. Pred tekmo lahko pričakujemo izrazito umirjenost in zbranost dijakov, zelo močan motivacijski dejavnik jim predstavlja tudi igranje himne. Na tekmovanju je možno prepoznati našite grbe na tekmovalnih dresih ali jaknah, na hrbtni strani pa velikokrat napis »Slovenija«, kar nakazuje močno pripadnost državi in razvijanje nacionalne zavesti.

3 Zaključek

Spoznavanje domovine in države je bistveni del oblikovanja samopodobe mladega človeka in kot takšno bi moralo biti pomemben cilj vzgoje in izobraževanja. V tem procesu šola namreč v veliki meri pripomore k oblikovanju osebnosti posameznika, ki se zaveda svoje družbene vloge v ožjem in širšem okolju. Vzgoja za ljubezen do domovine in države predstavlja podlago za osebno rast, pozitivno samopodobo, demokracijo in aktivno državljanstvo. Zavedanje svojih korenin in pripadnosti dani kulturi nam pomagata spoznavati in sprejemati druge kulture. Pri svojem pouku lahko dijakom ponudimo številne priložnosti za spoznavanje svoje domovine, za razvijanje zavesti o državni pripadnosti, o njeni kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti, obenem pa spodbujamo strpnost in dialog. Pouk športne vzgoje dijake pripravlja na stik z drugimi kulturami in jim omogoča intenzivnejše vključevanje v širše dogajanje ter sodelovanje s tujimi in sosedskimi narodi na športnem področju.

Šport je eden izmed izrazitejših dejavnikov vzgajanja in krepitve nacionalne zavesti. Preko športnih uspehov se dijaki poistovetijo z uspešnimi slovenskimi športniki in tako krepijo skupno nacionalno pripadnost. V šoli se nekateri dijaki prvič srečajo s tekmovanji na državni ravni. Praksa dokazuje, da imajo tekmovanja velik (morda celo nezaveden) vpliv na del dijakovega čustvenega razvoja. Pomembno je, da jih učitelj usmerja na tej poti, jih motivira in ozavešča o pomembnosti sodelovanja. To se lahko v prihodnosti kaže kot življenjski dejavnik razvoja identitete, ki je pomemben za skupno odločanje v lokalni skupnosti, regiji ali državi. Primeri dobre prakse so pokazali, da je krepitev timskega duha večplastna in da ima večje pozitivne lastnosti na posameznika in skupino.

Priznati moramo, da v veliki meri mladostnike pritegne predvsem vse tuje, od blišča do glasbe. Mladi športniki in tudi ostali mladostniki imajo predstavo, da se v tujini cedita le med in mleko. Odrasli pa vemo, da temu vendarle ni tako. Veliko je odvisno od karizme učitelja in njegovega načina komuniciranja z dijaki in naslavljanja te teme. Pod kakšnimi pogoji in kdaj bi bili pripravljeni zapustiti našo državo in oditi v tujino.

Sama se z dijaki veliko pogovarjam o tem, kje bi želeli nadaljevati svojo kariero, doma ali v tujini. Seveda si jih velika večina želi uspeti v tujini, v tujih klubih. To velja predvsem za športnike, ki temujejo v ekipnih športih. Zelo opazno je, da dijaki športniki, ki resnično obetajo, takšni, ki že v najstniških letih tekmujejo za članske ekipe, želijo najprej uspeti doma, v svoji domovini. Šele, ko bi se uveljavili doma, bi želeli svojo kariero nadaljevati v kakšnem tujem, praviloma tudi večjem klubu. Ti dijaki zelo 'zagrizeno' trenirajo, večinoma dvakrat na dan. Kažejo blazno motiviranost tako za šolo kot za šport in imajo zelo dobre učne in delovne navade. Kjub temu, da hrepenijo po uspehu v tujini, je vendarle očitno, da se želijo vrniti nazaj v domovino po koncu svoje športne kariere. Veliko dijakov

navaja, da bi se po koncu svoje kariere radi vrnili in ostali v športu kot trenerji, da bi svoje znanje lahko prenašali na mlajše. Iz pogovorov z dijaki gre tudi razbrati, da tisti manj zavzeti, manj predani tako športu kot šoli, sanjajo nerealne sanje. Nerealne zato, ker menijo, da se do uspeha pride brez veliko odrekanj in vloženega truda. Tako v šolo kot v šport.

Tudi učitelji športne vzgoje nosimo odgovornost za ohranjanje narodne zavesti. Glede na to, da se je vzgoja za domovino nekako preselila od doma v šole, nosijo te še večjo odgovornost. Tako obstaja prostor za pozitivne spremembe, saj se dijaki premalo zavedajo, kako je Slovenija resnično enkratna in navkljub svoji majhnosti velika država. V medijih namreč prepogosto slišimo in vidimo precejšnje nezaupanje v delovanje naše države, kar se seveda kaže v odnosu mladih do države in njenih simbolov. Seveda pa je odgovornost tudi na nas učiteljih, da v mladih prebudimo zaupanje v državo in posledično demokracijo, ter skušamo v njih vzbuditi občutek pripadnosti do lastne domovine.

4 Viri in literatura

Cecić, Saša; Doupona, Mojca; Ličen, Simon, (2006): Odnos med športnikom in trenerjem v slovenskih kakovostnih košarkarskih ekipah. *Šport*, letnik 4, št. 54, str. 44–48.

Južnič, Stane (1993): Identiteta. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Lazar, Luka (2003): *Šport in slovenska nacionalna identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Musek, Janek; Pečjak, Vid (1995): *Psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Tušak, Matej (2001): *Psihologija športa mladih*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.

Verbinc, France (1982): *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

I. GIMNAZIJA V CELJU – BRANIK SLOVENSTVA IN TRADICIONALNIH VREDNOT

FIRST HIGHSCHOOL CELJE – PROTECTOR OF SLOVENENESS AND TRADITIONAL VALUES

✍ ***Ana Lavbič*** *(ana@lavbic.net), prof. slovenščine in geografije, 13 let poučuje slovenščino na I. Gimnaziji v Celju. Je somentorica dijaške skupnosti, mentorica raziskovalnih nalog, članica v več razvojnih projektih ter izvajalka potopisnih predavanj.*

Povzetek

I. gimnazija v Celju, ustanovljena leta 1808, je zaradi svojih ljudi in vrednot, ki jih je privzgajala, bila vedno mnogo več kot le pouk, stavba ali zgolj neki vzgojno-izobraževalni program. Bila je in ostala tisto, kar naj bi šola v svojem bistvu zares vedno morala biti: vzgojno-izobraževalna ustanova.

I. gimnazija tudi zato že deset let organizira – zagotovo tudi na ravni Republike Slovenije – izviren domoljubno-državotvorni dogodek: predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture v Mestni občini Celje. V okviru občinskega praznika in v spomin na generala Maistra, ki je v letu 1913 vodil gimnazijski literarni krožek, se vsako leto v aprilu pred šolo predstavijo Slovenska vojska, Policija, Civilna zaščita, Poklicne gasilske enote Celje in Služba nujne medicinske pomoči Splošne bolnišnice Celje.

Dogodek je zasnovan v duhu ponosa, vrednot in medgeneracijskega sodelovanja. I. gimnazija nanj povabi krajane svoje Mestne četrti (MČ) Kajuh, otroke in njihove (stare) starše iz sosednjega vrtca Sonček, pa tudi starostnike iz bližnjega Doma ob Savinji.

Abstract

First Highschool in Celje (I. gimnazija v Celju), founded in 1808, has always been much more than mere school, a building or an educational program because of its people and the values it imparts. It was and remains what a school, in its essence, should always be: an educational institution.

That is why for the past ten years First Highschool in Celje has been organizing an original patriotic state-forming event, surely also one of its kind at nation level: a presentation of the defense, security and emergency services in the municipality of Celje. As part of the municipal holiday and in memory of General Maister, who led the school`s literary club in 1913, the Slovenian Army, Police, Civil Protection, Fire Service Celje and the Emergency medical service of Celje General Hospital present their work in front of the school every April.

The event is designed in the spirit of pride, values and intergenerational cooperation. First Highschool Celje invites the residents of its municipal district Kajuh, children and their (grand) parents from the neighboring kindergarten Sonček, as well as the elderly from the nearby Retirement Home Dom ob Savinji.

Ključne besede: domoljubje, državotvornost, medgeneracijsko sodelovanje, predstavitev javnih služb, I. gimnazija v Celju, vzgoja.

Keywords: patriotism, statehood, intergenerational cooperation, presentation of public services, First Highschool in Celje, education.

1 Uvod

I. gimnazija v Celju ima dolgo zgodovino, v več kot dveh stoletjih neprekinjenega delovanja je šla skozi različne družbene sisteme in države. Bila je trden branik slovenstva v nekoč močno ponemčenem 'biseru ob Savinji', zaradi slovenskih paralelk na celjski gimnaziji pa je leta 1895 padla celo vlada Avstro-Ogrske. Šola je izobrazila in vzgojila skoraj nepregledno množico dijakov, med njimi tudi A. M. Slomška, Franja Malgaja in Karla Destovnika - Kajuha. Tudi v času osamosvajanja in izgradnje Republike Slovenije je I. gimnazija odigrala vidno vlogo. V njej je bil eden prvih sestankov Svetovnega slovenskega kongresa. Bivši ravnatelj Jože Zupančič je bil pred 30 leti predsednik Zbora združenega dela v prvi demokratično izvoljeni Skupščini Republike Slovenije, v vseh dosedanjih slovenskih parlamentih in vladah, tudi v sedanji zasedbi, pa je vedno vsaj nekaj poslancev in kakšen minister iz vrst nekdanjih dijakov I. gimnazije v Celju.

I. gimnazija ima izrazito domoljubno podobo. V šoli ima svoj domicil celjsko Društvo generala Maistra, ki ga je pred dobrimi 20 leti ustanovil sedanji ravnatelj dr. Anton Šepetavc. Na pročelju ob glavnem vhodu je spominska plošča generalu Maistru in njegovim celjskim (gimnazijskim) soborcem za severno mejo, pred šolo pa že od leta 1965 stoji kip pesnika in partizana Kajuha. Šola vzorno sodeluje z vsemi domoljubnimi organizacijami – od Zveze Društev generala Maistra, Zveze Združenj borcev za vrednote NOB do Združenja Sever in Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve.

Slika 1: Domoljubni kotiček na I. gimnaziji v Celju (foto: Jože Petrak Zajc).

I. gimnazija v Celju spoštuje svojo žlahtno tradicijo v vseh časih svobodoljubne, napredne in narodnozavedne šole. Zaveda se svojih vzgojnih nalog in dolžnosti, zato zadnjih deset let svoje dijake na najrazličnejše načine prijazno in nevsiljivo opominja na neprecenljivo vrednost vrednot, kot sta mir in svoboda. Gradi na vzgojnem ozaveščanju in poudarja dragocenost urejenega doma, družine, domovine in države. Spoštljivo obeležuje dan državnosti (25. junij) in dan samostojnosti in enotnosti (26. december), vsako leto v februarju pa pripravi spominsko slovesnost ob Kajuhovem spomeniku, saj živi z zavedanjem, da je obeleževanje pomembnih obletnic za preživetje in razvoj družbe izjemno pomemben faktor; preko simbolnih obredov se namreč izraža družbena solidarnost. Dijaki tako pridobivajo občutek pripadnosti naši družbi in posledično prevzemajo družbeno odgovornost. Tako se namreč gradi vez med posameznikom in družbo.

Opozarja tudi na temne dele zgodovine, ki morajo vedno služiti kot opomin in svarilo pred iznakaženim, lažnim domoljubjem – nacionalizmom. Tako že več let sodeluje tudi s Škofijsko gimnazijo v Ljubljani in Društvom taboriščnikov – ukradenih otrok na pretresljivih ekskurzijah v zloglasni Auschwitz.

Hkrati se ponaša z bogatim programom mednarodnega sodelovanja z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami iz Madžarske, Rusije, Španije; sodeluje v projektih Erasmus in Comenius; vsako leto obeležuje Frankofonski dan; ponosna je na obiske tujih pesnikov in pisateljev; že 11 let aktivno sodeluje v projektu Evropska vas, katerega cilj je spoznavati se s kulturo in običaji drugih držav Evropske unije, in še bi lahko naštevali. Vse to ob zavedanju, da je »domoljubje prav posebno čustvo in zato posebna vrednota. Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je nekaj, kar je in bo za vedno žlahtno dejanje. Biti globalen in ljubiti domovino nista izključujoča se koncepta, nasprotno. Aktivno in samozavestno nastopanje v globalnem okolju je mogoče samo, če imamo zelo trdno zasidrane korenine. To pa ni mogoče, če ne ljubimo doma in domovine« (Prebilič, 2009: 27).

Osrednja in najbolj odmevna domoljubno-državotvorna prireditev pa je prav gotovo predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture v Mestni občini Celje. V okviru občinskega praznika (11. april) in v spomin na generala Maistra, ki je v letu 1913 vodil gimnazijski literarni krožek, se vsako leto v aprilu pred šolo predstavijo Slovenska vojska, Policija, Civilna zaščita, Poklicna gasilska enota Celje in Služba nujne medicinske pomoči Splošne bolnišnice Celje.

2 Prireditev v teoriji in praksi

Otroci so humus; kar se vanje zaseje, to zraste. Z drugimi besedami: vzgajati je treba, da bi vzgojili, tako doma kot v šoli in še kje drugje; brez vzgoje si ni mogoče misliti domovini zvestih in na državo ponosnih ljudi. I. gimnazija se zaveda svoje pomembne vloge v tem procesu. Kot pravi Bourdie (v Šimenc, 2012: 22): »Šolska institucija prispeva k reprodukciji kulturnega kapitala in s tem k strukturi socialnega prostora.«

Vzgajati je treba z zgledom, s prijaznim ozaveščanjem, s spoštovanjem in globljim razumevanjem zgodovine. Če namreč narod svoje zgodovine ne pozna ali ne prizna, take kot v resnici je, blokira samega sebe. Slepe pege v zgodovini nam ne omogočajo domoljubja kot simbola celovite identitete, saj zaradi njih ne priznamo in ne spoštujemo dela svojih ljudi ali dela preteklosti (Hribar, 2009: 19).

Vzgajati je treba tudi z obujanjem žlahtne tradicije svobodoljubja in ljubezni do svojih in svojega, z nevsiljivim poudarjanjem vrednot.

Ni potrebno posebej širiti že tako preobsežnih učnih načrtov, uvajati novega predmeta ali se vsiljevati v obvezne izbirne vsebine. Teorija je – tako v življenju kot v šoli – eno, praksa pa drugo. Besede so eno, dejanja pa tisto drugo. Predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture Mestne občine Celje, kot jo že deset let organizira I. gimnazija v Celju, je primer, kako je brez velikega teoretičnega pompa mogoče preiti k vzgojni praksi, ki jo mladi razumejo kot nekaj privlačnega, zanimivega, novega, poučnega, dobrega.

Po 30 letih, odkar imamo svojo državo, ugotavljamo, da je (ne le v mladih) pri nas vse premalo ponosa, narodne zavesti, spoštovanja, pripadnosti in zvestobe državi. Kot da smo pozabili, da je vse to najprej stvar srca in šele potem glave.

Domovina in država sta za mlade v tem globalnem svetu oddaljen, imaginaren pojem. Tam nekje zadaj sta v njihovi zavesti. Ne čutijo ju in zato tudi ne razumejo. »Slovenska mladina na ravni povprečij kaže, da sledi splošnim težnjam (post)moderne mladine. Zanjo je značilen odmik od velikih družbenih tem, ideologij in zgodovinskih zgodb v svet zasebnosti in individualne izkušnje sveta« (Ule in Miheljak, 1995: 109).

Ko pa se naši dijaki v živo srečajo s službami in ljudmi, ki jih predstavljajo, se njihov odnos do domovine in države spremeni, ponotranji. Preko simbolov, ki so jim v živo priča, namreč nastaja tesna povezava posameznika z družbenim okoljem. Če hočemo človeka ali določeno skupino ljudi dobro spoznati, moramo spoznati tudi njihov svet simbolov, ki pomagajo izgrajevati kolektivno identiteto. Kranjc (2009) pravi, da bi bilo treba vedno znova z zgledom in z besedo opozarjati na pomen državnih simbolov, pri čemer izpostavi uniforme, zastavo in institucije. In tudi zato, ker se dijaki neposredno srečajo z ljudmi v uniformah, ki predstavljajo za državno varnost in red bistvene institucije, se zavedo, da so ti fantje in dekleta naša, slovenska vojska, ta gasilec naš gasilec, oni policist, reševalec ali vodnik psa pa naš policist, naš reševalec, naš vodnik …

Spoznajo preprosto dejstvo, da smo država najprej in predvsem ljudje in da je zato Republika Slovenija naša država. Ena sama, edina in edinstvena.

2.1 Opis

Na našo pobudo in na našem funkcionalnem zemljišču (na osrednji ploščadi pred šolo) prireditev v sodelovanju z Mestno občino Celje (MOC) in Slovensko vojsko organiziramo v okviru praznika Mestne občine Celje in v spomin generalu Maistru. Slovenska vojska, Policija, Civilna zaščita, Poklicna gasilska enota Celje in Služba NMP SB Celje se predstavijo s svojimi (vojaškimi, policijskimi, gasilskimi in reševalnimi) vozili, opremo, orodjem in orožjem. Za večjo atraktivnost Slovenska vojska, ki prireditev izkoristi tudi za iskanje bodočih sodelavcev, pripelje tudi Patrio, Policija pa motorje in službene konje. Civilna zaščita se je že večkrat predstavila s psi za reševanje izpod potresnih ruševin, gasilci in reševalci pa tudi pritegnejo veliko pozornost s praktičnim prikazom reševanja in oskrbe ponesrečencev v prometnih nesrečah.

Slika 2: Dijaki z zanimanjem prisluhnejo tudi gasilcem (foto: Jože Petrak Zajc).

2.1.1 Začetek, kraj dogajanja in trajanje

Prvič smo prireditev organizirali leta 2011, potem ko smo v letu 2010 s pomočjo Mestne občine Celje (darilo šoli ob njeni 200-letnici) končno obnovili dotrajano ploščad pred šolo. Ploščad, tlakovana s pohorskim granitom, meri dobrih 1200 m². Letošnja prireditev bi bila jubilejna, 10. po vrsti, a je žal – čeprav je bilo vse že dogovorjeno – zaradi pojava koronavirusa morala odpasti.

Prireditev na dogovorjeni datum (običajno je to četrtek ali petek) poteka med 9.00 in 12.00.

2.1.2 Publika

Prireditev je v prvi vrsti namenjena naši šoli, dijakom, profesorjem in drugim zaposlenim, vendar jo že ves čas izvajamo v smislu medgeneracijskega sodelovanja in povezovanja. Na prireditev skupaj z županom MOC Bojanom Šrotom vabi ravnatelj I. gimnazije dr. Anton Šepetavc. Poleg občanov, zlasti še krajanov naše MČ Kajuh, še posebej povabimo sosednji vrtec Sonček in bližnji Dom ob Savinji. Tako je sklenjen krog in imamo na prireditvi vse od najmlajših iz vrtca do starostnikov iz Doma ob Savinji.

Skupine, tudi naši dijaki, prihajajo organizirano in v spremstvu, na prizorišču pa se zadržijo največ 45 minut, kolikor tudi traja šolska ura.

Lanska prireditev (12. 4. 2019) nam je še posebej uspela, saj smo se z vrtcem Sonček, ki je naš najbližji sosed, dogovorili, da bo to »dan dedkov in babic«. Obisk je bil zato še posebej prisrčen in vzgojen, medgeneracijsko pester in zanimiv. Po naši približni oceni si je ta dan 9. predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture Mestne občine Celje ogledalo blizu 700 obiskovalcev.

Posebno pozornost sta ta dan v policijskih uniformah in ob službenih konjih vzbudila vrhunska judoista Rok Dragšič in Benjamin Lah.

2.1.3 Častni gostje

Prireditev si običajno ogledata župan Mestne občine Celje (MOC) Bojan Šrot in predsednik Sveta MČ Kajuh, Milan Kolar. V imenu soorganizatorjev (MOC in SV) sta vedno prisotna mag. Barbara Gorski in major Alen Tkavc. Če le utegne, pride tudi komandant celjskega 20. pehotnega polka. Na to smo bili še posebej ponosni v letu 2015, ko je bil poveljnik podpolkovnik Boštjan Močnik, naš nekdanji dijak, ki je diplomiral na ameriški vojaški akademiji West Point.

Ravnatelj I. gimnazije v Celju je na prireditvi ves čas bolj ali manj prisoten, v svoji pisarni pa v znak hvaležnosti in spoštovanja sprejme častne goste. Z njimi se ob kavici običajno že kar dogovori za sodelovanje v prihodnjem letu.

2.1.4 Družabni del prireditve

Nadgradnja tega domoljubno-državotvornega dogodka je že od vsega začetka tudi nogometni turnir, na katerem v prijateljskem in povezovalnem duhu sodeluje osem ekip: Ministrstvo za obrambo RS, Mestna občina Celje, I. gimnazija v Celju, Zdravniki, Reprezentanca županov RS, Reprezentanca ravnateljev osnovnih šol RS, Gasilci in Novinarji.

Prvih 7 let se je igralo na prostem, odkar pa je bila zgrajena nova gimnazijska telovadnica, turnir poteka v Dvorani Kajuh.

Pred začetkom turnirja se vse ekipe postrojijo ob dvigu slovenske zastave in himni, po turnirju pa podelimo pokale zmagovalnim ekipam v šolski jedilnici, kjer vse sodelujoče počastimo (po lepi slovenski navadi) s hrano in pijačo.

3 Zaključek

Predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture, kot jo že 10 let v tesnem sodelovanju z Mestno občino Celje in Slovensko vojsko organiziramo na I. gimnaziji v Celju, je izviren poskus, kako iz teorije o aktivnem državljanstvu in državljanskih kompetencah na preprost in nevsiljiv način preiti v življenjsko prakso.

Čeprav smo imeli sprva v mislih predvsem domovinsko in državljansko vzgojo naših dijakov, smo kmalu ugotovili, da mora biti namen take domoljubno-državotvorne prireditve več kot le skrb zase in svoje. Ugotovili smo široke možnosti in priložnosti za sodelovanje in povezovanje na medgeneracijski ravni. Taka sodelovalna kultura nas je v Celju ne le povezala in okrepila vezi med nami, ampak rodila tudi številna poznanstva in prijateljstva.

Med našimi dijaki in zaposlenimi je ta prireditev stalnica, ki jo z zanimanjem pričakujejo in se je z veseljem udeležujejo. Ne le zato, ker se tako en dan v letu na poseben način popestri šolski vsakdanjik, pač pa tudi zato, ker v živem stiku z vojaki, policisti, gasilci, reševalci na naraven način začutijo pomembnost teh služb, ob tem pa ugotovijo, da smo država najprej in predvsem ljudje. Od tod do spoznanja, da je država taka, kakršni smo ljudje, je potem le še korak.

Na I. gimnaziji v Celju pa smo že v preteklosti obeležili dogodke, s katerimi smo krepili domoljubno zavest.

Med upokojenimi profesorji I. gimnazije jih je še nekaj, ki se spominjajo (o tem zgovorno pričajo tudi dobro ohranjene fotografije v Zgodovinskem arhivu Celje), kako so leta 1965 pred šolo odkrivali spomenik nekdanjemu dijaku, pesniku Karlu Destovniku - Kajuhu. Prisotna je bila vsa takratna partijska nomenklatura s Francem Leskovškom - Luko na čelu, Kajuhova mama pa je bila zelo vidno potisnjena na drugi tir. Prireditev je imela povsem političnopropagandni karakter.

Zelo podobno, čeprav z nekoliko bolj poudarjeno vlogo mladih, so potekale tudi vsakoletne komemoracije pri spomeniku Vojna in mir na nekdanjem Šlandrovem, zdaj pa Gledališkem trgu. Gimnazijci so bili recitatorji, slavnostni govornik pa seveda vedno kdo od takratnih partijskih funkcionarjev. Obvezno so sodelovali tudi vojaki iz bližnje kasarne, ki so v spomin padlim borcem izstrelili nekaj salv.

Takih 'političnih' prireditev in proslav v novodobni I. gimnaziji od osamosvojitve Slovenije ne delamo več. Trudimo se, da vse, kar v tem kontekstu delamo, v resnici služi svojemu edino pravemu namenu: prebujanju in krepitvi domovinske in državljanske zavesti. Kot ravnatelj ob takih priložnostih rad poudari, tega ne delamo, da bi »prepričali prepričane«, pač pa predvsem zaradi mladih ljudi, ki jim je v letih odraščanja in zorenja na vse mogoče načine treba pomagati, da se razvijejo v dobre ljudi in državljane. Take, ki razumejo in spoštujejo preteklost, hkrati pa se zavedajo, da prihodnost tudi, ko gre za narodno zavest in pripadnost, raste iz sedanjosti.

Prav zato smo leta 2008 ob praznovanju 200-letnice neprekinjenega delovanja I. gimnazije v Celju zelo široko zastavljeno, že kar malce megalomansko, proslavo v vseh segmentih organizirali sicer medgeneracijsko, a vendar z jasno težnjo, da damo osrednjo vlogo tedanjim, aktualnim dijakom. Posebej je v spominu ostal avgustovski simbolni pohod na Triglav, ki se ga je udeležilo preko 200 takratnih dijakov, na čelu z bivšimi gimnazijci, izkušenimi gorskimi vodniki in pripadniki Slovenske vojske. Že junija je na veličastnem koncertu v celjski dvorani Golovec ob Slovenski filharmoniji in še treh gostujočih zborih iz Ljubljane zapel tudi naš 90-članski zbor; pod taktirko našega nekdanjega gimnazijca, maestra Antona Kolarja, so izvedli njegovo prav za to priliko napisano simfonično suito Friderik in Veronika. Novembra smo najprej v šoli, zvečer pa še Dvorani Zlatorog organizirali množično, večtisočglavo druženje. Znova nam je veliko pomagala Slovenska vojska, ki je pred šolo predstavila tudi svojo novo pridobitev – oklepnike Patria, prišel pa je tudi takratni predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk. V duhu ves čas poudarjanega slovenstva smo v šolo tistega 14. 11. 2008 povabili tudi dijake in profesorje z liceja Franceta Prešerna v Trstu in slovenske gimnazije v Celovcu.

Z zamejci sicer na različne načine sodelujemo že vrsto let. 10. aprila 2013 so našo šolo v okviru svojega strokovnega spopolnjevanja obiskali ravnatelji šol s slovenskim učnim jezikom iz Trsta in Gorice ter dvojezične šole iz Špetra Slovenov v Benečiji, v letošnjem letu pa se znova povezujemo z gimnazijo v Celovcu.

Kar nekaj odmevnih dogodkov v duhu domovinske in državljanske vzgoje smo imeli v zadnjih letih tudi ob obiskih veleposlanikov Francije, Brazilije, Rusije in ZDA. V močnem spominu so ostali tudi nekateri ugledni slovenski gostje: predsednik RS Borut Pahor (januar 2014), predsednik Državnega zbora dr. Milan Brglez, tudi naš bivši dijak (marec 2017), predsednik Vlade RS dr. Miro Cerar, ministrica za šolstvo dr. Maja Makovec Brenčič in celjska poslanka v DZ Janja Sluga (september 2018).

Čeprav se je letošnje šolsko leto znova koronsko zapletlo, si bomo prizadevali, da bi tradicionalno predstavitev obrambno-varnostno-reševalne strukture v MO Celje v aprilu 2021 izvedli. Kot častnega gosta smo k sodelovanju že povabili podpolkovnika Marka Hlasteca, poveljnika častne čete (garde) Slovenske vojske. Upamo, da bo na prireditev pripeljal tudi častno četo, kar bo za mlade, a tudi starejše gotovo zelo atraktivna novost. Morda pa nam uspe – v tem smislu že poteka komunikacija – takrat povabiti še predsednika Vlade RS ali predsednika države.

4 Viri in literatura

Hribar, Spomenka (2009): V Tomaž Kladnik (ur.): *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje: Ljubljana, 22. junij 2009*. Ljubljana: Defensor.

Kranjc, Janez (2009): V Tomaž Kladnik (ur.): *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje*: *Ljubljana, 22. junij 2009.* Ljubljana: Defensor.

Prebilič, Vladimir (2009): V Tomaž Kladnik (ur.): *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje: Ljubljana, 22. junij 2009*. Ljubljana: Defensor.

Šimenc, Marjan (ur.) (2012): *Razvoj državljanske vzgoje v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Ule, Mirjana; Miheljak, Vlado (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: Urad RS za mladino.

DODATEK

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV SLOVENIJE

Februarja leta 1989 so se v Ljubljani pričeli organizirano srečevati verni učitelji in vzgojitelji različnih stopenj in strok. Pripravljali so strokovna predavanja, na katerih so razmišljali o liku učitelja in vzgojitelja, kakovostni šoli in potrebnosti takšnega sooblikovanja slovenske pedagoške misli, ki črpa življenjski sok iz krščanskih korenin. Tako je nastala Skupnost katoliških pedagogov. Poleg strokovnih predavanj je skupnost pripravljala duhovne vaje in različne delavnice, pričela je izdajati svoje glasilo *Iskanja*, ki je leta 1999 preraslo v revijo *Vzgoja*. Od takrat revija *Vzgoja* izhaja redno, štirikrat letno. Vse to je tudi danes pomemben del našega delovanja. Izdali smo zbornik predavanj (*Za šolo novih odnosov*, 1992), skrbeli za povezanost vernih učiteljev in si tako prizadevali za večjo kakovost slovenske šole.

Skupnost se je razširila po Sloveniji in v več krajih so nastale območne skupnosti. Leta 1992 je skupnost postala članica Evropskega združenja katoliških učiteljev (SIESC). Leta 1993 je v Ljubljani pripravila seminar *Evropska šola in njene krščanske razsežnosti* s predavatelji iz Nemčije, Italije in Francije. Ob tej priložnosti je izšel zbornik z istim naslovom.

Od leta 1994 je skupnost registrirana kot *Društvo katoliških pedagogov Slovenije*. Pridružili so se nam tudi slovenski učitelji v zamejstvu in Argentini.

Naša vizija je kakovostno soustvarjanje družbe in zavzemanje za celostni razvoj osebnosti. Naši člani so nosilci evangeljskih vrednot, strokovnosti in ustvarjalnosti.

Pri svojem pedagoškem delu se trudimo za vzgojo, ki oblikuje osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožnosti ter so usposobljeni za življenje in sodelovanje z drugimi v občestvenem in družbenem življenju.

V skladu s tem poslanstvom organiziramo različne dejavnosti: predavanja in delavnice, seminarje, strokovne posvete, mednarodne kongrese, kulturne prireditve, ekskurzije, pohode in priložnosti za duhovno poglabljanje (duhovne obnove, duhovne vaje, osebno spremljanje, molitev za domovino, sv. maše za pedagoge, molitvene kartice), vsako leto pa praznujemo tudi Slomškov dan.

Od leta 1997 izvajamo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev. Doslej smo izvajali 28 različnih izobraževalnih programov, imeli smo preko 200 izvedb, ki se jih je udeležilo več kot 5200 posameznikov. Od leta 1999 izdajamo revijo *Vzgoja* (do danes je izšlo 87 številk) in žepni koledar *Vzgoja*, od leta 2000 pa pod našim okriljem deluje program prostovoljstva *Človek za druge*. Doslej je v njem sodelovalo preko 1000 prostovoljcev, pomoči je bilo deležnih okoli 400 oseb. Že odkar obstaja društvo, imamo tudi svoj etični kodeks.

Prvo mednarodno konferenco Vzgoja za ljubezen do domovine in države smo izvedli leta 2019, udeležilo se je je preko 100 strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Ob tej priložnosti smo pripravili zbornik prispevkov, ki obsega 480 strani (https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf). Sedaj je pred nami že nov zbornik, ki nosi podnaslov Imamo svojo državo Slovenijo.

V letošnjem letu smo v DKPS zaradi epidemije začeli z izvajanjem spletnih seminarjev, ki dosegajo lep uspeh. Veselimo se vseh, ki s srcem vzgajajo mlade za vrednote, ki nam vsem omogočajo lepše življenje: spoštovanje, poštenost, odgovornost, delavnost in sodelovanje.

Naše dejavnosti lahko spremljate na: www.dkps.si in https://www.facebook.com/drustvo.k.slovenije/.

Marija Žabjek, predsednica

2. MEDNARODNA KONFERENCA: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE

PROGRAM: IMAMO SVOJO DRŽAVO SLOVENIJO, 21. 11. 2020

spletna izvedba

8.40 – 9.00 Prijava udeležencev v spletno orodje Zoom

9.00 – 9.15 Otvoritev konference, pozdravni nagovori:

- Himna Republike Slovenije – poje **Marcos Fink**, basbariton
- Predsednica DKPS – **Marija Žabjek**
- Ravnatelj OŠ Radlje ob Dravi – **mag. Damjan Osrajnik**
- Župan občine Radlje ob Dravi – **mag. Alan Bukovnik**

9.15 – 11.15 Uvodna predavanja 1: Ljubezen do domovine in države

- **dr. Zoran Medved** *(vabljeno predavanje)*: Mediatizacija nastanka samostojne države Slovenije
- **dr. Borut Holcman** *(vabljeno predavanje)*: Pravna izhodišča samostojnosti in suverenosti
- **Alojz Kovšca** *(vabljeno predavanje)*: Slovenska identiteta in simboli

11.15 – 11.25 Odmor

- pojeta Marcos Fink, basbariton in Bernarda Fink, mezzosopran, za klavirjem Anthony Spiri

11.25 – 13.15 Uvodna predavanja 2: Izhodišča domovinske in državljanske vzgoje

- **dr. Vilma Brodnik** *(vabljeno predavanje)*: Poučevanje zgodovine nastanka samostojne Slovenije in identitete naroda pri pouku zgodovine
- **Agica Holecz** *(vabljeno predavanje)*: Vzgoja za ljubezen do slovenskega jezika v Porabju (Madžarska)
- **Ivo Jevnikar** *(vabljeno predavanje)*: Zamejci – ena domovina, dve državi (Italija)

13.15 – 14.00 Kosilo

- pojeta Marcos Fink, basbariton in Bernarda Fink, mezzosopran, za klavirjem Anthony Spiri
- pojeta Marcos Fink, basbariton in Bernarda Fink, mezzosopran, za klavirjem Nataša Valant

14.00 – 14.55 Predstavitev strokovnih prispevkov 1 (samostojni referati/predavanja po skupinah potekajo vzporedno):

1. ***Skupina*** *(moderatorki Dragica Motik in Erika Ašič):*
   - **Tanja Babič:** Spoznavam svojo državo z ustvarjanjem časovnega traku in intervjujem svojih starih staršev
   - **Tea Kavčič:** Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti, pripravljena s pomočjo dijakov
   - **Meta Štrumbelj:** The Culture Box: kako spraviti domovino v škatlo?
   - **Lucija Bivšek:** Ljudske igre kot del narodove identitete
2. ***Skupina*** *(moderatorki Tanja Pogorevc Novak in Martina Petelinek):*
   - **Mojca Zelič:** Mladost mojih staršev
   - **Nataša Gobec:** Aktivno pridobivanje in razvijanje znanja o Sloveniji na predšolski ravni
   - **Damjana Demšar:** Šolska prireditev ob dnevu samostojnosti in enotnosti kot izziv in priložnost
   - **Simona Duška Zabukovec:** Iz preteklosti za sedanjost pri pouku angleščine
3. ***Skupina*** *(moderatorja Helena Kregar in Ivo Piry):*
   - **Nataša Kolar:** Mladinsko raziskovanje vojne za Slovenijo
   - **Melita Berlan:** »Slovenija, od kod lepote tvoje …«
   - **Simona Kuplen:** Učenje o Sloveniji s pomočjo lahkega branja
   - **Branka Klančar:** S plesom po Sloveniji

4. ***Skupina*** *(moderatorja Matevž Vidmar in Peter Rozman):*
   - **Branka Roškar:** Državni simboli v šoli
   - **Daša Rebec:** Kaj mi pomeni domovina?
   - **Marta Kelner:** Naša domovina je Slovenija – tudi pri pouku angleščine
   - **Ajda Robežnik:** Slovenija, moja dežela

14.55 – 15.10 Odmor

- pojeta Marcos Fink, basbariton in Bernarda Fink, mezzosopran, za klavirjem Nataša Valant

15.10 – 16.05 Predstavitev strokovnih prispevkov 2 (samostojni referati/predavanja po skupinah potekajo vzporedno):

1. ***Skupina*** *(moderatorki Dragica Motik in Erika Ašič):*
   - **Darja Gašperšič:** Razvijanje domovinske zavesti pri pouku kemije
   - **Dragica Šteh:** Šah, potence in Jurčič
   - **Polona Rajher:** Vzgoja nacionalnega duha skozi šport
   - **Mojca Škrinjar:** Združenje VSO – negovanje vrednot slovenske osamosvojitve
2. ***Skupina*** *(moderatorki Tanja Pogorevc Novak in Martina Petelinek):*
   - **Barbara Planinšič:** Izdelovanje krajevnih grbov iz lipovega lesa
   - **Maja Korban Črnjavič:** Razvijanje odgovornega državljanstva s pomočjo podjetništva mladih
   - **Ana Lavbič:** I. gimnazija v Celju – branik slovenstva in tradicionalnih vrednot
3. ***Skupina*** *(moderatorja Helena Kregar in Ivo Piry):*
   - **Tamara Vomer:** Ljubezen do domovine skozi oči Martina Krpana
   - **Simona Šarlah:** Demokracija kot del vzgoje – šolski parlament na Osnovni šoli Vojnik
   - **Bruno Vehar:** Privzgojiti ljubezen do domovine skozi zgodbe
4. ***Skupina*** *(moderatorja Matevž Vidmar in Peter Rozman):*
   - **Nežka Černe Gec:** Domovinska tematika pri slovenščini v poklicnih šolah
   - **Boris Kham:** Pogled v zgodovino slovenske znanosti veča našo samozavest
   - **Luka Ruter:** Naravoslovno-zgodovinska učna pot po Kraškem robu

16.05 – 16.15 Evalvacija

16.15 – 17.00 Zaključek

- himna Slovenija v svetu – poje **Marcos Fink,** besedilo **Marko Kremžar,** glasba **Jože Osana**
- poročila iz skupin
- diskusija

Glavni moderatorji: Branka Roškar, dr. Silvo Šinkovec, mag. Albin Vrabič.

Tehnična podpora: Boštjan Ledinek. Likovna zasnova: Tanja Pogorevc Novak.

Pesmi, ki so vključene v program, pojeta Marcos Fink in Bernarda Fink ter so predvajane z dovoljenjem:

- s plošče *Slovenija! (Pesmi in dueti iz Slovenije – Songs and duets from Slovenija!)* (Arles: Harmonia mundi, 2011) – izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Anthony Spiri, klavir (Bernarda Fink in Marcos Fink sta leta 2012 za to ploščo prejela nagrado Prešernovega sklada).
- S plošče *Samospevi* (Celovec: Krščanska kulturna zveza; Klagenfurt: Christlicher Kulturverband, 2002) – skladatelja France Cigan in Anton Nagele; izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Nataša Valant, klavir.

Za sodelovanje se zahvaljujemo vsem avtorjem prispevkov, udeležencem, Osnovni šoli Radlje ob Dravi, T-2, g. Alešu Štrancarju in Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve (VSO).

ZDRUŽENJE VSO – NEGOVANJE VREDNOT SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE

Beseda o Združenju VSO

Združenje za vrednote slovenske osamosvojitve (v nadaljevanju Združenje VSO ali VSO), ki ima svoj sedež na Zaloški cesti 65 v Ljubljani v letu 2020 praznuje okroglih deset let. VSO je bil ustanovljen 23. decembra 2010, na dan ko smo se leta 1990 Slovenke in Slovenci na plebiscitu izrekli o samostojnosti in neodvisnosti RS. Prvi predsednik Združenja VSO je postal Ivan Oman, ki je danes tudi njen častni član. Od njega je vodenje prevzel Slavko Kmetič, od 2013 pa je predsednik Združenja VSO Aleš Hojs. VSO deluje na državni ravni in preko odborov po celi Sloveniji, zamejstvu in izseljenstvu.

Delovanje Združenja na lokalni ravni se deli na 13 pokrajin (kakor je bilo tudi 13 območnih enot leta 1990, ko se je oblikovala Manevrska struktura narodne zaščite oziroma kasneje poimenovana Slovenska vojska), ter na območne ali občinske odbore. Združenje VSO ima priznan status nevladne organizacije, ki deluje v javnem interesu, z Ministrstvom za obrambo pa ima sklenjeno pogodbo o vojaško-civilnem sodelovanju. V okviru Združenja VSO deluje več sekcij, med njimi tudi pedagoška sekcija VSO, ki skrbi za prenos in širjenje znanja in vedenja o osamosvojitvi na osnovnošolski in srednješolski nivo. Združuje pedagoške delavce, ki jim vir navdiha pri delovanju predstavlja vzgoja za vrednoto domoljubja.

Poslanstvo VSO temelji na pomenu nastanka lastne države in procesa demokratizacije ter širjenju domoljubja. VSO izvaja svoje poslanstvo s pomočjo obeleževanja dogodkov, ki so pripeljali do omenjenih vrednot, izvedbo prireditev in okroglih miz, domoljubnih projektov za mlade, izdelave in vzdrževanja spominskih obeležij ter mednarodne in informativne, publicistične ter založniške dejavnosti. Še posebej pomembna sta dva zbornika dokumentov, ki ju je izdal Združenje VSO: *Bela knjiga slovenske osamosvojitve* in *Vojna za Slovenijo*. Prvi stik z VSO lahko ljudje dobijo na spletni strani VSO https://vso.si, več o delu in strokovnih vsebinah si posameznik lahko prebere v spletnem

VSO
ZDRUŽENJE ZA VREDNOTE SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE

časopisu Združenja VSO Glas domovine (www.glasdomovine.si), z veseljem pa obiskovalce pričaka tudi Muzej slovenske osamosvojitve na Cankarjevi 11 v Ljubljani. Muzejska zbirka VSO obsega dogodke iz časa demokratizacije Slovenije – od JBTZ, 57. številke Nove revije s prispevki za slovenski nacionalni program do Majniške deklaracije in priprave Demosa na prve večstrankarske volitve po II. svetovni vojni, ter sam proces slovenske osamosvojitve – od razorožitve TO RS, vzpostavitve Manevrske strukture narodne zaščite do vojne za Slovenijo in mednarodnega priznanja. V letu 2019 je muzej obiskalo tudi več šolskih in srednješolskih skupin. Za šolske skupine ima muzej pripravljenih več programov: pohod po poteh JBTZ, strokovno vodenje zgodovinarke po muzejski zbirki (ob priporočilu, da pedagoški delavci predhodno z učenci oz. dijaki opravijo vsaj eno šolsko uro seznanitve z osamosvojitveno vsebino) ali program glede na želje pedagoškega delavca oziroma šole.

VSO in poslanstvo dela za vrednoto domoljubja

VSO posebno pozornost posveča domoljubju v šoli. Leta 2007, v času ministrovanja dr. Milana Zvera, je bil namreč spremenjen zakon o osnovni šoli, kjer je bil v naboru obveznih predmetov spremenjen naslov obstoječega predmeta državljanska vzgoja in etika v naziv domovinska in državljanska vzgoja in etika, v procesu posodabljanja učnih načrtov pa tudi dodane vsebine domoljubja, v krovnem zakonu o šolstvu pa je bilo dodano določilo, da mora imeti vsaka vzgojno-izobraževalna inštitucija na pročelju izobešeno slovensko zastavo. Ne gre pozabiti tudi ukrepa iz leta 2000, ki ga je pripravil takratni minister za šolstvo, dr. Lovro Šturm, o obveznosti uporabe slovenske himne ob šolski obeležitvi dneva državnosti. Da bi učencem, dijakom in učiteljem omogočili čim več možnosti udejstvovanja pri vzgoji za domoljubje, je VSO pripravil tudi interaktivno spletno stran, namenjeno predvsem mladim in vsem zaposlenim na področju vzgoje in izobraževanja: www.domoljubje.si.

Spletna stran www.domoljubje.si ponuja nasvete pedagogom in staršem, kako umeščati domoljubne vsebine v pouk, besedilna in slikovna gradiva o osamosvojitvi, tekoči šolski koledar z dodanimi pomembnimi datumi v povezavi z osamosvojitvijo, poročila o izvedbi taborov za mlade in aktualne natečaje. Spletno stran ureja pedagoška sekcija VSO.

Pedagoška sekcija organizira tabore za mlade, lani že petega, ki potekajo na Štajerskem, v Mariboru, na Zavodu Antona Martina Slomška (ZAMS), pridružujejo pa se tudi dijaki iz drugih šol. Tabor poteka tako, da generacija mladih obišče Vojaški muzej v Mariboru, nato pa v prostorih ZAMS poslušajo predavanja pomembnih udeležencev vojne za Slovenijo. Vsako leto je ob stalnem jedrnem delu aktualen tudi poudarek v povezavi z domačimi in mednarodnimi dogodki, ki zadevajo delovanje demokracije. Lani so imeli udeleženci tabora priložnost poslušati predavanje o svetovnih totalitarizmih. Mladi v delavnici nato izmenjajo pričevanja svojih sorodnikov ali znancev, ki so se udeležili vojne za Slovenijo ali imeli drugo pomembno vlogo, povezano z njo ali osamosvojitvenimi procesi. Dolgoročni cilj je, da se tovrstni tabori širijo po slovenskih šolah, da bi tako resnično vsaka generacija imela priložnost slišati več o procesu slovenske demokratizacije in osamosvojitve.

Pedagoška sekcija je leta 2015 izvedla natečaj *Rad imam Slovenijo v Evropi*, ki je bil namenjen osnovnošolcem (od 6 do 15 let). Cilj natečaja je bil okrepiti zavest otrok o pomenu evropskih vrednot in demokracije v Sloveniji. Učitelji ali starši so imeli do 28. februarja 2015 čas, da risbico v obliki Slodla (oblika doodla) skupaj s podpisano prijavnico pošljejo po pošti na naslov Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve.

Ocenjevalna komisija Pedagoške sekcije VSO je ocenila izdelke, prispele do roka, določenega v razpisu. Na natečaj je prispelo 110 izdelkov. Komisija je podala ocene in v skladu s točkovnikom izbrala 29 finalistov, katerih risbe so bile objavljene na spletni strani www.domoljubje.si, kjer so jih obiskovalci strani lahko všečkali. Vsi finalisti so dobili knjižne nagrade, najboljših 6 pa je bilo povabljenih v Bruselj na srečanje z evropskim poslancem dr. Milanom Zverom in ostalimi slovenskimi poslanci. Učenci in njihovi spremljevalci so si ogledali evropski parlament, sejo odbora parlamenta in se sestali z evropskimi poslanci – gostiteljem, dr. Milanom Zverom, z evropsko poslanko go. Patricijo Šulin ter evropskima poslancema Lojzetom Peterletom in dr. Igorjem Šoltesom.

Pedagoška sekcija pripravlja za jubilejno leto še bolj zanimive projekte, k njim pa bo povabila zlasti starejše osnovnošolke in osnovnošolce ter dijakinje in dijake vseh srednjih šol. Ob tem bo povabila tudi vse učitelje in šole k sodelovanju. Pedagoška sekcija, tako izpolnjuje eno izmed temeljnih načel – vzgojo za domoljubje.

Pedagoška sekcija VSO

*(za njo **Mojca Škrinjar**, profesorica angleškega in nemškega jezika, nekdanja učiteljica, ravnateljica, državna sekretarka na Ministrstvu za izobraževanje, danes pa poslanka v DZ RS)*

OLAJŠAJTE SI DELO OD DOMA

Letošnje leto zagotovo zaznamuje veliko sprememb in prilagajanj, tako v službi, kot tudi doma. Mnogi med nami smo preselili službene pisarne kar domov, če je le narava dela to dopuščala. Delo doma ima lahko nekatere prednosti, predvsem pa od nas zahteva povsem nov način odnosa do dela.

Poskrbite za delujočo opremo

Računalnik imate. Telefon verjetno tudi. Preverite, ali je oprema primerna in dovolj zmogljiva za nemoteno opravljanje službenih in šolskih nalog. Če boste ugotovili, da skupno število naprav v gospodinjstvu ne zadošča, si dodatno opremo priskrbite pravočasno. Izbira je velika, T-2 pa svojim naročnikom ponuja nakup opreme v T-2 Klubu, kjer ponujajo možnost plačila na 24 ali celo 36 obrokov.

Zagotovite si neprekinjeno brezžično internetno povezavo

Nekateri si za domačo pisarno izberete dnevno sobo, drugi morda kabinet. Če se ob tem soočate z vprašanjem, kako omogočiti dobro internetno povezavo, izberite sistem Pametna Wi-Fi mreža, s katero si lahko izboljšate vaš Wi-Fi signal, da bo dosegel vse prostore v vašem stanovanju ali hiši.

Pomembna je tudi sprostitev

Čeprav delamo v domači pisarni, si je dobro privoščiti nekaj prostega časa zase. Lahko so to naši hobiji, lahko sprostitev pred televizijo ali pa se odločite narediti nekaj športnih vaj. V času karantene si je marsikdo zabavo pred televizorjem popestril z dodatnimi programi oziroma vsebinami. T-2 v ta namen svojim naročnikom omogoča tudi zakup dodatnih programov s točkami zvestobe, ki jih prejemajo z mesečnim plačilom položnic za storitve, obenem pa za bolj aktivno preživljanje prostega časa ponuja tudi izdelke za šport in prosti čas.

Z vami tudi, ko delate doma

Prebrskajte med več kot 3.000 izdelki v T-2 Klubu in si opremite domačo pisarno po vaših željah. Tudi do 36 obrokov.

*Za članstvo v T-2 Klubu veljajo Splošni pogoji poslovanja T-2 Kluba, dostopni na https://klub.t-2.net/splosni-pogoji.aspx. Možnost obročnega plačila je možno le v primerih, ko je član T-2 Kluba tudi naročnik storitev T-2. Slike so simbolične. Več informacij o ponudbi najdete na spletni strani T-2 Kluba http://klub.t-2.net/, obiščete lahko eno izmed naših poslovalnic T-2 ali nas pokličete na telefonsko številko 064 064 064.

klub.t-2.net
064 064 064

T2

VZGOJA
za ljubezen do domovine in države

MEDNARODNA KONFERENCA 2020